TAMPEREEN TYÖVÄEN TEATTERIN RAKENNUSHISTORIASELVITYS

2023

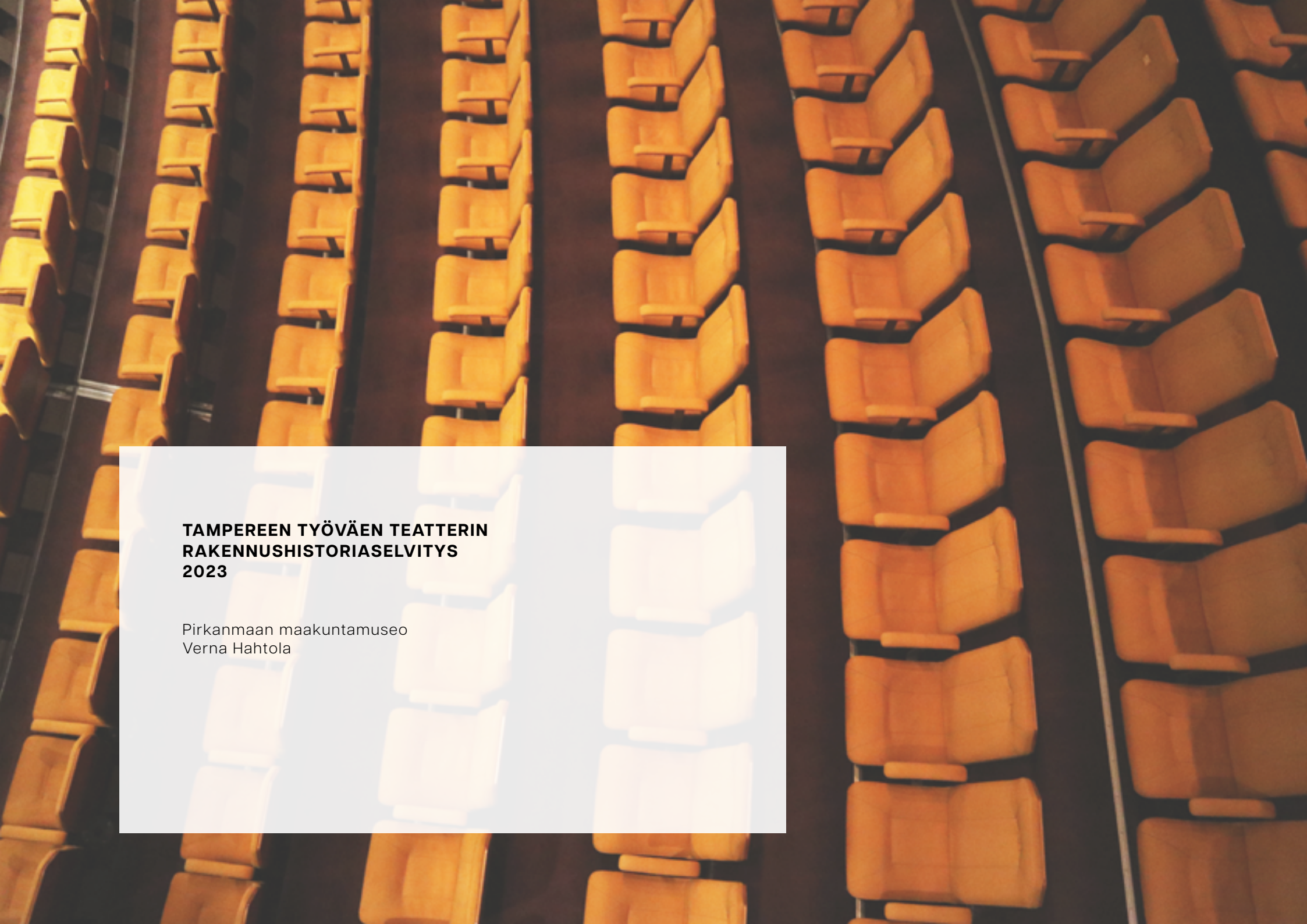

TAMPEREEN TYÖVÄEN TEATTERIN RAKENNUSHISTORIASELVITYS 2023

Pirkanmaan maakuntamuseo
Verna Hahtola

SISÄLLYS

1 JOHDANTO 4
1.1 TYÖN RAJAUS JA TARKOITUS 4
1.2 MENETELMÄT 5

2 PERUSTIEDOT 6
2.1 PERUSTIETOLOMAKE 6
2.2 ARKKITEHTUURIN PERUSPERIAATTEET 7
2.3 SUUNNITTELIJAT 11

3 MAANKÄYTTÖTILANNE JA MUUT SELVITYKSET 13
3.1 MAAKUNTAKAAVA 13
3.2 YLEISKAAVA 14
3.3 ASEMAKAAVA 15
3.4 VALTAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄ RAKENNETTU KULTTUURIYMPÄRISTÖ 16
3.5 TAMPEREEN KESKUSTAN MODERNIN RAKENNUSKULTTUURIN KOHTEET 17
3.6 TAMPEREEN TYÖVÄEN TEATTERIN RAKENNUSINVENTOINTI 18

4 LÄHIYMPÄRISTÖ JA ALUEEN RAKENTUMINEN 19
4.1 KAAKINMAAN HISTORIA JA RAKENTUMINEN 19
4.2 TONTIN JA KORTTELIN RAKENTUMINEN 22
4.3 ALUEEN RAKENTUMINEN KARTOILLA 23
4.4 KORTTELIN RAKENTUMINEN ILMAKUVISSA 24

5 TAMPEREEN TYÖVÄEN TEATTERIN HISTORIA 25
5.1 TEATTERIN HISTORIA 25
5.2 TAMPEREEN TYÖVÄENTALON JA TAMPEREEN TYÖVÄEN TEATTERIN RAKENTUMISEN VAIHEET 35

6 TEATTERIRAKENNUKSEN ULKOASU 40
6.1 MASSOITTELU JA JULKISIVUJEN PERUSRATKAISUT 40
6.2 JULKISIVUT 41
6.2.1 ITÄ- JA POHJOISJULKISIVUT HÄMEENPUISTOON 41
6.2.2 ETELÄJULKISIVU SATAMAKADULLE 47
6.2.3 LÄNSIJULKISIVU PAPINKADULLE JA LÄNSI- JA POHJOISJULKISIVUT SISÄPIHALLE 51
6.3 TAMPEREEN TYÖVÄEN TEATTERIN ASEMA KAUPUNKIKUVASSA 57

7 TYÖVÄEN TEATTERIN SISÄTILAT TEATTERIRAKENNUKSESSA 62
7.1 TILARATKAISUJEN PERUSPERIAATTEET 62
7.2 TILOJEN JAKAUTUMINEN 64
HUONEKORTIT
SISÄÄNKÄYNNIT JA VAATEHALLI 69
YLEISÖLÄMPIÖ 73
YLEISÖAULAN PORTAIKKO 79
LIPPUMYYMÄLÄ 81
YLEISÖN WC-TILAT 83
SUURI NÄYTTÄMÖ JA KATSOMOT 87
OHJAAMO JA PARVILÄMPIÖT 95
ALA-, VÄLI-, TAKA- JA SIVUNÄYTTÄMÖT, NÄYTTÄMÖTORNI 97
UUSI JA VANHA HARJOITUSSALI 103
LAVASTAMO 105
OMPELIMO 109
KAMPAAMO 111
ÄÄNITTÄMÖTILAT 113
HENKILÖKUNNAN SISÄÄNKÄYNTI JA KAHVIO 115
NÄYTTELIJÄLÄMPIÖ 121
NÄYTTELIJÖIDEN PUKUHUONEET 123
TOIMISTO- JA TAUKOHUONEET, 1-3. KRS. 127
TOIMISTOHUONEET, 4. KRS 131
KOKOUSTILAT 133
ALKUPERÄISINÄ SÄILYNEET WC- JA SUIHKUTILAT 135
REMONTOIDUT SUIHKU- JA WC-TILAT 137
KÄYTÄVÄT 139
PORRASHUONEET 143
PUKUHUONEET 147
VARASTOT JA TEKNISET TILAT, 1. KRS 149
VARASTOT JA TEKNISET TILAT, 2., 4. JA 5. KRS 153
ILMANVAIHTOKONEHUONEET 155
PAIKOITUSHALLI 156

8 TEATTERIRAKENNUKSEN KESKEISET MUUTOKSET JA SÄILYNEISYYS 157
8.1 ULKOASUN MUUTOKSET JA JULKISIVUJEN SÄILYNEISYYS 157
8.2 SISÄTILOJEN MUUTOKSET JA SÄILYNEISYYS 166

9 TEATTERIRAKENNUKSEN ARVOT 179
9.1 ULKOASUN ARVOKKAAT OMINAISPIIRTEET 179
9.2 TEATTERIRAKENNUKSEN SISÄTILOJEN ARVOKKAAT OMINAISPIIRTEET 182

10 TOIMENPIDESUOSITUKSET TEATTERIRAKENNUKSELLE 186
10.1 JULKISIVUT JA PIHA-ALUEET 186
10.2 SISÄTILAT 186

11 TAMPEREEN TYÖVÄENTALO: TEATTERIN KÄYTÖSSÄ OLEVAT SISÄTILAT 189
11.1 TILARATKAISUJEN PERUSPERIAATTEET 189
11.2 TILOJEN JAKAUTUMINEN TYÖVÄENTALOSSA 190
HUONEKORTIT
ETEISHALLI 193
EINO SALMELAISEN NÄYTTÄMÖ 200
YLEISÖLÄMPIÖ 209
KELLARITEATTERI 217
KELLARITEATTERIN YLEISÖLÄMPIÖ 223
TTT-KLUBI 228
NÄYTTÄMÖJEN APUTILAT 237
YLEISÖN WC-TILAT 241

12 SÄILYNEISYYS, ARVOT JA TOIMENPIDESUOSITUKSET TYÖVÄENTALON TEATTERIKÄYTÖSSÄ OLEVILLE SISÄTILOILLE 245
12.1 SÄILYNEISYYS JA ARVOT 245
12.2 TOIMENPIDESUOSITUKSET 254

13 LÄHTEET 257
13.1 KIRJALLISET LÄHTEET 257
13.2 VALOKUVAT 260

14 LIITTEET 266
14.1 ALKUPERÄISET RAKENNUSLUPAPIIRUSTUKSET 266
14.2 TAMPEREEN TYÖVÄEN TEATTERIN RAKENNUSTA KOSKEVAT RAKENNUSLUVAT 272
14.3 TAMPEREEN TYÖVÄENTALOA KOSKEVAT RAKENNUSLUVAT 275

1 JOHDANTO

1.1 TYÖN RAJAUS JA TARKOITUS

Tämä rakennushistoriaselvitys käsittelee Tampereen Työväen Teatteria Tampereen keskustassa Kaakinmaan kaupunginosassa.

Selvitys koskee Tampereen Työväen Teatterin käytössä olevia tiloja, jotka sijoittuvat kahteen rakennukseen: Tampereen Työväen Teatterin rakennukseen (Marjatta ja Martti Jaatinen 1985) ja Tampereen Työväentaloon (mm. Heikki Tiitola 1900, Lambert Pettersson 1905, Heikki Kaartinen 1912, Bertel Strömmer 1930). Selvityksessä on huomioitu teatterirakennus kokonaisuudessaan ulkoasultaan ja sisätiloiltaan sekä työväentalon rakennus teatteritoimintaan liittyviltä sisätiloiltaan. Kaupunkirakenteellinen ja -kuvallinen tarkastelu rajautuu koskemaan 1980-luvulla valmistunutta Tampereen Työväen Teatterin rakennusta, sisätiloja koskevat kuvaukset ja säilyneisyysanalyysit koskevat molempia rakennuksia, Työväentaloa teatteritoimintoihin liittyvien tilojen osalta.

Aineisto toimii teknisen ylläpidon ja tulevan perusparannushankkeen sekä mahdollisten laajennus- tai asemakaavamuutoshankkeiden lähtöaineistona. Rakennushistoriaselvitys sisältää tontin ja rakennuksen historian, nykytilan kuvauksen sekä ulkoasusta että sisätiloista sekä huonekohtaisen tarkastelun (ns. huonekortit). Lisäksi raportti käsittää yhteenvedon rakennuksen arkkitehtonisista ja rakennushistoriallisista säilyneistä piirteistä (ns. säilyneisyyskaaviot), keskeisistä kulttuurihistoriallisista arvoista ja muutoskestävyydestä sekä toimenpidesuosituksia. Luvuissa 6-10 käsitellään Työväen Teatterin rakennuksen nykytilaa, arvoja ja toimenpidesuosituksia. Luvuissa 11-12 käsitellään Työväentaloon sijoittuvia teatteritoimintaan liittyviä tiloja, niiden nykytilaa, arvoja ja toimenpidesuosituksia.

Kuva 1. Tampereen Työväen Teatterin rajaus ortoilmakuvassa. Yhtenäisellä valkoisella viivalla on osoitettu Tampereen Työväen Teatterin rakennus (1985), katkoviivarajauksella Tampereen Työväentalo, jossa sijaitsee myös teatterin käytössä olevia tiloja. (Maanmittauslaitos, Paikkatietoikkuna 2023.)

1.2 MENETELMÄT

Selvityksen on laatinut arkkitehti Verna Hahtola Pirkanmaan maakuntamuseolla 13.9.-30.11.2023 välisenä aikana. Työn ohjaajana on toiminut Pirkanmaan maakuntamuseon rakennustutkija Anna-Leena Lehto.

Inventointityö käsitti useita kohdekäyntejä, joiden yhteydessä laadittiin muistiinpanoja sekä valokuvattiin tilat ja rakennuksen ulkoasu. Rakennushistoriaselvityksessä keskeisiä kirjallisia lähteitä ovat olleet Tampereen Työväen Teatterin historiikit, jotka on laatinut professori Panu Rajala. Lisäksi muita keskeisiä lähteitä ovat olleet muun muassa Tampereen Työväen Teatterin omakustannejulkaisut, vanhat valokuvat sekä Tampereen kaupungin rakennusvalvonnan digitaalinen arkisto ja molempiin rakennuksiin liittyvät rakennuslupapiirustukset. Myös kohdekäyntien yhteydessä käydyt keskustelut Työväen Teatterin ja Työväentalon henkilökunnan kanssa ovat tarjonneet taustatietoja.

Tampereen Työväentalosta laadittiin Pirkanmaan maakuntamuseolla rakennushistoriallinen selvitys saman tekijän toimesta. Tätä selvitystä on päivitetty Työväentalon osalta maaliskuussa 2024.

Kuva 2. Tampereen Työväen Teatteri kuvattuna Hämeenpuiston suunnalta. Teatterin korkea näyttämötorni sekä yleisölämpiön tilat luovat teatterille tunnistettavan ja omaleimaisen ulkomuodon.

Kuva 3. Tampereen Työväen Teatteri osana Hämeenpuiston maisemaa vuonna 2005. (Niko Perttu, Tampereen museot.)

2 PERUSTIEDOT

2.1 PERUSTIETOLOMAKE

Kohde	Tampereen Työväen Teatteri
Kohteen käyttö	Tampereen Työväen Teatteri on teatterikäytössä oleva kulttuurirakennus.
Kohteen omistaja	Tampereen Työväen Teatterin talosäätiö
Selvityksen tarkoitus	lähtöaineisto tekniselle ylläpidolle, perusparannushankkeelle sekä mahdollisille laajennus- tai asemakaavamuutos-hankkeille
Kaavatilanne	asemakaava vahvistettu 1978 (huvi- ja viihdetarkoitusta palvelevien rakennusten korttelialue YV2) yleiskaava (hallinnon ja palvelun alue; asumisen ja keskustatoimintojen sekoittunut alue) maakuntakaava (keskustatoimintojen alue C)
Suojelutilanne	ei asemakaavallista suojelua sijaitsee RKY-alueella (Hämeenpuisto)
Kiinteistötunnus	.837-106-0087-0011 (Työväentalo .837-106-87-12)
Osoite	Hämeenpuisto 30-32, 33200 Tampere (Työväentalo Hämeenpuisto 28, 33200 Tampere)
Suunnittelija	Marjatta ja Martti Jaatinen (Työväentalo mm. Heikki Tiitola, Lambert Petterson, Heikki Kaartinen, Bertel Strömmer)
Rakennuttaja	Tampereen Työväen Teatterin talosäätiö
Urakoitsija	Rakennusyhtymä Mattinen-Niemelä Oy (rakennusjohtaja Tapio Järvinen; projektipäällikkö Jouko Koskinen; vastaava mestari Ossi Koli)
Suunnitteluvuodet	arkkitehtuurikilpailu 1973-1974; suunnittelusopimus 1976
Rakentamisvuodet	1982-1985
Valmistumisvuosi	1985
Keskeiset muutosvuodet	1994-1996, 2001, 2009, 2012-2014
Laajuustiedot	valmistuessaan kerrosala 14 025 m^2
Rungon muoto	L
Kerrosluku	5
Runko	teräsbetoni
Vuoraus	punatiili, tummanruskea sähkövärjätty alumiini
Katemateriaali	huopa
Katon muoto	tasa

2.2 ARKKITEHTUURIN PERUSPERIAATTEET

Kuva 4. Tampereen Työväen Teatterin sijainti esitetty suuremmalla pisteellä, Työväentalon sijainti pienemmällä pisteellä. (Taustakartta kiinteistörajoin Maanmittauslaitos 2023.)

Tampereen Työväen Teatterin rakennus on valmistunut vuonna 1985 Hämeenpuiston ja Satamakadun kulmaan Työväentalon eteläpuoliselle tontille. Rakennus liittyy osaksi Työväentaloa, jonka tontilla teatteritoiminta on käynnistynyt 1900-luvun alussa ja jatkuu yhä tänäkin päivänä. Vaikka teatteritoiminta liittää rakennukset toiminnallisesti yhteen, ovat ne arkkitehtonisesti erillisluonteiset.

Rakennushistoriallinen selvitys käsittää Tampereen Työväen Teatterin vuonna 1985 valmistuneen rakennuksen sekä teatteritoiminnassa olevat tilat Tampereen Työväentalossa. Tampereen Työväen Teatteri on arkkitehtien Marjatta ja Martti Jaatisen suunnittelema modernistinen rakennus, jonka pääjulkisivumateriaalina toimii punatiili ja kantavana rakenteena teräsbetoni. Suunnittelijoiden pääajatuksena oli luoda teatterista selkeä kokonaisuus, jossa erityyppisillä toiminnoilla on selkeät omat tilansa. Rakennus jakautuukin sekä pysty- että vaakasuunnassa kolmeen osaan: näyttämötoimintaan, lämpiö-, virkistys- ja hallintotoimintaan sekä teknisiin ja sosiaali- ja varastointitoimintaan. (Tampereen Työväen Teatterin uudisrakennus 1982-1985.)

Näyttämöratkaisu on perinteinen ristinäyttämö, johon kuuluu sekä sivu- että takanäyttämöt ja näyttämötorni (Jaatinen ja Jaatinen 1985). Teatterirakennuksen julkisimmat tilat sijoittuvat Satamakadun ja Hämeenpuiston kulmaukseen, josta on järjestetty kahdesta suunnasta yleisön sisäänkäynnit.

Ensimmäisen kerroksen vaatehallin päälle sijoittuu kaksikerroksinen lämpiö. Satamakadun suuntaisen siiven keskellä on näyttämötilat, joiden näyttämötorni kohoaa 32 metrin korkeuteen. Näyttämön takana

on takanäyttämö ja lavastevarastoja sekä Papinkadun varressa lavastamo. Rakennuksen etelä-pohjoissuuntainen massa käsittää henkilökunnan tiloja: toimistotiloja, pukuhuoneita sekä erilaisia teatteritoiminnan tukitiloja, kuten ompelimon, kampaamon ja harjoitussalin.

Työväen Teatterin rakennus edustaa modernistista suunnittelua, jossa sisätilojen tilalliset ratkaisut näkyvät myös julkisivuissa. Teatterirakennuksen selkeästi julkisin osuus on sijoitettu Satamakadun ja Hämeenpuiston kulmaan. Valoherkät näyttämötoiminnan tilat näyttäytyyvät umpinaisena pintana julkisivussa, kun taas lämpiötilat avautuvat Hämeenpuistoon lasipintaisena ulokkeena tuoden ilmi rakennuksen julkista luonnetta.

Teatterirakennuksen voidaan katsoa edustavan 1980-luvun regionalistista arkkitehtuurilinjaa, jossa pyrittiin korostamaan paikallisuutta ja juurtumista osaksi suunnittelupaikkaa. Teatterin suunnittelun kanssa samoihin aikoihin valmistunut, arkkitehtipariskunta Raili ja Reima Pietilän suunnittelema Hervannan keskustan tiiliarkkitehtuuri viittasi Tampereen punatiilisen teollisuusarkkitehtuurin paikalliseen perinteeseen. (Haavisto 2012.) Arkkitehti Jorma Mukala on nähnyt myös Tampereen Teatterin viittavan Tampereen teollisuusrakennusperintöön punatiilimateriaalillaan ja toisaalta edustavan ajalle tyypillistä erottautumista betonibrutalistisesta, kovaksi koetusta arkkitehtuurista (Mukala 1999, 54). Rakennuksen voidaan tulkita viittaavan tamperelaiseen työväkeen ja työväenyhdistykseen punatiilisellä arkkitehtuurillaan.

Tampereen Työväentalo on rakentunut useassa vaiheessa, joista keskisinä voidaan pitää vuosia 1900, 1905, 1912 ja 1930. Lambert Pettersonin suunnittelemaan, vuonna 1905 valmistuneeseen rakennusosaan sijoittuu alkuperäinen Työväen Teatterin päänäyttämö, joka toimii tällä hetkellä Eino Salmelaisen näyttämön nimellä. Lisäksi Bertel Strömmerin suunnittelemaan 1930-luvun siipeen sijoittuvat Kellariteatteri sekä ravintolanäyttämö TTT-Klubi. Kellariteatteri otettiin käyttöön vuonna 1965, TTT-Klubi 2000-luvulla. Lisäksi Työväentaloon liittyy näiden kolmen näyttämön yleisölämpiötiloja sekä erilaisia teatteriteknisiä ja henkilökunnan tiloja.

Kuva 5. Tampereen Työväen Teatterin leikkaus kohti etelää rakennuksen valmistumisvaiheessa. Pääosin rakennus on 4-kerroksinen, mutta rakennuksen näyttämötorni kohoaa 32 metrin korkeuteen. (Tampereen Työväen Teatterin uudisrakennustyö 1982-1985.)

Kuva 6. Tampereen Työväen Teatterin toisen kerroksen pohjapiirustus rakennuksen valmistumisvaiheessa. Rakennuksen sydän on näyttämö, katsomot ja lämpiö jäävät sen eteen Hämeenpuiston puolelle, lavastamotilat näyttämön taakse Papinkadun puolelle. (Tampereen Työväen Teatterin uudisrakennustyö 1982-1985.)

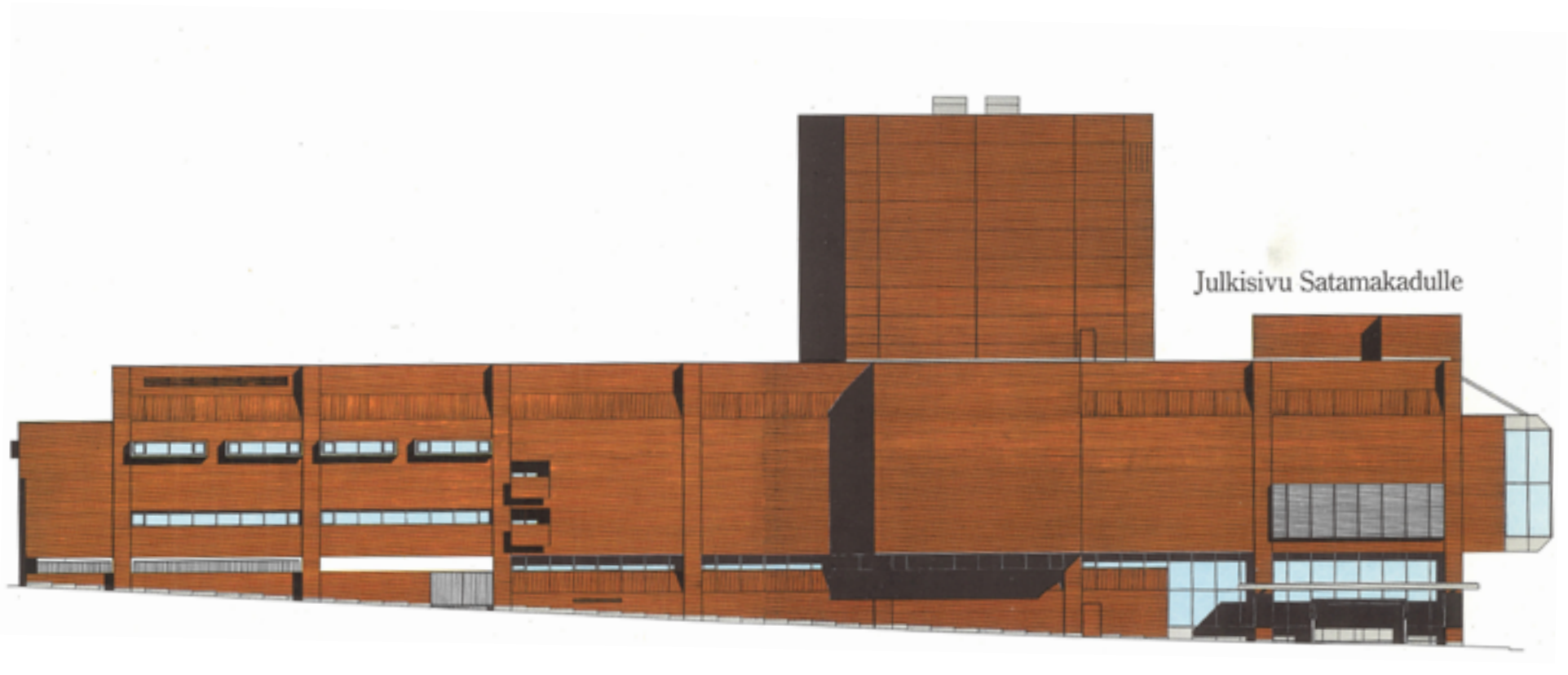

Kuva 7. Tampereen Työväen Teatterin eteläjulkisivu kohti Satamakatua rakennuksen valmistumisvaiheessa. (Tampereen Työväen Teatterin uudisrakennustyö 1982-1985.)

Kuva 8. Tampereen Työväen Teatterin itäjulksivu kohti Hämeenpuistoa rakennuksen valmistumisvaiheessa. Oikealle jää rakennuksen pohjoispuolelle sijoittuva Työväentalo, jossa on myös teatterikäytössä olevia tiloja. (Tampereen Työväen Teatterin uudisrakennustyö 1982-1985.)

2.3 SUUNNITTELIJAT

Kuva 9. Marjatta ja Martti Jaatinen vuonna 1963. (Museovirasto.)

Marjatta Jaatinen (o.s. Pitkäpaasi, 1927–2003)

Marjatta Jaatinen syntyi Viipurissa, mutta vietti suurimman osan lapsuudestaan ja nuoruudestaan Kotkassa. Hän valmistui arkkitehdiksi vuonna 1955 Teknillisestä korkeakoulusta. Samana vuonna hän perusti arkkitehtitoimiston yhdessä miehensä Martti Jaatisen kanssa.

Marjatta Jaatisen erityisen kiinnostuksen kohteena toimi teatteri, joita hän suunnitteli miehensä kanssa kaksi: Tampereen Työväen Teatterin sekä Oulun kaupunginteatterin. Hän toimi myös kansainvälisen teatterialan järjestö OISTATT:n Suomen-komission kirjeenvaihtajana. Jaatinen toimi useiden vuosien ajan Barcelonassa ilmestyvän ammattilehden kirjeenvaihtajana sekä oli mukana Architectan ja Espoon taiteilijat -yhdistyksen toiminnassa. (Makkonen 2003.)

Martti Jaatinen (1928–2008)

Martti Jaatinen syntyi Sortavalan maalaiskunnassa, josta hänen perheensä muutti toisen maailmansodan jälkeen Ouluun. Hän valmistui arkkitehdiksi vuonna 1954 Teknillisestä korkeakoulusta, jossa tapasi tulevan vaimonsa. (Makkonen 2008.)

Opiskeluaikanaan Jaatinen työskenteli Viljo Revellin toimistossa, ja 1950-luvun puolivälistä lähtien hän toimi Riihimäen kauppalanarkkitehtina. Jaatinen aloitti vuonna 1958 Suomen rakennustaiteen museon näyttelyosaston johtajana, jolloin perhe muutti Tapiolaan. Vuonna 1967 hänet nimitettiin Teknillisen korkeakoulun professoriksi. (Makkonen 2008.)

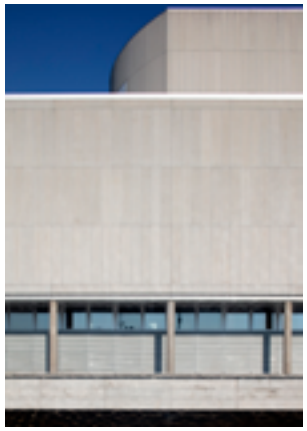

Kuva 10. (vasemmalla) Oulun kaupunginteatteri vuonna 2019. (Heikki Humberg, Arkkitehtuurimuseo.)

Kuva 11. Oulun kaupunginteatteri vuonna 2019. (Heikki Humberg, Arkkitehtuurimuseo.)

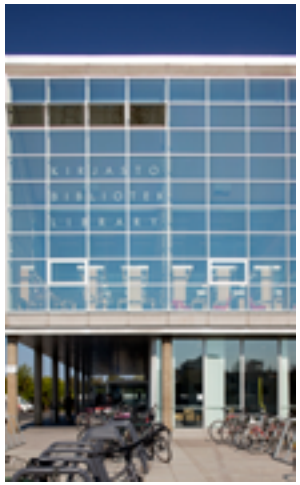

Kuva 12. (vasemmalla) Oulun pääkirjasto vuonna 2019. (Heikki Humberg, Arkkitehtuurimuseo.)

Kuva 13. Oulun pääkirjaston kirjastosali kuvattuna vuonna 2019. (Heikki Humberg, Arkkitehtuurimuseo.)

Jaatisten keskeisiä suunnittelutöitä

Pariskunta suunnitteli niin julkisia rakennuksia kuin omakotitaloja ja huviloitakin. Keskeisiä Jaatisten suunnittelemia kohteita ovat Tampereen Työväen Teatterin lisäksi Oulun kaupunginteatteri, Oulun kirjasto sekä Helsingin Kannelmäen kirkko (Makkonen 2003).

Jaatiset voittivat 1960-luvulla Oulun monumentaalikeskustaa koskevan arkkitehtuurikilpailun. Suunnitelma toteutui vain osittain: kaupunginteatteri valmistui vuonna 1972 ja pääkirjasto 1982. (Makkonen 2008.) Molemmat edustavat 1960-luvun selkeälinjaista modernismia, jossa päämateriaaleina toimivat lasi ja betoni.

Lisäksi Jaatiset ovat suunnitelleet muun muassa Kupittaan urheiluhallin (1972) sekä vuonna 1968 valmistuneen Kannelmäen kirkon, joka on suojelukohde (Makkonen 2008). Jaatiset laativat Helsingin Puu-Käpylän säilyttävän asemakaavan vuonna 1971 (Makkonen 2008).

Jaatiset suunnittelivat myös oman omakotitalonsa, joka valmistui 1950-luvun lopussa Tapiolaan. 1980-luvun talo oli vähällä tuhoutua tulipalossa, mutta se korjattiin alkuperäisten suunnitelmien mukaiseksi. (Salmela 2003.)

”Sisätilojen juhlavuus on yksi kiinnostava seikka. Esimerkiksi teollisuusrakennukset voivat olla teknisesti vallan hienoja mutta niissä ei ole sellaisia interiöörejä kuin teattereissa. Teatteritaloon kun saa suunnitella kaiken, aina huonekaluja myöten. Kokonaisuutta voi verrata kirkkoon...”

- Martti Jaatinen
(Seppälä 1985.)

3 MAANKÄYTTÖTILANNE JA MUUT SELVITYKSET

3.1 MAAKUNTAKAAVA

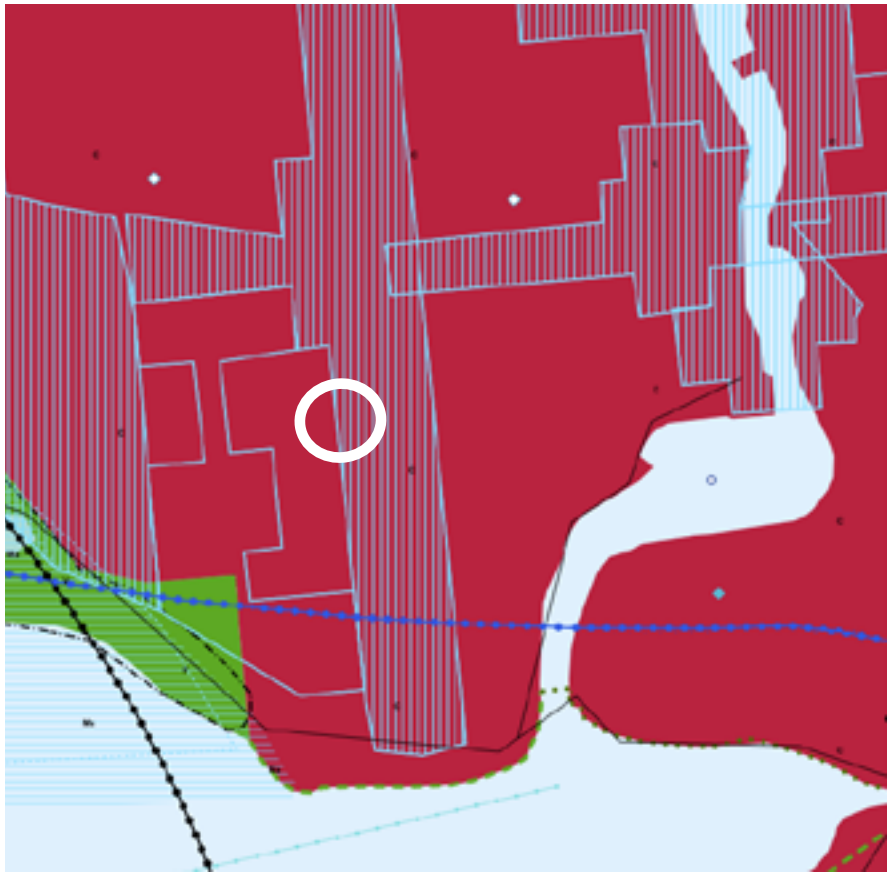

Kuva 14. Ote maakuntakaavasta. Tampereen Työväen Teatterin likimääräinen sijainti osoitettu valkoisella rajauksella. (Tampereen kaupungin digitaalinen karttapalvelu Oskari.)

Tampereen Työväen Teatteri on osoitettu Pirkanmaan maakuntakaava 2040:ssä (maakuntavaltuusto 27.3.2017) keskustatoimintojen alueeksi (C). Suunnittelumääräyksenä todetaan: *”Alueen suunnittelussa on otettava huomioon yhdyskuntarakenteen eheys, kaupunkikuvan omaleimaisuus, asuinympäristön laatu ja monipuolisuus, yhteydet seudullisille virkistysalueille, joukkoliikenteen, kävelyn ja pyöräilyn toimintaedellytykset sekä liityntäpysäköinnin ja joukkoliikenteen vaihtopaikkojen kehittäminen. Alueen suunnittelussa on turvattava kulttuuriympäristöjen arvojen säilyminen.”*

Lisäksi Työväen Teatterin rakennus kuuluu osaksi Hämeenpuiston valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristön (RKY 2009) aluerajausta. Suunnittelumääräyksenä todetaan: *”Alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa, rakentamisessa ja käytössä on varmistettava, että valtakunnallisesti merkittävät kulttuuriympäristöjen arvot säilyvät. Uusi rakentaminen on sopeutettava alueen kulttuuriympäristön ominaispiirteisiin ja ajalliseen kerroksellisuuteen.”*

3.2 YLEISKAAVA

Kuva 15. Ote yleiskaavasta. Tampereen Työväen Teatterin likimääräinen sijainti osoitettu valkoisella rajauksella. (Tampereen kaupungin digitaalinen karttapalvelu Oskari.)

Tampereen keskustan strategisessa osayleiskaavassa (kaupunginvaltuusto 18.1.2016) Tampereen Työväen teatteri sijoittuu itäosaltaan hallinnon ja palvelun alueelle: *"Alue varataan julkisia palveluja (esim. oppilaitoksia) ja kulttuuripalveluita (esim. teattereita) varten. Yksityisten palveluiden osuus voi olla julkisia palveluita suurempi. Alueille voidaan sijoittaa vähäisessä määrin myös kaupallisia palveluja ja asumista. [-]"*

Länsiosastaan teatterirakennus kuuluu asumisen ja keskustatoimintojen sekoittuneeseen alueeseen: *"Nämä alueet sijaitsevat pääasiassa keskustatoimintojen alueiden ympärillä ja ne laajentavat keskustaa. Alueilla tavoitellaan keskustamaista kaupunkiympäristöä, mm. liike- ja palvelutiloja rakennusten ensimmäisiin kerroksiin. [-]"*

Lisäksi yleiskaavassa on osoitettu Hämeenpuisto valtakunnallisesti arvokkaaksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi (RKY 2009), jonka rajaukseen Tampereen Työväen Teatteri lukeutuu.

Teatterin korttelin eteläpuolelle Satamakadulle on osoitettu keskustan pyöräilyn pääreitti. Lisäksi Satamakadulle on osoitettu maanalaiseen pysäköintiin johtava yhteystarve.

3.3 ASEMAKAAVA

Kuva 16. Ote ajantasa-asemakaavasta. (Tampereen kaupungin digitaalinen karttapalvelu Oskari.)

Tampereen Työväen Teatteri sijaitsee VI kaupunginosan korttelissa 87 tontilla 11. Asemakaava on vahvistettu 14.9.1978. Tontti sijaitsee huvi- ja viihdetarkoitusta palvelevien rakennusten korttelialueella (YV2). Rakennusoikeutta on osoitettu tonttia koskien 15 500 m^2. Kaava mahdollistaa kolmen asuinhuoneiston sekä kellarikerrokseen sijoitettavien työhuoneiden sijoittamisen rakennukseen, samoin kulkuaukkojen sijoittamisen Työväentalon ja teatterin välille. Lisäksi kaavassa on määräyksiä mm. autopaikkojen määrästä, julkisivukoroista sekä ajoneuvoliittymän järjestämisestä.

Lisäksi inventointiin teatterikäytössä olevien sisätilojen osalta kuuluva Tampereen Työväentalo sijaitsee samassa korttelissa tontilla 12. Sitä koskeva asemakaava on vahvistettu 1.11.1991. Tampereen Työväentalo on yleisten rakennusten korttelialuetta (Y-14). Rakennusta koskee suojelumerkintä (sr-23): *"Rakennustaiteellisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokas sekä kaupunkikuvan säilymisen kannalta tärkeä rakennus. Rakennusta ei saa purkaa. Rakennuksessa suoritettavilla korjaus- ja muutostöillä ei saa turmella rakennuksen julkisivujen tai porrashuoneiden rakennustaiteellisia arvoja. Rakennuksessa saadaan kerrosalaan kuulumattomia tiloja muuttaa kerrosalaan laskettaviksi tiloiksi riippumatta siitä, mitä asemakaavassa on määrätty tontin tai rakennusalan enimmäiskerrosalasta. Myös rakennuksen ullakko- ja kellarikerroksessa saadaan muuttaa tiloja kerrosalaan laskettaviksi tiloiksi rakennuslautakunnan luvalla. Lisärakentamisella ei saa muuttaa rakennuksen kadun puoleista räystäskorkeutta tai kattomuotoa. Mahdolliset kadun puoleiset kattoikkunat tulee rakentaa tyyliin sopivalla tavalla."*

3.4 VALTAKUNNALLISESTI MERKITTÄVÄ RAKENNETTU KULTTUURIYMPÄRISTÖ

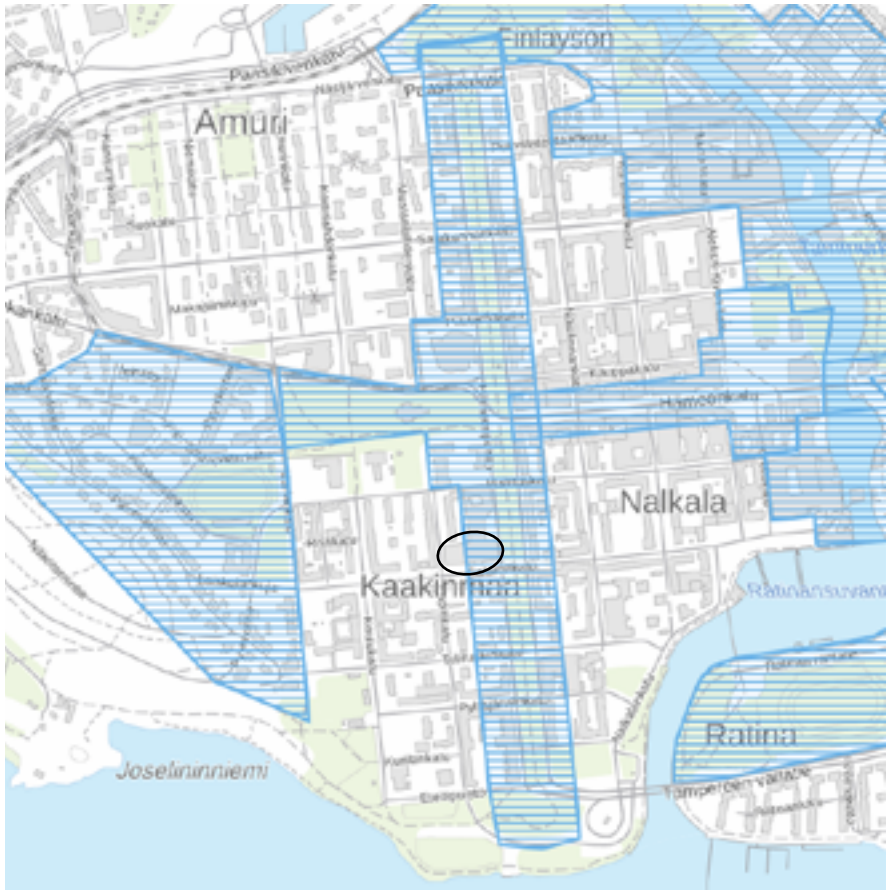

Kuva 17. Ote RKY-alueiden karttaesityksestä. Kuvassa mustalla Tampereen Työväen Teatterin sijainti. (Museovirasto 2009.)

Tampereen Työväen Teatteri kuuluu Hämeenpuiston valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön rajaukseen. Hämeenpuisto on pohjoismaiden pisin yhtenäinen puistokäytävä, jota reunustavat useat eri vuosikymmeninä rakennetut julkiset rakennukset sekä asuinkerrostalot.

Hämeenpuiston puistoakseli hahmoteltiin ensimmäistä kertaa C. L. Engelin asemakaavassa 1830 estämään kaupunkipalon leviäminen kaupungin uuden ja vanhan osan välillä. Vuonna 1865 tulipalossa tuhoutui puisto- ja tonttialueita, ja C. A. Edelfelt levensi puiston nykyisen 60 metrin leveyteen. Vuonna 1936 puiston nimi muutettiin Esplanadista Hämeenpuistoksi.

Hämeenpuistoa reunustava rakennuskanta on hyvin kerroksista ja edustaa rakentamista aina 1800-luvun lopun vuosikymmeniltä tähän päivään. Jäljellä olevaa varhaisinta kerrostumaa edustavat muun muassa Aleksanterin kirkko (1881), Finlaysonin pikkupalatsi (1897) ja Aleksanterin koulu (1873, 1886, 1903). Tampereen Työväen Teatterin rakennus edustaa yhdessä pääkirjasto Metson (1986) kanssa Hämeenpuiston tuoreempaa rakennuskantaa. (Museovirasto 2009.)

3.5 TAMPEREEN KESKUSTAN MODERNIN RAKENNUSKULTTUURIN KOHTEET

Tampereen Työväen Teatteri lukeutuu 15 arvokkaaksi määritellyn modernin rakennuskulttuurin kohteen joukkoon Tampereen keskustan rakennettu kulttuuriympäristö 2012 -selvityksessä, joka täydentää vuonna 1998 laadittua Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri -selvitystä.

Työväen Teatterin lisäksi modernin rakennuskulttuurin kohteiksi on nimetty kaupungin virastotalo, Tampere-talo, Kauppa-Häme, As. Oy Terästammela, Naistenlahden voimalaitos, Vellamon kortteli, Kalevan ateljeetalo, Konservatorio, Kalevan uimahalli, As. Oy Näsikartano, As. Oy Rongan tornit, Puutarhakadun liiketalo, Tampereen vapaakirkko sekä Koskikeskus ja hotelli Ilves.

Kuva 18. Tampereen Työväen Teatterin lisäksi modernin rakennuskulttuurin kohteisiin lukeutuvat 1980-luvulla rakennetut hotelli Ilves sekä kauppakeskus Koskikeskus. (Skyfoto Group, Tampereen museot.)

3.6 TAMPEREEN TYÖVÄEN TEATTERIN RAKENNUSINVENTOINTI

Tampereen Työväen Teatterista on laadittu vuonna 2012 rakennusinventointi (Haavisto 2012). Otteet rakennusinventoinnissa määritellyistä arvoista ja toimenpidesuosituksista:

Kulttuurihistorialliset arvot:
Rakennushistoriallinen arvo: arkkitehtoninen
Historiallinen arvo: sivistyshistoria
Ympäristöarvo: maisemallisesti keskeinen sijainti

Arvojen perustelu: *Tampereen työväen teatteri edustaa rakennusajankohtansa arkkitehtuurin keskeisiä piirteitä sekä julkisuudessa paljon käytyä keskustelua betonirakentamisen ja ihmisläheisempänä koetun tiiliarkkitehtuurin välillä. Rakennus edustaa regionalismia, paikallisen historian huomioimista suunnittelussa ja materiaalivalinnoissa. Tässä suhteessa työväenteatterilla on yhteys hieman aiemmin (1975–1979) valmistuneeseen Hervannan keskustan tiiliarkkitehtuuriin sekä laajemmin tamperelaiseen tiilirakennusperinteeseen.*

Teatterin ulko- ja sisätilat ovat säilyneet lähes alkuperäisesä asussaan. Rakennuksen ulkoasun tunnusomaiset piirteet ovat tiilimateriaali, keskiosan korkea näyttämötorni sekä Hämeenpuiston puoleisen pääjulkisivun ikkunaosa. Sisätiloissa yleisötilat ovat erittäin hyvin säilyneet. Materiaalit ja tilojen värit edustavat hyvin aikansa suunnittelua ja luovat yhtenäisen kokonaisuuden. Tiloissa on useita niitä varten suunniteltuja yksityiskohtia.

Rakennus sijaitsee Tampereen Hämeenpuiston valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi ympäristöksi arvotetulla alueella. Hämeenpuiston ilmeeseen vahvasti vaikuttava teatterirakennus toi 1980-luvun modernin punatiiliarkkitehtuurin näyttävälle paikalle Tampereen keskustaan.

Toimenpidesuositukset: *Rakennuksen ulkoasussa tulee säilyttää selvästi erottuvina sen tunnusomaiset piirteet, näyttämötorni ja Hämeenpuiston ikkunaosa. Lisärakentamisessa tulee huomioida rakennukset arkkitehtoniset ominaispiirteet, tilajärjestelyt ja käytetyt materiaalit. Rakennuksen Hämeenpuiston puoleinen julkisivu on erityisen arvokas ja siihen kohdistuvassa lisärakentamisessa tulee käyttää harkintaa.*
Sisätilan yleisötiloissa tulee säilyttää rakennukseen suunnitellut materiaali- ja väriratkaisut. Sisätilojen merkittävimmät piirteet ovat runsas tiilipinnan käyttö, madalletut katot ja niiden rakenteet, tumma yleisväritys ja hienot tilaan suunnitellut yksityiskohdat. Uudistuksissa on kiinnitettävä erityistä huomioita materiaalivalintoihin, yksityiskohtiin ja saman sisustuksellisen tason säilyttämiseen. Sisätilojen kulttuurihistorialliset arvot ja toimenpidesuositukset on eritelty kohteittain.

4 LÄHIYMPÄRISTÖ JA ALUEEN RAKENTUMINEN

4.1 KAAKINMAAN HISTORIA JA RAKENTUMINEN

Kuva 19. Ilmakuva kaakosta Klingendahlin tehtaasta ja sen ympäristöstä 1930- tai 1940-luvulta. Hämeenpuiston puuston takana kuvan oikeassa reunassa näkyy Työväentalon kahdeksankerroksinen torni ja sen vieressä vasemmalla Tyttölyseo. Työväenteatterin rakennus rakennettiin niiden väliin 1980-luvulla. (Tampereen museot.)

Tampereen Työväen Teatteri sijaitsee Tampereen keskustassa Kaakinmaan kaupunginosassa. 1820-luvulle saakka kaupungin asuttu alue rajautui Läntiseen pitkäkatuun (nyk. Näsilinnankatu), ja varsinaisen kaupungin ulkopuolella Hämeenpuiston alueella sijaitsi viljelyplantaaseja. Kaupungin kasvutarpeiden vuoksi plantaaseille sijoitettiin tontteja vuonna 1825. Karttaan Hämeenpuiston paikalle oli merkitty Norr Malms Gatan -niminen katu. Intendenttiviraston päällikkö Carl Ludvig Engel piirsi asemakaavan, johon paloturvallisuuden vuoksi esitti 36 metrin levyistä puistokatua kahdella puurivillä. Arkkitehti Carl Albert Edelfeltin asemakaavassa Esplanadi levennettiin 60 metrin levyiseksi. Kaupungin ensimmäinen puutarhuri Karl Johan Gauffin istutti vuonna 1874 Hämeenkadun ja Satamakadun välille lehmuksia. Puisto valmistui vuonna 1909 ja sen nimi muutettiin Hämeenpuistoksi vuonna 1936. (Hirvikallio 2012, 11-18.)

1870-luvulla Hämeenpuistoon rakennettin yhteensä 22 puutaloa. Tampereen ensimmäinen kansakoulu valmistui vuonna 1875 arkkitehti Brynolf Sjöströmin suunnitelmien mukaan, ja kyseinen rakennus on vanhin Hämeenpuiston säilyneistä rakennuksista. Vuonna 1886 valmistui F. L. Caloniuksen suunnittelema toinen koulurakennus Kirkkopuiston puolelle. Lisäksi vuonna 1877 valmistui Tampereen reaalikoulun puurakennus Tampereen Työväen Teatterin tontille. Rakennus purettiin 1980-luvulla teatterirakennuksen tieltä. 1880-luvulla rakennettiin puistokadun varteen yhteensä 14 taloa, joista kolme oli kivirakennuksia. Näistä ainoa säilynyt on vuonna 1881 valmistunut Aleksanterin kirkko. 1890-luvulla Hämeenpuistoon rakennettiin kaikkiaan 26 rakennusta, joista tärkeimpiä ovat säilyneet Pikkupalatsi sekä Klingendahlin tehdaskiinteistö. Työväentalon vanhin osa suunniteltiin vuonna 1899 ja se

Kuva 20. Aleksanterin kirkon ympäristö vuonna 1902. (Ida Nyman, Tampereen museot.)

Kuva 21. Ilmakuva Nalkalasta ja Kaakinmaasta vuodelta 1950. Työväentalon rakennus näkyy kuvan edustalla Hämeenpuistosta oikealla. (Kuvaus Oy, Turku, Tampereen museot.)

valmistui vuonna 1900. (Hirvikallio 2012, 27-51; Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998, 92.)

Kaakinmaan alue on myös vanhaa teollisuuden aluetta: Klingendahlin verkatehtaan ohella alueelle perustettiin Pyynikin panimo 1890-luvulla. Tampereen Kutomateollisuus rakennutti toimitiloikseen kerrostalon, joka tunnetaan Satamakadun Trikoona. Lisäksi alueella sijaitsee vanha kulkutautisairaala, jonka ensimmäiset rakennukset suunnitteli Onni Törnqvist (myöh. Tarjanne) vuonna 1892. (Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998, 96, 98, 100.)

Vuosisadan vaihduttua rakennustoiminta väheni Hämeenpuistossa. Hämeenpuistoon rakennettiin kahdeksan jugend-taloa, joista Wivi Lönnin Aleksanterin koulu ja Birger Federleyn Hämeenpuisto 6:n rakennus ovat säilyneet. Myös Lönnin 1890-luvulla suunnittelema ja vuonna 1902 valmistunut Tyttölyseo on säilynyt. (Hirvikallio 2012, 63-71.) Työväentaloa laajennettiin vuonna 1905 teatterin näyttämöosalla sekä vuonna 1912 suuremmalla laajennuksella. Vuosina 1929-1930 Työväentalo sai pitkälti nykyiset mittansa, vaikka sitä on tämänkin jälkeen korotettu ja laajennettu.

1950-luvulla Hämeenpuisto sai ”pilvenpiirtäjän”, Amurinlinnan, joka oli valmistuessaan Suomen korkein kerrostalo. 1960-luvulla Hämeenpuiston puutaloja purettiin ja alue uudistui voimakkaasti yhteensä 15 puistokadun varteen sijoitetulla rakennuksella. 1970- ja 1980-luvuilla Hämeenpuiston täydennysrakentaminen jatkui. 1980-luvulla valmistui kaksi merkittävää kulttuurirakennusta Hämeenpuiston varrelle: Työväen Teatterin (1982–1985) lisäksi pääkirjasto Metso (1983–1986).

Lähiympäristön keskeisiä rakennuksia (rakentumisjärjestyksessä):

1. Aleksanterin koulu 1875, 1886, 1904 (Brynolf Sjöström, F. L. Caloniius, Wivi Lönn)
2. Aleksanterin kirkko 1881 (Theodor Decker)
3. Pyynikin panimo 1879, 1925, 1963
4. Reaalilyseo / Lastentarhaopettajaopisto 1890, 1939 (Jac. Ahrenberg)
5. Kulkutautisairaala 1892–1893, 1910, 1951–1953
6. Klingendahl 1897, 1904, 1905, 1925, 1932, 1935, 1936, 1947, 1984–1988
7. Suomen yhteiskoulun lukio 1901 (E. A. Kranck)
8. Tyttölyseo 1902 (Wivi Lönn)
9. Svenska samskolan i Tammerfors 1902 (August Krook)
10. De Gamlas Hem 1904 (Birger Federley)
11. Koulukadun päiväkoti 1904 (Heikki Tiitola)
12. Talouskoulu 1905 (Wivi Lönn)
13. Satamakadun Trikoo 1906
14. Koulukatu 16 1906 (Heikki Tiitola)
15. Tuulensuu 1927 (Bertel Strömmer)
16. Hjorthin talo 1936 (Georg Henriksson)
17. Hämeenpuisto 37 1937 (J. K. Laiho)
18. Hämeenpuisto 35 1938 (K. L. Ahlskog)
19. Hämeenpuisto 41 1951 (Jaakko Tähtinen)
20. Hämeenpuisto 27b 1954 (Jaakko Tähtinen)
21. Hämeenpuisto 33 1955 (Jaakko Tähtinen)
22. Hämeenpuisto 39 1961 (Bertel Strömmer)
23. Tiilispuisto 1963 (Mauno Kitunen ja Erkki Luoma)
24. Tampereen pääkirjasto Metso 1986 (Raili ja Reima Pietilä)

Kuva 22. Lähiympäristön keskeisiä rakennuksia numeroituna karttakuvaan. Mustalla rajattu Työväen Teatteri ja katkoviivalla Työväentalo. (Pohjakarttana Maanmittauslaitoksen taustakartta).

4.2 TONTIN JA KORTTELIN RAKENTUMINEN

Myös Työväen Teatterin historia kytkeytyy 1800-luvulle, sillä jo vuonna 1889 teatterin alullepanija, Tampereen työväenyhdistys, osti maanviljelijä Villilältä tontin, jolle myöhemmin rakentuisi Työväentalo. Tontilla sijaitsi Villilän kouluna tunnettu puurakennus, jonka yhdistys muutti omaksi toimitilakseen. Työväen teatterin toiminta käynnistyi kyseisessä rakennuksessa. Vuonna 1900 tontille valmistui Heikki Tiitolan suunnittelema kivirakennus, jota jatkettiin pian Lambert Pettersonin kokous- ja juhlasalirakennuksella. Rakennuksen korotus- ja laajennusosa valmistui vuonna 1912 rakennusmestari Heikki Kaartisen suunnitelmien mukaisena. Sittemmin merkittävin laajennus valmistui vuonna 1930 suunnittelijanaan arkkitehti Bertel Strömmer. Tässä vaiheessa tontin vanhat puurakennukset purettiin ja tontti saavutti umpinaisen luonteensa. (Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998, 93; Sahramäki 1930.)

Työväen Teatterin tontin osti työväenyhdistys jo 1940-luvulla. Tontilla sijaitsi kaksi rakennusta: vuonna 1877 rakennettu Tampereen reaalikoulun puurakennus sekä pienempi apurakennus. Ne purettiin vuonna 1982 teatterirakennuksen tieltä. (Hirvikallio 2012.)

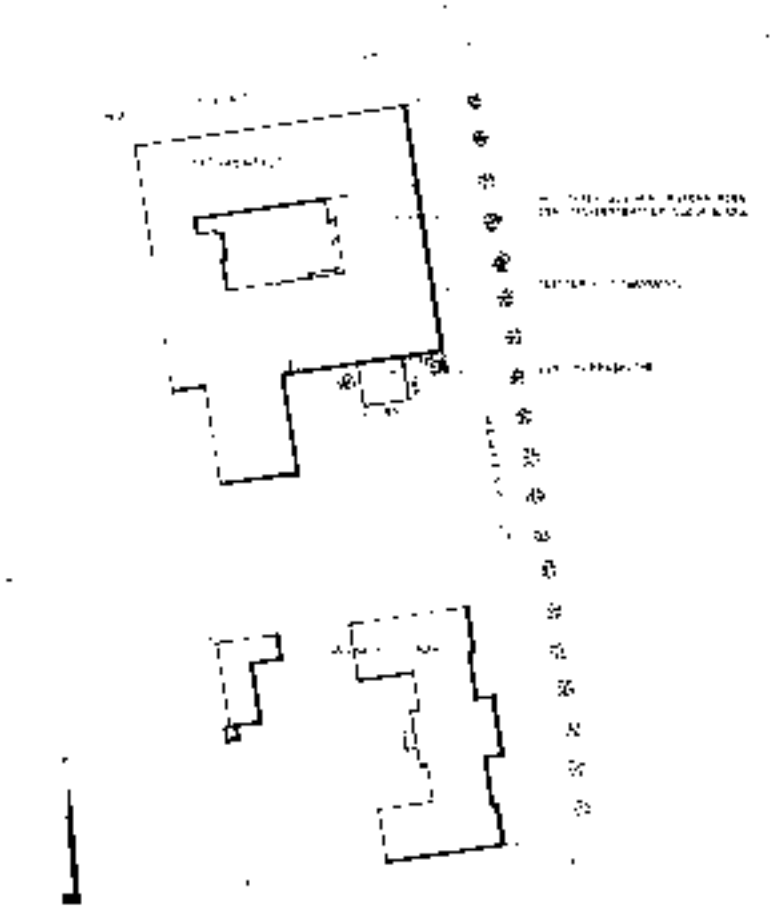

Kuva 23. Tampereen Työväentalon rakennuslupapiirustus vuodelta 1970. Piirustuksessa näkyy nykyisen teatterirakennuksen tontilla sijainnut U-muotoinen vanha koulurakennus sekä pienempi L-muotoinen rakennus. Vuonna 1877 valmistunut Tampereen reaalikoulu purettiin vuonna 1982 uuden teatterin rakentamisen käynnistyessä. (Reijo Ojanen 1970.)

4.3 ALUEEN RAKENTUMINEN KARTOILLA

Kuva 24. Karttaote vuodelta 1912. Hämeenpuiston puistoakseli sekä Kaakinmaan ruutukaavaan asemoidut korttelit ovat nähtävissä.

Kuva 25. Karttaote vuodelta 1953. Korttelin pohjoisosassa näkyy työväentalo, eteläosassa vuonna 1877 rakennettu koulurakennus. Pohjois- ja luoteispuolella on Aleksanterin koulu, lastentarhaopettajaopisto, yhteiskoulu sekä Aleksanterin kirkko, eteläpuolella Tyttölyseo.

Kuva 26. Karttaote vuodelta 1975.

Kuva 27. Karttaote vuodelta 1980.

Kuva 28. Karttaote vuodelta 1991. Tampereen Työväen Teatteri on rakennettu tontille kuusi vuotta aiemmin.

Kuva 29. Karttaote vuodelta 2023.

Sivun kuvat Vanhat kartat -sivustolta, pois lukien kuva 29 Maanmittauslaitos, Karttapaikka.

4.4 KORTTELIN RAKENTUMINEN ILMAKUVISSA

Kuva 30. Ilmakuva vuodelta 1946. Työväentalo on rakentunut käsittämään koko korttelin 1930-luvulla, muu kortteli on vielä puutalovaltaista.

Kuva 31. Ilmakuva vuodelta 1956.

Kuva 32. Ilmakuva vuodelta 1963.

Kuva 33. Ilmakuva vuodelta 1996. Kortteli on saanut nykyisen muotonsa.

Kuva 34. Ilmakuva vuodelta 2011.

Kuva 35. Ilmakuva vuodelta 2023.

Sivun ilmakuvat Maanmittauslaitos, Paikkatietoikkuna.

5 TAMPEREEN TYÖVÄEN TEATTERIN HISTORIA

5.1 TEATTERIN HISTORIA

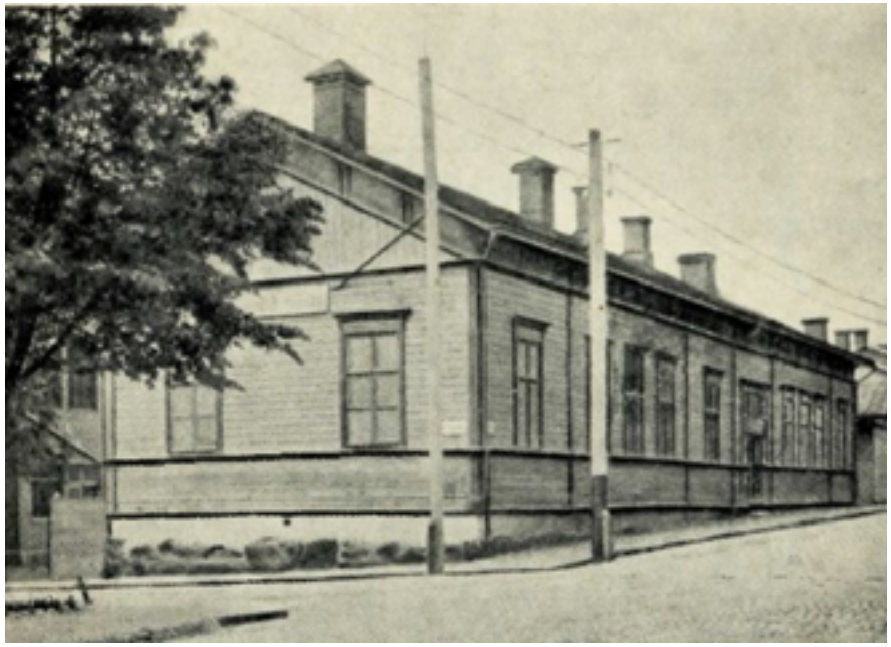

Kuva 36. Työväenyhdistys osti maanviljelijä Villilältä tontin, jolla sijaitsi kaksi rakennusta. Kuvassa näkyvässä asuin- ja koulurakennuksessa käynnistyi myös Tampereen Työväen Teatterin toiminta sen toimiessa vielä yhdistyksen huvitoimikunnan alaisena. (Sahramäki 1930.)

5.1.1 Tampereen Työväen Teatterin perustaminen

Tehdaskaupunkina tunnetun Tampereen tehdastyöväki kaipasi sivistysharrastuksia, ja into omaan teatteritoimintaan iti työväenyhdistyksen huvitoimikunnan piirissä. Tampereen Työväenyhdistys perustettiin vuonna 1887, ja teatteritoiminta käynnistyi keväällä 1901. (Rajala 2001, 9.) Teatterin alkuperäinen tarkoitus oli tarjota työväen jäsenille virkistystä ja harrastusta – se toimi siis aluksi harrastelijateatterina (Rajala 1991, 217). Tampereella oli kuitenkin toiminut Tampereen työväenyhdistyksen näytelmäseura jo 1890-luvun puolivälissä (Rajala 1991, 85). Lisäksi tehdaskaupungissa toimi näytelmäseura, niin kutsuttu Pumpulitehtaan teatteri Finlaysonin tehtaan yhteydessä jo vuonna 1883, sekä myös näyttämötoimintaa harjoittanut, muutamaa vuotta myöhemmin perustettu Tampereen Käsityöläisseura (Orsmaa 1976, 5).

Tampereen Työväenyhdistys osti vuonna 1889 nykyisen Hämeenpuiston laidalla olevan tontin maanviljelijä K. Villiltä. Tontilla sijaitsi kaksi rakennusta: puinen asuinrakennus Hallituskadun suuntaisena tontin pohjoisosassa ja läntisellä sivulla puinen makasiini- ja ulkohuonerakennus. Asuinrakennusta oli käytetty kansakouluna ja se tunnettiin myös nimellä Villilän koulu. (Sahramäki 1930, 6-7.) Kyseinen rakennus kunnostettiin yhdistyksen toimitilaksi arkkitehti Georg Schreckin suunnitelmien mukaan (Haavisto 2012; Rajala 1991, 49; Sahramäki 1930, 6-7). Rakennukseen sijoitettiin korjauksen yhteydessä juhlasali, jossa oli 120 istuinpaikkaa, pieni näyttämö sekä sen rinnalle pienet pukuhuoneet. Työväenyhdityksen huvitoimikunta järjesti iltamia näytelmineen, ja vuonna 1895 perustettiin näytelmäseura, joka tosin ei toiminut kovin-

kaan pitkään. (Kanerva 1961, 3.) Tampereen Työväen Teatteri perustettiin 12.3.1901, ja se aloitti toimintansa edellä mainitussa puurakennuksessa. Ensimmäinen esitys oli Minna Canthin näytelmä Anna Liisa 27.9.1901. (Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998, 93; Rajala 1991, 95.)

Juridisesti katsoen Tampereen Työväen Teatteria ei vielä perustettu vuonna 1901, vaan se toimi työväenyhdistyksen huvitoimikunnan alla (Rajala 1991, 92). Huvitoimikunnan lakkauttamisen myötä vuonna 1902 teatteri jäi vaille tukea ja muuttui epävirallisemmaksi viettäen kaksi vuotta uinahtaneena (Rajala 1991, 103–107).

Vuonna 1905 Työväenyhdistys otti teatterin omakseen, ja yhdistys laati teatterille säännöt ja vuokrasi näyttämötilan. Teatteritoiminta ammattimaistui ja vakiintui muutosten myötä. (Rajala 1991, 9, 142, 146; Tampereen Työväen Teatteri -julkaisu n.d., 6). Teatterin tarkoitukseksi säännöissä mainittiin "*herättää näytelmätaiteen harrastusta köyhälistön keskuudessa esittämällä sen hengen mukaisia kappaleita*" (Kanerva 1961, 6).

5.1.2 Uudet rakennukset 1900, 1905 ja 1912

Tampere sai Suomen ensimmäisen kivestä tehdyn työväentalon vuonna 1900 Esplanadin (nyk. Hämeenpuiston) varteen. Alkuperäisiin, rakennusmestari Heikki Tiitolan laatimiin rakennussuunnitelmiin lukeutuneet juhlasali ja näyttämö jäivät kuitenkin vuosisadan vaihteessa rakentamatta, ja ne toteutettiin vasta laajennusosaan vuonna 1905 arkkitehti Lambert Pettersonin piirustusten mukaisesti (Putkonen 1976,20). Petterson hyödynsi alkuperäisiä Tiitolan laatimia piirustuksia omassa suunnittelussaan (Sahramäki 1930, 10). Tampereen Työväen Teatterin toiminta pääsikin kunnolla käynnistymään vuonna 1905 uudessa juhlasalissa, joka on edelleen käytössä Eino Salmelaisen näyttämönä (Rajala 1991, 9, 142). Uusi teatterisali vihittiin käyttöön marraskuun 11. päivänä 1905 suurlakon jälkeen. Siihen saakka harjoitukset ja näytännöt olivat tapahtuneet vanhan puutalon miniatyyrinäyttämöllä. (Kanerva 1976, 6; Kanerva 1961, 6.) Myös pukuhuoneet ja varastot oli sijoitettu osaksi näyttämöä, mikä teki tiloista alun alkaenkin ahtaat (Putkonen 1976, 20).

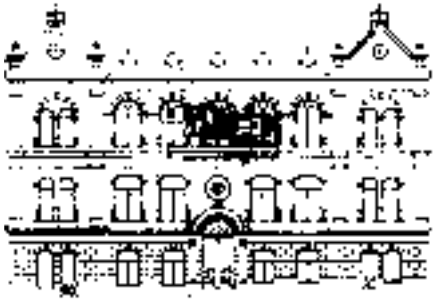

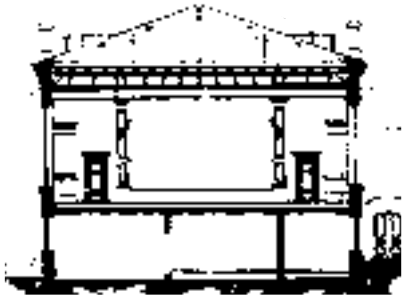

Kuva 37. (vasemmalla) Työväentalon julkisivupiirustus. (Heikki Tiitola 1899.)

Kuva 38. Työväentalon leikkauspiirustus teatterisalin kohdalta. (Heikki Tiitola 1899.)

Kuva 39. Työväentalo 1900-luvun ensimmäiseltä vuosikymmeneltä. Tässä talossa Tampereen Työväen Teatterin toiminta virallisesti alkoi, vaikka toimintaa käynnisteltiin jo tontin puisessa rakennuksessa. (Tampereen museot.)

Kuva 40. Tampereen työväentaloa taisteluiden jälkeen 1918. (Martta Terävä, Tampereen museot.)

Kuva 41. Teatterin sähkömies vuonna 1936. (Tampereen museot.)

Kuva 42. Teatterinjohtaja Eino Salmelainen teatterisalissa 1947. (E.M. Staf, Tampereen museot.)

Vuonna 1906 Työväen Teatteri sai johtajakseen näyttelijä Tilda Vuoren, joka luotsasi teatteria aina vuoteen 1917 saakka (Kanerva 1961, 6, 9). Vuonna 1907 työväenyhdistyksen taloa päätettiin laajentaa ja tontin vanha puutalo purkaa. Laajennukseen luvattiin teatterille lisää harjoitustiloja, sekä suurehko kokoussali, jota voitaisiin käyttää pienempiin seuranäytelmiin. (Rajala 1991, 267.) Päätettiin järjestää suunnittelukilpailu, johon ehdotuksia saatiin yhteensä 14 kappaletta. Uuden rakennuksen suunnitteli rakennusmestari Heikki Kaartinen. Kului kuitenkin useampia vuosia, jotta taloustilanne salli rakentamistöiden aloittamisen. Tämäkin suunnitelma päädyttiin toteuttamaan vain osittain: Hallituskadulle, vanhan puurakennuksen paikalle suunniteltua siipeä ei toteutettu vielä tässä vaiheessa. Sen sijaan laajennus- ja korotus-osat sijoittuivat Puistokadun (Hämeenpuiston) varteen. Rakennus valmistui vuonna 1912. (Sahramäki 1930, 12.) Vanha, vuonna 1900 valmistunut kolmikerroksinen rakennus korottui kahdella lisäkerroksella. Lisäksi nykyisten Hämeenpuiston ja Hallituskadun kulmaan rakennettiin vanhaan rakennukseen saumattomasti liittyvä viisikerroksinen osa. Vanhemman osan julkisivu uudistui samalla täysin: se sai suuret ikkunat sekä juhlallisen parvekkeen puistokadun suuntaan. (Rajala 1991, 267.) Tiitolan suunnitteleman rakennuksen fasadi muuntui uusrenessanssista wieniläisjugendiksi (Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998, 93). Tontin maastonmuodoista johtuen lattiatasot olivat vanhassa ja uudemassa osassa puolen kerroksen verran eri tasossa. Vanhaa puurakennusta myös lyhennettiin kivirakennuksen mitalta katujen kulmassa. (Sahramäki 1930, 12.) Rakennuksen lisätilat vähensivät juhlasalin painetta ja näyttelijät saivat lisää harjoitusaikaa. (Rajala 1991, 267.) Laajennus myös valmistui ennen vuonna 1913 käyttöön vihittyä Tampereen Teatteria, joka sai näyttävän uudisrakennuksen Tammerkosken partaalle (Rajala 1991, 269).

5.1.3 Toteutuneita ja toteutumattomia suunnitelmia 1910- ja 1920-luvuilla

1910-luvun puolivälissä tilattiin piirustuksia tilojen kohentamiseksi rakennusmestari K. Lindroosilta, jotka jäivät kuitenkin toteutumatta vuonna 1918 syttyneen sodan vuoksi (Sahramäki 1930, 14-15). Työväen-

Kuva 43. Työväen Teatterin 35-vuotisjuhlat 16.10.1936. (E.M. Staf, Tampereen museot.)

Kuva 44. Työväen Teatterin 35-vuotisjuhlat 16.10.1936. (E.M. Staf, Tampereen museot.)

talo muodostui keskeiseksi rakennukseksi vuoden 1918 sodassa, ja rakennus toimi punaisten joukkojen majapaikkana. Työväen Teatterin toiminta katkesi vuodeksi ja sen käynnistäessä toimintansa uudestaan syksyllä 1919 työväen oli aloitettava sivistysharrastuksensa uudelleen. (Rajala 1991, 367–269; Rajala 1995, 18.) Työväentalon juhlasalissa operoi Tampereen Kansan teatteri, joka toimi eräänlaisena työväenteatterin jatkajana syyskuusta 1918 maaliskuuhun 1919 (Rajala 1995, 21). Kun työväenyhdistys käynnisteli toimintaansa uudelleen vuoden 1919 alussa, se halusi talonsa takaisin. Tässä onnistuttiin, ja Työväen Teatterinkin toiminta palasi urilleen (Rajala 1991, 25–26). 1910- ja 1920-lukujen taitteessa Tampereen Työväen Teatteri muuntui myös harrastajateatterista ammattiteatteriksi teatterin kiinnittäessä kolme kokopäiväistä näyttelijää vakituisesti (Rajala 1995, 28–29). Teatterin toiminta laajeni ulkoilmateatteriksi Pyynikin ns. Termopyleen kentälle vuoden 1920 kesällä (Rajala 1995, 51).

Vuonna 1924 vihittiin käyttöön rakennusmestari Eetu Murroksen suunnittelema siipirakennus Hallituskadun siiven ja juhlasalisiiven väliin. Tähän osaan sijoitettiin maalaamo, näyttämökerroksen lavastevarasto ja työpaja. Toisessa kerroksessa sijaitsivat pukuhuoneet, kolmannessa ompelimo ja avustajien tilat. Näyttämötornia korotettiin viisi metriä ja yleisöaulaa avarrettiin. (Putkonen 1976, 20.) Talon eteläiseltä puolelta poistettiin valo-aukot, mikä toi lisätilaa teatterin eteiselle ja näyttämölle. Pihamaan alle sijoitettiin uudenaikaiset wc-tilat sekä keskuslämmityslaitteet. Teatterisalin alla ollut biljardisali otettiin puvustoksi, ja biljardisali siirrettiin vanhaan puurakennukseen, jota jälleen uudistettiin. (Sahramäki 1930, 17.)

Vuonna 1927 asetti työväenyhdistyksen johtokunta rakennustoimikunnan tutkimaan tontin täydennysrakentamista. Kaartisen suunnitelmat vuodelta 1909 ja Lindroosin suunnitelmat vuodelta 1917 koettiin vanhentuneiksi, ja uudet suunnitelmat päätettiin tilata arkkitehti Bertel Strömmeriltä. Suunnitelmien mukaan toteutettiin kadunkulman korotus nykyiseen kahdeksaan kerrokseen sekä Hallituskadun suuntainen siipi. Teatteritoiminnalle Työväentalon mittava laajentaminen ei kuitenkaan tuonut merkittäviä muutoksia, sillä nelikerroksista teatteri-

Kuva 45. Tampereen työväentalo ilmeisesti 1910-luvun alussa. Tähän rakennusosaan sijoittuvat nykyinen pääsisäänkäynti, eteishalli sekä Eino Salmelaisen näyttämön yleisölämpiö. Julkisivua uudistettiin vuonna 1912. (Hämeen museon kokoelma, Tampereen museot.)

Kuva 46. Tampereen Työväentaloa laajennettiin vuonna 1912. Kuvassa oikealla näkyy vielä vanhaa puurakennusta. Kuva 1910- tai 1920-luvulta. (Hämeen museon kokoelma Tampereen museot.)

Kuva 47. Tampereen Työväentalo vuonna 1939. Bertel Strömmerin suunnitelmat laajensivat rakennuksen katujulkisivut nykyisiin mittoihinsa vuonna 1930. (Tampereen museot.)

päätyä rakennuskokonaisuuden eteläosassa ei koskenut merkittäviä muutoksia. Ainoastaan teatterin parvekkeen eteistilaa pienennettiin. Uuden laajennuksen tieltä huutokaupattiin vanha Villilän koulurakennus sekä makasiinirakennus vuonna 1929. Rakennus valmistui vuonna 1930. (Sahramäki 1930, 18-21.)

Talvisodan aikaan Työväen Teatterin toiminta jatkui naisten näytellessä tarvittaessa miestenkin rooleja. Sodasta huolimatta yleisöä riitti ja Työväentaloa pidettiin turvapaikkana sodan keskellä. (Rajala 1995, 283.)

5.1.4 Toiveet uudesta teatteritalosta 1940-luvulta lähtien

Tampereen Työväen Teatteri vältti monista muista työväenteattereista poiketen sulautumisen ns. porvarilliseen teatteriin 1940-luvulla (Tamperské divadlo pracujících 1988, 3). Vuonna 1941 perustettiin Työväen Teatteri Osakeyhtiö (Rajala 1995, 299), mutta teatteri säilyi Työväenyhdistyksen omistuksessa (Tamperské divadlo pracujících 1988, 3). Teatteri eli nousukautta yleisömenestyksen ja hallinnon uudistusten myötä, minkä kuitenkin katkaisi jatkosodan syttyminen kesäkuussa 1941 (Rajala 1995, 300). Teatteri kiersi myös rintamalla, joskus lähelläkin taisteluja (Rajala 1995, 306).

Vuonna 1943 teatterin johtoon valittiin Eino Salmelainen, joka vaikutti teatterin johdossa aina vuoteen 1966 saakka (Kanerva 1961, 9; TTT 2023). Vuonna 1945 heräsivät ajatukset uuden teatteritalon rakentamisesta. Kaupunki ehdotti tonttia joko Koskipuistosta Kyttälänkadun päästä tai Työväentalon eteläpuolista tonttia Satamakadun ja Hämeenpuiston risteyksestä. Teatterin johtokunta kallistui jälkimmäisen vaihtoehdon kannalle. Kaupunginvaltuusto päätti myydä tontit 7 ja 9 työväenyhdistykselle vajaasta 880 000 markasta sekä perustaa Tampereen Työväenteatteritalorahaston, jonka alkupääomaksi se varasi 500 000 markkaa. Rakennushanke kuitenkin hautautui 1950-luvulle tultaessa: kaupunki intoutui pohtimaan kunnallisen teatterin perustamista yhdistämällä Tampereen Teatterin ja Tampereen Työväen teatterin toisiinsa. Uutta rakennusta jouduttiinkin odottamaan vielä 40 vuotta. (Rajala 1995, 368–369.)

Kuva 48. Työväenteatterin puvusto vuonna 1944. (E.M. Staf, Tampereen museot.)

Kuva 49. ”Viimeinen asema” 29.8.1959 Tampereen Työväen Teatterissa. (Juhani Riekkola, Tampereen museot.)

Kuva 50. Tampereen Työväenteatterin uudisrakennus valmiina vuonna 1961. (Juhani Riekkola, Tampereen museot.)

Kuva 51. Tampereen Työväenteatterin korjaus 1950-1959. (Pekka Kosonen, Tampereen museot.)

Kuva 52. Tampereen työväenteatterin tiloja. Kuva 1950- tai 1960-luvulta. (Veikko Kanninen, Tampereen museot.)

Teatterin johtaja Salmelainen valitti tilanpuutteita lehdistössä vuonna 1956. Pukuhuonetilat olivat alkeelliset eikä johtajalla ollut minkäänlaista tilaa rakennuksessa. Salmelainen esitti salin muuttamista pienoisnäyttämöksi, jahka saataisiin uusi, ajanmukainen teatteritalo. (Rajala 1995, 557–558.)

Työväen teatterin uudisrakennushanke nytkähti eteenpäin vuonna 1960, mutta vain hallinnon ja pukuhuoneiden tarpeisiin (Rajala 1995, 633). Näyttämön eteläiselle sivulle rakennettiin vuonna 1961 kolmikerroksinen siipirakennus, johon sijoitettiin työpaja, lavastevarasto ja pukuhuoneita (Putkonen 1976, 20). Lisärakennukseen sijoitettiin johtajan ja ohjaajan huoneet, kahdeksan pukuhuonetta sekä toimistotiloja ja kulissivarasto, joka varustettiin ajanmukaisella nosturilla moottorikäyttöisine siirtovaunuineen. Pukuhuoneet avautuivat ikkunoin Hämeenpuistoon, ja pukuhuoneet varustettiin kovaäänisin, joilla saattoi seurata näyttämön tapahtumia. Rakennuksen suunnitteli rakennusmestari Eelis Ahtiainen Työväenyhdistyksen keskusliitosta. Vanhasta kulissivarastosta tehtiin uusi harjoitussali, lavastepajasta harjoitushuone ja näyttelijälämpiö kunnostettiin. (Rajala 1995, 646, 648–649.)

Vuonna 1965 Tampereen Työväen Teatterin yhteyteen avattiin pienempi näyttämö kokeilevamman teatterin esittämiseen, kun kellarissa sijainnut painisali eli B-sali muutettiin kellariteatteriksi. Painisalia oli vuokrattu yksityisille ja yhdistyksille kokouskäyttöön, ja sen yhteydessä sijaitsi vanhan näyttämön kulissivarasto. Teatteri oli käyttänyt sitä enenevissä määrin harjoittelusalinaan. Suunnittelutehtävä annettiin Reijo Ojaselle, joka oli suunnitellut Pyynikin kesäteatterin pyörivän katsomon. Kellariteatteri ja siihen liittyvä kahvio valmistuivat joulukuussa 1964. Omistajuus oli Tampereen Työväenyhdistyksellä, joka vuokrasi tilaa teatterille vuodeksi kerrallaan. (Rajala 2001, 34–37.) Kellariteatteri muutti teatteritoimintaa: lähimmät katsojat istuivat miltei metrin päässä, mikä muutti teatterin tunnelman intiimiksi vaatien näyttelijöitä aiempaa tinkimätöntä suoriutumista (Rajala 2001, 37). Kellariteatteri oli 118-paikkainen kokeilevamman näyttämötaiteen esittämispaikka, joka osoittautui toimivaksi pariksi päänäyttämölle (Putkonen 1976, 20).

1960-luvun puolivälissä Tampereen Työväen Teatteri oli maan viimeinen työväenteatteri: muut olivat muuttuneet kunnallisiksi tai puolikunnallisiksi teattereiksi (Rajala 2001, 45). Työväen teatterin asemaa vaalittiin: kun jälleen ajatukset Tampereen Työväen Teatterin ja Tampereen Teatterin yhdistämisestä kaupunginteatteriksi virisivät 1960-luvulla, valmisteli työväenyhdistys kaikessa hiljaisuudessa suunnitelman teatterilaajennukselle Hämeenpuiston ja Satamakadun kulmauksesta hankitulle tontille. Laajennussuunnitelman olivat laatineet arkkitehti Pekka Salminen ja sisustusarkkitehti Reijo Ojanen. Laajennukseen kaavailtiin 700–900-paikkaista näyttämöä, kellariteatteri jäisi itsenäiseksi näyttämökseen ja vanhasta juhlasalista tulisi kokeilu- ja harjoitustila. Kulisseissa valmisteltu laajennusehdotus herätti polemiikkia lehdistössä: ”salaisen talosuunnitelman” valmistelun nähtiin torppaavan yhteinen kaupunginteatterihanke. (Rajala 2001, 91–93, 251.)

5.1.3 Kohti uutta teatterirakennusta

Vuonna 1972 Tampereen Työväenyhdistys ja Työväen Teatteri perustivat talotoimikunnan uusien, ajanmukaisten toimitilojen hankkimiseksi. Vuosien 1973–1974 aikana järjestettiin uudisrakennuksen suunnittelusta arkkitehtuurikilpailu, jonka tulokset julkistettiin keväällä 1974. (Tampereen Työväen Teatterin uudisrakennustyö 1982–1985; Rajala 2001, 242.) Työväen Teatterin talotoimikunta ei ollut täysin tyytyväinen yhteenkään ehdotukseen, mutta kaksi ehdotusta lunastettiin jatkokäsittelyyn: arkkitehtien Pekka Salminen, Esko Koivisto ja Juhani Siivelä ehdotus sekä arkkitehtien Marjatta ja Martti Jaatisen ehdotus. Oli kulunut jo 18 vuotta siitä, kun Työväentalon eteläpuolinen tontti oli ostettu uudisrakennukselle. Tilanahtaus alkoi olla ilmeinen: teatterin katsojamäärät olivat niin suuria, ettei näyttämökapasiteetti enää riittänyt. (Rajala 2001, 242.)

Lokakuussa 1974 suunnittelukilpailu sai lopullisen ratkaisunsa, ja tilaus annettiin arkkitehtipariskunta Jaatiselle. Suunnitelmia pidettiin etenkin muunneltavien tilojensa vuoksi esimerkillisenä ja rakennusta tulevana nähtävyytenä. Talohanke oli kuitenkin riippuvainen valtion ja kaupun-

Kuva 53. Teatterisalin korjaus 1950-luvulla. (Pekka Kosonen, Tampereen museot.)

Kuva 54. Kellariteatteri elokuussa 1970. (Martti L. Laitinen, Tampereen museot.)

Kuva 55. Teatterin suurta näyttämöä lavastetaan vuonna 1985. (Paavola ym. 1985.)

gin avustuksista, joita ei hankkeelle kuulunut. Aihe oli kaupunginvaltuustossa hyvin politisoitunut vähävaraisten asuntorakentamisen ja TTT:n uudisrakennuksen asettuessa osin vastatusten sosiaalidemokraattien puheenvuoroissa. Takaiskuna myös teatteritoiminnan avustuksista leikattiin, ja teatteritoiminnan pyörittäminenkin vaikutti olevan vaakalaudalla, puhumattakaan uudesta rakennuksesta. (Rajala 2001, 250–251, 259, 287–288.)

Uutta rakennusta varten kaavailtiin valtakunnallista rahankeräystä vuonna 1976. Joulukuun 11. päivä 1976 järjestettiin pääjuhla, jossa olivat vieraina tasavallan presidentti Urho Kekkonen, eduskunnan puhemies Veikko Helle ja SDP:n puheenjohtaja Kalevi Sorsa, jonka juhlapuhe lupaili täyden tuen Tampereen Työväen Teatterin uudisrakennushankkeelle. (Rajala 2001, 302.) Juhlavuosi oli Työväen Teatterin kaikkien aikojen yleisömenestys kerätessään kaudella yli 165 000 katsojaa (Rajala 2001, 315).

Vuonna 1976 tehtiin päänäyttämön laajennus. jossa näyttämöaukon sivuilta purettiin varasto- ja aputilojen seinät. Sali sai alkuperäisen muotonsa sekä näyttämö toimivat sivunäyttämöt. Muutoksista huolimatta teatterin tilat olivat edelleen liian pienet. (Putkonen 1976, 20.)

Taloasia ei menestyksestä huolimatta edennyt: inflaatio oli nostanut talon kustannusarvion 35 miljoonasta 50 miljoonaan, ja suunnittelukulutkin olivat kasvaneet (Rajala 2001, 330). Lopulta vuoden 1978 lopussa talohanke sai myötätuulta valtion myöntäessä suunnitteluun lisärahoituksen (Rajala 2001, 340). Kaupungin rahoitus kuitenkin takkuili, kunnes viimein vuonna 1982 urakkasopimus allekirjoitettiin (Rajala 2001, 378, 388). Hankkeen kokonaiskustannusarvio oli 110 miljoonaa markkaa, Suomen valtio ja Tampereen kaupunki osallistuivat kumpikin hankkeeseen 35 miljoonalla (Paavola ym. 1985).

Tontin kaivuutyöt alkoivat elokuussa 1982. Kesällä 1983 järeä nosturi nosti 20 metriä pitkää laattaelementtiä paikalleen takanäyttämön päälle. (Rajala 2001, 445.) Harjannostajaisia vietettiin syyskuussa 1983 (Paavola ym. 1985). Uuden rakennuksen rakentamisen tieltä jouduttiin

Työväentalosta purkamaan pukuhuone- ja lavastamorakennus (TTT 1975).

Uuden teatterirakennuksen luovutus tapahtui Kalevalan päivänä 1985. Parannukset entiseen tilanteeseen olivat huomattavat: talossa oli kahvila omine keittiötiloineen, näyttelijöiden pukuhuonetilat oli suunniteltu jaettavaksi kolmen näyttelijän kesken ja ne sijaitsivat lähellä näyttämöä. Tiloja nimettiin merkittävien TTT-läisten mukaan: lämpiöt Ossi, Tilda, Anna-Liisa, keskittymishuoneet Kosti ja Eino, kabinetti Elna ja Eero, neuvotteluhuoneet Jenny ja Unto. (Rajala 2001, 450.)

Uusi teatteritalo kasvatti päänäyttämön paikkaluvun 508:sta 750:een. Myös 116-paikkainen Kosti Elo -sali mahdollisti pienempiä näytöksiä, mutta kyseinen tila toimi pääasiallisesti harjoittelusalina. Vanha päänäyttämö otettiin takaisin Työväen Teatterin käyttöön vuonna 1988. (Tamperské divadlo pracujících 1988, 5.)

Arkkitehtien alkuperäisenä ajatuksena oli sijoittaa uusi näyttämö vanhan päänäyttämön kanssa samaan tasoon, mikä ei tontin kaltevuudesta johtuen onnistunut. Arkkitehdit kuitenkin tavoittelivat suurta muuntojoustavuutta teatteriin, mikä näkyy rakenneratkaisuissa, tuolivaunuilla siirreltävissä ensimmäisissä penkkiriveissä ja näyttämötilojen ympärillä olevien tilojen hyödyntämismahdollisuuksissa. (Seppälä 1985.)

Uuden teatteritalon juhlaviikkona 23-29.9.1985 teatterissa muun muassa kuultiin Eppu Normaalin ja Popedan konsertit, vietettiin teatteritanssiaisia ja seurattiin juhlapuheita, TTT:n näyttelijöiden esityksiä sekä ääni- ja valoteknisiä näytöksiä. Juhlanäytöksenä esitettiin Lauri Viidan romaaniin perustuva näytelmä Moreeni 12.9.1985. (Tampereen Työväen Teatterin juhlaviikko 23.–29.9.1985.)

2000-luvulla avattiin ravintolanäyttämö TTT-Klubi, Suurelle näyttämölle rakennettiin aitiot ja Teatteri2000 yhdistyi Tampereen Työväen Teatteriin (TTT 2023).

Kuva 56. Tampereen työväen teatteri 1980-luvun lopulla. (Paavo Korhonen, Tampereen museot.)

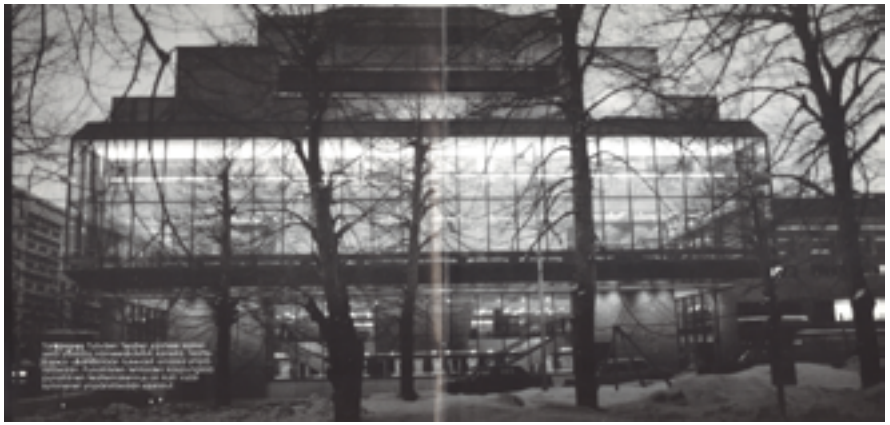

Kuva 57. Vastavalmistunut Tampereen Työväen Teatteri Hämeenpuistosta kuvattuna. (Paavola ym. 1985.)

5.2 TAMPEREEN TYÖVÄENTALON JA TAMPEREEN TYÖVÄEN TEATTERIN RAKENTUMISEN VAIHEET

1900

Kolmikerroksinen kivirakennus Läntisen Puistokadun (nyk. Hämeenpuiston) varteen, suunnittelijana rakennusmestari Heikki Tiitola.

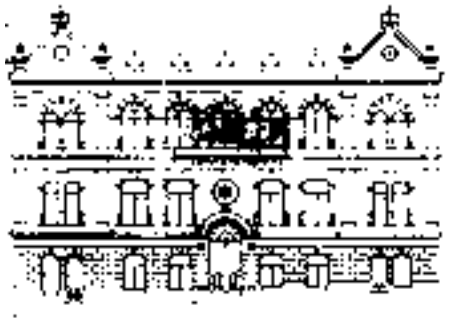

Kuva 58. Julkisivupiirustus. (Heikki Tiitola 1899.)

Kuva 59. Asemapiirustus (Heikki Tiitola 1899). Suunniteltu rakennus sijoittui tontin eteläosaan, muut rakennukset olivat puisia. Tummanvihreällä osoitettu suunnitelman toteutunut osa.

1905

Kivirakennuksen lisäsiipi, johon sijoitettiin näyttämö- ja juhlasali. Suunnittelijana arkkitehti Lambert Petterson.

Kuva 60. Asemapiirustus (Lambert Petterson 1905). Vaaleamman vihreällä osoitettu rakennus täydensi Tiitolan suunnitteleman kadunpuoleisen, tummanvihreällä merkityn rakennuksen.

1912

Rakennusmestari Heikki Kaartisen suunnittelema laajennus ja korotus.

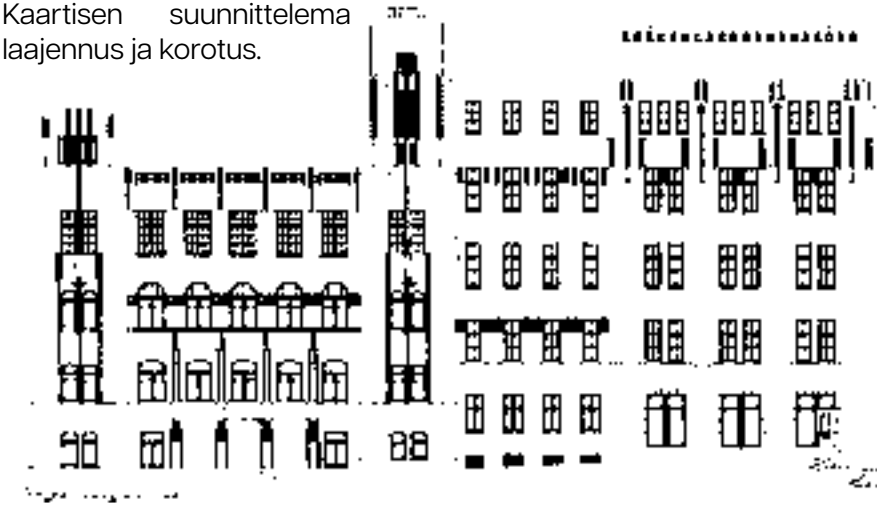

Kuva 61. Julkisivupiirustus (Heikki Kaartinen 1909).

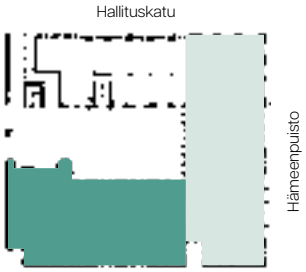

Kuva 62. Pohjapiirustus (Heikki Kaartinen 1909). Suunnitelmaan kuului myös Hallituskadun puoleinen massa, joka jäi toteutumatta. Kaartisen suunnitelma korotti Tiitosen suunnittelemaa rakennusta ja uudisti sen julkisivut Hämeenpuiston puolella.

1924

Näyttämösiiven laajennus, rakennusmestari Eetu Murros.

1929-1930

Arkkitehti Bertel Strömmerin suunnittelema laajennus ja korotus.

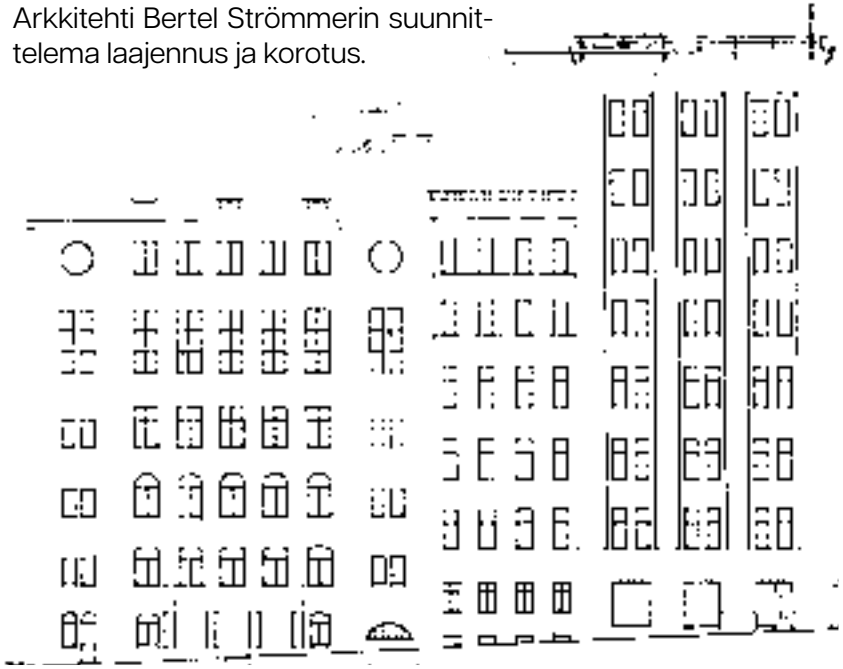

Kuva 64. Julkisivupiirustus Hämeenpuistoon (Bertel Strömmer 1929).

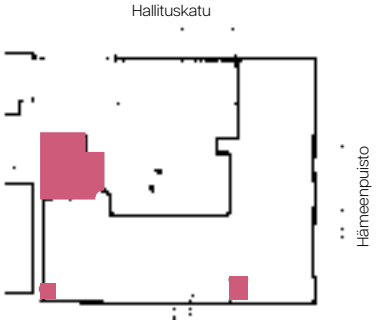

Kuva 63. Asemapiirustus (Eetu Murros 1924). Lambert Pettersonin suunnitteleman rakennusosan pohjoispuolelle sijoitettiin näyttämön aputiloja omaan siipirakennukseensa.

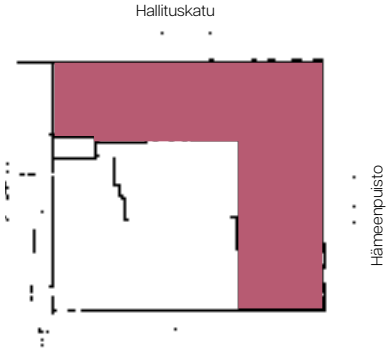

Kuva 65. Asemapiirustus (Bertel Strömmer 1929).

1956

Kaksi lisäkerrosta näyttämön sivusiiven päälle, arkkitehti Aulis Hämäläinen.

Kuva 66. Julkisivupiirustus itään sisäpihalle. (Aulis Hämäläinen, 1956.)

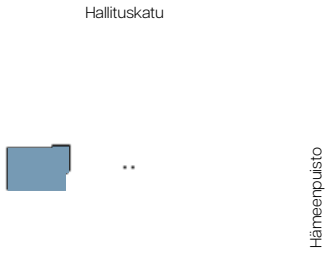

Kuva 67. Asemapiirustus (Aulis Hämäläinen, 1956).

1961

Lisäsiipi näyttämön eteläpuolelle, suunnittelijana Eelis Ahtiainen.

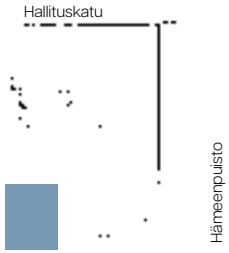

Kuva 68. Asemapiirustus. (Eelis Ahtiainen 1961.)

1972

Porrashuonelaajennus, suunnittelijana sisustusarkkitehti Reijo Ojanen.

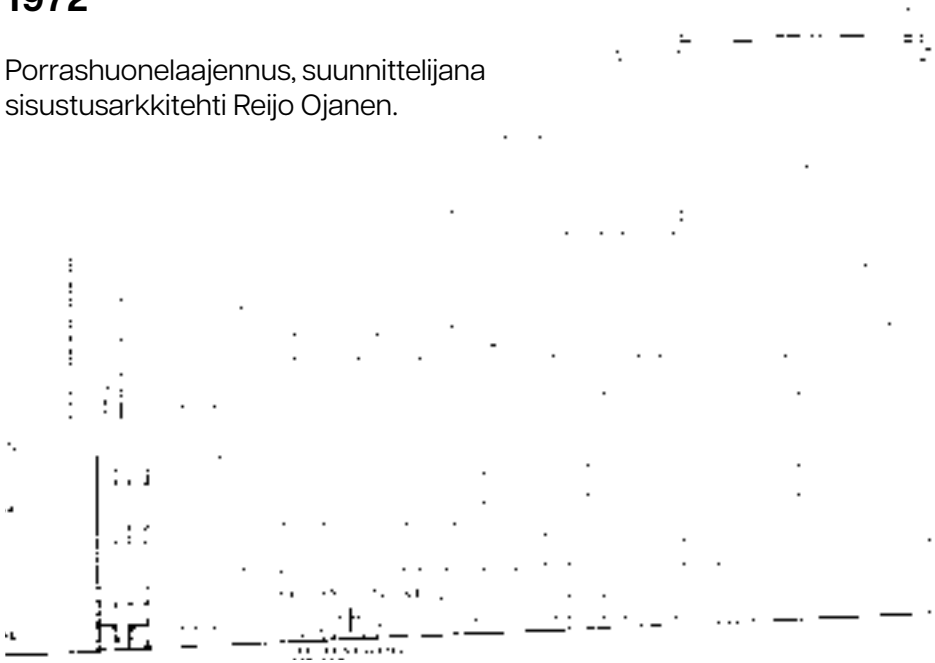

Kuva 69. Julkisivupiirustus Hämeenpuistoo. (Reijo Ojanen

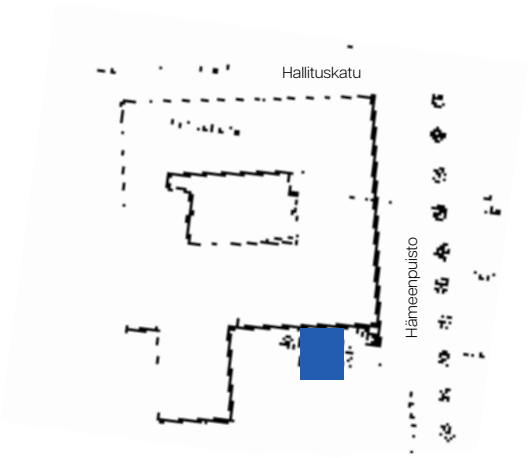

Kuva 70. Asemapiirustus. (Reijo Ojanen 1970.)

1985

Uusi teatterirakennus, suunnittelijoina arkkitehdit Marjatta ja Martti Jaatinen.

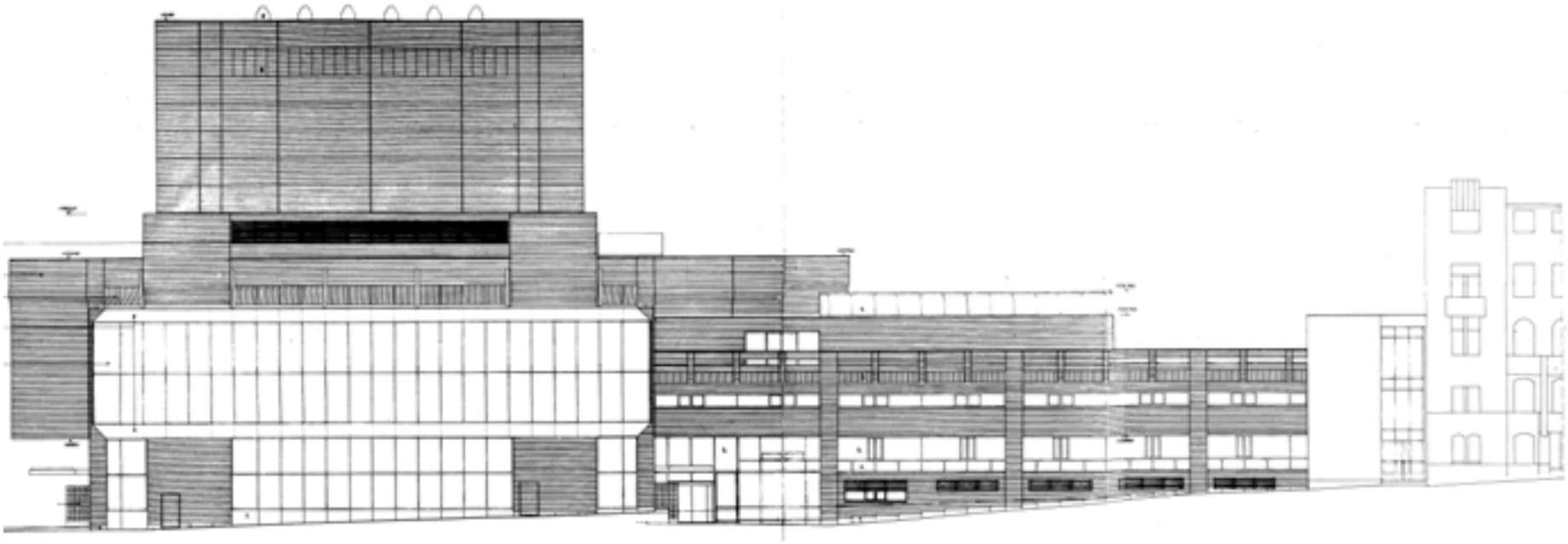

Kuva 71. Julkisivupiirustus Hämeenpuistoon. (Marjatta ja Martti Jaatinen 1982.)

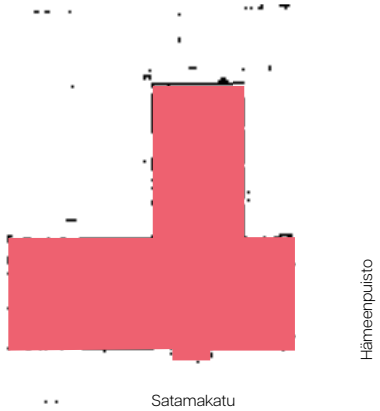

Kuva 72. Asemapiirustus. (Marjatta ja Martti Jaatinen 1982.)

1992

Valo- ja äänisuunnittelun laitoksen ja porrashuoneen laajennus, suunnittelijana arkkitehti Taina Väisänen.

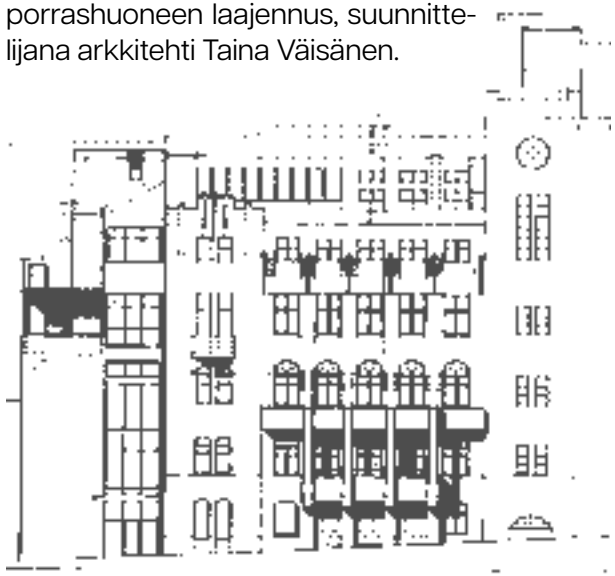

Kuva 73. Julkisivupiirustus Hämeenpuistoon. (Taina Väisänen 1992.)

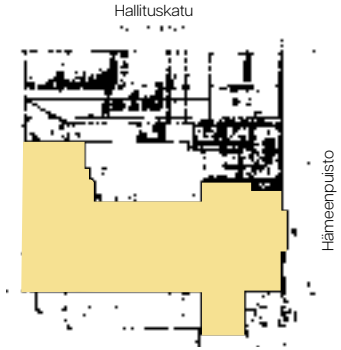

Kuva 74. Asemapiirustus. (Taina Väisänen 1992.) Muutosta koskenut alue keltaisella.

6 TEATTERIRAKENNUKSEN ULKOASU

6.1 MASSOITTELU JA JULKISIVUJEN PERUSRATKAISUT

Teatterirakennus sijaitsee osana tiivistä keskustarakennetta, ja moniin teatterirakennuksiin verraten epätyypillisesti teatterirakennus ei seiso vapaasti maisemassa vaan rajautuu kiinni vieressä olevaan Työväentalon rakennukseen. Tiiviin korttelirakenteen vuoksi teatteri ei avaudu näkymäpäätteenä kaukaa, mutta sen asema Hämeenpuiston ympäristössä on kaupunkikuvallisesti merkittävä.

Rakennus on särmiömäinen, hahmoltaan suurelta osin umpinainen ja yksiaineisen oloinen. Massoittelu pohjautuu T-muotoon, jossa näyttämö- ja yleisötilat sijoittuvat Satamakadun varteen itä-länsisuuntaisena ja henkilökunnan tilat Hämeenpuiston varteen etelä-pohjoissuuntaisena siipenä. Hämeenpuistossa rakennuksen henkilökunnan siipeä on vedetty katulinjasta sisään mahdollistaen eduspihan rakennuksen ja Hämeenpuiston väliin. Massoittelussa korostuu näyttämö- ja yleisötilojen merkittävyys: ne saavat rakennuksessa huomionarvoisimman aseman sekä sijoittelunsa että julkisivukäsittelyjensä ansiosta.

Teatterirakennuksen julkisivut noudattelevat sisätilojen jäsentelyä ja sisätilat ovatkin luettavissa julkisivuista. Massiiviset näyttämötilat, jotka on suojattu luonnonvalolta, näyttäytyvät julkisivussa suurina umpipintoina yhtenäisine tiiliverhouksineen. Rytmiä julkisivuun luovat ritilämäiset osat ja pellitykset, muutoin rakennus on hyvin pelkistetty ja vaihtelua ulkoasuun luovat massoittelun polveilevuus korkeussuunnassa sekä erilaiset vaakasuuntaiset käsittelyt. Rakennuksen julkisesta luonteesta selkein merkki on lämpiötilojen kohdalle sijoitettu lasiuloke, joka sijaitsee kaupunkikuvallisesti keskeisimmällä paikalla. Kahden kerroksen korkuisena se saa Hämeenpuistoon avautuvassa julkisivussa keskeisen roolin sekä kurottaa yli julkisivulinjan pitkittäisessä katunäkymässä.

Kaupunkikuvallisesti keskeinen on myös näyttämötorni, joka kohoaa 32 metrin korkeuteen. Julkisivuiltaan umpinainen mutta taitteinen torni on massiivinen elementti kaupunkikuvassa. Sen savunpoistoluukut luovat vaakasuuntaisen jäsentelyn muutoin puhtaaksimuurattuun tiilipintaan. Maaston korkeuserojen vuoksi se ei kuitenkaan nouse merkittäväksi maamerkiksi kovinkaan kaukaa katsottuna, vaan se näyttäytyy keskeisenä lähikortteleiden alueella. Toisaalta tiiviissä kaupunkiympäristössä tornin mittakaava tuntuu entistä huomattavammalta. Näyttämötorni ja julkisivupinnasta ulospäin työntyvä toinen sivunäyttämö saavat keskeiset roolit rakennuksen ulkoasussa.

Julkisivuissa on käytetty puhtaaksimuurattua punatiiltä, vaikka rakenteiltaan teatteri onkin teräsbetoninen. Punatiili materiaalivalintana liittää rakennuksen 1980-luvun regionalistiseen arkkitehtuurisuuntaukseen, jossa pyrittiin korostamaan rakennuksen liittymistä paikkaansa. Punatiilimateriaalin katsottiin viittaavan Tampereen teollisuusperintöön, johon erityisesti Raili ja Reima Pietilän tiiliarkkitehtuuri Hervannan keskustan rakennuksillaan nojautui. Tiilimateriaalin ohella rakennuksessa on käytetty tummanruskeaa alumiinilevyä ja -säleikköjä. Alkuperäisissä rakennuslupapiirustuksissa on käytetty punaista klinkkerilaattaa, joka on toteutusvaiheessa korvattu tummanruskealla alumiinilevyllä. Viistetyt alumiinilevytykset luovat alemmille kerroksille katteen julkisivulinjan vetäytyessä taemmas ylemmässä kerroksessa. Keskeisenä julkisivumateriaalina on lasi lämpiön kaksikerroksisessa ulokeosassa, mikä paljastaa teatterin julkisen luonteen. Uusimmat kerrostumat julkisivuissa ovat pääosin ruostuvaa terästä.

6.2 JULKISIVUT

6.2.1 ITÄ- JA POHJOISJULKISIVUT HÄMEENPUISTOON

Rakennus avautuu Hämeenpuiston puolella kahteen suuntaan T-muotoisen massansa vuoksi. Satamakadun ja Hämeenpuiston kulmassa sijaitsee lämpiöosa: alimmassa kerroksessa vaatehalli, joka on vedetty sisään toisen ja kolmannen kerroksen julkisivuun nähden. Tämä osa on julkisivultaan pääosin lasinen ja yksi rakennuksen julkisimmista osista (kuva 76). Ensimmäisen kerroksen keskivaiheilla on vaatehallin ikkunat, joiden molemmin puolin on kaksi hätäpoistumistienä toimivaa uloskäyntiä (kuva 80). Toinen ja kolmas kerros muodostavat alleen lippamaisen rakenteen, joka levittyy kevyenliikenteenväylän yläpuolelle. Massiivinen betonirakenne on nähtävissä toisen kerroksen alapinnassa (kuva 80).

Lämpiöosa ulottuu kiinni Hämeenpuiston katulinjaan, mutta rakennus vetäytyy kauemmas kadusta pohjoisemmassa siivessään. Rakennus rajaakin edustalleen piha-alueen, joka myös osaltaan korostaa lämpiöosan roolia julkisivussa (kuva 75). Pohjoispuolelta on toinen yleisön pääsisäänkäynneistä. Julkisivulippa on teräsbetonirakenteinen, sekin on toteutettu ulotettuna rakenteena, joka on kannateltu julkisivusta (kuva 83). Palkiston väleihin on istutettu valaisimet. Lippa kurottaa ensimmäisen kerroksen muusta julkisivulinjasta kohti Hämeenpuistoa (kuva 84).

Lipan alla on sisäänkäyntikatos, joka jatkuu ulkotilasta sisätilaan. Sisäänkäyntiä reunustaa molemmin puolin tummanruskeat metallirakenteiset seinäkkeet, joissa on ruudukkomainen aukotus ja lasitus (kuva 83). Sisäänkäynnin ovet ovat lasiliukuovia, joiden edessä on

Kuva 75. Teatterin massiivisin osa sijoittuu Hämeenpuiston ja Satamakadun kulmaukseen. Vasemmalla näkyy lämpiön kahden kerroksen käsittävä lasiuloke, taustalla kohoaa näyttämötorni. Matalampi siipiosa käsittää lähinnä henkilökunnan tiloja. Hämeenpuiston suunnasta näkyvät julkisivuihin vaikuttaneista muutoksista suurimpina korotuskerrokset kuvan oikeassa reunassa. Lisäksi pohjoiseen avautuvaan julkisivuun on asennettu valotaulu sekä irtokirjainkyltit.

metallinen rappuralli. Sisäänkäynnin päällä on metalliin leikattu teksti 'Tampereen Työväen Teatteri'. Liukuovissa on myös teippauksia.

Saman lipan alla on myös toinen sisäänkäynti, joka avautuu lipunmyyntiin. Se on katokseltaan vastaavanlainen kuin yleisön pääsisäänkäynti seinäkkeineen ja kyltteineen (kuva 82). Ovessa on neliönmuotoiset vetimet.

Pohjoispuolelle aukeava julkisivu jatkuu punatiilisenä, toisessa kerroksessa olevien ikkunoiden eteen on sijoitettu tummanruskea aurinkosäleikkö (kuva 84). Rakennukselle tunnusomainen kalteva pellitys kolmannessa kerroksessa tuo esiin tiilestä muotoillut pilasteriaiheet.

Lämpiöosan julkisivun kanssa samassa linjassa on punatiilipintainen muuri, jonka päällä on aiemmin sijainnut lasinen mainosvitriini. Se ulottui melkein lipan korkeudelle (kuva 139 sivulla 165). Vitriini poistettiin vuonna 2015. Samassa yhteydessä lipan päälle sijoitettiin tekstit 'Suuri näyttämö' ja 'Lippumyymälä'. Korkeammalle punatiilijulkisivuun lisättiin myös Tampereen Työväen Teatteri -kyltti sekä valotaulu, jossa on teatteriesitysten mainoksia (kuvat 79 ja 84).

Itäjulkisivun pohjoisempi pääty ns. henkilökunnan siivessä on vaakalinjoiltaan jäsennelty kerroksittain eri tavoin. Ensimmäinen ja toinen kerros ovat sisäänvedettyjä ja jykevät, tiilipintaiset mutta betonirakenteiset pilarit kannattelevat ylempiä kerroksia samalla rajaten alleen käytävämäisen ulkotilan. Pilarit kohoavat kolmannen kerroksen kohdalla pilasterimaisina ja jatkuvat neljännessä kerroksessa kohdalla taas vapaasti seisovina pilareina (kuvat 81, 84 ja 85).

Ensimmäiseen kerrokseen on sijoitettu tummanruskeakarmisia ikkunoita. Toinen kerros on kokonaan jäsennelty tummanruskealla alumiinilevyllä, jonka yläpuolella on vieri viereen sijoitettujen ikkunoiden rivi. Kolmannessa kerroksessa on matalahko ikkunanauha, jota rytmittävät pareittain sommitellut, leveämmät maisemaikkunat sekä niiden välissä kaksi pienempää savunpoisto- ja tuuletusikkunaa. Kolmannen kerroksen katto on viistetty tummanruskealla, saumoitetulla pellityksellä, joka näkyy myös sisätiloissa viistottuna alakattona. Neljännessä kerroksessa on alun perin sijainnut kattoterassi, jonka kaideaiheeksi tiilijulkisivu kohoaa. (kuvat 81, 84 ja 85).

Neljättä kerrosta on laajennettu ja korotettu. Viides kerros on Cor-Ten-teräspintaista julkisivultaan, joka erottuu tiilipintaisesta alkuperäisosasta pyrkien kuitenkin punertavalla sävymaailmallaan sulautumaan alkuperäiseen ilmeeseen (kuvat 75, 77 ja 78). Neljännen kerroksen julkisivu on sisäänvedetty kolmannen ja viidennen kerroksen julkisivulinjasta ja se on tummanruskeaa, polttomaalattua alumiinia (kuva 78). Sisäänvedon vuoksi viides kerros vaikuttaa lähes leijuvan ilmassa (kuva 81).

Rakennus sijoittuu rinteeseen, joka laskee kohti Satamakatua. Piha on porrastettu laskemaan kohti pääsisäänkäyntiä. Piha-alueet on pääosin laatoitettu harmaalla laatalla, joka on jäsennetty porrasmaisiksi askelmiksi luonnonkivisillä reunoilla (kuva 81). Pihan erottaa julkisivusta punatiilinen muuri, jossa on suuret, metalliputkesta tehdyt kaiteet (kuva 85).

Kuva 76. Tampereen Työväen Teatterin tunnistettavin hahmo Hämeenpuiston ja Satamakadun kulmauksessa muodostuu lasisesta lämpiöosasta sekä näyttämötornista.

Kuva 77. Näyttämötörni savunpoistoluukkuineen sekä korotettu pohjoissiipi. Teatterin julkisivuille on ominaista laajat punatiilipinnat sekä tummanruskeat pellitykset sekä nauhaikkunat tummanruskein karmein.

Kuva 78. TTT kuvattuna Työväentalon porrashuoneen parvekkeelta.

Kuva 79. Lämpiön ulokerakenne on tuettu betonisesta rakenteesta kannattimin. Valotaulu ja valkoinen irtokirjainkyltti ovat lisätty 2010-luvulla.

Kuva 80. Yleisölämpiöt on sijoitettu toiseen ja kolmanteen kerrokseen, jotka kurottavat kohti Hämeenpuistoa ulokemaisena rakenteena. Ensimmäisessä kerroksessa vuorottelevat suuret lasipinnat sekä punatiiliset seinät, joista avautuu hätäuloskäynnit. Ulokkeen alapinnassa näkyy sen kantava betoninen rakenne, joka on osittain levytetty.

Kuva 81. Maasto laskee kohti etelää, minkä vuoksi piha porrastuu. Piha rajautuu punatiilipintaisella muurilla. Itäjulkisivu on käsitelty kerroksittain eri tavoin. Laajennusosa saa julkisivussa suurehkon roolin, vaikka tasapintaisena se jättää tilaa alkuperäisen osan detaljiikalle.

Kuva 82. Lippumyymälään johtaa samanlainen sisäänkäyntikatos kuin suuren näyttämön yleisösisäänkäynnille. Alun perin kaksikerroksisen lippumyymälän päälle on sijoitettu tila, ja uusi välipohja näkyy myös julkisivussa lasin takana. Myös lipan päälle sijoitetty kyltti on uusi.

Kuva 83. Pohjoinen yleisösisäänkäynti. Sisäänkäynnin päällä betonirakenteinen lippa sekä erillinen katosrakenne.

Kuva 84. Vuonna 2015 lisättiin kylttejä sekä valotaulu. Vasemmalla sisäänkäyntilipan alla näkyy tiilimuuri, jolta on poistettu lasivitriini.

Kuva 85. Julkisivuun tehty suurin muutos on korotuskerros. Cor-Ten-teräksiset julkisivut ovat erotettavissa uutena kerrostumana, mutta punatiilen sävymaailmaa jatkavana pyrkivät sulautumaan osaksi rakennusta. Samoin levyjen ruudukkomaisuus jatkaa alempien kerrosten suorakaiteiden muodostamaa aihetta. Lisäksi julkisivuun on asennettu valonheittimet, aiemmin julkisivuvalaistus oli järjestetty katulyhdyistä.

6.2.2 ETELÄJULKISIVU SATAMAKADULLE

Satamakadun julkisivu jatkuu koko korttelin mittaisena. Maasto laskee melkein kahden kerroksen verran lännestä kohti itää (kuva 86).

Toinen yleisön pääsisäänkäynneistä on sijoitettu Satamakadun julkisivulle sen itäreunaan. Sisäänkäynti on katettu betonisella lipparakenteella sekä sisäänkäynnin rajaavalla katoksella, jossa on metalliset seinäkkeet lasituksin (kuva 88). Sisäänkäynti on vastaavanlainen kuin pohjoispuolella ja ne aukeavat samaan vaatehalliin sen vastakkaisilta puolilta. Sisäänkäynnin yhteydessä julkisivu on lasinen, kolmannessa kerroksessa ikkunoiden eteen on sijoitetu tummanruskea alumiinisäleikkö.

Julkisivu on pääosin puhtaaksimuurattua punatiiltä. Neljännessä kerroksessa katto on viistottu ja sen yläosa pellitetty, mikä luo vaakalinjaisen aiheen julkisivuun (kuvat 86 ja 90). Samanlainen pellitys toistuu toisen kerroksen kokoustilojen nauhaikkunan alapuolella. Naisten yleisö-wc-tiloista aukeaa hätäpoistumistie Satamakadulle.

Näyttävänä osana Satamakadun julkisivua on sivunäyttämön kuutiomainen uloke, joka ulottuu Satamakadun kevyenliikenteenväylän päälle kolmannessa kerroksessa (kuva 87). Pääosin massa on nelikerroksinen, tasakattoa kiertää tummanruskea pellitys (kuva 90). Satamakadun suunnalta massan keskelle sijoitettu näyttämötorni näkyy erityisen hyvin ja saa merkittävän roolin julkisivumaailmassa (kuva 86). Myös Hämeenpuistoon kurottuva lämpiöosa näkyy Satamakadulle.

Satamakadun julkisivun länsipäässä sijaitsee paikoitushalli, jossa on nauhaikkunaa jatkava aukotus. Satamakadulle avautuu myös pysäköintihallin portti (kuva 90).

Satamakadun julkisivu on pysynyt hyvin alkuperäisenä, eikä tähän osaan rakennusta ole kohdistunut merkittäviä muutoksia.

Kuva 86. Satamakadun ja Papinkadun kulmaus, josta katsottuna näyttämötorni kohoaa suorakulmaisena särmiönä näyttäytyvän perusmassan yli. Pitkänomaista Satamakadun julkisivua on jäsennetty kerroksittain eri aihein: Neljännessä kerroksessa nauhamaiset ikkunat on sijoitettu erkkerimäiseksi ulokkeeksi, jonka päällä on pellitys. Vesipellitys luo räystäättömälle rakennukselle ääriviivan.

Kuva 87. Vasen sivunäyttämö erottuu julkisivusta umpipintaisena ulokkeena.

Kuva 88. Satamakadun yleisösisäänkäynti on vastaavanlainen kuin pohjoispuolinen sisäänkäynti. Betonirakenteinen lippa kattaa sisäänkäyntialueen, liukuovet on rajattu katosrakenteella.

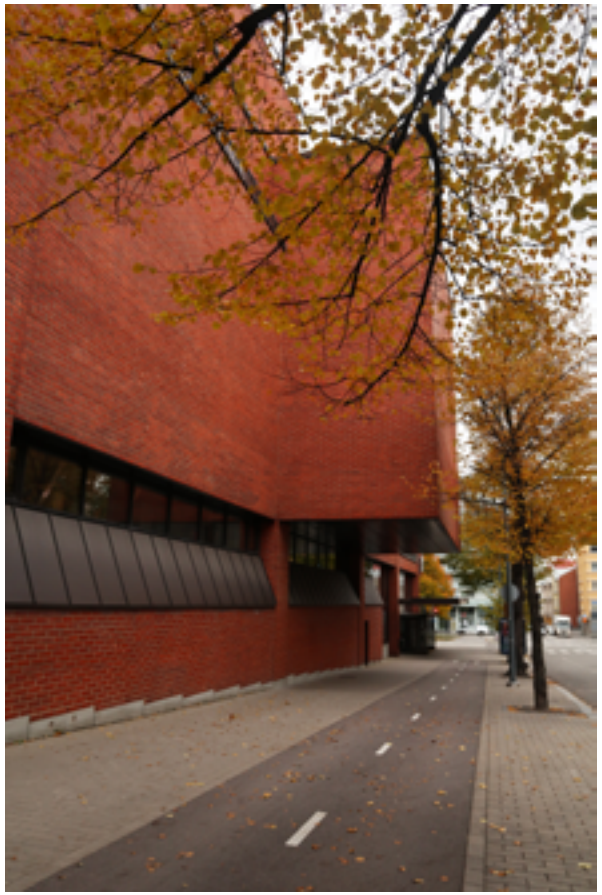

Kuva 89. Sivunäyttämön uloke ja taustalla pääsisäänkäynti leijuvat jalkakäytävän päällä.

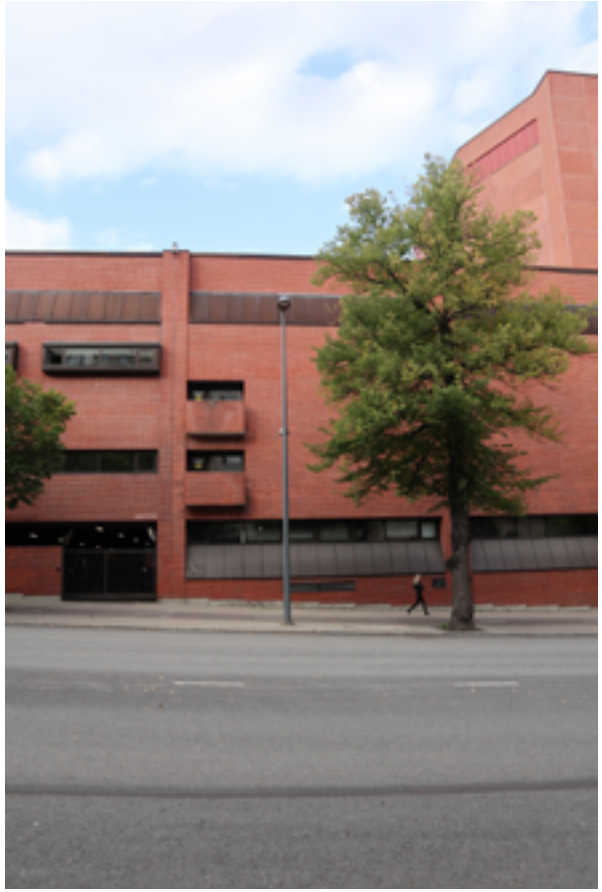

Kuva 90. Rakennuksen julkisivut ovat vähäeleisiä. Ikkunoiden linja jatkuu parvekkeen aukotuksessa, punatiilipilasteri jatkuu koko julkisivun korkeudelta. Vasemmalla portti paikoitushalliin.

Kuva 91. Tummanruskeat alumiinipellitykset ovat tunnusomainen osa rakennuksen julkisivua, ja ne luovat dynaamisen vaikutelman julkisivuun.

Kuva 92. Porrashuoneiden tuuletusparvekkeiden seinämät ovat punatiiltä, reunoissa kapeat lasitukset. Parveke-aukot on sisäänvedetty julkisivulinjasta, parvekkeet ulkonevat suunnilleen yhtä paljon kuin erkkeri-ikkunat kuvan vasemmassa yläreunassa.

Kuva 93. Neljännen kerroksen lavastamo-osan työhuoneissa on erkkerimäiset nauhaikkunaulokkeet. Vastaavanlaisia on Papinkadun puolella.

6.2.3 LÄNSIJULKISIVU PAPINKADULLE JA LÄNSI- JA POHJOISJULKISIVUT SISÄPIHALLE

Papinkatua lähinnä oleva julkisivu käsittää lavastamotilat. Julkisivu rytmittyy neljään osaan, jota tiilipilasterit jakavat. Julkisivun alaosassa on korkea ikkunaosa, joka koostuu 3-8 ikkunaruudusta ja niiden alapuolisista tummanruskeista alumiinilevytyksistä (kuva 97). Reunimmaisten ikkunoiden päällä on nauhaikkunaerkkerit, jotka ulkonevat julkisivusta (kuvat 97 ja 98). Lisäksi julkisivujen reunoissa on lavastamon metallityöhuoneeseen ja puuvarastoon avautuvat pienet lastauslaiturit sekä oviaukot (kuva 97). Julkisivun keskiakselista vasemmalla on lavastamon nosto-ovi, jonka takana on luiska.

Katua lähinnä on kaksi kerrosta, kolmannen kerroksen julkisivu vetäytyy kauemmas katulinjasta ja kohoaa vielä yhden kerroksen korkeammaksi (kuva 94). Osin maan alle jää paikoitushalli, jonka nauhamainen aukotus on verhottu säleiköllä (kuva 97). Yhtenäisesti jatkuva nauha-aihe paljastaa rakennuksen kantavan betonipilarirakenteen, joka on tyypillinen modernistisille rakennuksille.

Teatterirakennuksen tontti rajautuu länsipuoleltaan tiiviisti viereisten kerrostalojen tontteihin, mikä muodostaa pihasta hyvinkin tiiviin ja ahtaan. Papinkadulta sisäpihalle johtaa betoninen luiska sekä etenemiltään pitkät portaat (kuva 95). Pohjoispuolisen rakennuksen väliin jää punatiilinen muuri, jonka päällä kasvaa muun muassa vuorenkilpeä (kuva 95). Maasto laskee siten, että paikoitushalli jää osin maan alle. Ajo tapahtuu sisäpihan kautta.

Pohjoisella julkisivulla on lavastamotilojen nauhamainen ikkuna sekä porrashuoneen tuuletusparvekkeet, jotka ovat vastaavanlaiset kuin

Kuva 94. Kuva Papinkadulta. Lavastamosiiven julkisivu porrastuu. Julkisivu on jaettu pilasterein eri osiin, aukotukset luovat toisteisen rytmin ja sivuissa on erkkeri-ikkunat.

Satamaakadun puolella (kuva 101). Ulkohahmo on voimakkaan punatiilinen, pilasteriaiheet jakavat julkisivua osiin ja yläkerroksessa pellitys taipuu viistokatteeksi. Pilastereihin on kiinnitetty valaistus. Sisäpihalle on rakennettu jätekatos vuonna 2007 (kuva 96).

Papinkadun suuntaiselle sisäpihan julkisivulle on sijoitettu henkilökunnan sisäänkäynti. Sen katos on vastaavanlainen kuin muissakin rakennuksen sisäänkäynneissä: yhtenäinen katos, jonka seinäkkeissä on ruudukkomainen aukotus sekä kateosassa metalliin leikatut kirjaimet (kuva 103).

Länsijulkisivultaan rakennusta on laajennettu ompelimon kohdalta, jolloin rakennus on rajattu tontin rajaan kiinni. Julkisivultaan ompelimo on ruosteenruskeaa, vaakasuuntaista aaltomaista levyä (kuva 104). Vesikatto on pulpettimallinen, kaato pihaa kohti. Syöksytorvi ja talotikkaat on sijoitettu etelänpuolelle, suurehkosta maisemaikkunasta näkee, kuinka alkuperäistä punatiiliseinää on jätetty osaksi tilaa.

Ompelimon ja sisäänkäynnin väliin jäävät kahvio-ruokasali sekä siihen liittyvät keittiötilat ja keittiön toimisto. Keittiön kohdalla on kapeita jätekatoksia, joissa on liukuovet (kuva 104). Ruokasalin kohdalla on suuremmat ikkunat, joiden alapuolella julkisivu on tummanruskeaa alumiinilevyä (kuva 105). Ruokasalin yläpuolisessa kerroksessa on nauhaikkuna (kuvat 100 ja 105).

Kuva 95. Näkymä kohti Papinkatua. Maasto kohoaa lähes lavastamokerroksen tasolle paikoitushallin länsiseinän jäädessä osin maanvastaiseksi. Julkisivussa pilasterit, nauhaikkunat sekä viistot pellitykset.

Kuva 96. Henkilökunnan sisäänkäynti ja sen yläpuolella olevat nauhaikkunat sekä pellitys. Vasemmalla yläkerroksessa näkyy laajennusosaa, oikealla jätekatos ja ajoyhteys paikoitushalliin.

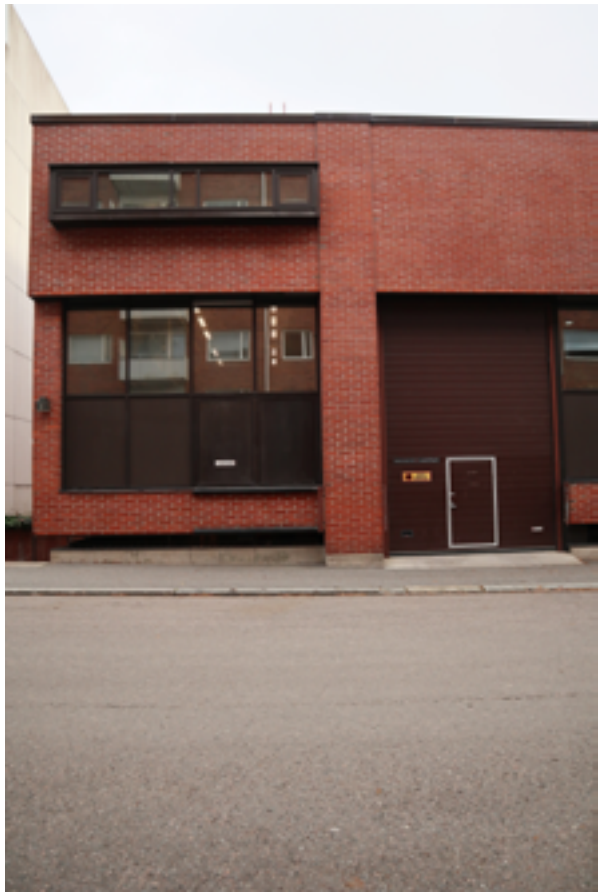

Kuva 97. Papinkadun julkisivu on jaettu pilastereilla eri osiin. Ikkunat on sijoitettu ylemmäs, niiden alapuolella on metallilevytys. Julkisivun reunoissa molemmilla puolilla on yläosassa erkkeri-ikkunat sekä pieni lastauslaituri. Varsinainen lastaus tapahtuu kuvassa näkyvästä ovesta, jonka takana on luiska. Julkisivun alaosassa näkyy paikoitushalliin avautuva matala, nauhamainen aukko.

Kuva 98. Papinkadun julkisivu Satamakadun risteyksestä nähtynä. Pilareiden kannattelema julkisivu vaikuttaa leijuvan, alhaalla vaaka-aukotus paikoitushalliin.

Kuva 99. Julkisivussa on alkuperäinen osoitenumerointi, joka on toteutettu vastaavalla tekniikalla kuin sisäänkäyntikatosten nimikyltit.

Kuva 100. Näkymä Papinkadulta kohti itää. Oikealla lavastamosiipi, jonka alimmassa kerroksessa on paikoitushalli. Alakerroksessa ovia teknisiin tiloihin. Taustalla näkyy vuonna 2007 rakennettu jätekatos sekä henkilökunnan sisäänkäynti.

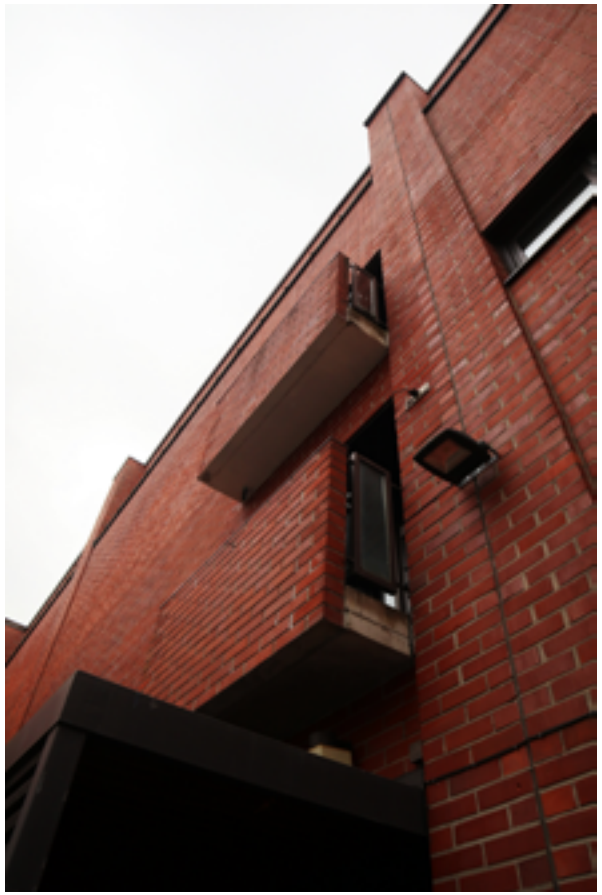

Kuva 101. Sisäänvedetyt parvekkeet ulkonevat julkisivusta vain hieman. Tiilipintaisiin pilastereihin on kiinnitetty valaisimet. Kuvan alareunassa näkyy jätekatos.

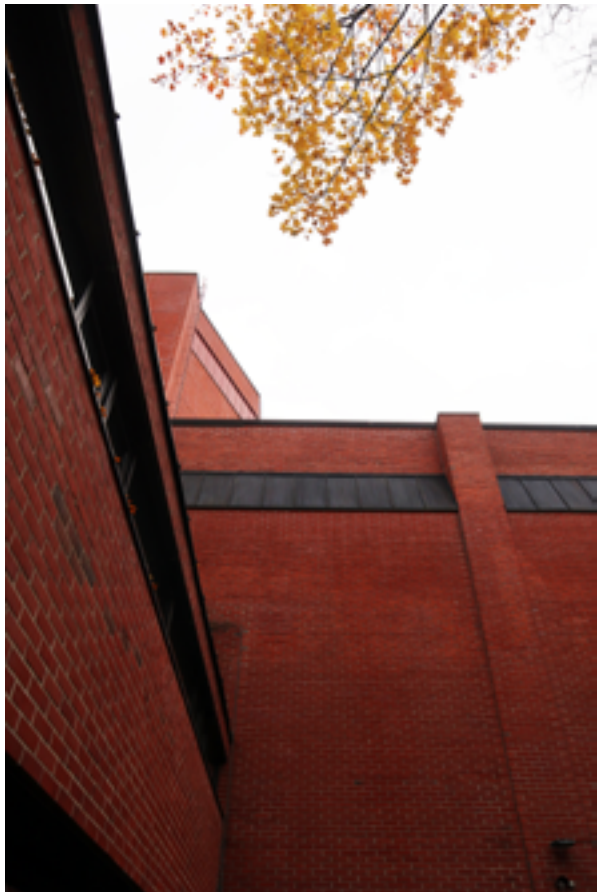

Kuva 102. Näkymä sisäpihalta. Vasemmalla nauhaikkunaa henkilökunnan siivestä, oikealla näyttämö- ja lavastamotilojen siipi. Taustalle kohoaa näyttämötorni.

Kuva 103. Henkilökunnan sisäänkäynti on järjestetty sisäpihan puolelta. Ratkaisu on vastaavanlainen kuin rakennuksen muutkin sisäänkäynnit: metalliin leikattu kyltti sekä seinät neliönmallisin aukotuksin.

Kuva 104. Tontin muodon vuoksi teatterin alue rajautuu tiukasti länsireunastaan. Maaston korkeusero tarjoaa hieman näkösuojaa vieresen asuinkerrostalon pihaan nähden. Rakennusta on laajennettu ompelimon kohdalta, oikealla keittiön jätekatoksia, joissa on liukuoviratkaisu.

Kuva 105. Henkilökunnan sisäänkäynnin vasemmalle puolelle jää kahviotila.

Kuva 106. Laajennusosat nähtynä vesikatolta. Alkuperäinen osa erottuu tiilijulkisivuisena, siitä vasemmalle harjoitussalin julkisivua sekä Cor-Ten-teräksistä julkisivua.

Kuva 107. Näyttämötornin länsijulkisivu vesikatolta kuvattuna. Julkisivua on viistetty, ja punertava savunpoistoikkunoiden nauha luo umpinaiseen tiilipintaan rytmiä.

6.3 TAMPEREEN TYÖVÄEN TEATTERIN ASEMA KAUPUNKIKUVASSA

Tampereen Työväen Teatterin asema kaupunkikuvassa on hyvin erilainen eri kuvakulmista. Maastonmuotojen ja muun rakennuskannan mittakaavan vuoksi rakennus näyttäytyy hyvinkin massiivisena erityisesti Hämeenpuiston ja Satamakadun suunnilta. Papinkadulta nähtynä sen mittakaava vaikuttaa jopa pieneltä ympäröiviin kerrostaloihin nähden. Teatterin julkisimmat yleisö- ja näyttämötilat onkin sommiteltu ja sijoitettu tontille siten, että ne saavat kaupunkikuvallisesti suurimman painoarvon. Toisaalta henkilökunnan siipi ja lavastamo-osa länsipäässään luovat pienemmällä kokoluokallaan tilaa yleisötilojen massiivisuudelle. Esimerkiksi eduspihan merkitys Satamakadun ja Hämeenpuiston kulmaukseen sijoitetulle osalle on keskeinen, sillä se korostaa kyseisen osan massiivisuutta.

Työväen Teatterin rakennuksen monumentaalisuus koostuu osittain yhtenäisistä tiilipinnoista ja vähäisestä aukotuksesta sekä suurista, tilojen sanelemista massoista. Näyttämötornin taittuva muoto pyrkii keventämään kolossaalista muodonantoa. Toisaalta rakennus pyrkii myös huomioimaan ympäröivän rakennuskannan: esimerkiksi suhde Työväentaloon katulinjasta vetäytyvällä massalla on sopusuhtainen, samoin Wivi Lönnin suunnittelema jugend-koulu rakennuksen eteläpuolella on otettu kaupunkikuvalliseksi vastinpariksi.

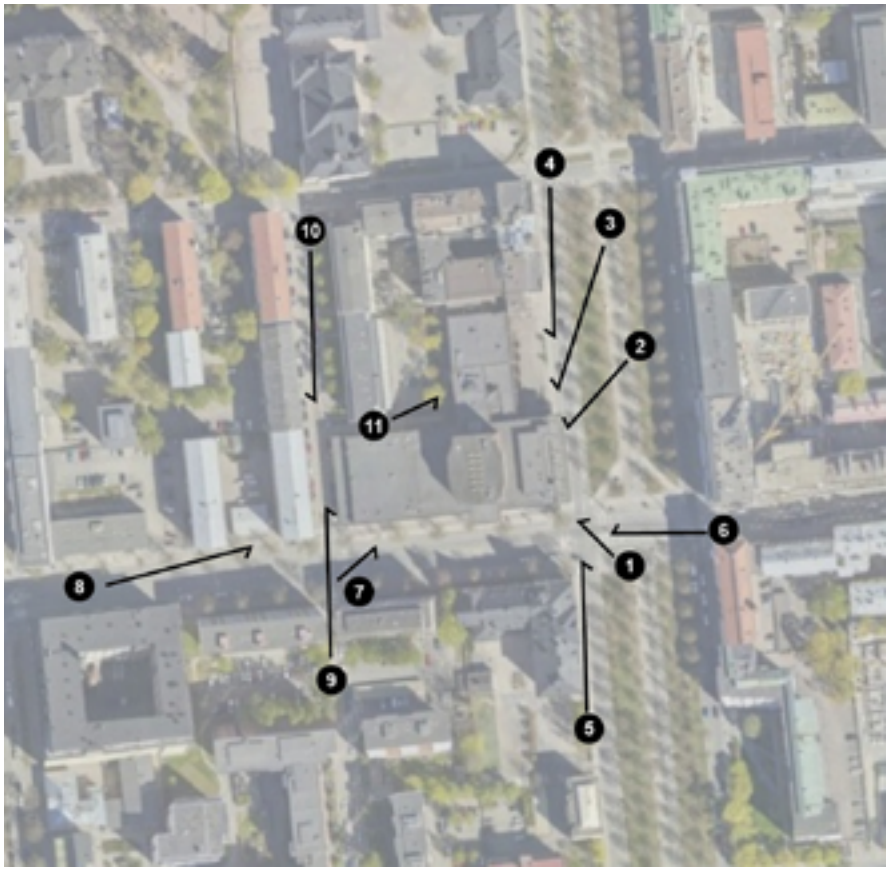

Kuva 108. Tampereen Työväen Teatterin kannalta keskeiset näkymälinjat. Seuraavien sivujen valokuvien ottamispaikat numeroitu kuvaan.

Tampereen Työväen Teatteri näyttäytyy kaupunkikuvallisesti keskeisimpinä kaakosta katsottuna **Satamakadun ja Hämeenpuiston risteyksestä**. Kahden kerroksen korkuinen lasiuloke on sijoitettu itäjulkisivulle lähelle risteystä, mikä avaa teatterin roolia julkisena rakennuksena kahden suuren kadun varrella. Lasiuloke näyttäytyy erityisesti pimeän aikaan kaupunkikuvassa lyhtynä, joka paljastaa lämpiössä liikkuvien ihmisten silhuetit Hämeenpuistoon.

Kuva 109. Kuva Hämeenpuiston ja Satamakadun risteyksestä, lasinen lämpiöosa kuvassa oikealla ja näyttämötorni taaempana vasemmalla. Rakennus on mahtipontinen tästä suunnasta katsottuna.

Hämeenpuisto toimii keskeisenä näkymäsuuntana teatterirakennusta kohti. Kuitenkin puiden ollessa lehdessä ne sulkevat näkymät teatterirakennukselle. Tilanne kuitenkin muuttuu talviajaksi puiden ollessa paljaita. Tällöin teatterin kaupunkikuvallinen merkitys korostuu.

Kuva 110. Teatterirakennus näkyy Hämeenpuistosta erityisesti talviaikaan.

Rakennuksen pääsisäänkäynnit sijoittuvat lämpiöosan molemmille sivustoille etelän ja pohjoisen puolille. Kaupunkikuvallisesti ja logistisesti ulokeosan alapuolinen osa vaikuttaisi orientoivan teatterinkävijää etsimään sisäänkäyntiä sen alta. Kuitenkin sisäänkäyntilipat kurottuvat hieman itäjulkisivulinjan yli vihjaten sisäänkäyntien sijainnista. Itäjulkisivua on vedetty katulinjasta sisään, mikä rajaa sen edustalle suurehkon etupihan. Kaupunkikuvallisesti eduspiha tuo väljyyttä ja korostaa entisestään kaakkoiskulmauksen arkkitehtonista roolia. Teatterirakennusta on korotettu matalammalta siipiosaltaan, mikä on erotettavissa julkisivumateriaaleista. Toisaalta massoittelulla ja materiaalien sävymaailmalla on haettu harmoniaa ja alisteista suhdetta rakennuksen keskeisimpiin osiin.

Kuva 111. Teatterirakennus kuvattuna Hämeenpuistosta kohti etelää. Oikealle jää rakennuksen eduspiha ja laajennetut kattokerrokset. Vasemmalla näkyy lämpiö ja taustalla kohoaa näyttämötorni.

Etelän ja pohjoisen suunnalta Hämeenpuiston varrelta nähtynä rakennus kurottaa ulokeosallaan näkyviin muiden rakennusten julkisivulinjan yli. Pohjoispuolelta katsottuna uloke vaikuttaa muodostuvan pariksi Työväentalon sisäänkäyntiulokkeelle, vaikkakin hyvin hienovaraisesti.

Lämpiöuloke on erotettavissa aina pääkirjasto Metsolta saakka. Myös etelän suunnasta tarkasteltuna uloke on paikoin ainoa osa, joka teatterirakennuksesta on havaittavissa.

Kuva 112. (vasemmalla) Työväen Teatterin uloke muodostaa parin Työväentalon parvekkelle.

Kuva 113. Hämeenpuistosta kohti pohjoista nähtynä teatteri kurottaa katulinjaa kohti.

Keskeinen suunta on **idästä Satamakatua** pitkin yli Hämeenpuiston. Wivi Lönnin suunnitteleman Tyttölyseon torni ja työväenteatterin näyttämötorni vaikuttavat vastinpareilta Satamakadun eri puolilla. Rakennuksen massoittelussa onkin otettu sekä maastonmuodot että ympäröivä rakennuskanta huomioon.

Idästä Satamakadun suunnalta teatterirakennus näkyy jonkin verran ja se vaikuttaa yhtyvän kerrostalojen korkolinjaan torniosaltaan.

Kuva 114. Teatterirakennuksen torni ja sen viereisen koulun torni muodostavat kaupunkikuvallisesti parin, vaikka teatterin torniosa on huomattavasti massiivisempi ja henkii modernia suunnittelua.

Lännestä Satamakadulta nähtynä kadun leveys takaa teatterirakennukselle paremman näkyvyyden, joskin kaupunkirakenne on sen verran tiivis, että se näkyy monumentaalisena vain Satamakadun ja Papinkadun risteyksestä.

Kuva 115. Näkymä Papinkadun ja Satamakadun risteyksestä, jossa teatteri vaikuttaa hallitsevan koko korttelia.

Maaston korkotaso nousee kohti länttä, jolloin viereisten teatterin torniosan harjakorkeus vaikuttaa yhtenevän viereisten punatiilirakennusten kanssa. Lännestä katsottuna piirtyy myös hyvin tamperelainen punatiiliarkkitehtuurin maisema teatterin taustalla näkyvän Takon piipun ansiosta.

Kuva 116. Näkymä Satamakadun varresta. Kerrostalojen takaa näkyy teatterirakennuksen näyttämötorni.

Papinkadulta katsottuna rakennuksen länsijulkisivu näyttäytyy suorastaan pienimittakaavaisena kerrostalojen muodostaman muurimaisen julkisivulinjan vieressä. Papinkadulta nähtynä Aleksanterin kirkko toimii näkymäpäätteenä, jota materiaaleiltaan yhtenevä teatterirakennus rajaa.

Kuva 117. Näkymä Satamakadun ja Papinkadun risteyksestä kohti pohjoista.

Papinkadun pohjoisosasta teatteria ei juuri havaitse. Vaikka se rajautuu katuun tiiviimmin kuin vieressä oleva, eduspihalla varustettu kerrostalo, sen rooli tästä suunnasta katsottuna jää pieneksi. Matalamman massan sijoittelu rinteeseen sulauttaa muutoin massiivisen rakennuksen osaksi maisemaa.

Kuva 118. Näkymä Papinkadulta kohti etelää. Teatterirakennus näyttätyy jopa pienenä tästä suunnasta katsottuna umpikorttelimaisten kerrostalojen vierellä.

Rakennuksen takapihana näyttäytyy länsijulkisivun sisäosa, joka jää korttelin keskelle. Se rajautuu ympärillä olevien kerrostalojen piha-alueisiin, mikä tuo luontevan sekundäärisen kulkuyhteyden rakennukseen mutta toisaalta kokoluokkansa vuoksi luo muurimaisen eleen ahtaalle sisäpihalle. Rakennuksen pysäköinti on sijoitettu Satamakadun ja Papinkadun varteen.

Kuva 119. Näkymä teatterirakennuksen sisäpihalta, joka sijoittuu rakennuksen länsipuolelle.

7 TYÖVÄEN TEATTERIN SISÄTILAT TEATTERIRAKENNUKSESSA

7.1 TILARATKAISUJEN PERUSPERIAATTEET

Teatterirakennus jakautuu toiminnallisesti eri osiin: julkisin osa rakennuksesta Satamakadun ja Hämeenpuiston risteyksessä käsittää pääasialliset yleisötilat, joita reunustavat näyttämötoimintaan suoraan liittyvät tilat, kuten lavastamo. Henkilökunnan tilat sijoittuvat pääasiallisesti etelä-pohjoissuuntaiseen siipeen, joka yhdistää näyttämöosan myös Työväentaloon.

Pääsisäänkäynti on sijoitettu Satamakadun varteen sekä toinen, samaan sisääntuloaulaan johtava sisäänkäynti sitä vastapäätä pohjoiseen, jonne on kulku Hämeenpuistosta. Massa vetäytyy Hämeenpuiston julkisivussa taemmas rajaten edustalleen piha-alueen. Sisääntuloaula portaikkoineen on keskeinen tila rakennuksessa, ja lämpiötilat on sijoitettu toiseen ja kolmanteen kerrokseen. Punatiili jatkuu rakennuksen julkisivuista sisätiloihin yleisöaulan lattiassa sekä kalusteiden sokkelissa. Toisen ja kolmannen kerroksen lattiat ovat rhodesiantiikkiä. Katsomon tiilipinnoissa on käytetty tummempaa mangaanitiiltä ja -tiililaattaa. Rakennuksen sisätilat kevenevät yläosastaan, ikkunallisissa tiloissa väriksi vaihtuu valkea. Suunnittelijat valitsivat arvokkaimmanoloiset materiaalit yleisötiloihin. (Jaatinen ja Jaatinen 1985.)

Teatteri suunniteltiin suurelta osin näyttämötoiminnan ehdoilla käytännölliseksi rakennukseksi unohtamatta kuitenkaan yleisötilojen juhlavuutta. Näyttämöratkaisussa oli poikkeuksellista muuntojoustavuutta, jossa tiloja yhdistämällä ja erottamalla sekä katsomoa muokkaamalla on mahdollista luoda hyvin erilaisia tilakokonaisuuksia erilaisten näytösten tarpeisiin.

Kuva 120. Suuri näyttämö.

Työväen Teatterin ristinäyttämö suunniteltiin mahdollistamaan erilaisia näyttämöratkaisuja, ja kiinteitä betonirakenteita on mahdollisimman vähän. Näyttämöaukon suurin mahdollinen leveys on 21,5 metriä ja suurin korkeus 7,5 metriä. Näyttämötornin vapaa korkeus näyttämön lattiatasosta on 22,5 metriä, sivunäyttämöiden ja lavastamon puolestaan 9 metriä. Näyttämön leveys on 22 metriä ja normaalisyvyys 20 metriä. Näyttämöä voidaan kuitenkin jatkaa 72-metriseksi ottamalla käyttöön näyttämön takana olevat lavastamotilat. Päänäyttämö on jaettu neljään siltaan, jotka ovat neljä metriä leveitä ja 20 metriä pitkiä. Jokaista siltaa voidaan laskea 3,3 metriä ja nostaa 1,4 metriä. Pyöränäyttämön kiekko on halkaisijaltaan 12 metriä, ja se on suunniteltu siirrettäväksi lavastettunakin lavastamosta näyttämölle, sivunäyttämöille tai harjoitussaliin. Katsomon viisi ensimmäistä tuoliriviä ovat liikuteltavissa tuolivaunuissa, Lisäksi istuimet kääntyvät pystyakselinsa ympäri n. 34-35 astetta. Katsomon sivuissa olevat rajoittimet voidaan tarvittaessa siirtää näyttämön ja sivunäyttämöiden väliltä pois. Vaihtamalla sivu- ja takatilojen sulkeutuneisuusastetta sekä siirtämällä tuolivaunuja voidaan luoda hyvin erilaisia näyttämöratkaisuja.

Perinteisessä näyttämössä näyttämöaukko muodostetaan kevyin rajoittimin ja näyttämön lattia on perustasossa, noin 60 cm katsomon etuosan lattiapintaa ylempänä.

Avolavateatterissa näyttämö on perustasossa, mutta rajoittimet sekä liukuovet on siirretty syrjään siten, että käytössä on katsomon edessä olevan päänäyttämön lisäksi sivunäyttämöt ja katsomon sivutasot.

Kreikkalaisessa teatterissa näyttämö lasketaan katsomon etuosan tasolle.

Shakespeare-teatterissa tuolivaunut siirretään näyttämön sivustoille.

Areenanäyttämössä tuolivaunut siirretään näyttämön takaosaan ja pyörivä näyttämökiekko lasketaan sopivalle korkeudelle katsomon keskellä.

(Paavola ym. 1985; Tampereen Työväen Teatterin uudisrakennustyö 1982-1985; TTT 1975; Rajala 2001, 446–448.)

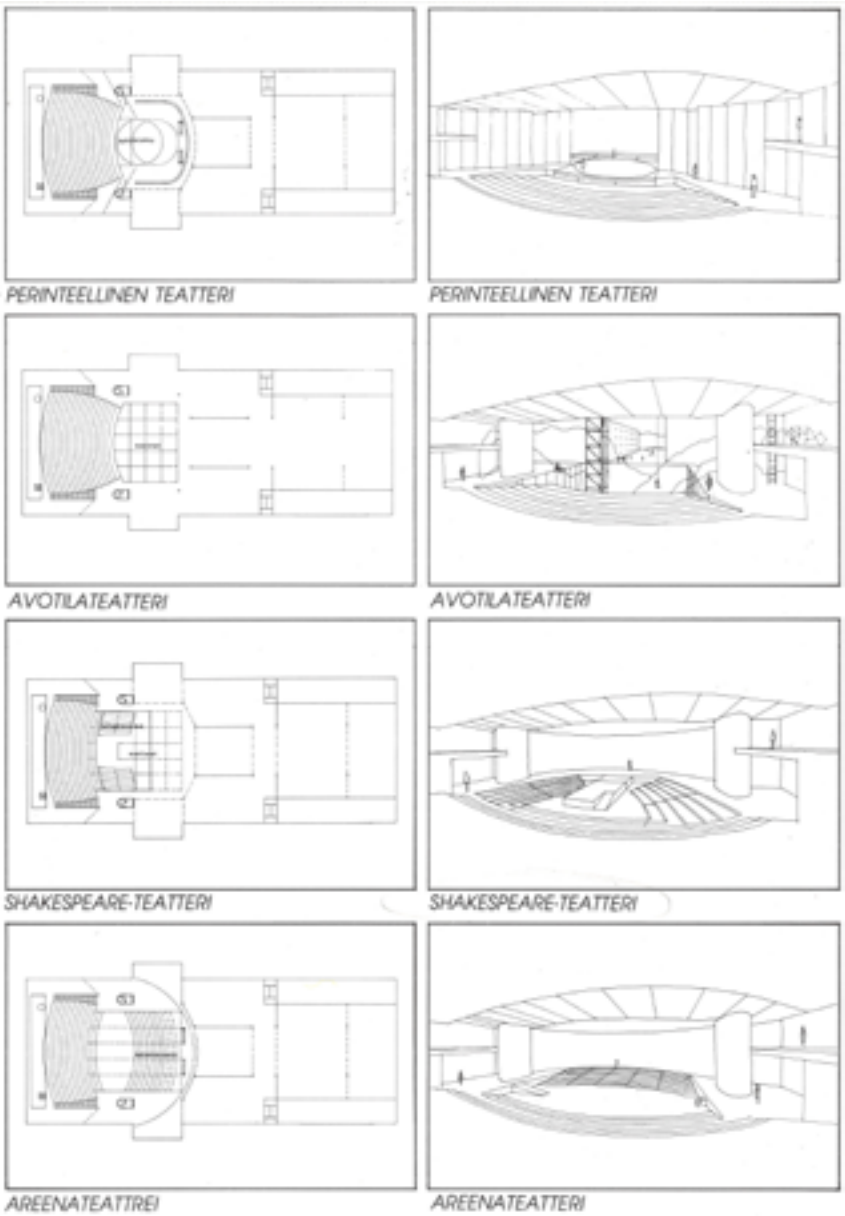

Kuva 121. Tampereen Työväen Teatterin näyttämövariaatioita. (Paavola ym. 1985.)

7.2 TILOJEN JAKAUTUMINEN

Ensimmäinen kerros

Teatterirakennuksen yleisötilat sijoittuvat Satamakadun ja Hämeenpuiston risteyksessä sijaitsevaan rakennuksen kaakkoiskulmaan. Yleisön sisäänkäyntejä on kaksi ja ne aukeavat vastakkaisista suunnista samaan vaatehallitilaan. Vaatehalli avautuu osittain kolmen kerroksen korkuisena, sillä kahteen kerrokseen sijoitetut yleisölämpiöt sijaitsevat vaatehallin päällä. Tilat yhdistyvät toisiinsa avoinaisella portaikolla. Yleisön wc-tilat sijaitsevat vaatehallin yhteydessä, naisten wc-tilat Satamakadun julkisivulla etelässä ja miesten pohjoisen sisäänkäynnin lähellä.

Vaatehallin lisäksi ensimmäisessä kerroksessa sijaitsee lippumyymälä, jolla on oma sisäänkäyntinsä. Lippumyymälän vieressä sijaitsee henkilökunnan toimistotiloja. Pohjoissiipeen on sijoitettu myös muutamia pukuhuoneita, kuntosali sekä saunatilat.

Vaatehallin ja yleisölämpiöiden vieressä sijaitsee näyttämö. Ensimmäisessä kerroksessa sijaitsee ns. alanäyttämö, jossa sijaitsevat näyttämön liikkuvat siltarakenteet. Näyttämön takana pohjakerroksessa on instrumenttivarasto sekä virityshuone ja äänittämö.

Pohjakerrokseen sijoittuu lukuisia varastotiloja. Pohjoispuolen siivessä sijaitsee kolme väestönsuojaa, jotka palvelevat lähinnä puvustovarastoina. Lisäksi pohjoisosassa on varsinainen puvustovarastolle tarkoitettu tila. Varastojen lisäksi pohjakerrokseen on sijoitettu teknisiä tiloja, kuten lämmönjakohuone, muuntamo sekä sähköpääkeskus.

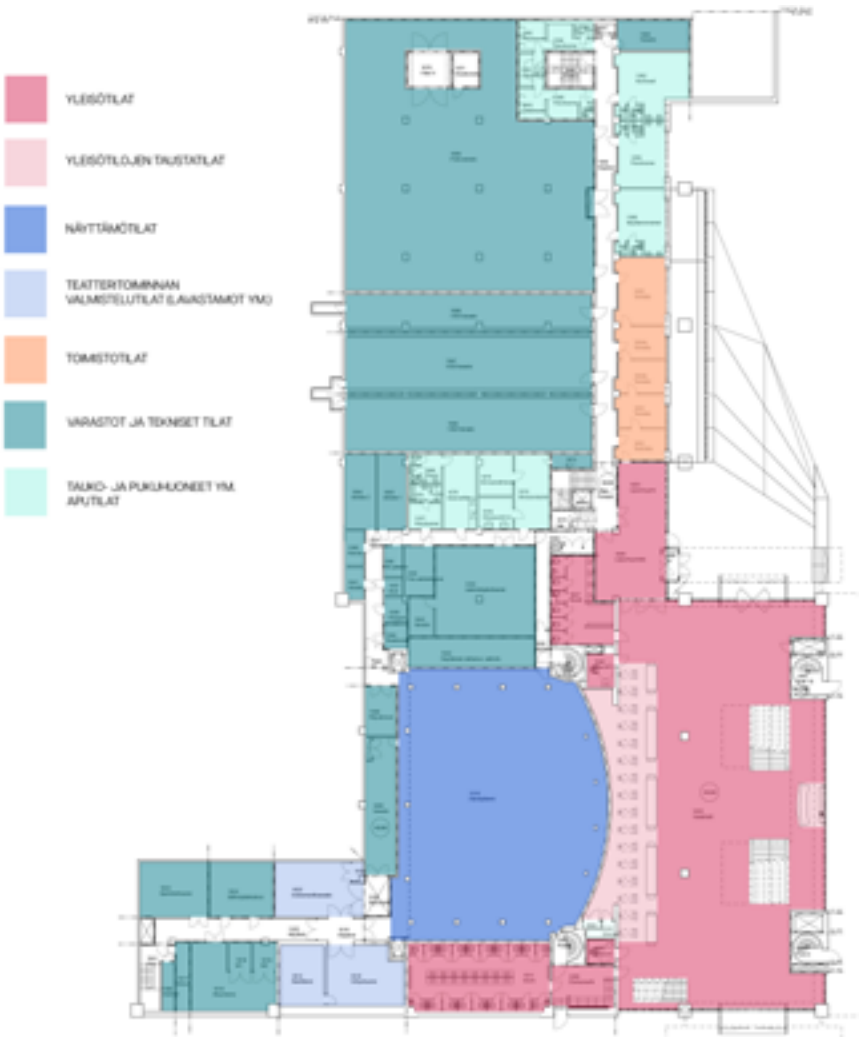

Kuva 122.Ensimmäisen kerroksen tilakaavio.

Toinen kerros

Toiseen kerrokseen sijoittuu yleisölämpiötila, joka avautuu sekä ensimmäiseen että kolmanteen kerrokseen. Yleisölämpiöön liittyy tarjoilualue keittiöineen. Lämpiön vieressä on ns. välinäyttämö, jota kiertää alanäyttämön tavoin käytävä. Välinäyttämön takana on varastotiloja, jotka avautuvat paikoitushalliin.

Toisessa kerroksessa sijaitsee kokoustiloja: pääasiallinen kokoustila avautuu yleisölämpiöön, toinen on sen vieressä ja kolmas henkilökunnan sisäänkäynnin lähellä. Henkilökunnan sisäänkäynti on järjestetty Papinkadun puolelta ja sen yhteydessä on kahvio-ravintola keittiöineen. Pohjoisosan siivessä sijaitsee henkilökunnan työhuoneet yhden käytävän varressa. Pohjoisosaan on sijoitettu myös ompelimon ja vaatehuollon tilat pesutupineen ja suunnittelijoiden työtiloineen.

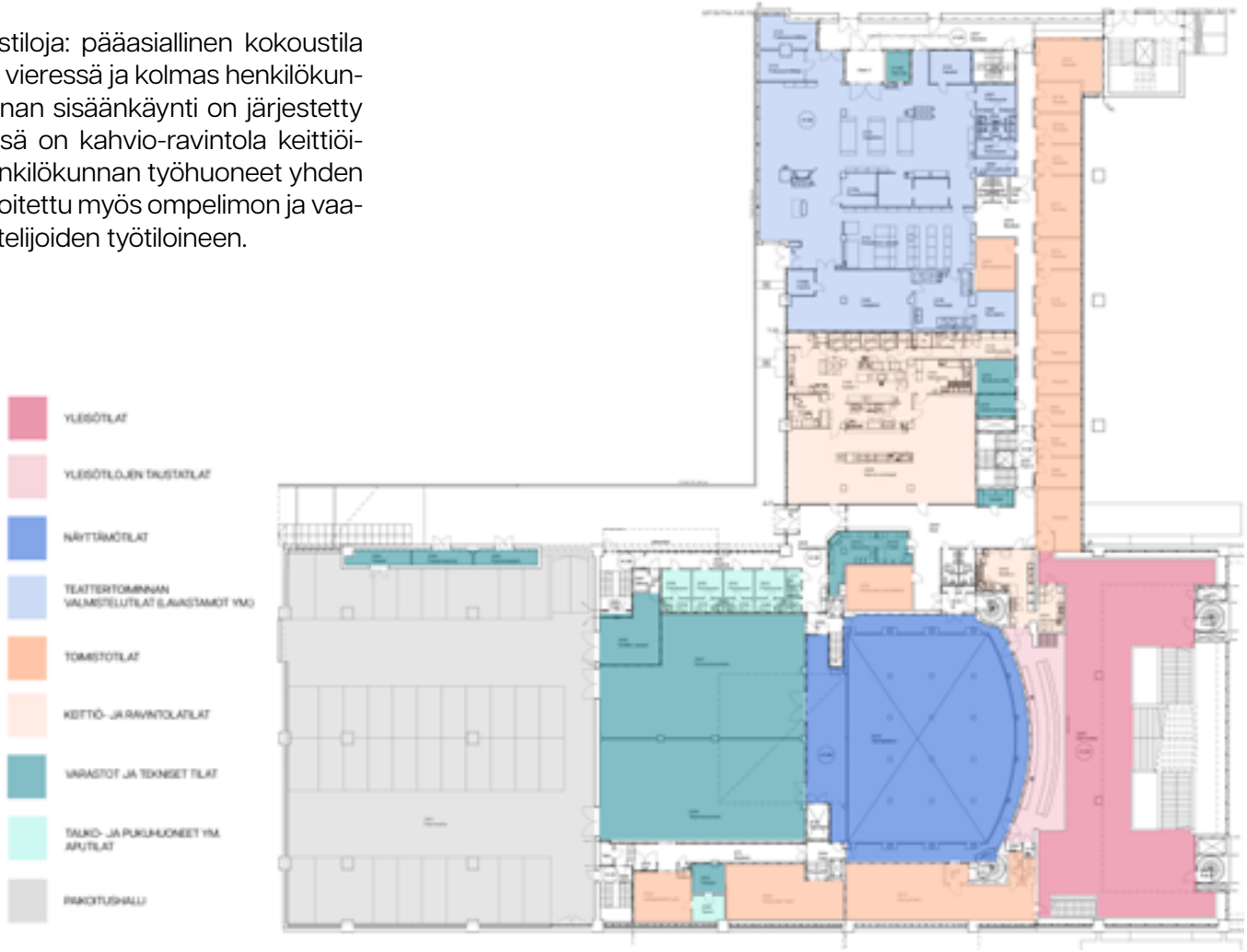

Kuva 123. Toisen kerroksen tilakaavio.

Kolmas kerros

Kolmannessa kerroksessa sijaitsee yleisölämpiöiden toinen taso, jossa on pieni tarjoilualue Hämeenpuiston vastaisella itäjulkisivulla. Tältä tasolta on yleisön sisäänkäynti katsomotiloihin.

Näyttämötilat sijoittuvat katsomotilojen yhteyteen: päänäyttämön lisäksi sen molemmilla sivustoilla on sivunäyttämöt sekä takanäyttämö. Takanäyttämön molemmin puolin sijaitsevat lavastevarastot.

Lavastamo sijaitsee takanäyttämön takana metallityöhuoneineen ja erilaisine varastoineen.

Pohjoissiipeen on sijoitettu näyttelijälämpiö sekä pukuhuoneiden rivistö. Kolmannessa kerroksessa sijaitsee myös kampaamotila sekä vanha harjoitussali, joka toimii varastotilana. Pohjoissiiven länsijulkisivulla Papinkadun puolella on pukuhuoneita sekä henkilökunnan työtiloja.

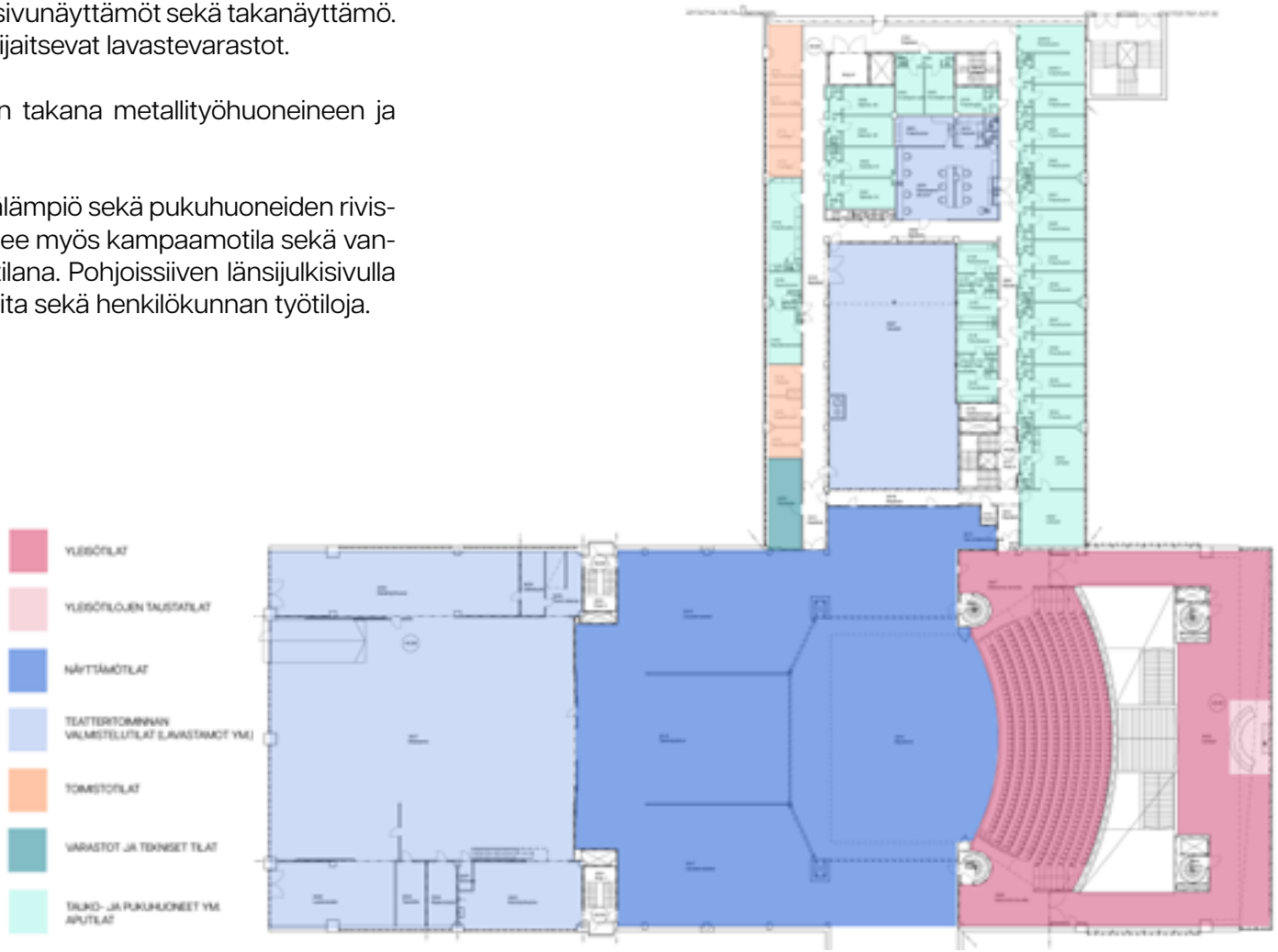

Kuva 124.Kolmannen kerroksen tilakaavio.

Neljäs kerros

Teatteritoiminnan vaatiman suuren huonekorkeuden vuoksi kolmannen kerroksen tilat ulottuvat pääsääntöisesti neljänteen kerrokseen: katsomo- ja näyttömötilat, lavastamo sekä kolmannen kerroksen entinen harjoitussali ja nykyinen varastotila ovat kahden kerroksen korkuisia tiloja.

Katsomon takaosaan sijoittuu ääni- ja valo-ohjaamon tiloja sekä taka- ja sivuaitiot. Sivuaitioihin liittyy lounge-tilat. Neljättä kerrosta on laajennettu, minkä yhteydessä kerrokseen on sijoitettu lisää toimistohuoneita sekä uusi harjoitussali. Pohjoissiivessä sijaitsee myös ilmanvaihtokonehuoneet.

Kuva 125.Neljännen kerroksen tilakaavio.

Viides kerros

Viidennessä kerroksessa sijaitsee näyttämöteknisiä tiloja, varastoja sekä muutama pukuhuonetila. Osa alempien kerrosten tiloista jatkuu viidenteen kerrokseen: näyttämötilat, lavastamo sekä harjoitussalit.

Kuva 126. Viidennen kerroksen tilakaavio.

Kuudes kerros

Kuudennessa kerroksessa on näyttämöteknisiä tiloja sekä ilmanvaihto- ja hissikonehuoneita.

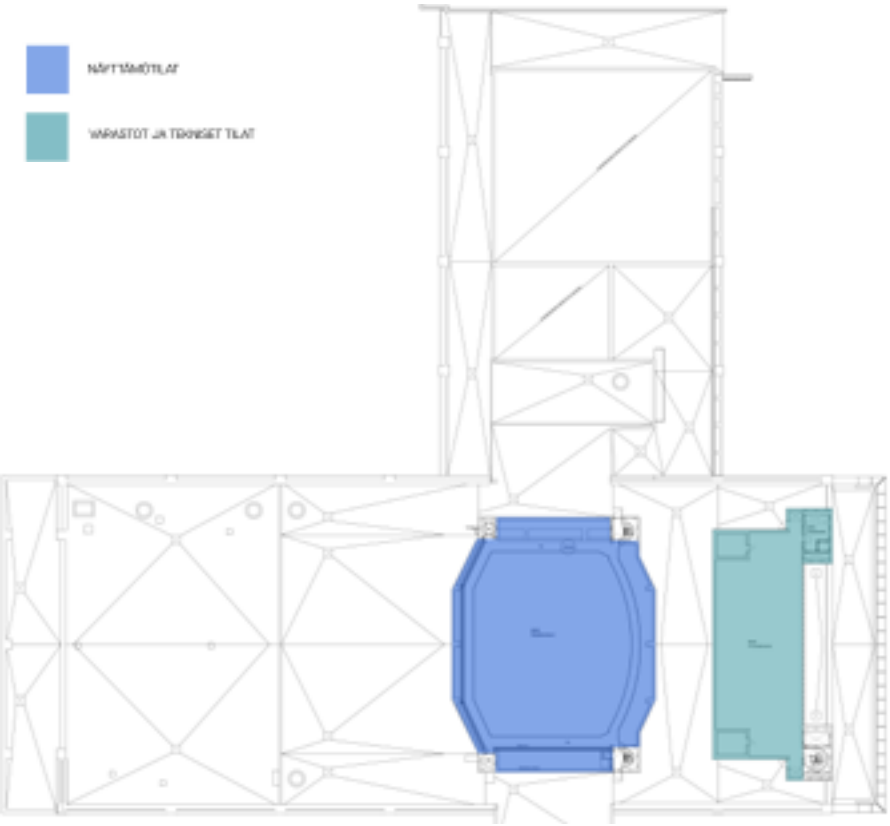

Kuva 127. Kuudennen kerroksen tilakaavio.

Kuva 1. Sijaintikaavio.

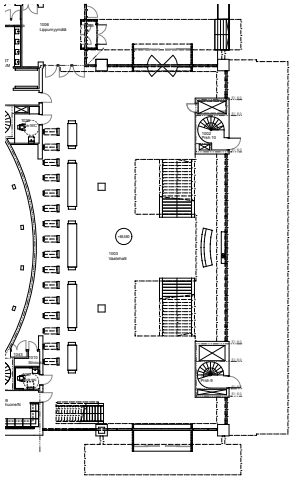

Kuva 2. Pohjapiirustus.

Kuva 3. Katutasolta avautuu teatterin yleisöaula, vaatehalli, josta portaat johtavat lämpiöön ja edelleen katsomoon. Tila on säilynyt suurelta osin alkuperäisessä asussaan sekä materiaaleiltaan että sisustukseltaan.

HUONEKORTTI 1

SISÄÄNKÄYNNIT JA VAATEHALLI

Tilojen numerot: 1004 ja 1005 (tuulikaapit), 1003 (vaatehalli)
Tilat alkuperäisessä käytössään.
Keskeiset muutokset:
- 2001 uusi välipohja ja kaksi pilaria sisäänkäyntien edustalle
- 2011 pyöröovi pohjoiselle sisäänkäynnille
- 2013 tarjoilualueen muutos: sohvarakenteen purkaminen ja tarjoilutiskin ja taustakaapiston lisääminen

MATERIAALIT JA KALUSTUS	
Lattia	punatiili harmain saumoin
Katto	valkea betonipalkisto, jonka väleissä neliönmalliset puusäleiköt upotetuin valaisimin
Seinät	punatiili (länsipuolella ja hissitorneissa tilan keskellä; reikäpinta näkyvissä länsiseinässä) ikkunapinta (ulkoseinissä idän, pohjoisen ja etelän suunnissa)
Ikkunat	kiinteät yksiruutuiset ikkunat tummanharmain metallikarmein
Ovet	pohjoispuolen sisäänkäynnillä pyöröovet ja liukuovet, etelän puolella liukuovet
Pilarit **Vaatesäilytys** **Portaat**	punatiilellä vuoratut pilarit vaatesäilytyksen edustalla vaatesäilytyksen edustiski, tiilipintainen jalusta ja puinen päällyslevy toiseen kerrokseen johtavat portaat ks. huonekortti 3
Kiintokalusteet	kaareva tiski ja kahden ikkunan peittävä kaapisto itäseinällä (2010-luvulta) alkuperäiset vaatesäilytyksen hyllyt puiset, hyllypäädyissä messinkiset kirjaintunnukset alkuperäiset ryhmään asetellut neliönmalliset nahkarahit puisella jalkaosalla
Irtokalusteet	alkuperäiset nahkaverhotut puuviilutuolit ja peilit pyöreät pöydät, sekä istuma- että seisomakorkeudella, naulakot
Varusteet	valomainokset joka toisessa Hämeenpuiston julkisivun ikkunassa
Valaisimet	matalammassa osassa puuritilikköihin istutetut lamput vaatesäilytyksen tiskin alapinnan valaisimet
Muuta	suuret huonekasvit (mm. peikonlehti ja limoviikuna), punatiiliset istutusaltaat

Kuva 4. Näkymä Satamakadun sisäänkäynniltä kohti vaatesäilytystä, edessä yleisölämpiöön johtavat portaat. Tilan materiaaleina toistuvat punatiili, betoni ja puu.

Kuva 5. Pohjoispuoliselle sisäänkäynnille on lisätty pyöröovi läpivedon poistamiseksi.

Teatterin yleisösisäänkäynti ja niihin liittyvä aulatila sijaitsevat rakennuksen kaakkoiskulmassa, Hämeenpuiston ja Satamakadun risteyksessä. Sisäänkäyntejä on kaksi ja ne sijaitsevat toisiaan vastapäätä: toinen etelässä Satamakadun puolella (kuvat 6 ja 11) ja toinen pohjoispuolella Hämeenpuiston vieressä, katua vasten kohtisuorassa (kuva 5). Liukuovia kehystävät sisä- ja ulkotilan toisiinsa yhdistävät metalliset, ruudukkomaiset seinäkkeet. Pohjoispuolen sisäänkäynnille on lisätty pyöröovi läpivedon estämiseksi 2010-luvun alussa.

Koko tilan lattia on kauttaaltaan punatiiltä, jonka saumat ovat harmaat. Aulatilan Hämeenpuiston puoleiselle julkisivulle sijoittuu yläkerroksen yleisölämpiöön johtavat portaat, joiden alatasanne on salin keskellä, josta porrassyöksyt erkanevat vastakkaisiin suuntiin (kuva 10). Satamakadun sisäänkäynnin lähellä on pienempi porrasyhteys toiseen kerrokseen. Keskellä tilaa Hämeenpuiston vastaisella seinällä on kaareva tarjoilutiski ja sen takana avoin taustatila, jonka korkeahko kaapisto on sijoitettu ikkunaseinälle (kuva 10). Alun perin tarjoilualueella on sijainnut sohva ja sen tiilirakenteet, mitkä on purettu vuonna 2013 tarjoilualueen lisäyksen myötä.

Hämeenpuiston julkisivun suuntaisena tilan peräseinällä on vaatesäilytys. Punatiilijalustainen ja levyosaltaan puinen asiakaspalvelutiski jatkuu yhtenäisenä lähes koko seinän mittaisena (kuvat 1 ja 7). Vaatesäilytyksen hyllyt ovat puiset, hyllyjen päätyihin on merkitty messinkiset kirjaintunnukset. Vaatesäilytyksen takana oleva näyttämönvastainen seinä on kaareva, tiilet on ladottu reikäpuoli ulospäin (kuva 8).

Aulatila on ikkunaseiniltään sekä keskiosastaan avoin seuraavaan kerrokseen. Sisäänkäyntien yhteydessä on ollut korkeampi avoin tila, välipohjaa on jatkettu lämpiötasolla (kuva 9). Vaatesäilytyksen tila on matalampi. Kantavana rakenteena on betonipilarit ja -palkisto, jonka muodostaman ruudukon väleihin on asennettu neliönmalliset puusäleiköt. Jokaisen säleikön keskelle on upotettu valaisin. Lähimpänä yleisötiloja säleiköt ovat betonipalkiston tasolla, lähemmäs peräseinää siirryttäessä puusäleiköt on sijoitettu korkeammalle. Tilantuntu kevenee reunoja kohden erityisesti kauempaa katsottuna (kuva 4).

Neljän neliönmallisen ristikon muotoaihe toistuu niiden alle sijoitetuissa ruskeanahkaisissa raheissa, jotka on järjestelty neljän kappaleen kokonaisuuksiksi. Muita irtokalusteita ovat nahkaiset tuolit sekä peilit, jotka ovat alkuperäisiä. Lisäksi tilassa on uudehkoja pyöreitä pöytiä ja irtonaulakoita.

Kuva 6. Eteläpuolinen sisäänkäynti Satamakadulta. Lasiliukuovia kohtisuorassa on kaksi ruudukkomaista metalliseinäkettä, jotka kehystävät tuulikaapin. Tila on ulkoseinän kohdalta avoin toisen kerroksen lämpiöön. Kuvassa näkyvät kaksi pilaria sekä välipohja on lisätty vuonna 2001, alun perin tila on ollut avoimempi kerrosten välillä.

Kuva 7. Vaatesäilytys on rajattu punatiilisellä muurirakenteella. Alakatossa näkyy betonipalkisto, jonka väleihin on istutettu puusäleiköt ja valaisimet.

Kuva 8. Vaatesäilytyksen reikätiilipintainen takaseinä mukailee näyttämön kaarta ja siinä on betonirakenteinen, tiilipintainen uloke. Jalkalista on metallinen, sama lista-aihe toistuu naulakkokalusteissa. Muoviset narikkalaput on käsitelty messinkiä muistuttaviksi.

Kuva 9. Pohjoispuolen sisäänkäynnin yläpuolista välipohjaa laajennettin: aiemmin tila oli enemmän avoin pohjakerroksen ja lämpiön välillä. Kaksi pilaria on lisätty tukemaan välipohjan laajennusta. Pyöröovi on lisätty vuonna 2011. Kuvassa näkyvät konjakinväriset istuimet ovat alkuperäisiä, ja niitä on ollut myös lämpiön kahviotasolla toisessa kerroksessa.

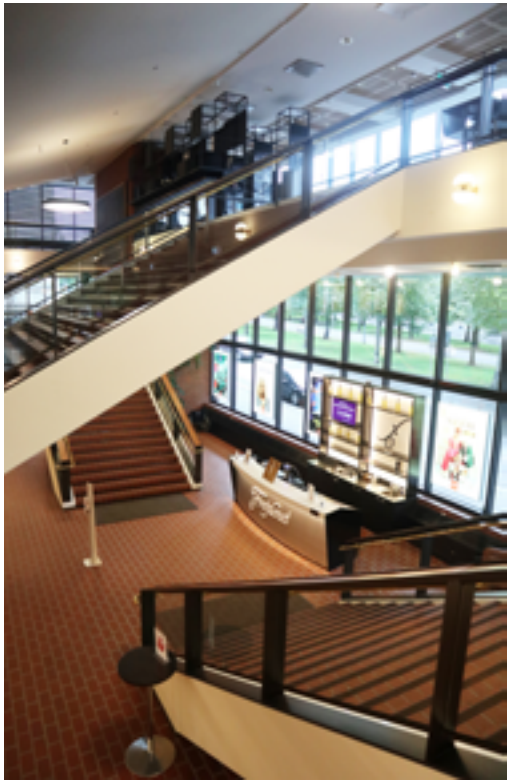

Kuva 10. Tilan keskellä on kaareva tiski, jonka taakse ikkunaseinää vasten on sijoitettu kaapisto. Ikkunoiden alapuolella on mustat koteloinnit. Ikkunaseinällä on teatterin mainoksia.

Kuva 11. Satamakadun sisäänkäynti. Toiseen kerrokseen johtava pääporras kuvassa vasemmalla, taempana oikealla pienempi porras. Tila on säilyttänyt keskeiset ominaispiirteensä 1980-luvulta.

Kuva 1. Sijaintikaaviot, vasemmalla toinen kerros ja oikealla kolmas.

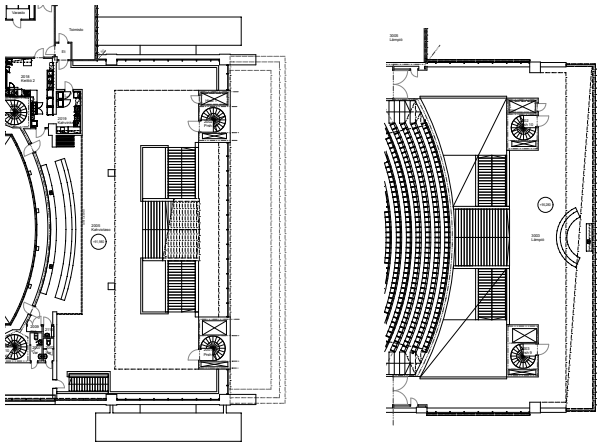

Kuva 2. Pohjapiirustukset, vasemmalla toinen kerros ja oikealla kolmas.

HUONEKORTTI 2

YLEISÖLÄMPIÖ

Tilojen numerot: 2005 ja 3003
Tilat alkuperäisessä käytössään.
Keskeiset muutokset:
• 2013 toisen kerroksen tarjoilukeittiön laajennus yleisötilaan ja tarjoilualueen sijoittaminen yleisötilaan: kiinteä, kaareva tiski, siirrettävät seinät
• 2013 kolmannen kerroksen tarjoilualueen muutos: kaareva tiski

MATERIAALIT JA KALUSTUS	
Lattia	rhodesiantiikki punatiili katsomoon johtavien ovien edustalla kolmannessa kerroksessa
Katto	valkea betonipalkisto, jonka väleissä neliönmalliset puusäleiköt upotetuin valaisimin (toisessa kerroksessa ja kolmannen kerroksen itäpäässä) valkoinen betoni (kolmannessa kerroksessa katsomon alapuolella)
Seinät	punatiili (länsipuolella ja hissitorneissa tilan keskellä) ikkunapinta (ulkoseinissä idän, pohjoisen ja etelän suunnissa) musta siirtoseinä (toisen kerroksen tarjoilualueella)
Ikkunat	kiinteät yksiruutuiset ikkunat tummanharmain metallikarmein
Ovet	suuret puiset pariovet näyttämötilaan metallisin listoin vaaleapintaiset puulaakaovet hätäpoistumisportaikkoihin
Pilarit **Porras**	punatiilellä vuoratut pilarit tarjoilualueen edustalla toisessa kerroksessa toiseen ja kolmanteen kerrokseen johtavat portaat ks. huonekortti 3
Kiintokalusteet	kaareva tiski ja kahden ikkunan peittävä kaapisto itäseinällä kolmannessa kerroksessa
Irtokalusteet	mustat neljän hengen ruokailuryhmät pyörälliset mustat tarjoilupöydät mustat näyttelykalusteet
Varusteet	kankaiset esitysplakaatit itäseinällä kolmannessa kerroksessa
Valaisimet	puolipallokupuiset seinälampetit kolmannen ja toisen kerroksen välipohjien leikkauspinnoissa kaksi suurta ympyränmuotoista valaisinta kolmannen kerroksen katossa puusäleikköihin upotetut ja suoraan kattopintaan sijoitetut valaisimet ikkunoiden karmeihin kiinnitetyt kolmionmalliset valaisimet
Muuta	patsaat, piano, öljyvärimaalaukset, näyttelijöiden valokuvat

Kuva 3. Lämpiön kolmannesta kerroksesta avautuu näkymä toisen kerroksen kahviotasolle sekä ensimmäisen kerroksen vaatehalliin. Oikealla Hämeenpuiston vastainen itäjulkisivu, takana näyttämölle johtavat parvikäytävät.

Kuva 4. Lämpiön kolmannen kerroksen tarjoilualue on vastaavanlainen kuin ensimmäisessä kerroksessa. Vasemmalla avautuu portaikko toiseen kerrokseen, jonka muoto mukailee yläpuolella kohoavaa näyttämöä.

Kahden kerroksen käsittävä yleisölämpiö sijoittuu vaatehallin yläpuolelle, pääportaikko liittää tilat toisiinsa. Lämpiö on sijoitettu rakennuksen kaakkoiskulmaan näyttävälle paikalle, josta tila avautuu suurin ikkunoin Hämeenpuistoon. Tila on avoin kolmen kerroksen korkeudelta tilan keskeltä, mikä tekee tilasta erityisen vaikuttavan (kuva 3).

Tilan läpi kohoavat, punatiilipintaiset porrashuonetornit sekä kahvio- ja vaatehallitason pilarit kannattelevat näyttämörakennetta mahdollistaen suuren avonaisen tilan. Näyttämön rakenne on luettavissa lämpiötiloista sen kohotessa lämpiön yläpuolelle valkoiseksi käsittelyllä, paikallavaletulla betonilaatalla (kuva 3). Tila avautuu avarana Hämeenpuiston vastaisella itäseinällä (kuvat 4, 6 ja 9).

Toinen kerros toimii kahviotasona. Vuonna 2013 kahviotasoa muutettiin: tarjoilualueen keittiötä laajennettiin lämpiön puolelle toisen kerroksen pohjoispäässä ja tarjoilualue suljettiin lämpiötilasta mustilla siirtoseinillä (kuvat 3 ja 7). Lisäksi vuonna 2013 sekä vaatehalliin että kolmannen kerroksen lämpiötasolle lisättiin kaareva tiski taustatiloineen (kuva 4).

Koko tilassa lattiamateriaalina on rhodesiantiikki, joka muodostaa ruudukkomaisen kuvion lattiaan. Pinta kiiltää keino- ja luonnonvalossa luoden tilaan juhlallisen tunnelman. Kolmannessa kerroksessa materiaali vaihtuu näyttämöön johtavien ovien edustalla punatiileksi (kuva 8).

Pintamateriaalit ovat suurelta osin alkuperäiset ja lämpiö on säilyttänyt tilalliset ominaispiirteensä. Valaistus on suurimmaksi osaksi alkuperäistä ja se on integroitu alkuperäisiin ratkaisuihin, kuten alakaton puusäleikköihin ja itäpuolen ikkunoiden karmeihin. Kalustusta on sen sijaan uusittu ruokailuryhmien osalta useammassa otteessa, ja kalusteet ovatkin viimeisen kymmenen vuoden ajalta. Alkuperäiseen kalustukseen on kuulunut konjakinvärisiä nahkaistuimia sekä -sohvia sekä puupöytiä (kuvat 11 ja 13). Alkuperäisiä nahkaistuimia on vaatehallin ikkunaseinällä (ks. huonekortti 1, kuva 9). Tilassa on kaksi Yrjö Forsénin suurta maalausta, veistostaidetta sekä mustavalkoisia henkilökuvia (kuvat 3 ja 10).

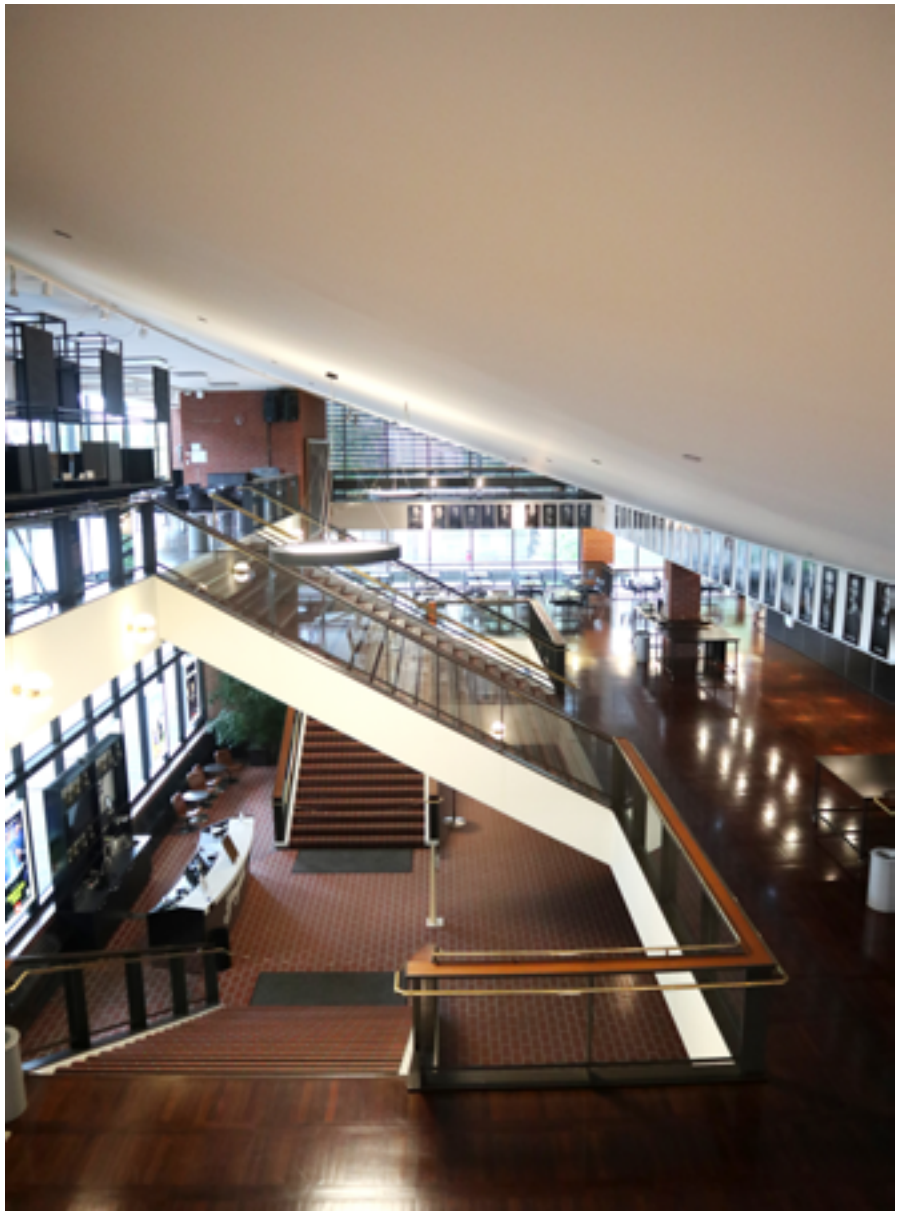

Kuva 5. Kuva kolmannen kerroksen parvelta, joka johtaa suurelle näyttämölle. Välipohjalaatta mukailee päällä nousevaa katsomoa.

Kuva 6. Lämpiön kolmas kerros kuvattuna neljännen kerroksen ohjaamoon ja aitioihin johtavalta parvelta.

Kuva 7. Toisessa kerroksessa sijaitseva tarjoilutila. Tila on ennen ollut yleisötilaa, ja se on erotettu siirrettävin seinäkkein.

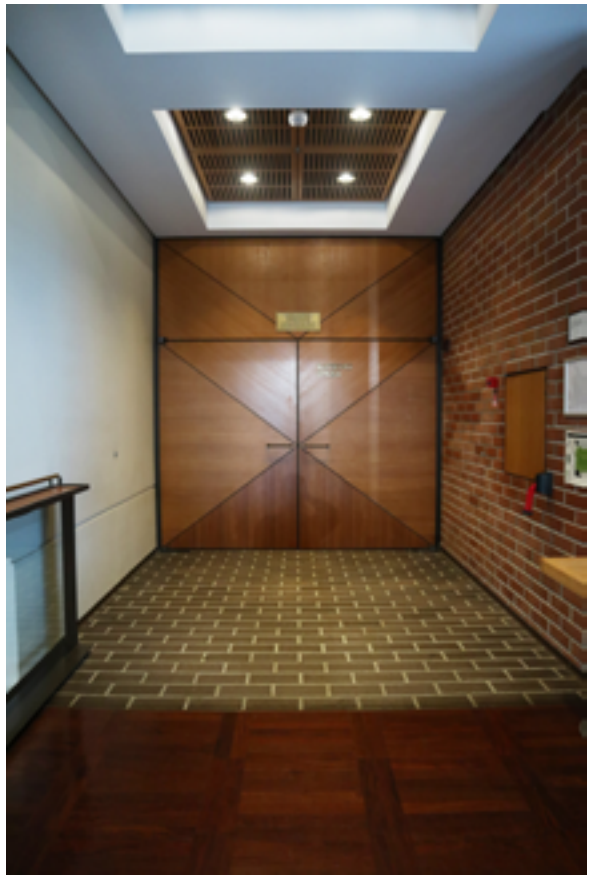

Kuva 8. Kolmannen kerroksen katsomosisäänkäynti, lattiamateriaali vaihtuu tiikistä tiileksi. Katossa näkyy neliömäinen betonirakenne, jonka syvennykseen valaisimet on upotettu. Jylhät pariovet ovat puuviilua, palo-ovina niiden runko on terästä.

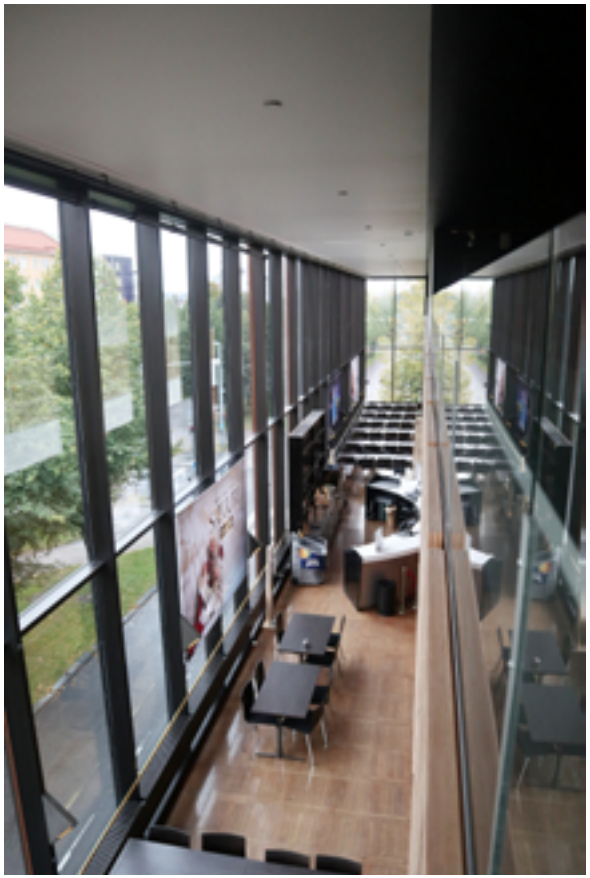

Kuva 9. Kuva kolmannen kerroksen lämpiöstä neljännen kerroksen parvelta. Teatterin yksi tunnusomaisimmista piirteistä kaupunkikuvassa on lämpiötilojen suuret ikkunat.

Kuva 10. Kolmannessa kerroksessa tiilipintaisissa seinissä on Yrjö Forsénin taideteokset.

Kuva 11. Lämpiön kolmas kerros vuonna 1985. (Paavola ym. 1985.)

Kuva 12. Kolmannessa kerroksessa on nykyään tarjoilualue portaiden edustalla.

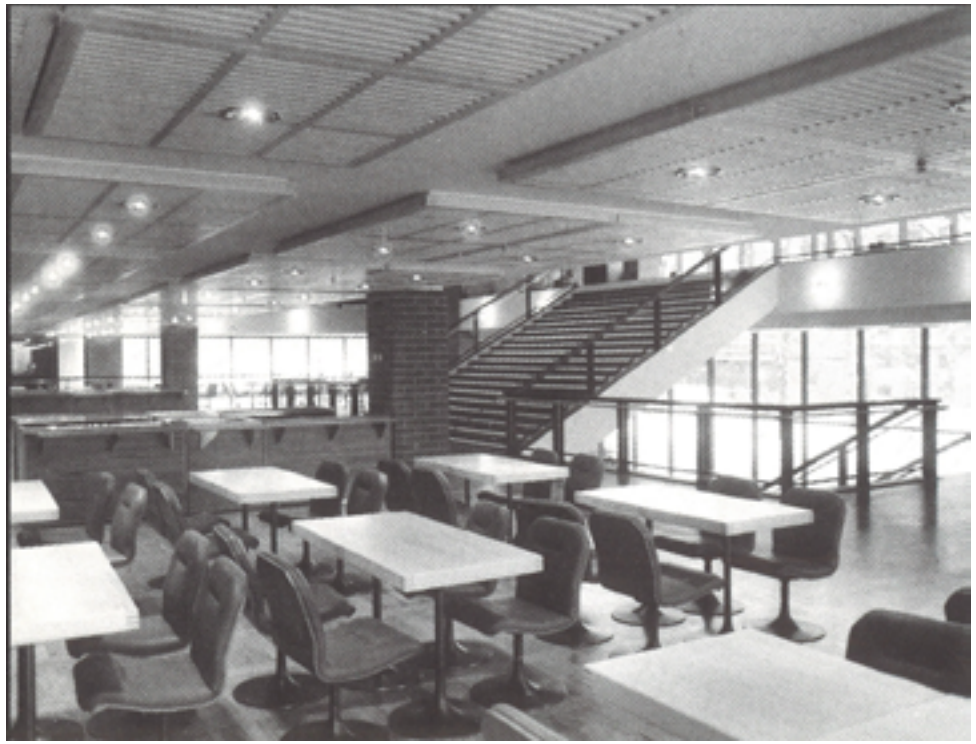

Kuva 13. Lämpiön toinen taso, kahviotila. Alkuperäiset kalusteet ovat olleet nahkaistuimia ja puisia pöytiä. Katto ja lattiamateriaalit ovat alkuperäiset. (Paavola ym. 1985.)

Kuva 14. Lämpiön toinen kerros syksyllä 2023. Kalustus on muuttunut vuosien saatossa, mutta lattia- ja kattomateriaalit ovat alkuperäiset. Pilarien ympärille on lisätty laskutasot. Vasemmalla näkyy tarjoilualueen mustat seinäkkeet, jotka rajaavat tilaa.

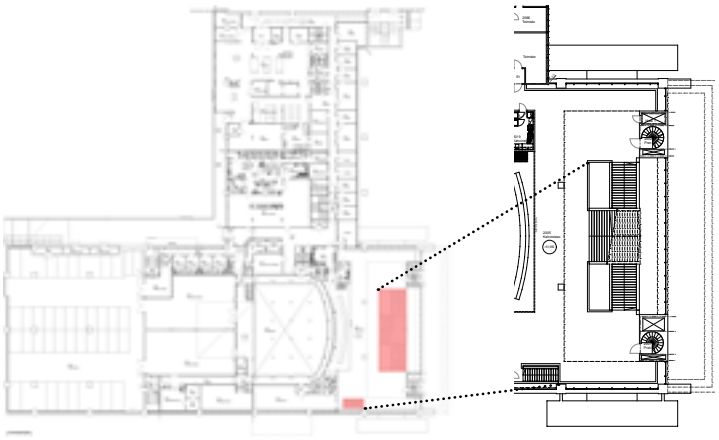

Kuva 1. Sijaintikaavio, toinen kerros.

Kuva 2. Pohjapiirustus. Alempana pienempi porras, keskellä pääportaikko.

Kuva 3. Yleisötilan pääportaikko kuvattuna toisesta kerroksesta kohti pohjoista sisäänkäyntiä.

HUONEKORTTI 3

YLEISÖAULAN PORTAIKKO

Tilan numero: tilojen 1003 ja 2005 välissä ensimmäisestä kerroksesta toiseen kaksi porrassyöksyä pääportaikossa ja pienempi porras Satamakadun julkisivun suuntaisena, tilojen 2005 ja 3003 välissä toisesta kerroksesta kolmanteen yksi porrassyöksy
Alkuperäisessä käytössään.
Keskeiset muutokset: -

MATERIAALIT	
Rakenne	Liukuvalettu betoni, valkoinen
Askelmat	Punatiili tummanruskealla liukuestekaistalla
Kaide	Rakenne ruskeaksi käsiteltyä metallia, lasitus Kaiteen päällysosa ruskeaa nahkaa Käsijohde messinkiä
Muuta	Taustalevyttömät, päästään avoinaiset porrasaskelmat

Vaatehallista nousee pääportaikko kahden seuraavan kerroksen yleisölämpiöihin. Portaikko nousee kahteen vastakkaiseen suuntaan toiseen kerrokseen ja kolmanteen yhtenä, leveämpänä porrassyöksynä. Portaat ovat rakenteeltaan betoniset. Askelmat ovat punatiiliset ja etenemän pituus on tiilenmittainen. Kaiderakenne on metallinen, tukipilarien väliin jää lasitus. Käsijohde on messinkiputkea, kaiteen päälliosa on metallin kehystämää punaruskeaa nahkaa.

Pääportaikon lisäksi tilassa on toinen pienempi porrasyhteys ensimmäisen ja toisen kerroksen välillä. Satamakadun sisäänkäynniltä naisten wc-tilan vierestä nousevat portaat johtavat kokoustilan edustalle. Materiaaliltaan ne ovat pääporrasta vastaavat.

Kuva 4. Näkymä portaikosta kolmannen kerroksen lämpiöstä. Portaat nousevat eri suuntiin, mikä lisää tilantuntua vaatehallin ja lämpiöiden välillä.

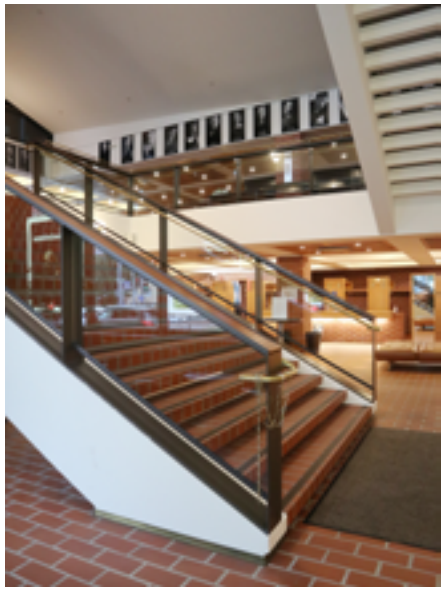

Kuva 5. Metallisen kaiteen keskellä on lasitus. Betonirakenteiset askelmat ovat päästään avonaiset.

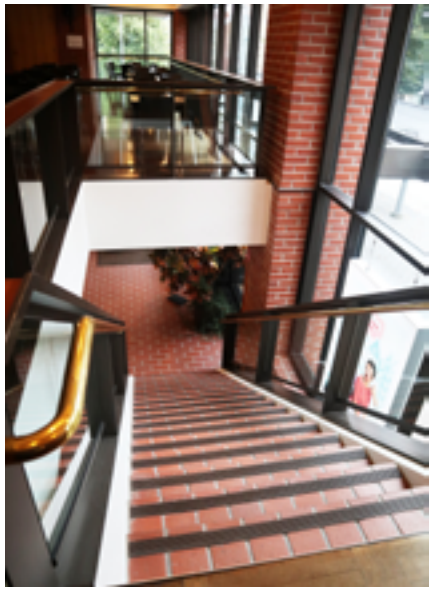

Kuva 6. Satamakadun sisäänkäynniltä nousee materiaaleiltaan vastaava pienempi portaikko.

Kuva 7. Kolmanteen kerrokseen johtava portaikko mukailee yläpuolellaan nousevan katsomon muotoa. Portaiden reisiosat yhtyvät saumattomasti välipohjaan.

Kuva 8. Punatiiliset, tiilenmittaiset askelmat, joissa tummanruskea liukueste.

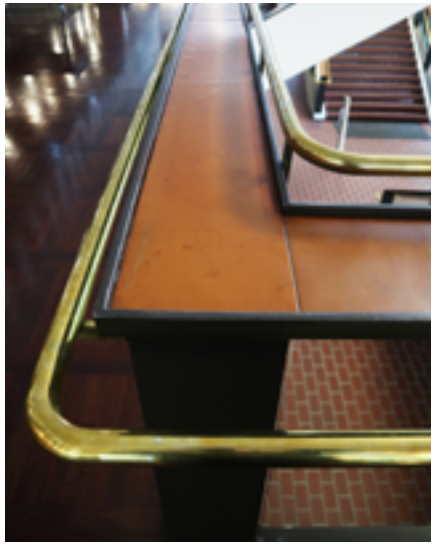

Kuva 9. Käsijohde on messinkiputkea, kaiteen keskiosa ruskeaa nahkaa.

Kuva 1. Sijaintikaavio.

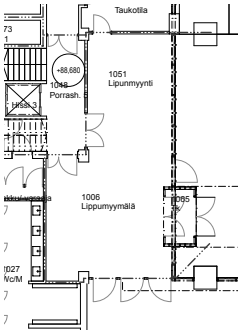

Kuva 2. Pohjapiirustus.

HUONEKORTTI 4

LIPPUMYYMÄLÄ

Tilojen numerot: 1006 ja 1051 (lippumyymälä), 1065 (tuulikaappi)
Tilat alkuperäisessä käytössään.
Keskeiset muutokset:

- vuonna 1995-1996 välipohjan rakentaminen lippumyymälän yläpuolelle, yleisön tupakkalämpiö, nykyinen toimistotila

Kuva 3. Lippumyymälä.

MATERIAALIT JA KALUSTUS	
Lattia	punatiili
Katto	valkoinen tasoite
Seinät	punatiili
Ikkunat	kiinteät yksiruutuiset ikkunat tummanharmain metallikarmein
Ovet	metallikarmiset ovet yleisölämpiöön
Kiintokalusteet	tiski
Irtokalusteet	alkuperäisiä nahkatuoleja
Valaisimet	kattovalaisimet

Kuva 4. Lippumyymälän takaosa. Asiakaspalvelutiski on sijainnut aiemmin tiilisessä nurkkauksessa.

Kuva 5. Kaareva tiski on noin vuodelta 2018. Alkuperäinen tiski on sijainnut kuvassa näkyvässä syvennyksessä.

Lippumyymälä sijaitsee rakennuksen pohjoissiivessä yleisölämpiön vieressä. Se avautuu Hämeenpuiston puoleiselle eduspihalle samanlaisella sisäänkäynnillä kuin yleisölämpiökin.

Alun perin tila on ollut kahden kerroksen korkuinen (ks. kuva 156 sivulla 176). 1990-luvulla tila on muuttunut yksikerroksiseksi, kun toiseen kerrokseen tilan yläpuolelle on rakennettu yleisön tupakkalämpiö. Kyseinen tila on sittemmin muutettu toimisto- ja eteistilaksi.

Alkuperäinen tiski on sijainnut syvennyksessä, joka on edelleen nähtävissä tilassa (kuva 4). Lippumyymälä jatkaa yleisölämpiön tiilimateriaalia lattiassa sekä seinissä. Tilassa on myös muutamia alkuperäisiä yleisölämpiön tuoleja (kuva 4).

Tiski on ollut erilainen vuosien saatossa. Nykyinen kaarevan mallinen tiski on noin viitisen vuotta vanha, eli se on sijoitettu paikalleen vuoden 2018 aikoihin. Tiskin seinäke on kangasvuorattu, tiskin päällyslevy on tummaa puuta. Tiskin takana palvelualueen takaseinä on punatiilinen, ja tiilimuurauksessa osa tiilistä on jätetty ulkonemaan seinäpinnasta (kuva 5, oikea reuna). Tilan vieressä on henkilökunnan taukotila, ja seinään on puhkaistu ovi myöhemmin (kuva 5).

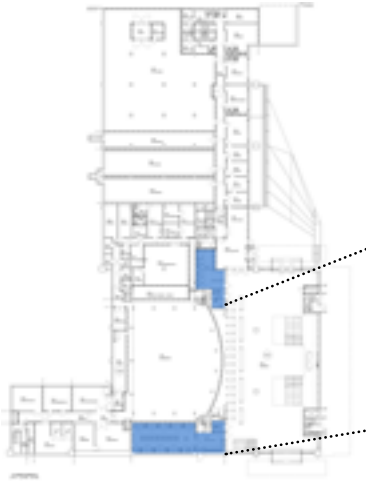

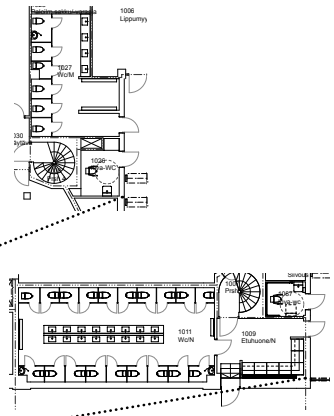

Kuva 1. Sijaintikaavio.

Kuva 2. Pohjapiirustukset.

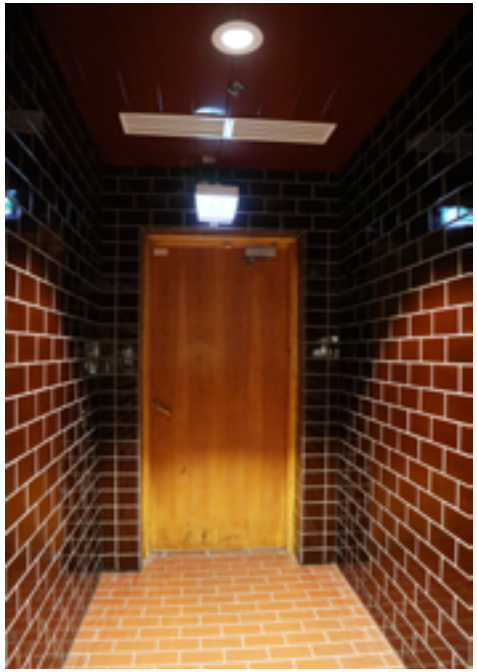

Kuva 3. Miesten wc-tilat ovat säilyneet materiaaleiltaan alkuperäisinä.

HUONEKORTTI 5

YLEISÖN WC-TILAT

Tilojen numerot: 1026 (inva-wc), 1027 (miesten wc), 1009 (naisten wc:n etuhuone), 1011 (naisten wc), 1010 (inca-wc)
Tilojen alkuperäinen käyttö: 1026 sairashuone, 1010 siivoushuone. Naisten ja miesten wc-tilat alkuperäisessä käytössään.
Tilan nykyinen käyttö: wc-tilat
Keskeiset muutokset:
• 2006 sairashuoneen muutos inva-wc:ksi
• 2012 uudet wc-istuimet
• 2013 naisten ja miesten wc-tilojen koppien muutos, siivoushuoneen muutos inva-wc:ksi ja naisten wc-tilan etuhuoneeseen johtavan oven poistaminen

Yleisön wc-tilat sijaitsevat rakennuksen ensimmäisessä kerroksessa vaatehallin yhteydessä. Naisten wc-tilat sijoittuvat etelänpuolelle Satamakadun julkisivulle, miesten wc-tilat vaatesäilytyksen pohjoispuolelle.

Miesten wc-tilat ovat säilyttäneet 1980-luvun asunsa sekä lattia-, katto- ja seinämateriaaleiltaan että koppien seinäkkeiltään ja oviltaan. Wc-istuimet on vaihdettu koko rakennukseen vuonna 2012. Miesten wc-tilojen vieressä on sijainnut yleisön äkillistä sairastapausta varten sairashuone, joka on muutettu 2000-luvulla inva-wc-tilaksi.

Naisten wc-tilojen erityispiirteenä on lounge-henkinen etuhuone, joka on säilynyt alkuperäisessä asussaan. Tilasta on poistettu ovi viereiseen siivouskomeroon, joka muutettiin inva-wc-tilaksi. Naisten wc-tilat olivat pintamateriaaleiltaan vastaavanlaiset kuin miesten, mutta ne remontoitiin vuonna 2013. Uusissa tiloissa on jäljellä alkuperäinen alakatto, muut pintamateriaalit sekä kiintokalusteet on uusittu.

Kuva 4. Naisten wc-tilojen etuhuone.

Naisten wc-tilojen etuhuone (1009): pintamateriaalit ja kalustus	
Lattia	punatiili
Katto	kuparinvärinen metallipaneeli
Seinät	punatiili
Ovet	puiset laakaovet vaatehalliin ja näyttämön kierreportaisiin
Kiintokalusteet	ruskea kulmasohva punatiilinen muuri
Valaisimet	upotetut kattovalaisimet
Muuta	hätäuloskäynti Satamakadulle, ruskea metalliovi suuri peili

Naisten wc-tilojen ja vaatehallin väliin on sijoitettu etuhuone, joka toimii lounge-tyyppisenä oleskelutilana. Tunnelmaa tilaan luovat runsas punatiilen käyttö, himmeä valaistus ja nahkaverhoiltu kulmasohva. Tila on säilyttänyt alkuperäiset materiaalinsa ja on arvokas osa teatterin yleisötilojen kokonaisuutta.

Kuva 5. Naisten wc-tilat.

Naisten wc-tilat (1011): pintamateriaalit ja kalustus	
Lattia	punertava laatta
Katto	kuparinvärinen metallipaneeli
Seinät	tummanharmaa laatta
WC-kopit	Tummanharmaa, laminaattipinnoitettu lastulevy
Vesikalusteet	valkeat wc-istuimet musta käsienpesuallaskaluste
Valaisimet	upotetut kattovalaisimet, allaskalusteen integoritu valaistus
Muuta	suuret peilit

Naisten wc-tilat on remontoitu vuonna 2013. Lattiamateriaali on vaihdettu punatiilestä pienempään, punertavaan laattaan. Seinät on pinnoitettu tummanharmaalla, suurehkolla laatalla, wc-koppien seinäkkeissä toistuu tummanharmaa sävy. Alun perin kopit ovat sijainneet vain eteläpuolisella seinällä, pesualtaat pohjoisseinustalla. Vuonna 2013 altaat sijoitettiin tilan keskelle, wc-kopit lisättiin pohjoisseinustalle ja eteläpuoliset kopit vaihdettiin tilavampiin malleihin. Muutoksen myötä naisten wc-tilojen tilajaottelu ja materiaalit ovat muuttuneet alkuperäisestä merkittävästi ja sävymaailma muuttunut ruskeansävystä harmaaseen.

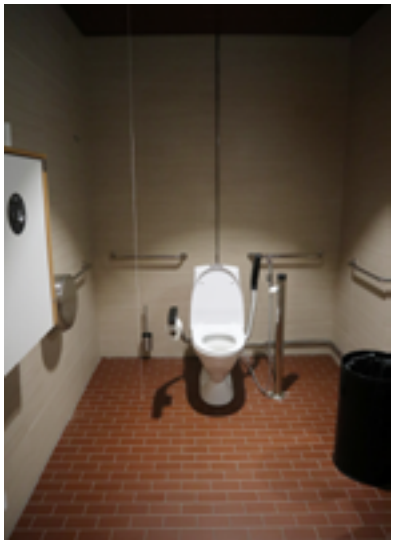

Kuva 6. Naisten wc-tilojen vieressä oleva inva-wc.

Inva-wc (1087): pintamateriaalit ja kalustus	
Lattia	punainen kaakeli
Katto	kuparinvärinen metallipaneeli
Seinät	suuri, suorakaiteen muotoinen vaalea kaakeli
Ovi	puinen laakaovi
Vesikalusteet	valkea inva-wc-istuin valkea käsienpesuallas seinälle kääntyvä hoitopöytä metalliset tukikahvat

Naisten wc-tilojen vieressä on sijainnut siivouskomero, joka on muutettu vuonna 2013 inva-wc-tilaksi. Tilassa on inva-wc-istuimen lisäksi hoitopöytä. Materiaalit ovat moderneja - suurta vaaleanruskeaa kaakelia, alkuperäistä punatiilimateriaalia on pyritty toistamaan punertavassa lattialaatoituksessa.

Kuva 7. Miesten wc-tilat ovat säilyneet lähes alkuperäisessä asussaan.

Miesten wc-tilat (1027): pintamateriaalit ja kalustus	
Lattia	punatiili
Katto	kuparinvärinen metallipaneeli
Seinät	suorakaiteen muotoinen, kiiltävä tummanpunaruskea kaakeli vaalein saumoin
Ovi	puinen laakaovi
WC-kopit	alkuperäiset, tummanruskeat seinäkkeet ja ovet
Vesikalusteet	valkeat wc-istuimet valkea käsienpesuallaskaluste metalliset pisuaarit
Valaisimet	upotetut kattovalaisimet

Miesten wc-tilat ovat yleisösaniteettitiloista säilyneet alkuperäisimpinä. Lattia on punatiiltä, alakatto Lautex-tyyppistä metallipaneelia, seinät kiiltävää, tummanpunaruskeaa kaakelia. Naisten wc-tilat ovat olleet vastaavanlaiset ennen vuoden 2013 muutoksia.

Kuva 8. Miesten wc-tilojen vieressä oleva inva-wc on tehty entiseen sairashuoneeseen.

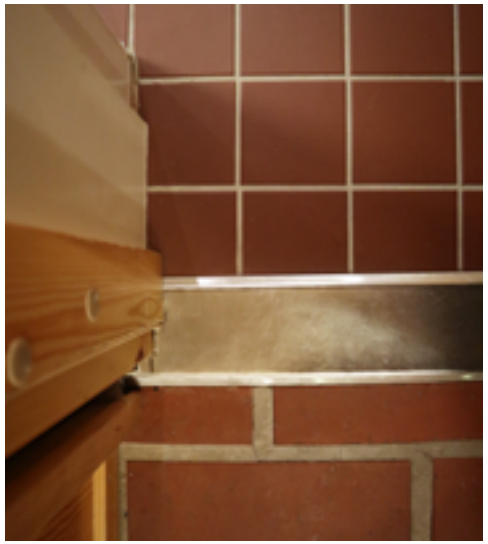

Kuva 9. Lattiamateriaali vaihtuu yleisötilojen punatiilestä kaakeliin.

Inva-wc (1026): pintamateriaalit ja kalustus	
Lattia	neliönmuotoinen, punaruskea kaakeli vaalein saumoin
Katto	puurimoitus
Seinät	suuri, suorakaiteen muotoinen kaakeli
Ovi	puinen laakaovi
Vesikalusteet	valkea inva-wc-istuin ja käsienpesuallas
Valaisimet	upotetut lieriömäiset kattovalaisimet

Miesten wc-tilojen vieressä on sijainnut sairashuone, joka muutettiin inva-wc-tilaksi 2000-luvun alussa. Materiaalit ovat moderneja joskin laadukkaita erityisesti alakaton puurimoituksen osalta. Lattiassa toistuu punertava sävy, seinät taas on kaakeloitu suurella vaalealla laatalla.

Kuva 1. Sijaintikaavio, ylhäällä toinen ja alhaalla kolmas kerros.

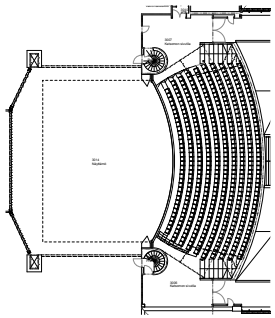

Kuva 2. Pohjapiirustukset, ylhäällä toinen ja alhaalla kolmas kerros.

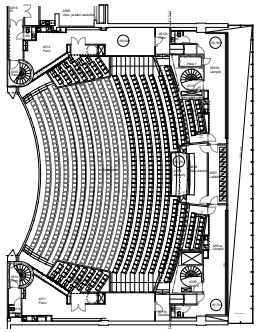

HUONEKORTTI 6

SUURI NÄYTTÄMÖ JA KATSOMOT

Tilan numero: 3014 (näyttämö), 2006 ja 3007 (katsomon sivutilat), 4011a (VIP-aitio vasen), 4012a (VIP-aitio oikea), 4006 (avo-ohjaamo)
Tilat alkuperäisessä käytössä.
Keskeiset muutokset:
• ennen vuotta 2010 pieni avo-ohjaamo
• 2012 sivuaitioiden rakentaminen, entisten sivukatsomoiden muuttaminen parviksi, avo-ohjaamon rakentaminen ja ääni- ja valo-ohjaamotilojen uudelleen sijoittelu

MATERIAALIT JA KALUSTUS	
Lattia	Istuinten alla ruskea kokolattiamatto Portaissa ja sivutiloissa punatiili harmain saumoin, upotetut rivinumeroinnit Sivuaitioissa punainen kokolattiamatto
Katto	Punaruskea ritilä
Seinät	Punatiili katsomon takaseinässä Punatiili ja mustaksi käsitelty puupanelointi katsomon sivuseinissä Eteistilassa akustoiva, ruskea kangaspäällyste
Ikkunat	-
Ovet	Yleisölämpiöön johtavat ovet suuret, puiset laakaovet
Valaistussillat	Kolme kaarevaa valaistussiltaa ylätilassa, tiikkiviiluverhous ja upotetut valaisimet
Kiintokalusteet	Katsomotuolit: käsinojalliset puuviilutuolit sinapinkeltaisella verhoilulla, tuolien brodeerattu numerointi, lattiakiinnitys ja rakenne metallinen
Varusteet	Ohjaamot käsitelty huonekortissa 7
Valaisimet	Tiiliseinään upotetut suorakaiteen muotoiset valaisimet Valaistussiltoihin upotetut kattovalaisimet Näyttämövalaisimet
Muuta	Viuhkamainen tililadonta katsomojen sivuosassa

Kuva 3. Katsomon keltaiset tuolit, puuverhotut valosillat ja näyttämön etureuna. Taustalla näkyy vasen sivuaitio, oikeassa reunassa avo-ohjaamo.

Kuva 4. Suuren näyttämön tila. Keltaiset penkit luovat muutoin tummapintaiseen tilaan lämpimän tunnelman.

Suurelle näyttämölle saavutaan kolmannen kerroksen yleisölämpiöstä, tilan vasemmalta ja oikealta sivustalta. Eteistilassa lattia on punatiilinen ja seinät verhoiltu ruskealla kangaspäällysteellä (kuva 10). Tiloista on yhteys näyttämön sivutiloihin.

Eteistilasta varsinainen näyttämötila avautuu korkeana ja vaikuttavana tilana. Näyttämön muuntojoustavuuden ja esteettömien näkymien tarjoamiseksi kantavia rakenteita ei juuri ole näkyvissä. Punatiiliset portaat nousevat tilan molemmilla sivustoilla. Rivinumeroinnit on upotettu lattiaan (kuva 10).

Katsomot koostuvat pääkatsomosta sekä sivu- ja taka-aitioista. Pääkatsomossa on paikkoja 730 ja rivejä 17, mikä mahdollistaa suhteellisen lyhyen katseluetäisyyden takarivistäkin. Katsomon vierustalla on vuonna 2012 ulokkeena toteutetut sivuaitiot, jotka sisältävät kumpikin 26 paikkaa. Taka-aitioissa on kummassakin 15 istuinpaikkaa. Seitsemän ensimmäisen rivin istuimet on sijoitettu viiteen liikuteltavaan tuolivaunuun.

Teatteri-istuimet ovat sinapinkeltaisella kankaalla verhotut, alkuperäisissä istuimissa on brodeeratut istuinnumeroinnit (kuvat 6 ja 7). Istuimet ovat kevyenoloiset, niiden käsinojat sirot ja istuimet kannateltu lattiasta metallituin. Istuinten alla varsinaisessa katsomossa lattia on ruskeaa kokolattiamattoa.

Sivu- ja takaseinät ovat punatiiltä. Molemmilla sivuilla tiiltä on ladottu viuhkamaisiksi ulokkeiksi (kuva 15). Takaseinän kantava rakenne on betoninen ja se kallistuu kohti näyttämöä. Pinnaltaan se on punatiiltä (kuva 14).

Tilan katossa on kolme tiikkiviiluverhottua valaistussiltaa, joiden alapintoihin on upotettu valaisimet. Näyttämötekniikkaa on sijoitettu valosilloille sekä tilan takaosassa olevaan ohjaamo-tilaan (ks. seuraava huonekortti).

Esirippu on punainen, alkuperäinen esirippu on tallessa varastossa (kuva 9). Alkuperäisen esiripun suunnitteli tekstiilitaiteilija Katariina Metsovaara-Heikinheimo (kuva 16). Se kudottiin Tampereen Finlaysonilla heleänvärisestä trevirasta. (Jaatinen ja Jaatinen 1985.) Lisäksi näyttämölavan ja katsomon välissä on laskettava paloesirippu (kuva 8).

Suuri näyttämö suunniteltiin muunneltavaksi: se muuntui niin avotilaksi, areenaksi, kreikkalaiseksi teatteriksi kuin Shakespearen teatteriksi. Näyttämöauk-

Kuva 5. Näkymä oikeasta sivuaitiosta, joka rakennettiin vuonna 2012. Niissä on samanlaiset teatteri-istuimet kuin alkuperäisessä katsomossakin.

Kuva 6. Ohjaamo on muutettu avo-ohjaamoksi, jonka vierellä ovat taka-aitiot. Kuvan yläosassa näkyy takimmainen valosilta.

ko toteutettiin pienennättäväksi tai suurennettavaksi tarpeen mukaan, mutta ilmeisesti valtaosa näytöksistä on toteutettu suurnäyttämönä. 750-paikkainen katsomo suunniteltiin laajennettavaksi sivutasoille sijoitettavilla 250 lisäpaikalla 1000-paikkaiseksi. Sivutasot poistettiin käytöstä vuonna 2012 rakennettujen sivuaitioiden ja niiden lämpiöiden myötä (kuvat 5 ja 13). Katsomon takaosassa sijainneet ohjaamotilat uudistettiin ja avo-ohjaamon myötä parikymmentä istuinta poistettiin (ks. seuraava huonekortti). Sivuaitiot on rakennettu varsinaisen katsomon portaiden päälle ulokkeena, jonne on käynti erillisistä lämpiötiloista (ks. seuraava huonekortti). Sivuaitioiden ja erillislämpiöiden rakentamisen myötä katsomon sivutilat suljettiin mustalla verhouksella. Näyttämön sisäpinta maalattiin alun perin 1980-luvulla arkkitehtien näkemyksen mukaan tummanruskeaksi perinteisen mustan sijaan. (Rajala 2001, 454.) Uudet lisäykset kuitenkin ovat muuttaneet alkuperäisen lämpimään taittuvan sävyn mustaksi.

Seitsemän ensimmäistä tuoliriviä on sijoitettu viiteen liikuteltavaan tuolivaunuun, jolloin ns. tirkistysluukkuteatterista voidaan tehdä areenateatteri. Lisäksi näyttämön tasoa laskemalla penkkirivien tasoon saadaan aikaan ns. amfiteatteri. Näyttämöaukon ja etukatsomon sivuilta voidaan poistaa sivurajoittimet, joilloin saadaan laaja avolavateatteri näyttämön jatkuessa katsomon sivuille. Kiinteää sylinterissä pyörivää pyörönäyttämöä ei ole, vaan pyörönäyttämö on liikuteltavissa. Näyttämöä voidaan laskea siten, ettei se näy katsomoon, jolloin saadaan uusia tilavaikutelmia. Näyttämön suurimmaksi syvyydeksi saadaan 72 metriä, jos takanäyttämön takana oleva lavastamo otetaan käyttöön, ja näyttämön etuosaan voidaan luoda eri suuruisia orkesterisyvennyksiä. (Putkonen 1976, 20-21.)

Tekniikka oli uudenaikaista: pyörönäyttämö, valo- ja äänipöytä toimi mikroprosessorilla, jonka kuplamuistiin mahtui 450 erilaista tilannetta. (Rajala 2001, 454–455.) Umpikatto muutettiin ritiläkatoksi ja jälkikaiun aikaa nostettiin, kun teatterisuunnittelussa siirryttiin puheteatterista mahdollistamaan myös musiikkiteatterin tarpeet. (Rajala 2001, 455.)

Kuva 7. Katsomon alkuperäiset keltaiset tuolit ovat käsinojalliset. Niihin on kiinnitetty kirjaillut istuinnumerot. Istuimet vaikuttavat leijuvan ilmassa kevyen metallikiinnityksensä ansiosta.

Kuva 8. Paloesirippu saadaan laskettua katsomon ja lavan väliin.

Kuva 9. Nykyinen näytösesirippu on punainen.

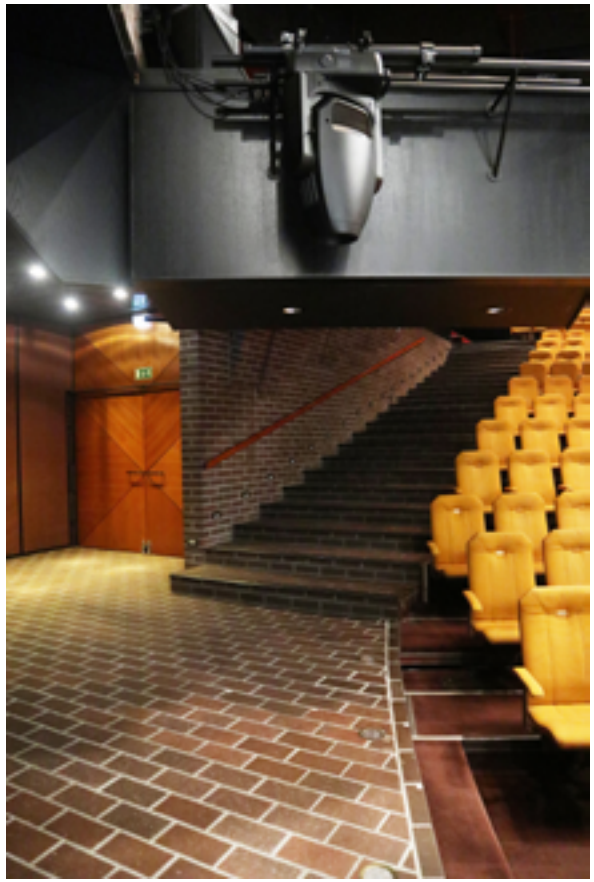

Kuva 10. Näyttämön eteistilan lattia on punatiiltä, joka jatkuu porrasaskelmissa katsomon vieressä. Materiaali vaihtuu istuinten alla kokolattiamatoksi. Kuvan yläosassa näkyy aitiorakenne.

Kuva 11. Kuva vasemman sivuaition alta. Matala tila jatkuu aitioiden myötä alkuperäistä pidemmälle, luoden vaikuttavan tilakokemuksen suuren näyttämötilan avautuessa.

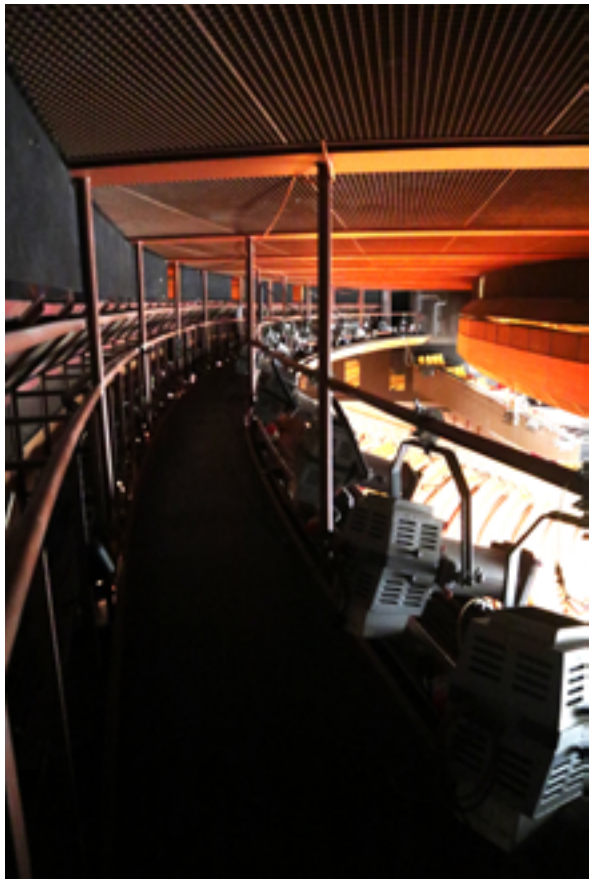

Kuva 12. Kuva valosillalta, joka on roikotettu katosta metallisin rakentein. Sillat yhdistävät vasemman ja oikean puoleiset aputilat toisiinsa.

Kuva 13. Vasen sivuaitio on rakennettu vuonna 2012. Sen kaiteet ovat mustaa levyä, istuimet muuta katsomoa vastaavat.

Kuva 14. Katsomon takaseinä kaartuu katsomon yli. Punatiilellä verhottu seinä saa linnamaisia vaikutteita ulokkeiden ja sisäänvetojen myötä.

Kuva 15. Katsomon molemmissa reunoissa on punatiiliset, loivat portaat, joiden viereisessä tiiliseinässä on viuhkamainen uloke. Portaan kaide on puinen ja askelmien rinnalla nousee upotettujen valaisinten jono.

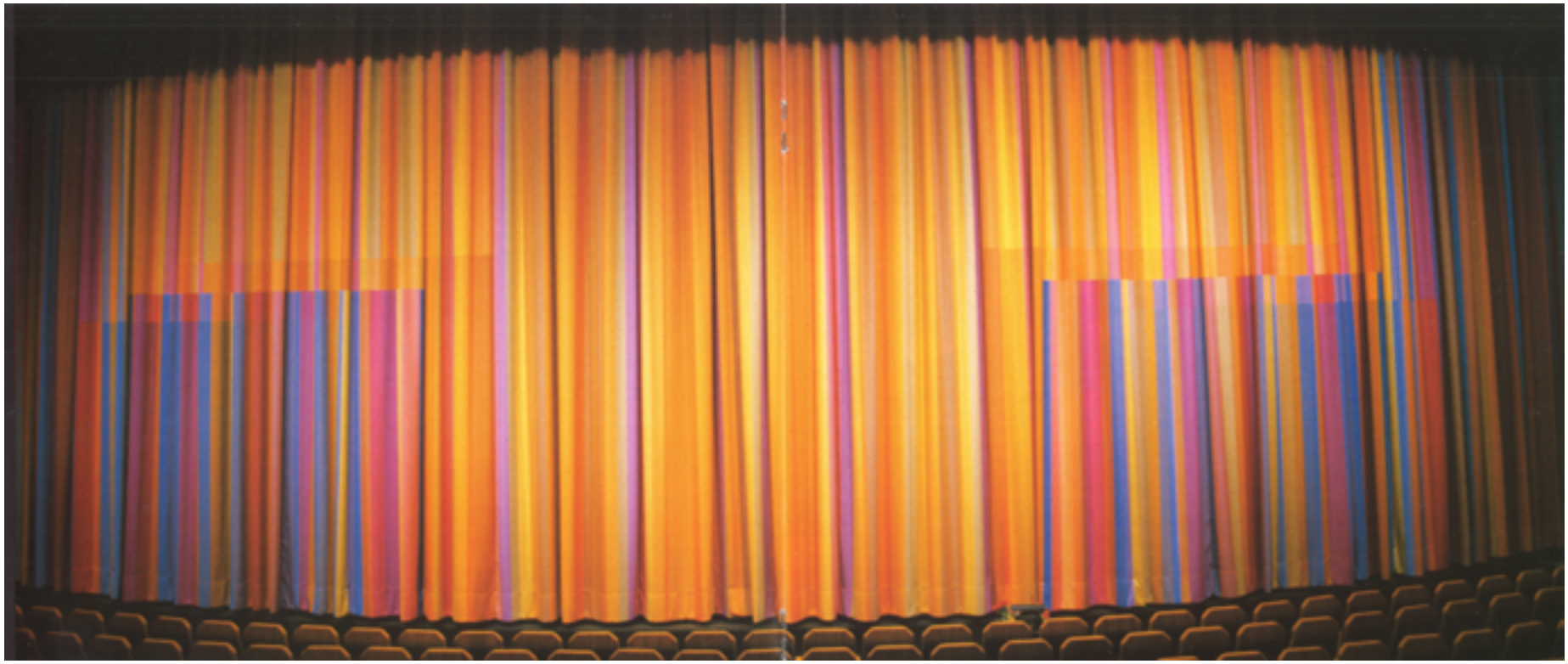

Kuva 16. Alkuperäinen esirippu, jonka suunnitteli Katariina Metsovaara. Värileikkiin käytkeytyy kolme T-kirjainta. Esiripun on voinut avata sivuille tai nostaa kokonaan ylös. Alkuperäinen esirippu ei ole enää käytössä. Kuva vuodelta 1985. (Paavola ym. 1985.)

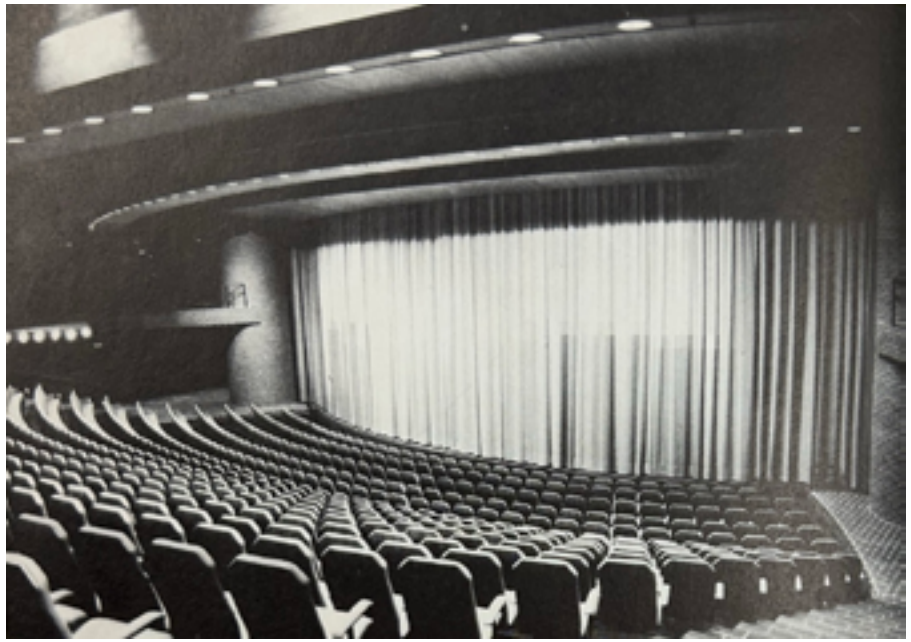

Kuva 17. Suuri näyttämö 1980-luvulla. (Tamperské divadlo pracujících 1988, 4.)

Kuva 18. Suuri näyttämö syksyllä 2023. Suurin muutos koskee sivuaitoiden rakentamista. Aiemmin punatiiliset kaarevat muodot ovat kadonneet, ja sävymaailma on muuttunut tummanruskeasta mustan suuntaan. Myös esirippu on vaihdettu punaiseksi. Katsomon istuimet ja pintamateriaalit ovat säilyneet alkuperäisinä.

Kuva 1. Sijaintikaavio.

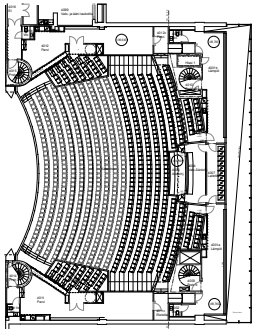

Kuva 2. Pohjapiirustus.

HUONEKORTTI 7

OHJAAMO JA PARVILÄMPIÖT

Tilojen numerot: 4004 (valo-ääniohjaamo), 4007 (laitetila), 4001a ja 4001b (lämpiöt), 4011 (vasen parvilämpiö), 4011c (eteistila), 4012 (oikea parvilämpiö), 4012c (eteistila)
Tilojen alkuperäinen käyttö: 4001 (parveke), 4003 (lepohuone), 4002 (wc), 4004 (ääniohjaushuone), 4005 (ääniohjaushuone), 4006 (projektoriohuone), 4007 (kuiskaa-ja),4008 (aitio), 4090 ja 4080 (eteiset), 4011 ja 4012 (esiintymistilat)
Tilan nykyinen käyttö: Sivulämpiöt, ääni- ja valo-ohjaamot
Keskeiset muutokset:
• ennen vuotta 2010 pieni avo-ohjaamo
• 2012 sivuaitioiden ja -lämpiöiden rakentaminen, avo-ohjaamon rakentaminen ja ääni- ja valo-ohjaamotilojen uudelleen sijoittelu

Kuva 3. Oikea parvilämpiö. Kaksi parvilämpiötä on toteutettu samaan aikaan sivuaitioiden kanssa.

MATERIAALIT JA KALUSTUS	
Lattia	viininpunainen kokolattiamatto
Katto	musta akustoiva kivivillalevy fleece-pinnoitteella (parvilämpiöt) mustaksi maalattu betoni (parvikäytävä)
Seinät	puulevyt metallisin saumoin mustat ritilä- ja levyseinät valokuvaprintit punatiili alkuperäisissä seinissä pohjoispuolella
Ikkunat	-
Ovet	ruskeat laakaovet
Kiintokalusteet	tiski parvikäytävässä
Irtokalusteet	mustat nahkanojatuolit (parvilämpiöt) tarjoilukalusteet pöydät seisomakorkeudella (parvikäytävä) kaapistot, työtuolit ja -pöydät (laitetila ja ohjaamo)
Varusteet	ääni- ja valotekniikka ohjaamoissa
Valaisimet	pyöreät kattovalaisimet

Kuva 4. Parvikäytävä avautuu kolmannen kerroksen lämpiöön.

Kuva 5. Katsomon takaosaan on sijoitettu valo- ja ääniohjaamon tilat. Laitetila katkaisee parvikäytävän.

Kuva 6. Avo-ohjaamo laskeutuu katsomotiloihin, toinen ohjaamo sen takana.

Kuva 7. Parvilämpiö sijaitsee mustan seinän takana pääkatsomon vierustalla. Tiloihin pääsee kuvassa oikealle jäävästä ovesta.

Parvilämpiöt toimivat sivuaitioiden VIP-lounge-tiloina ja ne on sijoitettu molemmin puolin pääkatsomoa. Tilat ovat alun perin olleet avoimina katsomotilaan, ja parvet ovat toimineet irtoistuimin varustettuina sivuaitioina. Vuonna 2012 aitiot suljettiin lämpiötiloiksi ja rakennettiin katsomon päälle ulottuvat sivuaitiot (huonekortti 6).

Lämpiötilojen pintamateriaaleina toimivat viininpunainen kokolattiamatto, mustat ja puunväriset seinäpaneelit sekä mustat kalusteet. Artdecovaikutteinen sisustus korostaa ylellisyyttä ja loistokkutta, hämärä valaistus ja tummat materiaalit luovat tiloihin oman tunnelmansa.

Katsomon takana sijaitsevat ohjaamotilat on myös uudistettu. Myös vasemmalle on sijoitetettu taka-aitio entisen ääniohjaushuoneen paikalle. Lepohuone ja wc-tila on purettu ja muutettu lämpiötilaksi vasemman parven itäpuolella. Valo-ohjaushuoneen, projektihuoneen ja kuiskaajankoppien väliltä on purettu seinät ja tiloista on muodostettu uusi ohjaamotila. Lähimpänä näyttämöä on osittain katsomoon laskeutuva avo-ohjaamo, jonka paikalta on poistetu noin kaksikymmentä teatteri-istuinta. Avo-ohjaamon takana on valo- ja ääniohjaamon tila ja sen takana laitetila. Laitetila on sijoitettu parvikäytävälle siten, että se jakaa käytävän kahteen osaan, oikean ja vasemman taka- ja sivu-aition lämpiöiksi. Muutoksen yhteydessä oikeaa taka-aitiota pienennettiin.

Alun perin valo-ohjaamossa on ollut 420 ohjattavaa piiriä ja niiden ohjaukseen käsiohjauspöytä. Valonheittimiä on ollut rakennuksen valmistumisen aikaan 350 kappaletta, joista suurin osa on ollut halogeenilamppuja. Kahdeksan on toiminut täydellisellä kauko-ohjauksella. (Paavola ym. 1985.)

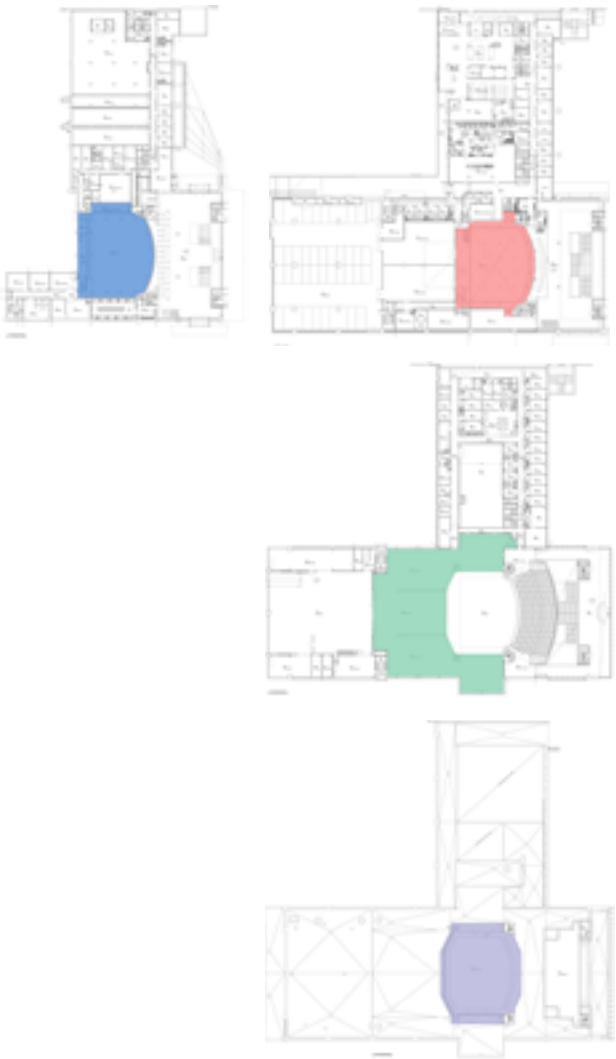

Kuva 1. Sijaintikaaviot. Sinisellä osoitettu näyttämöjen sijainti ensimmäisessä, punaisella toisessa ja vihreällä kolmannessa kerroksessa. Alimpana näyttämötorni kuudennessa kerroksessa vaaleanvioletilla.

HUONEKORTTI 8

ALA-, VÄLI-, TAKA- JA SIVUNÄYTTÄMÖT, NÄYTTÄMÖTORNI

Tilojen numerot: 1018 (alanäyttämö), 1098 (räjähdysainevarasto), 1099 (varasto), 1042 (näyttämön lattiakoneiston sähkökeskus), 2015 (välinäyttämö), 3014 (näyttämö), 3013 ja 3015 (sivunäyttämöt), 3019 (takanäyttämö), 3017 ja 3018 (lavastevarastot), 3011 (valvontakeskus), 6009 (näyttämötorni)
Tilat alkuperäisessä tai lähes alkuperäisessä käytössään.
Keskeiset muutokset:
- 2010 räjähdysainevaraston erottaminen varastosta 1098

Varsinaisen katsomoon näkyvän osan lisäksi näyttämötiloihin lukeutuu ala- ja välinäyttämöt näyttämön alla, sivunäyttämöt näyttämön vierellä sekä takanäyttämö, joka liittyy myös lavastamotiloihin. Näyttämön päälle sijoittuu näyttämötorni, josta käsin hallinnoidaan näyttämön korkeussuuntaista lavastusta ja tekniikkaa.

Ensimmäisessä kerroksessa sijaitsee **alanäyttämö**, joka käsittää näyttämön lattiakoneistot (kuva 2). Tilaa kiertävät kantavat betonipilarit. Näyttämö koostuu neljästä sillasta, jota kutakin voidaan nostaa 3,3 metriä ja laskea 1,4 metriä. Sillat ovat 20 metriä pitkiä ja 4 metriä leveitä ja ne ovat metallirakenteiset (kuva 15). Alun perin näyttämön lattiakoneisto on ollut hydraulinen, mutta vuonna 1999 koneisto muutettiin sähkömottorein toimivaksi. Kolmen taimmaisen sillan päälle on rakennettu 15 lavaa, jotka ovat kooltaan 4 x 4 metriä. Lavoja voidaan nostaa sillan pinnasta lavan nurkissa olevilla hammastangoilla 3,3 metriä ylöspäin (kuva 14), nostomekanismi on täysin erillinen siltojen nostotekniikasta ja niitä voidaan liikuttaa samanaikaisesti. Lavan ja sillan väliin muodostuvan tyhjän tilan korkeus on enimmillään 2,5 metriä. Lavoja voidaan myös kallistaa katsomoon päin aina 10 asteen kulmaan saakka. (Paavola ym. 1985.) Alanäyttämö on rajattu verkkoseinällä ja tilaa ympäröi käytävä sekä kaksi seinin tilasta erotettua kierreportaikkoa (portaikot, ks. huonekortti 23).

Lisäksi teatterissa on pyörönäyttämö, joka on halkaisijaltaan 12 metriä. Sitä voidaan siirrellä ilmatyynyjen varassa, paineilmasäiliö sijaitsee paikoitushallin vierustalla. Kun pyörönäyttämöä ei tarvita, sijoitetaan sen levy takanäyttämön alle välipohjaan rakennettuun taskuun.

Kuva 2. Valokuva alanäyttämöltä. Lattiassa on arviolta metrin syvyisiä onkaloita, joihin siltarakenteet laskeutuvat. Johtokourut mukautuvat vaihtuviin korkeuksiin.

Kuva 3. Teatterin köysiullakko.

Alanäyttämön vieressä on alun perin ollut yksi suurempi varasto, josta vuonna 2010 erotettiin räjähdysainevarasto. Jäljelle jäänyt varasto toimii pääasiassa tuolivarastona (kuva 5). Alanäyttämön vieressä on tila, joka toimii lattiakoneiston sähkökeskuksena. Tilan viertä kiertää käytävä, joka mukailee näyttämön kaarevaa reunaa.

Toisessa kerroksessa alanäyttämön päällä sijaitsee **välinäyttämö**. Kuten alanäyttämöllä, välinäyttämön tasolla kiertää myös verkkoseinällä erotettu käytävä, josta on pääsy yleisötiloihin sekä tarpeisto- ja huonekaluvarastoihin (kuva 4).

Kolmas kerros on varsinainen näyttämötaso, jossa sijaitsee näyttämö sekä **sivunäyttämöt** sekä etelä- että pohjoispuolella. Oikeaan sivunäyttämöön liittyy valvontakeskus. Sivunäyttämöt on erotettu näyttämöstä ruskein metallisin seinin, joissa on nosto-ovet. Näyttämön takana on **takanäyttämö** sekä kaksi lavastevastastoa sen molemmilla sivustoilla sekä takana. Takanäyttämön takaosaan on sijoitettu hyllyjä. (Kuvat 6 ja 8). Näyttämön yläpuolella kohoaa **näyttämötorni**, jossa on työsiltoja ja ylimpänä köysiullakko (kuvat 3 ja 11-13).

Kuva 4. Kuva alanäyttämötasolta metallisen verkkoseinän takaa. Kantava rakenne on teräksinen.

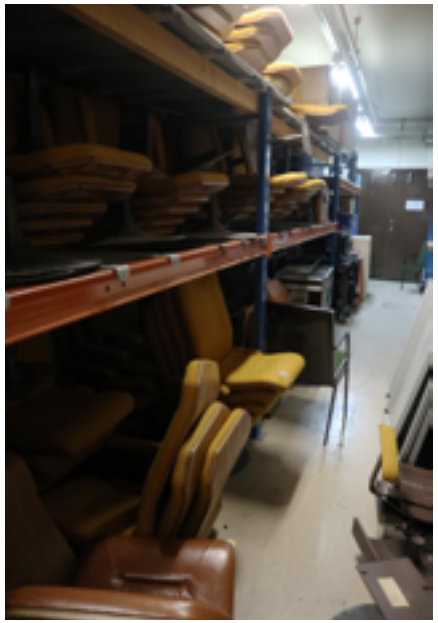

Kuva 5. Alanäyttämön takana on tuolivarasto.

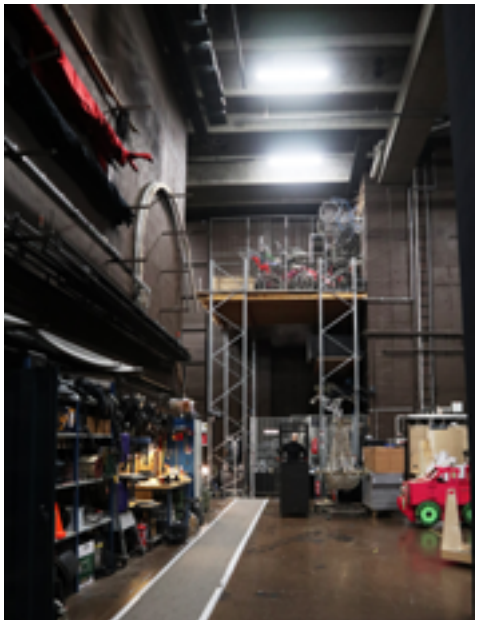

Kuva 6. Takanäyttämön viereinen lavastevarasto.

Kuva 7. Näyttämön korkea tila alhaalta katsottuna.

Kuva 8. Takanäyttämö vasemmalla, lavastevaraston takaosan hyllyrakennelma. Oikealla näkyy lavastamotiloja.

Kuva 9. Nosto-ovi näyttämötilojen välissä.

Kuva 10. Takanäyttämön takaseinällä on varastointihyllyjä.

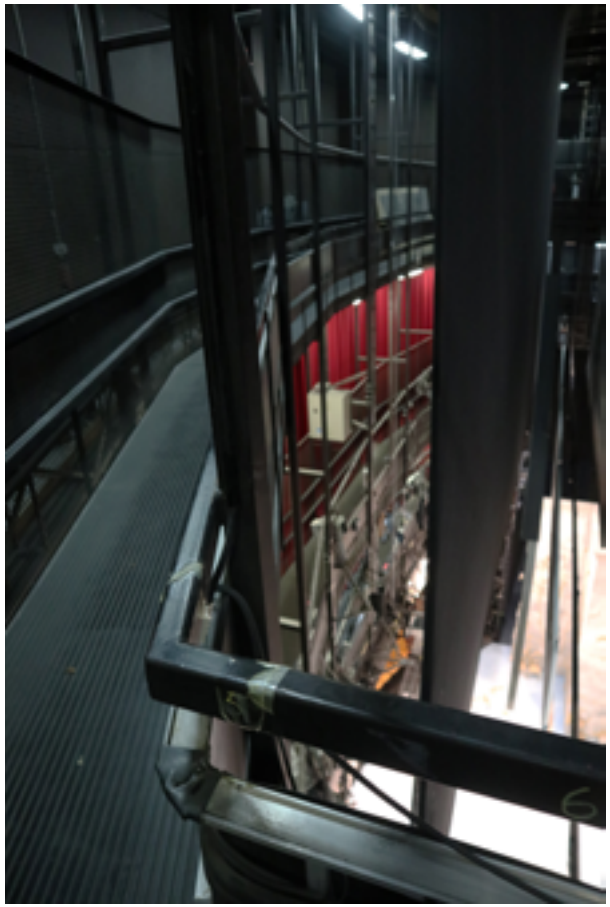

Kuva 11. Näyttämötornin työsiltoja, alhaalla näkyy näyttämön päätaso.

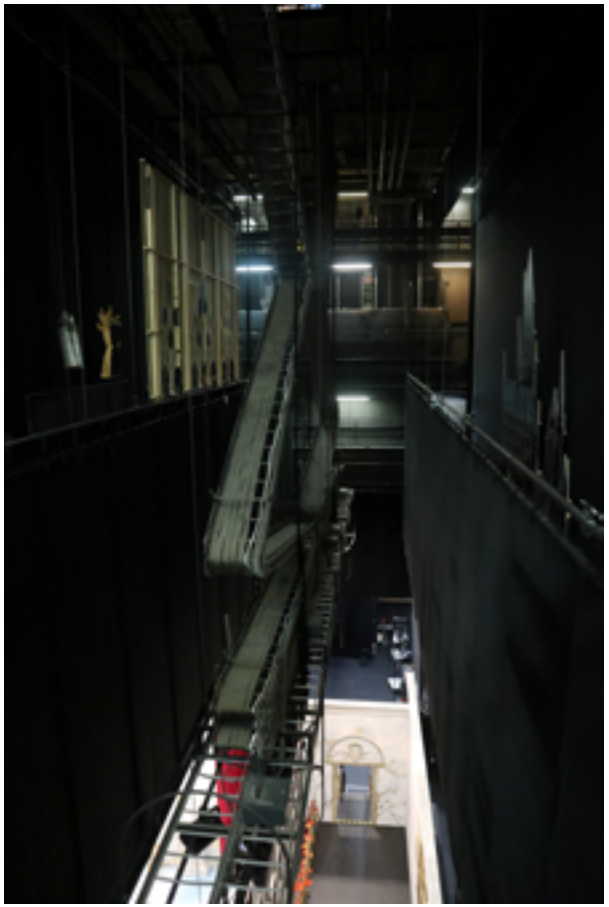

Kuva 12. Tekniikkaa näyttämön yläpuolella.

Kuva 13. Näyttämötornissa on myös työpisteitä.

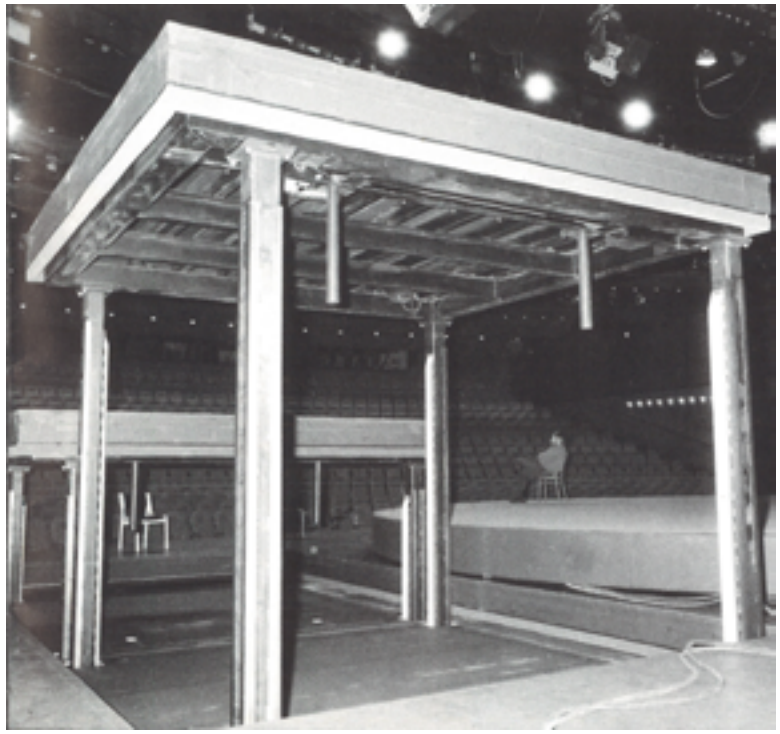

Kuva 14. Lavaa voidaan nostaa sillan pinnasta. Kuva vuodelta 1985. (Paavola ym. 1985.)

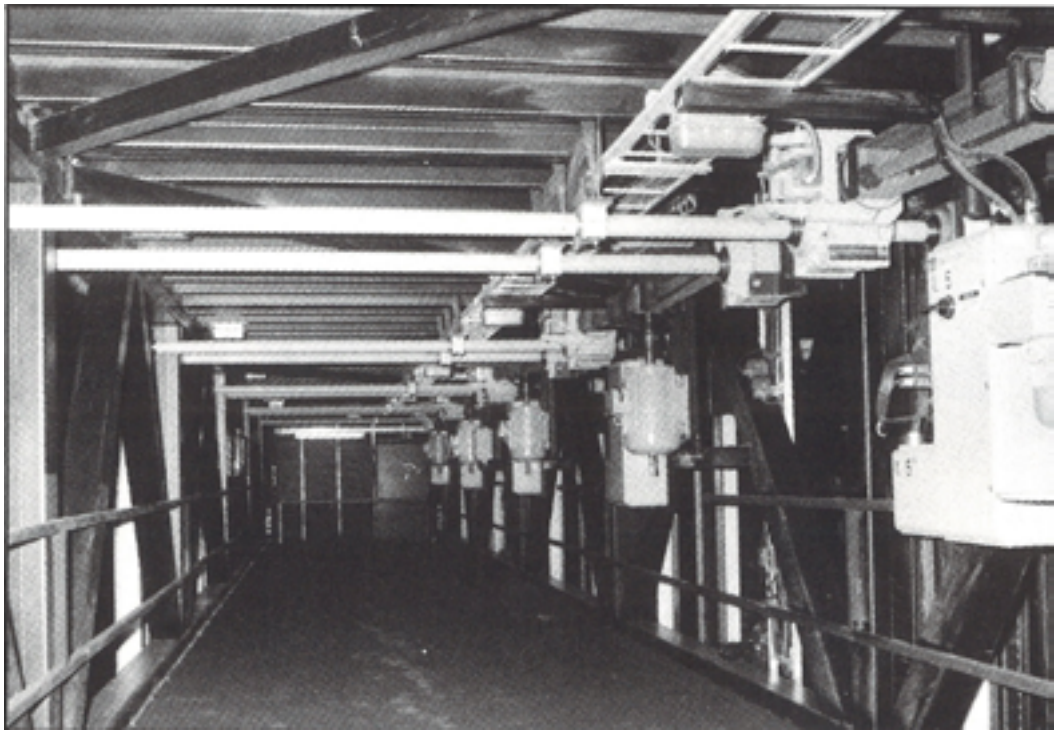

Kuva 15. Siltarakenne kuvattuna vuonna 1985. Alun perin sillat liikkuivat hydraulisesti, nykyisin sähkömottoorin avulla. (Paavola ym. 1985.)

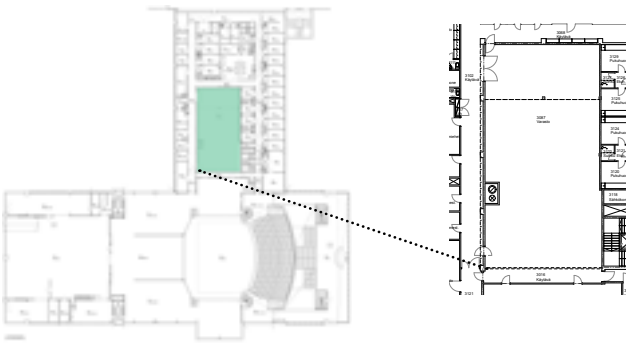

Kuva 1. Sijaintikaaviot. Yllä vihreällä osoitettu entinen harjoitussali kolmannessa kerroksessa, alla neljännen kerroksen uusi harjoitussali.

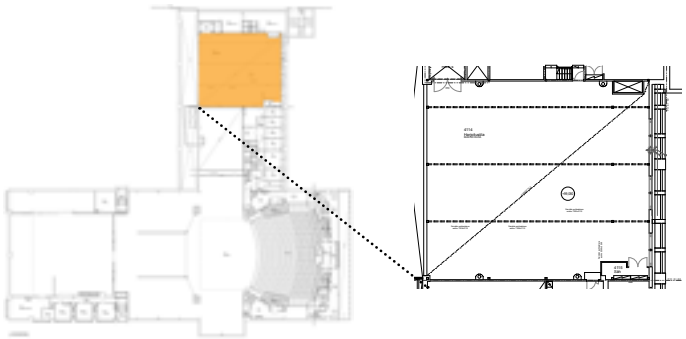

Kuva 2. Pohjapiirustukset sijaintikaavioiden vieressä.

HUONEKORTTI 9

UUSI JA VANHA HARJOITUSSALI

Tilojen numerot: 3087 (vanha harjoitussali, nyk. varasto), 4114 (harjoitussali)
Tilojen alkuperäinen käyttö: 3087 harjoitussali
Tilan nykyinen käyttö: varasto ja harjoitussali
Keskeiset muutokset:

- 2013 teatterirakennuksen laajennus: uusi harjoitussali neljänteen kerrokseen, vanhasta harjoitussalista varasto

MATERIAALIT JA KALUSTUS	
Lattia	musta puulattia
Katto	musta ritilä
Seinät	musta (uusi harjoitussali) ruskea (vanha harjoitussali)
Ikkunat	-
Ovet	laakaovet
Valaisimet	kattovalaisimet
Muuta	tilojen välillä ovi neljännessä kerroksessa

Kuva 3. Vanha harjoitussali toimii nykyään varastona. Kuvan yläosassa näkyy oviyhteys uuteen harjoitussaliin. Tilaa on kiertänyt ennen parvi, joka on purettu uuden harjoitussalin ja toimistolaajennuksen yhteydessä.

Teatterirakennuksen kolmanteen kerrokseen sijoitettiin 116-paikkainen sali, joka nimettiin teatterin entisen johtajan Kosti Elon mukaan. Kyseinen sali mahdollisti pienempiä näytöksiä, mutta kyseinen tila toimi pääasiallisesti harjoittelusalina. Harjoitussalin haluttiin olevan vähintään näyttämön kokoinen ja sivunäyttämön korkuinen, 9-metrinen (TTT 1975). Vanhan harjoitussalin ovi on ääntäeristävä, jotta suurella näyttämöllä ja harjoitussalissa voitiin työskennellä yhtaikaisesti (Paavola ym. 1985).

Vuonna 2013 teatterirakennusta laajennettiin vesikatolle, jonne sijoitettiin uusi, kahden kerroksen korkuinen harjoitussali. Kolmannen kerroksen kahden kerroksen korkuista tilaa madallettiin pohjoispäästään, johon tuli uuden harjoitussalin lattiataso. Tilojen välillä on ovi, josta voidaan nostaa lavasteita tilojen välillä.

Kuva 4. Uuden harjoitussalin lattiaan on merkitty näyttämöjen mittoja. Taustalla näkyvät ovet johtavat alkuperäisiin ilmanvaihtokonehuoneisiin. Uusi harjoitussali on rakennettu vesikatolle.

Kuva 5. Entiseen harjoitussali Kostiin on rajattu erillinen varastotila.

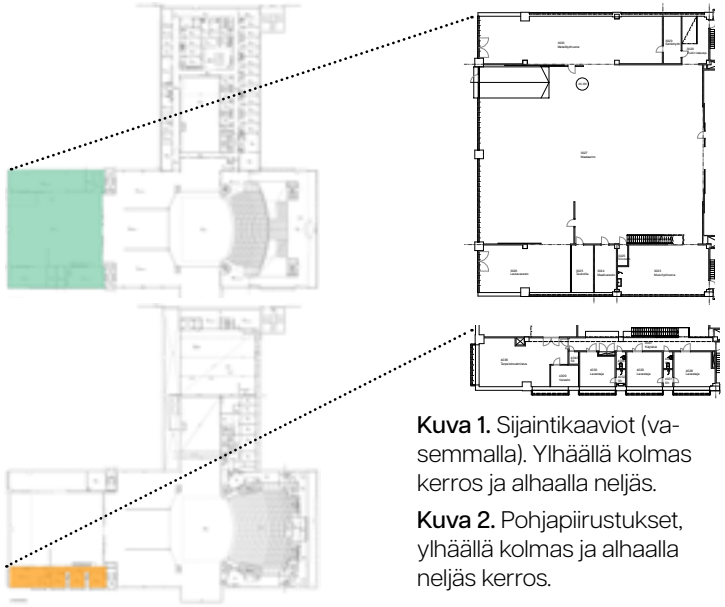

Kuva 1. Sijaintikaaviot (vasemmalla). Ylhäällä kolmas kerros ja alhaalla neljäs.

Kuva 2. Pohjapiirustukset, ylhäällä kolmas ja alhaalla neljäs kerros.

HUONEKORTTI 10

LAVASTAMO

Tilan numero: 3027 (maalaamo), 3026 (lautavarasto), 3028 (puutyöhuone), 3030 (metallityöhuone), 3029 (sähkötyöhuone), 3029 (trukin lastaus), 2023 (muovityöhuone), 3025 (taukotila), 3024 (maalivarasto), 3120 (siivoushuone)
4038 (tarpeiston valmistus), 4009 (varasto), 4028-4030 (lavastaja), 4037 käytävä
Tilojen alkuperäinen käyttö: 3025 (kangasvarasto, nyk. taukotila), 3029 (sähkötyöhuone - nyk. sähkötyöhuone ja trukin lastaus)
Tilan nykyinen käyttö: lavastamotoimintaan liittyvät tilat, tauko- ja työhuoneet
Keskeiset muutokset:

- 2010 (lupa) sähkötyöhuoneesta erotettu trukin lastauspiste
- 2012 (lupa) kangasvarasto taukotilana

Kuva 3. Lavastamo. Taustalla näkyy työhuoneisiin johtava käytävä.

MATERIAALIT JA KALUSTUS	
Lattia	betoni laminaatti (taukotila, työtila 4029), harmaa laatta (maalivarasto), muovimatto ja vinyylilaatta (työtilat 4028 ja 2030)
Katto	ei tiedossa
Seinät	valkoiseksi maalattu tiili ja betoni tummanharmaaksi maalattu tiili punatiili
Ikkunat	yksiruutuiset Papinkadun ja Satamakadun suuntiin
Ovet	punaiset laakaovet pienempiin tiloihin, valkoiset suuret liukuovet
Kiintokalusteet	lavuaarit, vetokaapit
Irtokalusteet	pöydät, hyllyt ym.
Varusteet	puun- ja metallintyöstökoneet, laudanvarastointihyllyt ym.
Valaisimet	mm. pyöreät ja neliönmuotoiset LED-kattovalaisimet

Kuva 4. Tarpeiston valmistustila sijaitsee lavastamon yhteydessä neljännessä kerroksessa.

Kuva 5. Lavastamo kuvattuna neljännen kerroksen parvikäytävältä. Vastakkaisella seinällä sijaitsee varastotiloja punaisten ovien takana, liukuovien takana metallityöhuone.

Lavastamo sijaitsee näyttämön takana rakennuksen länsipuolella. Pääasiallinen tila on niin kutsuttu maalaamo, joka on nostoseinällä erotettavissa puutyöhuoneesta. Lavastamon keskeiset tilat ovat yhdeksän metriä korkeita ja ne vievät valtaosan kolmannesta, neljännestä ja viidennestä kerroksesta Papinkatua lähimmässä osassa.

Lavastamon tilat avautuvat Papinkadulle: päätilassa on ramppi lastausta varten (kuva 6). Tavarakuljetuksia voidaan tehdä tarvittaessa suoraan näyttämölle asti (Paavola ym. 1985). Myös lavastamotilan rinnalla olevista puuvarastosta ja metallityöhuoneesta on yhteys Papinkadulle lastausovin, mutta ne eivät ole juuri olleet käytössä.

Pääasiallinen tila on niin kutsuttu maalaamo, joka on nostoseinällä erotettavissa puutyöhuoneesta. Korkean yhtenäisen tilan molemmilla seinustoilla sijaitsee muita tiloja: eteläpuolella on maalivaraston, muovityöhuoneen sekä lautavaraston (kuva 10) tilat samassa tasossa maalaamon kanssa. Samoin lavastamon henkilökunnan taukotila sijaitsee näiden tilojen yhteydessä eteläjulkisivulla. Neljännessä kerroksessa on lavastamon henkilökunnalle suunniteltuja työhuoneita suihkuineen ja wc-tiloineen sekä tarpeiston valmistuksen tila varastoineen (kuva 4). Neljänteen kerrokseen johtaa metallinen porras ja huoneisiin parvikäytävä (kuva 3). Viidennessä kerroksessa sijaitsee pukuhuonetiloja sekä teknisiä tiloja (huonekortit 24 ja 25).

Pohjoispuolella maalaamoa sijaitsee metallityöhuoneen (kuva 7) lisäksi sähkötyöhuone, josta on erotettu trukinlastauspiste. Neljännessä ja viidennessä kerroksessa sijaitsee varastoja, joiden lastaus voidaan hoitaa oviaukoista (kuva 5).

Lavastamotilat ovat avattavissa takanäyttämön tiloihin. Teatteri on suunniteltu siten, että tarvittaessa näyttämötilat on yhdistettävissä lavastamotiloihin, jolloin näyttämön suurimmaksi syvyydeksi saadaan 72 metriä.

Kuva 6. Lastauslaiturin nosto-ovi ja ramppi.

Kuva 7. Metallityöhuone.

Kuva 8. Lavastamon työntekijöiden taukotila sijaitsee kolmannessa kerroksessa.

Kuva 9. Niin kutsuttu muovityöhuone on yksi lavastamon verstashuoneista.

Kuva 10. Lautavarasto.

Kuva 11. Alun perin lavastajien työhuoneiksi suunnitellut tilat ovat edelleen toimistokäytössä. Kuva tilasta 4029. Vasemmalla näkyy ovi suihkutilaan.

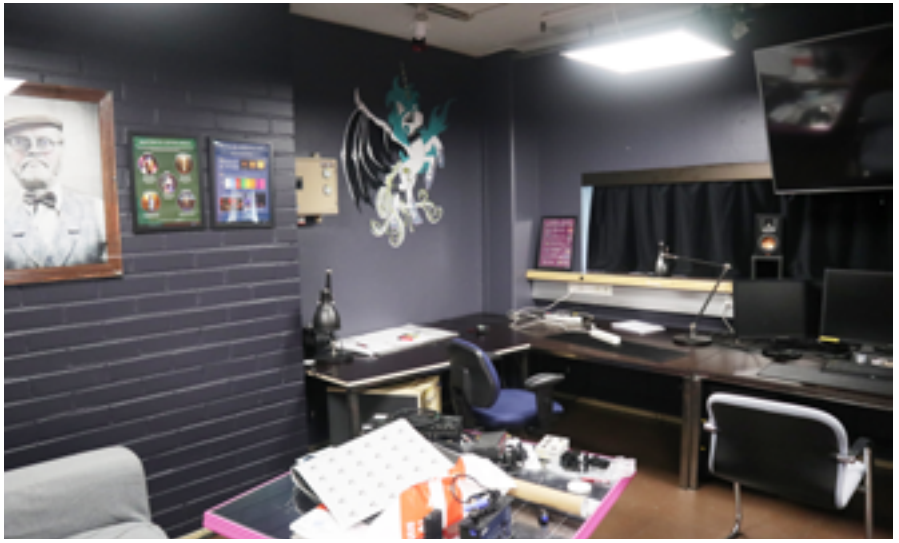

Kuva 12. Tila 4028 neljännessä kerroksessa on toimistokäytössä. Seinät on maalattu tummanharmaiksi.

Kuva 1. Sijaintikaavio, toinen kerros.

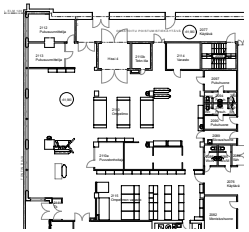

Kuva 2. Pohjapiirustus.

Kuva 3. Ompelimon tilat.

HUONEKORTTI 11

OMPELIMO

Tilojen numerot: 2110 (ompelimo), 2108 (pesutupa), 2081 (kuivaamo), 2109 (värjäämö), 2110a (puvustonhoitaja), 2110b (tekninen tila), 2112 ja 2113 (pukusuunnittelijat), 2114 (varasto), 2115 (ompelimon varasto)

Tilat alkuperäisessä käytössään. Muutoksia toimintojen sijoittumisessa, tiloja laajennettu.

Keskeiset muutokset:

- 2013 (lupa) sovitushuoneiden rakentaminen ompelimotilaan varaston seinustalle, värjäämötilaan lisätty erillinen huone 2109b
- 2014 (lupa) ompelimon laajennus, puvustonhoitajan tilan rakentaminen varaston viereen, pukusuunnittelijan, puvustonhoitajan ja suutarin tilojen purkaminen, värjäämön erillishuoneen laajennus, pukusuunnittelijoiden huoneiden lisääminen käytävätilaan ja laajennusosaan

MATERIAALIT JA KALUSTUS	
Lattia	vinyylilaatta, muovimatto muovimatto (kuivaamo) tummanpunainen kuusikulmiokaakeli (pesutupa, värjäämö)
Katto	akustoiva kivivillalevy fleece-pinnoitteella
Seinät	mm. valkeaksi maalattu tiili, valkoinen, neliönmuotoinen kaakeli (värjäämö) kiiltävä tummanpunaruskea kaakeli (pesutupa)
Ikkunat	puitteiltaan tummanruskeat ikkunat, yläikkunat itään, yksi suurempi ikkuna ja tuuletusikkuna etelään
Ovet	punaiset laakaovet, valkoiset lasiovet
Kiintokalusteet	-
Irtokalusteet	ei alkuperäistä kalustusta
Valaisimet	LED-kattovalaisimet
Muuta	tilassa tavarahissi

Kuva 4. Ompelimon laajennusosa, oikealla alkuperäistä ulkoseinää.

Kuva 5. Oikealla lattiassa näkyy entisen puvustonhoitajan tilan sijainti. Takaoikealla näkyy avovarastoa, vasemmalla vuonna 2013 lisätty puvustonhoitajan tila.

Kuva 6. Värjäämötila.

Alun perin ompelimon tilojen yhteydessä on sijainneet pesutupa ja kuivaamo, värjäämö, avovarasto, puvustonhoitajan, pukusuunnittelijan ja suutarin työhuoneet sekä jalkinevarasto. Pesutupa ja kuivaamo ovat säilyneet alkuperäisen kaltaisina, samoin varastotila.

Vuoden 2013 rakennuslupapiirustuksissa ompelimon varaston vastaiselle seinälle on lisätty kaksi työhuonetta. Merkittävin muutos on tapahtunut varsinaisen ompelimon puolella, jota laajennettiin vuonna 2014. Itse rakennus laajeni pihan puolelle noin kahdella metrillä. Alkuperäinen julkisivu on nähtävissä tiloissa, myös lattiamateriaalin vaihdoksesta laajennuksen erottaa selkeästi (kuvapari 158 ja 159 sivulla 176).

Laajennuksen yhteydessä myös alkuperäiset pukusuunnittelijan, puvustonhoitajan ja suutarin tilat purettiin. Puvustonhoitajan tila lisättiin sovitushuoneiden viereen varaston seinää vasten. Pukusuunnittelijoille lisättiin tilat ompelimon pohjoisseinustalle ja tilat laajenivat käytävän puolelle.

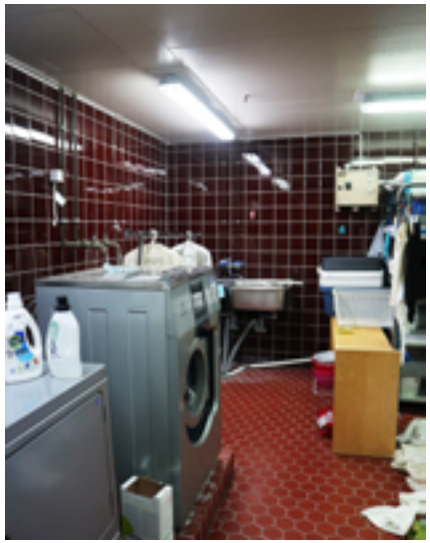

Kuva 7. Pesutuvassa ovat säilyneet alkuperäiset pintamateriaalit.

Kuva 8. Puvustamoon liittyvät pukuhuoneet ovat alkuperäisessä asussaan.

Kuva 1. Sijaintikaavio.

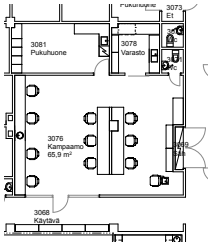

Kuva 2. Pohjapiirustus.

HUONEKORTTI 12

KAMPAAMO

Tilojen numerot: 3076 (kampaamo), 3081 (pukuhuone), 3078 (varasto)
Tilojen alkuperäinen käyttö: 3080 kampaamo, 3076 pukuhuoltohuone, 3078 pukuhuone, 3081 peruukkihuoltohuone
Keskeiset muutokset:

- 1995-1996 kampaamoon kaksi kattoikkunat
- 2013 tilajakomuutokset ja väliseinien purkaminen: pukuhuollon tilan yhdistäminen kampaamotilaan (3076 ja 3080), peruukkihuoltohuoneen muutos pukuhuoneeksi (3081) ja pukuhuoneen muutos varastoksi (3078). Oviaukon poistaminen varaston ja uuden pukuhuoneen väliltä sekä wc-tilan ja varaston väliltä (wc 3072 liitetty osaksi näyttelijäpukuhuoneen eteistilaa), uusi oviaukko varastotilaan kampaamotilasta

Kuva 3. Kampaamo. Kuva entisen pukuhuollon tilasta, joka liitettiin vuonna 2013 kampaamoon väliseinien purkamisen myötä.

MATERIAALIT JA KALUSTUS	
Lattia	tummanharmaa, sävyltään vaihteleva laminaatti
Katto	valkoinen levytys
Seinät	valkoiseksi ja keltaiseksi maalattu tiili valkoinen betoni kuvatapetti
Ikkunat	yläikkunat kampaamon ja pukuhuoneen välillä
Ovet	valkoiset, keltaiset ja punaiset laakaovet, valkoinen liukuovi
Kiintokalusteet	vaaleat ja tummanharmaat kaapistot kampaamopöydät peruukkihyllykkö keittiökalusteet
Irtokalusteet	kampaamotuolit, työpöydät ja -tuolit, satulatuolit, valkoinen nahkasohva
Varusteet	kupukuivaimet/infrapunakuvut
Valaisimet	toimistovalaisimet

Kuva 3. Kampaamotilat, taustalla käytävä.

Kuva 4. Kampaamotilan pukuhuone ja taukotila. Tila on toiminut alun perin peruukki-huoltohuoneena. Vu

Kampaamo on alun perin käsittänyt neljä erillistä tilaa: kampaamohuoneen lisäksi pukuhuollon ja peruukkihuollon huoneet sekä pukuhuonetilan. Vuonna 2013 tiloja uudistettiin: pukuhuollon tilat muutettiin entisiin ohjaajan tiloihin (ks. huonekortti 17) ja tila yhdistettiin kampaamotilaan. Entinen peruukkihuoltotila muutettiin pukuhuoneeksi ja taukotilaksi, ja entinen pukuhuone varasto- tai aputilaksi. Lisäksi tiloihin on liittynyt wc-tila, joka on säilynyt alkuperäisessä asussaan. Pukuhuoneeseen on liittynyt oma wc-tilansa, joka vuoden 2013 muutosten myötä liitettiin osaksi näyttelijäpukuhuonetta (tila 3073).

Kampaamon pinnat uudistettiin vuoden 2013 aikana niin lattiapinnoitteiden kuin kaapistojen ja kalustuksen osalta. Kampaamo avautuu käytävään lasiovin. Käytävälle kampaamon eteen on sijoitettu kaappitilaa.

Kuva 5. Kampaamon aputila, joka on toiminut alun perin pukuhuoneena.

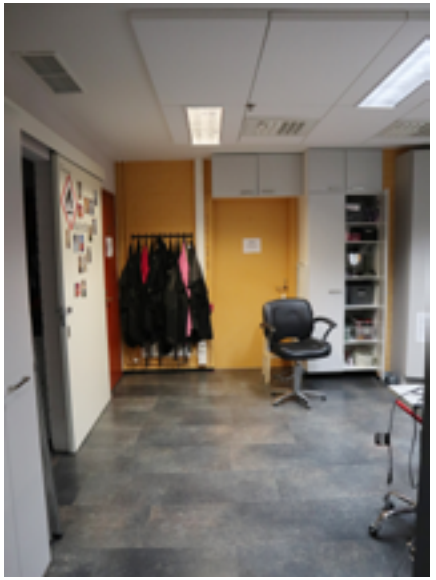

Kuva 6. Keltaista tiiliseinää ja ovi.

Kuva 1. Sijaintikaavio.

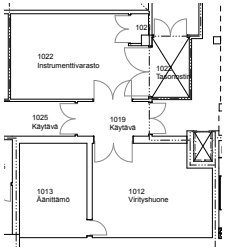

Kuva 2. Pohjapiirustus.

Kuva 3. Studiotilat on remontoitu 2010-luvun alussa.

HUONEKORTTI 13

ÄÄNITTÄMÖTILAT

Tilojen numerot: 1012 (virityshuone), 1013 (äänittämö), 1022 (instrumenttivarasto)
Tilat alkuperäisessä käytössään.
Keskeiset muutokset:

- 1994 (lupa) äänittämön ja virityshuoneen välille rakennettu seinä
- 2010 pintamateriaalit uusittu virityshuoneessa ja äänittämössä

MATERIAALIT JA KALUSTUS	
Lattia	laminaatti (virityshuone ja äänittämö) vinyylilaatta (instrumenttivarasto)
Katto	akustoiva kivivillalevy fleece-pinnoitteella
Seinät	valkoinen levy
Ikkunat	-
Ovet	pariovet käytävään (laakaovet, punaiset käytävän puolelta) valkoiset laakaovet äänittämön ja virityshuoneen välillä
Kiintokalusteet	-
Irtokalusteet	ei alkuperäistä kalustusta
Varusteet	studiolaitteistot, soittimet
Valaisimet	LED-paneelivalaisimet alakatossa (virityshuone) loisteputkivalaisimet (instrumenttivarasto)
Muuta	äänittämön erillinen huone instrumenttivarastosta suora käynti tavaralavahissiin (ruskeat teräsovet ja -seinät)

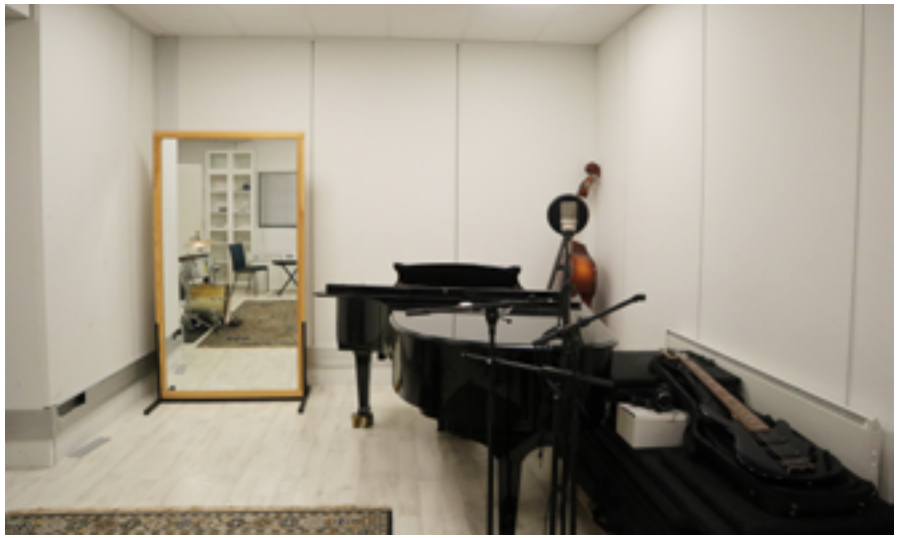

Kuva 4. Virityshuone.

Kuva 3. Instrumenttivarasto.

Studiotilat sijaitsevat ensimmäisessä kerroksessa alanäyttämön takana, teknisten tilojen vierustalla. Tiloihin liittyy äänittämötila sekä virityshuone, jotka ovat alun perin olleet yhtä ja samaa tilaa. Tilojen välille on rakennettu väliseinä 1990-luvun puolivälissä. Lisäksi käytävän toisella puolella on instrumenttivarastona toimiva tila.

Tilat on remontoitu 2010-luvun alussa, jolloin tilat ovat saaneet vaaleat pinnat. Äänittämötilaan on rakennettu myös erillinen äänityskoppi.

Kuva 1. Sijaintikaavio.

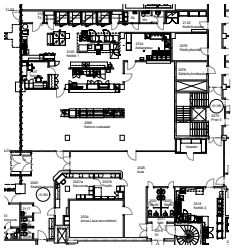

Kuva 2. Pohjapiirustus.

Kuva 3. Näkymä kahvio-ruokasalista, vasemmalla keittiön avonainen tiski.

HUONEKORTTI 14

HENKILÖKUNNAN SISÄÄNKÄYNTI JA KAHVIO

Tilojen numerot: 2099 (kahvio-ruokasali), 2105 (keittiö), 2104 (astianpesu), 2107 (toimisto), 2120 (keittiövarasto), 2106 ja 2028 (tuulikaapit) 2025 (aulat), 2027a (neuvonta) 2027b (postihuone), 2024 (Anna-Liisa, ks. huonekortti 19), 2089 ja 2040 (wc-tilat, ks. huonekortti 21)

Tilojen alkuperäinen käyttö: 2099 (kahvio-ruokasali), 2105 (keittiö), 2102 (kuivavarasto), 2120 (varasto), 2104 (kabinetti ja neuvottelu), 2080 (emäntä), 2100 ja 2101 (kylmiöt), 2065 (jätekylmiö), 2107 (siivous), 2106 (tuulikaappi), 2024 (henkilökunnan huone), 2025 (sisääntulohalli), 2026 (vaatetila), 2027 (vahtimestarit), 2117 (siivouskomero), 2039 (vahtimestareiden varasto), 2028 (tuulikaappi)

Tilat alkuperäisessä käytössään, tilanjaollisia ja toiminnallisia muutoksia.

Keskeiset muutokset:

- 1995-1996 vahtimestarin kopin siirtäminen sisääntulohalliin, henkilökunnan tilasta neuvottelutila Anna-Liisa, vahtimestareiden varaston muutokset wc-tiloiksi
- 2009 neuvontilan ja sisääntuloaulan väliin uusi tiiliseinä (tila ent. vahtimestarin kopin paikalle); kahvio-ruokasalin laajentaminen ja seinän siirtäminen sisääntuloaulaan päin, varaston lisääminen aulatilaan, uudet tarjoilutasot ja seinäkkeet keittiöön, toimistotilan 2107 erottaminen keittiötilasta, kuivavaraston ja kabinetin poistaminen ja muuttaminen keittiön astianpalautus- ja astianpesutilaksi sekä varamyyntisihteerin toimistoksi 2079, keittiön pintojen uudistaminen, emännän tilan poistaminen ja muuttaminen siivouskomeroksi ja siivouskomeron muutos varastoksi

MATERIAALIT JA KALUSTUS	
Lattia	neliönmuotoinen vaalea laatta (kahvio-ruokasali, aula, vahtimestareiden huoneet) harmaa muovimatto (keittiö)
Katto	akustoiva kivivillalevy fleece-pinnoitteella (kahvio-ruokasali, keittiö)
Seinät	punatiili (kahvio-ruokasali) valkoinen kiiltävä kaakeli (keittiö) yläosaltaan lasipintainen seinä (kahvio-ruokasalin ja aulan välillä)
Ikkunat	yksiruutuiset, tummanruskeapuitteiset ikkunat
Ovet	valkoiset laakaovet (keittiö) lasiovet tummanruskein karmein (kahvio-ruokasali) punaiset laakaovet (aula)
Kiintokalusteet	tarjoilualueen tiskit, valkoinen päällyslevy astianpalautusalueen tiski, ruostumaton teräs suurtalouskeittiön kalustus toimistokaapit (vahtimestareiden huoneet)
Irtokalusteet	ei alkuperäistä kalustusta
Valaisimet	neliönmuotoiset LED-valaisimet upotettu alakattoon

Kuva 4. Henkilökunnan sisäänkäyntiaula, oikealla kahvio-ruokasali ja vasemmalla neuvonta- ja postihuone.

Kuva 5. Kahvio-ruokasali, oikealla lasiseinän takana aulatila.

Kuva 6. Henkilökunnan sisäänkäynti.

Kuva 7. Neuvontatila sijoittuu samalle paikalle kuin alkuperäinen vahtimestarin koppi, joskin tilaa on muutettu.

Kuva 8. Neuvonnan vieressä on postihuone.

Henkilökunnan sisäänkäynti sijoittuu sisäpihalle Papinkadun puolelle. Sisäänkäynniltä avautuu neuvonta- ja postihuone sekä kahvio- ja ruokasali.

Alun perin vahtimestareiden tila on sijoittunut sisäänkäynnin välittömään läheisyyteen. Vuonna 1995-1996 tila on purettu ja neuvottelu- ja postihuone on rajattu sisääntuloaulasta. Vuonna 2009 entisen vahtimestareiden tilan paikalle on kuitenkin jatkettu neuvontatilaa, ja suunnilleen alkuperäiselle paikalleen on rakennettu uusi tiiliseinä sekä lasiluukku. Lisäksi vahtimestareiden varasto on muutettu wc-tiloiksi joko 1990-luvulla tai 2000-luvun alussa lupakuvien perusteella (ks. huonekortti 21). Vuonna 1995-1996 henkilökunnan tila 2024 on rajattu osittain neuvontatilaksi ja osittain kokoustila Anna-Liisaksi (ks. huonekortti 19).

Vuonna 2009 keittiötilat on uudistettu perusteellisesti. Tässä yhteydessä kahvio-ruokasalia on laajennettu rakentamalla uusi lasiseinä sisääntulohalliin. Kabinettitila on poistettu, ja tila on jaettu toimistotilaksi (nykyään ristikytkentähuone) ja astianpalautus- ja astianpesutilaksi. Keittiötilan kylmiö- ja varastotiloja on jäsennetty uudelleen ja keittiötilasta on erotettu keittiöhenkilökunnan toimistotyöhuone. Lisäksi seinäkkeitä ja tarjoilupisteitä on uudistettu ja pintamateriaalit on vaihdettu valkoiseksi kaakeloinniksi. Myös kalustusta on uudistettu.

Kuva 9. Keittiötilat on remontoitu vuonna 2009 täysin.

Kuva 10. Kahviosali ja astianpalautuspiste, jonka paikalla on aiemmin sijainnut kabinettitila.

Kuva 11. Kahvio-ruokasalissa näkyy punatiiltä sekä tummanruskeakarmiset lasiseinät ja ikkunat, vaikka yleisilme on muuttunut vaaleammaksi remontin myötä.

Kuva 12. Keittiötilat ja kylmiöihin ja varastoihin johtavat ovet.

Kuva 13. Keittiön tarjoilualue, oikealla näkyy kahvio-ruokalatilaa.

Kuva 14. Henkilökunnan kahvio-ruokatila rakennuksen valmistuessa vuonna 1985. Alkuperäisiä tuoleja on vielä tallessa rakennuksessa. Tiiliseinässä on aukko keittiötilaan. (Paavola ym. 1985.)

Kuva 15. Kahviotila vuonna 2023.

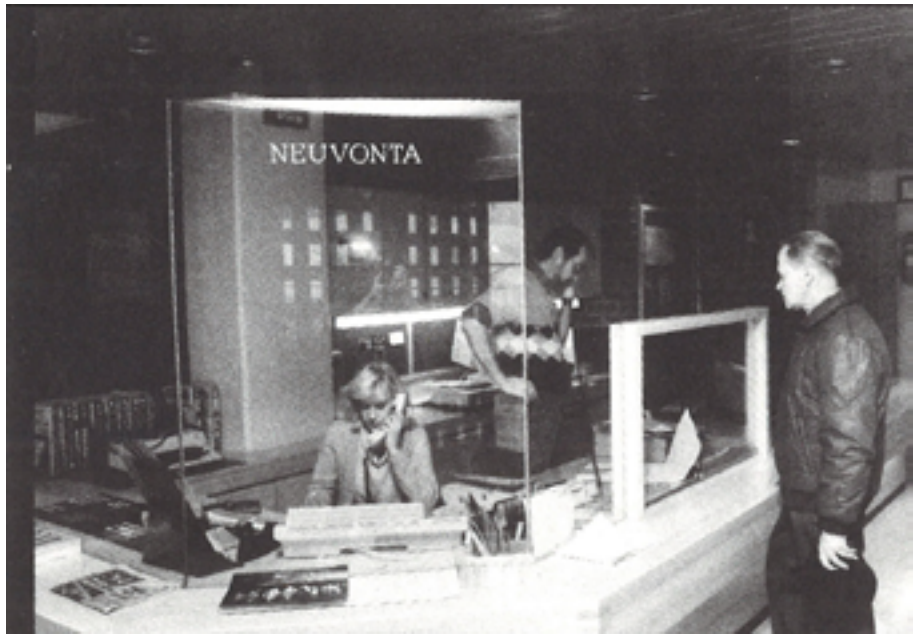

Kuva 16. Henkilökunnan kahvio-ruokasalin viereinen neuvontapiste vuonna 1985. (Paavola ym. 1985.)

Kuva 17. Neuvontapiste vuonna 2023.

Kuva 1. Sijaintikaavio.

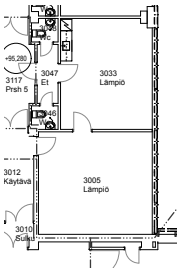

Kuva 2. Pohjapiirustus.

Kuva 3. Näyttelijälämpiössä on kaksi huonetta, joista toisessa on reikätiilipinta näkyvissä.

HUONEKORTTI 15

NÄYTTELIJÄLÄMPIÖ

Tilojen numerot: 3005 ja 3033
Tilojen alkuperäinen käyttö: odotustilat
Tilan nykyinen käyttö: näyttelijöiden lämpiö
Keskeiset muutokset:

- tila 3033 toiminut tupakkahuoneena ja pukuhuoneena 1990- ja 2000-luvulla
- 2013 (lupa) seinä merkitty purettavaksi tilojen väliltä - ei toteutunut
- 2015 keittiökalustus ja pintaremontointi

MATERIAALIT JA KALUSTUS	
Lattia	laminaatti
Katto	akustoiva kivivillalevy fleece-pinnoitteella (3033) kuparinvärinen metallipaneeli (3005)
Seinät	valkoiseksi maalattu punatiili, reikäpinta näkyvissä yhdessä seinässä (3005)
Ikkunat	yksiruutuiset ikkunat tummanruskein puukarmein ja -puittein
Ovet	viilupintainen laakaovi, toiselta puoleltaan punainen
Kiintokalusteet	valkoiset keittiökalusteet
Irtokalusteet	ei alkuperäistä kalustusta
Varusteet	patterit ja koteloinnit ikkunoiden alla
Valaisimet	pyöreät kattovalaisimet
Muuta	öljyvärimaalauksia seinillä

Kuva 4. Näyttelijälämpiö avautuu kohti Hämeenpuistoa ja sen seinä on yläosaltaan viistetty.

Kuva 5. Toisessa huoneessa on keittiönurkkaus ja valkoiseksi maalatut tiiliseinät.

Kuva 6. Tiiliseinä on toiselta puoleltaan maalattu valkeaksi, lattia on molemmissa tiloissa uudistettu laminaatiksi.

Näyttelijälämpiö sijaitsee kolmannessa kerroksessa näyttämötilojen ja pukuhuoneiden välittömässä läheisyydessä. Tiloja on kaksi: toiseen on sijoitettu keittiönurkkaus ja samasta tilasta on myös kulku eteistilaan ja miesten ja naisten wc-tiloihin. Toisessa, näyttämöä lähimmässä huoneessa on alkuperäisiä materiaaleja: Lautex-katto sekä punatiili näkyvissä. Ikkunat avautuvat kohti Hämeenpuistoa.

Tilat ovat alun perinkin olleet erilliset, joskin niiden yhdistämistä on rakennuslupakuvien mukaan suunniteltu vuonna 2013. Tilat on kuitenkin pidetty erillään.

Tilat remontoitiin vuonna 2015, ja pohjoisempaan tilaan asennettiin nykyinen keittiökalustus.

Kuva 1. Sijaintikaavio.

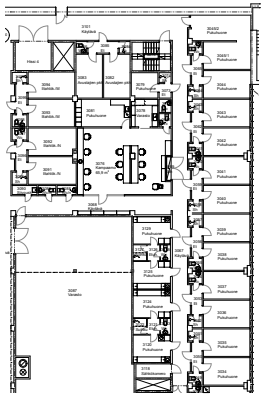

Kuva 2. Pohjapiirustus.

Kuva 3. Näyttelijöiden pukuhuonetila 3080, jossa on säilynyt alkuperäistä 1980-luvun kalustusta. Taustalla eteistila, josta ovi wc-tilaan.

HUONEKORTTI 16

NÄYTTELIJÖIDEN PUKUHUONEET

Tilojen numerot: 3034-3045, 3079, 3082, 3083, 3091-3094, 3120, 3124, 3125, 3129 (pukuhuoneet), 3050, 3053, 3056, 3059, 3062, 3065, 3073, 3085, 3096, 3099, 3121, 3126 (etuhuoneet)
Tilat alkuperäisessä käytössään.
Keskeiset muutokset:
- tila 3045 jaettu kahdeksi tilaksi (ajankohta ei tiedossa)
- wc-tila 3072 liittynyt kampaamon pukuhuoneeseen, liitetty pukuhuoneen 2079 eteistilaan vuonna 2013

MATERIAALIT JA KALUSTUS	
Lattia	vaaleanruskea muovimatto
Katto	valkoiseksi maalattu betoni
Seinät	valkoiseksi maalattu tiili ja betoni
Ikkunat	osassa huoneita ei ikkunoita, osassa yksiruutuiset ikkunat tummanruskein karmein ja puittein
Ovet	punaiset ja valkoiset laakaovet, puuviiluovet
Kiintokalusteet	alkuperäiset peilipöydät tummanruskein kansin valkoiset vaatekaapit
Irtokalusteet	kangaspäällysteiset tuolit, puutuolit
Valaisimet	kattovalaisimet
Muuta	matot

Kuva 4. Näyttelijöiden pukuhuoneet ovat säilyneet hyvin alkuperäisinä.

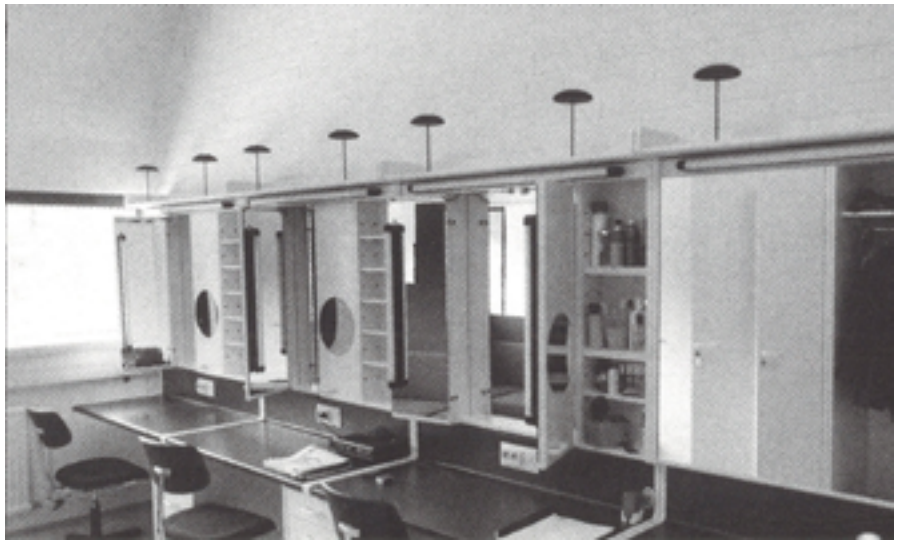

Kuva 5. Näyttelijöiden pukuhuonetiloja vuonna 1985. (Paavola ym. 1985.)

Näyttelijöiden pukuhuoneita oli 45 näyttelijälle ja 28 avustajalle, (Paavola ym. 1985), toisessa lähteessä pukuhuoneita on 39 näyttelijöille ja 35 avustajille (Tampereen Työväen Teatterin uudisrakennustyö 1982-1985). Joka tapauksessa näyttelijöiden pukuhuonetiloja sijoitettiin uudisrakennukseen runsaasti, mikä oli suuri parannus entisiin tiloihin.

Pukuhuoneet on suurimmaksi osaksi järjestetty pareittain: tilat aukevat käytävältä eteistilaan, joista on vierekkäiset ovet kahteen pukuhuonetilaan. Eteistila toimii suojavyöhykkeenä pukutilojen ja käytävän välillä sekä käyntinä kahden pukuhuoneen yhteiseen wc-tilaan sekä suihkutilaan. Suurin osa pukuhuoneista on säilyttänyt alkuperäisen kalustuksensa: tummanruskeat peilipöydät kiintein, loisteputkimaisin valaisimin sekä puutuolit. Lisäksi pukuhuoneissa on monesti valkeat kaapistot sekä osassa seinästä tuettu sohvakaluste, jotka ovat myös alkuperäistä kalustusta.

Osa pukuhuoneista avautuu ulos ikkunalla, osa on sijoitettu rakennuksen keskelle. Seinät ovat useissa tiloissa valkoiseksi maalattua tiiltä, lattia vaaleanruskeaa muovimattoa. Osassa huoneista on alkuperäiset wc-tilat ja suihkutilat (ks. huonekortti 20), osassa ne on uudistettu (ks. huonekortti 21). Samoin osassa pukuhuoneista tilat ovat saaneet uuden kalustuksen, joka erottuu alkuperäisestä tummanruskeasta sävymaailmasta valkoisin ja punaisin kalustein.

Rakennuksen tilat varustettiin rakentamisen aikaan sisäpuhelinjärjestelmällä, jolloin pukuhuoneesta voidaan seurata näyttämön tapahtumia. Puhelimia oli 135 kappaletta. (Paavola ym. 1985.) Stento-järjestelmä on edelleen käytössä.

Kuva 6. Pukuhuonetila 3082. Pukuhuoneissa osassa on myös vesipisteet. Useimpiin liittyy kuitenkin myös erilliset suihku- ja wc-tilat.

Kuva 7. Pukuhuonetila 3082. Alkuperäistä kalustusta ja pintamateriaaleja.

Kuva 8. Pukuhuonetila 3036. Tilojen katossa näkyy viistotus, joka erottuu julkisivussa tummanruskealla pellityksellä. Osassa tiloissa on ikkunat.

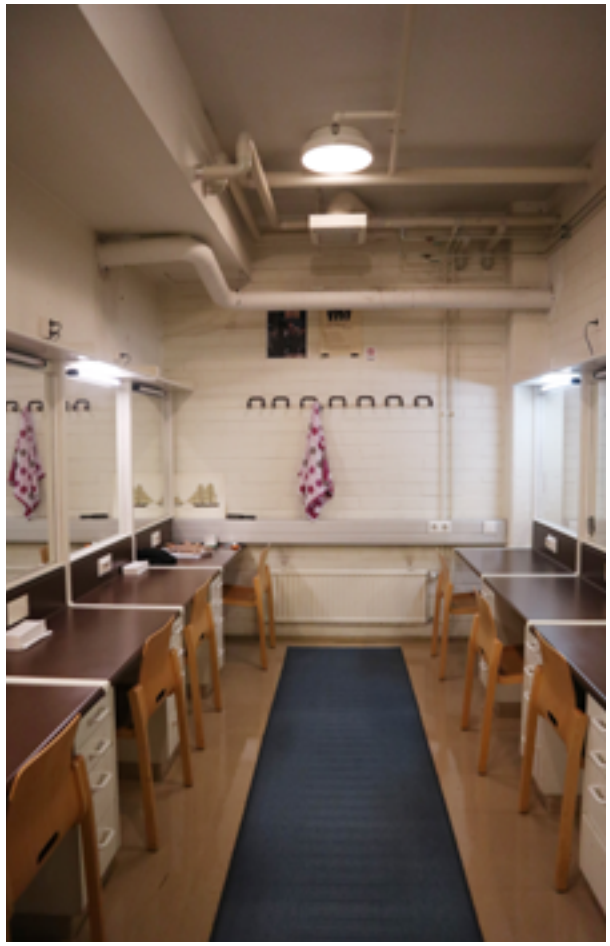

Kuva 9. Pukuhuonetila 3094. Tilassa alkuperäistä kalustusta: tummanruskeat peilipöydät sekä loisteputkivalaisimet peilien yläpuolella. Useissa huoneissa on valkoiseksi maalatut tiiliseinät.

Kuva 10. Pukuhuonetilan eteistila 3056. Pukuhuonetilat on useimmiten sijoiteltu pareittain niin, että niiden edessä on eteistila, josta on käynti sekä pukuhuoneisiin että wc- ja suihkutilaan.

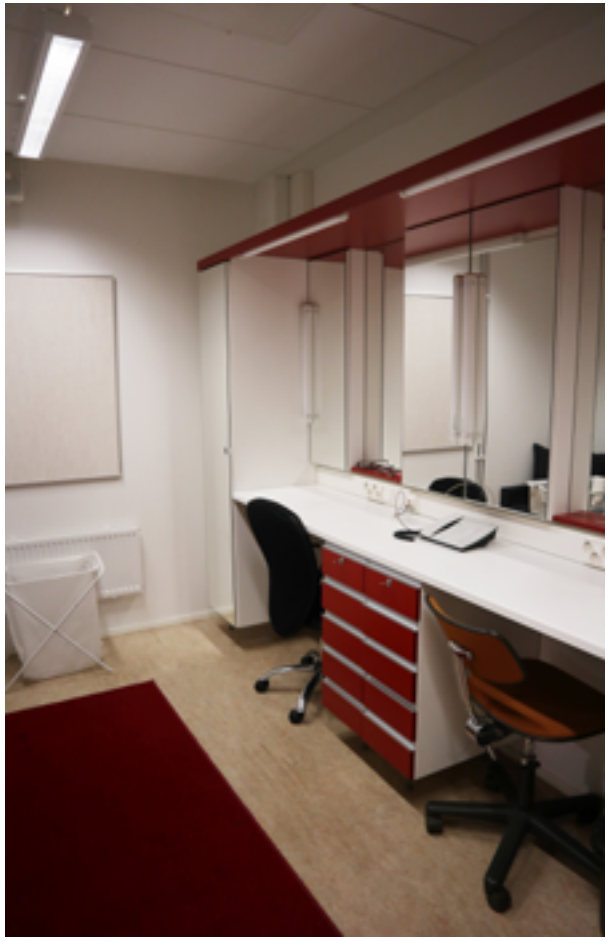

Kuva 11. Pukuhuonetila 3129. Punavalkea kalustus on uudehko.

Kuva 1. Sijaintikaaviot. Ylimpänä ensimmäinen, keskellä toinen ja alimpana kolmas kerros.

Kuva 2. Pohjapiirustukset vastaavan kerroksen vieressä.

HUONEKORTTI 17

TOIMISTO- JA TAUKOHUONEET, 1-3. KRS.

Tilojen numerot: 1052 (taukotila), 1053-1055 (toimistohuoneet)
2066, 2067, 2068, 2120, 2070, 2071, 2072, 2073a, 2073b, 2074 (toimistot), 2082, monistushuone, 2030-2032 (laitosmiesten työhuone)
3103, 3104, 3105, 3109, 3110, 3112, 3113, 3114, 3115 (työhuoneet, taukotilat)
Tilojen alkuperäinen käyttö: 1052 lipunmyyjien huone, 1053 kassa, 1054 ja 1055 kokoushuoneet, 2032 tarpeistoverstas, 2031 laboratorio (pimiö), 2030 (taukotila), 3116 siivoushuone, 3111 neuvotteluhuone, 3109 pesuhuone, 3108 ja 3109 suihkuhuoneet
Tilan nykyinen käyttö: taukotila ja toimistohuoneet
Keskeiset muutokset:
• 1995-1996 lipunmyyjien huoneen 1052 ja lippumyymälän välinen ovi 1006
• 1995 siivoushuoneen 3116 ja käyttöpäällikön huoneen 3115 yhdistäminen kapellimestarin työhuoneeksi, vuonna 2010 muutos teknisen johtajan huoneeksi
• 1995 kokoushuoneen 3111 jakaminen kahdeksi ohjaajan työhuoneeksi
• ennen vuotta 2009 palkkalaskennan huoneen 2069 jakaminen kahdeksi huoneeksi
• ennen vuotta 2010 kokoushuoneen 1054 jakaminen kahdeksi työhuoneeksi
• vuonna 2010 näyttämömiesten pesuhuoneen muutos taukotilaksi, suihkutilojen purkaminen
• vuonna 2013 ohjaajan, tuotantojärjestäjän ja järjestäjän huoneiden yhdistäminen pukuhuollon tiloiksi
• 2015 johtajanhuoneen 1073 jakaminen kahdeksi huoneeksi
• 2012 lippumyymälän yläosan tupakkahuoneen muutos eteiseksi ja toimistotilaksi

Ensimmäisessä kerroksessa sijaitsee palkanlaskennan toimistohuoneet. Alun perin ne ovat toimineet markkinointiosaston työtiloina. Lippumyymälän ja lipunmyyjien huoneen väliin avattiin oviyhteys 1990-luvun puolivälissä. Ensimmäisen kerroksen yksi huone jaettiin kahdeksi työtilaksi ennen vuotta 2010.

Toisessa kerroksessa sijaitsee toimistohuoneita, jotka avautuvat ensimmäisen kerroksen toimistojen tapaan Hämeenpuiston suuntaan. Dramaturgin huone tai kirjastohuoneeksikin kutsuttu tila on sijoitettu toisen kerroksen käytävän päähän niin, että huoneen ikkuna avautuu kohti etelää (kuva 4). Entinen teatterinjohtajanhuone (2073) on jaettu vuonna 2015 kahdeksi erilliseksi toimistohuoneeksi. Hallintosihteerin huoneesta on ollut pääsy sekä viereiseen teatterijohtajan huoneeseen että apulaisjohtajan huoneeseen (kuva 3). Alkuperäinen apulaisjohtajan huone (2071) toimii nykyään talous- ja hallintopäällikön työhuoneena, jota on remontoitu.

MATERIAALIT JA KALUSTUS	
Lattia	mm. vaaleanruskea muovimatto, vaalea neliönmuotoinen vinyylilaatta, punertava neliönmuotoinen laatta, entinen tupakkalämpiö toisessa kerroksessa; kokolattiamatto 2120)
Katto	kuparinvärinen metallipaneeli valkoiseksi maalattu (valkoinen panelointi, entinen tupakkalämpiö toisessa kerroksessa)
Seinät	valkoiseksi maalattu tiili vaaleansiniseksi maalattu tiili (1. krs taukotila 1052), pinkiksi maalattu tiili (
Ikkunat	yksiruutuiset ikkunat tummanruskein karmein ja puittein
Ovet	valkoiset laakaovet, käytävän ovi punainen
Kiintokalusteet	-
Irtokalusteet	toimistokalusteet (mm. sähköpöydät, arkistokaapit, työtuolit) sohvat
Valaisimet	toimistovalaisimet (LED-loisteputket)

Tilaan on rajattu lasiseinin erillinen kokoustila, lattiamateriaaliksi on vaihdettu akustoivampi kokolattiamatto (kuva 8).

Kolmannessa kerroksessa pohjoissiiven länsipuolella sijaitsee toimistohuoneita ja taukotiloja. Tiloja on vuosien saatossa yhdistelty, esimerkiksi pohjoispäässä sijaitseva teknisen johtajan huone on toiminut kapellimestarin huoneena, joka on muodostettu yhdistämällä siivoushuone työhuoneeseen. Lisäksi näyttämömiesten pesutilat on muutettu taukotilaksi ja niistä on poistettu suihkutilat. Kampaamon muutosten yhteydessä vuonna 2013 pukuhuollon tilat on sijoitettu länsijulkisivulle, jolloin kolmesta erillisestä tilasta on yhdistetty yksi suuri tila. Alun perin paikalla on ollut paljeovilla kahdeksi huoneeksi erotettava kokoustila.

Kuva 3. Toisen kerroksen toimistohuone 2072 on alun perin ollut hallintosihteerin työhuone. Nyt tilaa käyttävät usein määräaikaisissa työsuhteissa olevat työntekijät.

Kuva 4. Toisessa kerroksessa sijaitseva dramaturgin työhuone 2074.

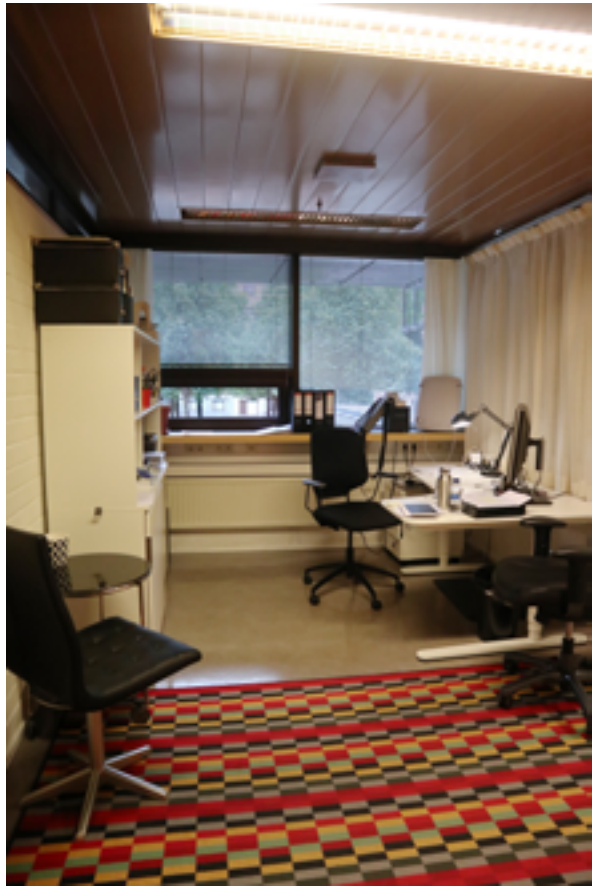

Kuva 5. Toisen kerroksen toimistohuoneissa on alkuperäinen alakatto upotetuin loisteputkivalaisimin, valkoiseksi maalattuja tiiliseiniä sekä muovimatto lattiassa. Kalustusta on uudistettu.

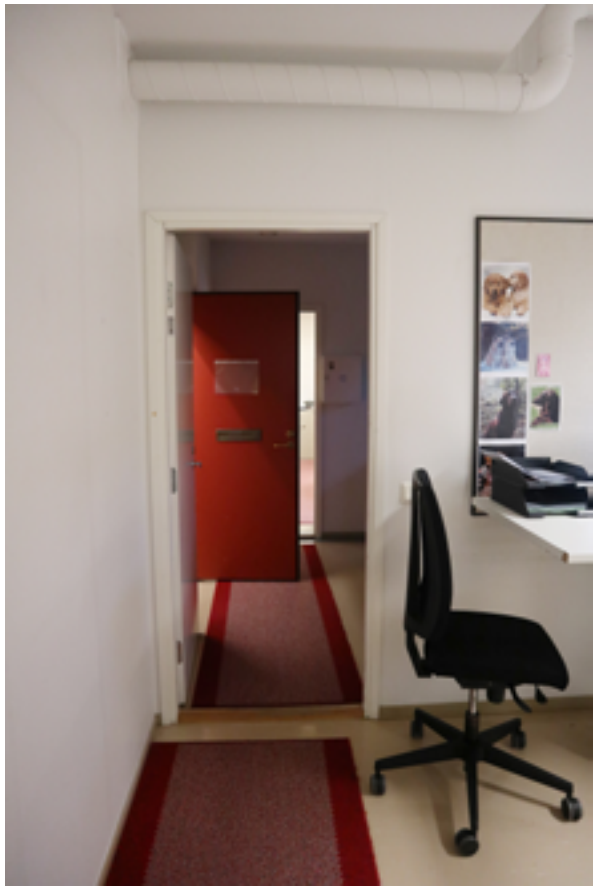

Kuva 6. Ensimmäisen kerroksen toimistohuoneita on jaettu pienemmiksi huoneiksi.

Kuva 7. Toisen kerroksen entinen lippumyymälän yläosa, jonne rakennettiin välipohja 1990-luvulla ja muutettiin tupakkalämpiöksi. Tila muutettiin eteistilaksi ja toimistoksi vuonna 2012.

Kuva 8. Toisen kerroksen toimistohuone 2071 on alun perin ollut apulaisjohtajan huone. Sittemmin tilaan on rajattu erillinen kokoustila kevyin lasiväliseinin.

Kuva 9. Kolmannen kerroksen pukuhuollon tilat 3110. Tila on alun perin ollut kokoustila, joka on jaettu kolmeen huoneeseen, joista sitten on yhdistetty pukuhuollon tila vuonna 2013 kampaamotiloja uudistettaessa.

Kuva 10. Kolmannen kerroksen näyttämömiesten taukotila 3105. Ikkunaseinällä näkyy viistottu katto.

Kuva 1. Sijaintikaavio.

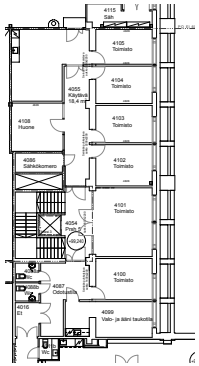

Kuva 2. Pohjapiirustus.

HUONEKORTTI 18

TOIMISTOHUONEET, 4. KRS

Tilojen numerot: 4100-4105 ja 4108 (toimistot), 4099 (taukotila)
Tilat rakennettu laajennusosaan vuonna 2013. Tilat sijoittuvat osin vanhalle vesikatolle, osin entisen harjoitussalin 4056 ja sen parvekkeen 4055 paikalle. Lisäksi odotustilasta 4087 lohkaistu taukotila 4099, joka sijoitettu myös osin kattoterassin päälle. Taukotila merkitty vuoden 2013 lupapiirustuksissa näyttelijöiden lämpiöksi ja sen viereinen tila tupakkahuoneeksi.

Kuva 3. Neljännen kerroksen laajennusosaan sijoitettu toimistohuone.

MATERIAALIT JA KALUSTUS	
Lattia	vaaleanruskea ja vaaleanharmaa muovimatto parketti (johtajanhuone)
Katto	valkoinen maali akustoivin paneelein
Seinät	valkoinen maali punatiili
Ikkunat	yksiruutuiset, tummanruskeakarmiset ja -puitteiset tuuletusikkunoin
Ovet	punaiset laakaovet
Kiintokalusteet	-
Irtokalusteet	toimistokalustus
Valaisimet	ripustetut putkimalliset LED-valaisimet

Kuva 4. Neljännen kerroksen taukotila.

Kuva 5. Neljännen kerroksen toimistohuone.

Neljättä kerrosta on laajennettu vuonna 2013, jolloin toimistohuoneita on sijoitettu entisen kattoterassin sekä harjoitussalin päälle. Neljänteen kerrokseen on sijoitettu muun muassa teatterinjohtajan työhuone muiden toimistohuoneiden ohella. Lisäksi kerrokseen sijoittuvat taukotila ja keittiötila, joka on merkitty näyttelijöiden lämpiöksi rakennuslupapiirustuksissa. Toimistohuoneisiin johtava käytävä vie neljänteen kerrokseen sijoitettuun uuteen harjoitussaliin.

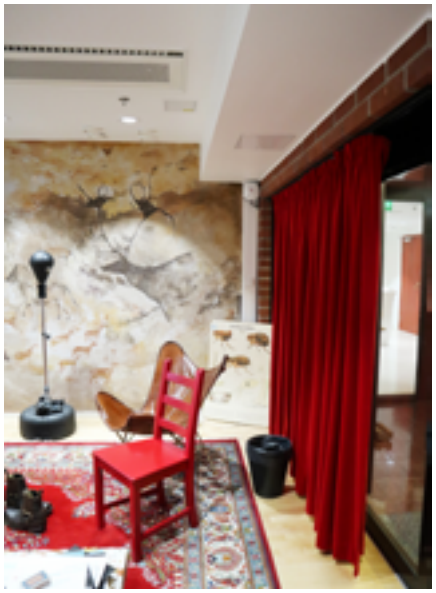

Kuva 6. Teatterinjohtajan huoneessa näkyy vanhaa ulkoseinää.

Kuva 7. Vanhaa ulkoseinää näkyvissä taukotilassa 4099.

Kuva 1. Sijaintikaavio.

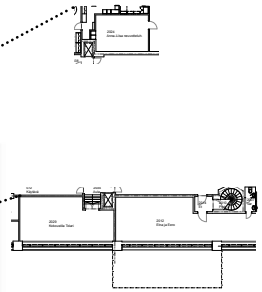

Kuva 2. Pohjapiirustukset.

HUONEKORTTI 19

KOKOUSTILAT

Tilan numero: 2012 (Elna ja Eero), 2029 (Tolari), 2024 (Anna-Liisa)
Tilojen alkuperäinen käyttö:
Tilan nykyinen käyttö: henkilökunnan huone 2024, kapellimestareiden VIP-lämpiö ja odotustila 2012
Keskeiset muutokset:
• 1995 henkilökunnan tilasta neuvottelutila Anna-Liisa
• 2001-2010 välillä kapellimestareiden lämpiöstä kokoustilat Tolari sekä Elna ja Eero

Kuva 3. Kokoushuone Elna ja Eero on säilyttänyt alkuperäisen asunsa. Alun perin tila on toiminut kapellimestareiden lämpiönä.

Elna ja Eero (2012): pintamateriaalit ja kalustus	
Lattia	ruskea kokolattiamatto
Katto	kuparinvärinen metallipaneeli
Seinät	punatiili
Ikkunat	yksiruutuiset, vaakasuuntaiset ikkunat seinän yläosassa Satamakadun suuntaan
Ovet	viilupintaiset puulaakaovet
Kiintokalusteet	-
Irtokalusteet	puiset tuolit punaisella istuinosalla, ruskea laminaattipöytä, sohvat (ei alkuperäistä kalustusta)
Varusteet	projektori ja valkokangas
Valaisimet	kattoon upotetut pyöreät valaisimet pöytävalaisimet ruskealla varjostimella
Muuta	maalaukset

Kuva 4. Kokoustila Anna-Liisa on sijoitettu entiseen työntekijöiden tilaan.

Anna-Liisa (2024): pintamateriaalit ja kalustus	
Lattia	vaalea vinyylilaatta
Katto	akustoiva kivivillalevy fleece-pinnoitteella
Seinät	punatiili, reikäpinta näkyvissä valkoinen levyseinä
Ikkunat	-
Ovet	puinen laakaovi
Kiintokalusteet	-
Irtokalusteet	vaalea laminaattipöytä, mustat työtuolit
Varusteet	valkokangas, projektori, fläppitaulu, valkotaulut
Valaisimet	toimistovalaisimet katossa
Muuta	suurikokoinen taideteos

Kuva 5. Kokoustila Tolari on remontoitu vuonna 2015.

Tolari (2029): pintamateriaalit ja kalustus	
Lattia	laminaatti/vinyylilankku
Katto	akustoiva levy
Seinät	valkoiseksi maalattu betoni
Ikkunat	tummanruskeakarmiset, yksiruutuiset ikkunat
Irtokalusteet	ei alkuperäistä kalustusta
Valaisimet	pyöreät kattovalaisimet
Muuta	vanhoja antiikkikalusteita

Kuva 1. Sijaintikaaviot. Ylhäällä vasemmalla ensimmäinen kerros (sininen) ja oikealla toinen kerros (punainen). Keskellä vasemmalla kolmas kerros (vihreä) ja oikealla neljäs kerros (keltainen). Alimpana viides kerros (violetti).

HUONEKORTTI 20

ALKUPERÄISINÄ SÄILYNEET WC- JA SUIHKUTILAT

Tilojen numerot:
1094 ja 1095 (saunan pukuhuoneet), 1060, 1061, 1063, 1064, 1096, 1097
2020, 2021, 2039-3044, 2046-2049, 2085, 2086
3046, 3048, 3052, 3054, 3055, 3057, 3058, 3060, 3061, 3063, 3064, 3066, 3071, 3074, 3084, 3086, 3088, 3089, 3095, 3097, 3100, 3106

Tilat alkuperäisessä käytössään, vain pieniä muutoksia pintamateriaaleissa tai kalusteissa.

MATERIAALIT JA KALUSTUS	
Lattia	kuusikulmainen punaruskea laatta vaalein saumoin
Katto	mm. valkea Lautex-katto, valkoinen betoni
Seinät	neliön tai suorakaiteen muotoiset, kiiltäväpintaiset tummanpunaruskeat kaakelit vaalein saumoin
Ikkunat	-
Ovet	mm. puunväriset, punaiset ja tummanruskeat laakaovet metallisin vetimin
Seinäkkeet	Osassa wc-tiloja tummanruskea- tai keskiruskeanväriset koppiseinäkkeet
Vesikalusteet	valkeat wc-istuimet, käsienpesualtaat ja suihkuhanat
Varusteet	lattiakaivot, saippuatelineet, käsipaperitelineet, roskakorit
Valaisimet	kattovalaisimet

Kuva 2. Pesuhuone 1080 ja wc-tila 1081 ensimmäisen kerroksen pukuhuoneessa.

Kuva 3. Wc-tila 107 ja suihkuhuone 1079 ensimmäisen kerroksen pukuhuoneessa.

Kuva 4. Wc-tila Elna ja Eero -kokoushuoneen yhteydessä.

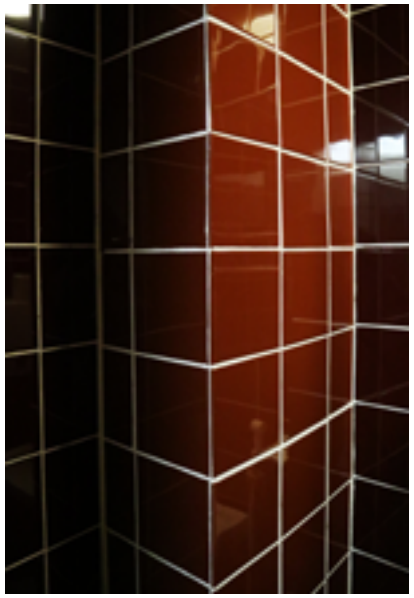

Kuva 5. Kolmannen kerroksen suihkutilan kaakelointia.

Kuva 6. Pukuhuoneiden suihkutila 3095.

Kuva 7. Pukuhuoneiden WC-tila 3060.

Kuva 8. Kampaamon henkilökunnan WC.

Kuva 9. Näyttelijälämpiön WC-tilan ovi.

Kuva 1. Sijaintikaaviot. Ylhäällä ensimmäinen kerros (sininen), keskellä vasemmalla toinen kerros (punainen), oikealla kolmas kerros (vihreä). Alhaalla vasemmalla neljäs kerros (keltainen), oikealla viides kerros (violetti).

HUONEKORTTI 21

REMONTOIDUT SUIHKU- JA WC-TILAT

Tilojen numerot:
1091-1093
3049, 3051, 3072, 3098, 3122, 3123, 3127, 3128
4008a-b, 4002, 4005, 4011a-b,
5027
Tilat alkuperäisessä käytössään, pinnat uusittu.

MATERIAALIT JA KALUSTUS	
Lattia	mm. valkoinen pieni laatta, punainen neliönmuotoinen laatta
Katto	mm. puuverhous, valkoinen levytys
Seinät	mm. valkoinen neliönmuotoinen laatta kirkkaanpunainen neliönmuotoinen laatta tiilikuvioitu laatta
Ikkunat	-
Ovet	mm. puunväriset, punaiset ja tummanruskeat laakaovet metallisin vetimin
Seinäkkeet	kirkkaanpunaiset, tummanharmaat
Vesikalusteet	valkeat wc-istuimet, käsienpesualtaat ja suihkuhanat
Varusteet	lattiakaivot, saippuatelineet, käsipaperitelineet, roskakorit, naulakot
Valaisimet	kattovalaisimet

Kuva 2. Ensimmäisen kerroksen saunatilojen pesuhuoneet on kaakeloitu uudestaan.

Kuva 3. Remontoitu suihkutila 3122 pukuhuoneiden yhteydessä.

Kuva 4. Remontoitu wc-tila 3072.

Kuva 5. Remontoitu wc-tila 3098.

Kuva 6. Viidennen kerroksen pukuhuonetilojen uudistettu suihku- ja wc-tila.

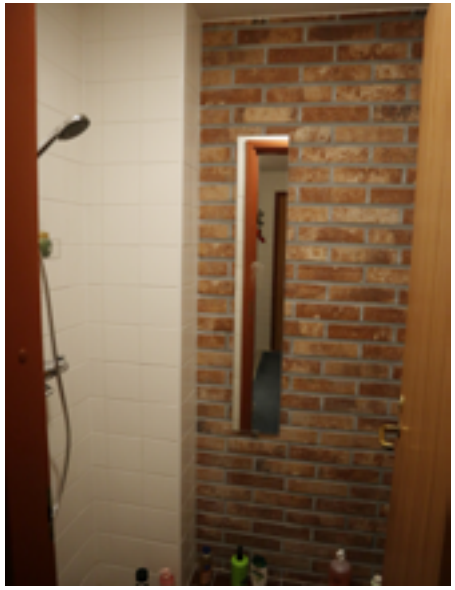

Kuva 7. Remontoitu suihkutila 3051.

Kuva 1. Sijaintikaaviot. Ylhäällä vasemmalla ensimmäinen kerros (sininen), oikealla toinen (punainen). Keskellä kolmas kerros (vihreä) ja alhaalla neljäs kerros (keltainen).

HUONEKORTTI 22

KÄYTÄVÄT

Tilojen numerot: 1019, 1025, 1029, 1030, 1031, 1050
2072, 2040, 2076
3016, 3067, 3068, 3102, 3121
4055
Tilat alkuperäisessä käytössä.

MATERIAALIT JA KALUSTUS	
Lattia	vaalea neliönmuotoinen vinyylilaatta
Katto	mm. kivivillalevy, kuparinvärinen metallipaneeli
Seinät	valkoiseksi maalattu tiili, punatiili
Ikkunat	-
Ovet	punaiset laakaovet
Kiintokalusteet	-
Irtokalusteet	muutamia alkuperäisiä tuoleja ja istuinryhmiä
Varusteet	johtokouruja ja ilmanvaihtoputkistoja ensimmäisessä kerroksessa
Valaisimet	(alakattoon upotetut) toimistovalaisimet
Muuta	öljyvärimaalaukset, julisteet, valokuvat ym. seinälle ripustetut teokset

Kuva 2. Ensimmäisen kerroksen käytävä (1031). Käytävätila johtaa teknisiin tiloihin ja henkilöstön pukuhuoneisiin, seinät ovat valkoiseksi maalattua tiiltä, lattia vinyylilaattaa ja ovet punaisia laakaovia. Käytävillä on tuoleja, jollaisia on ollut henkilökunnan kahviossa alun perin.

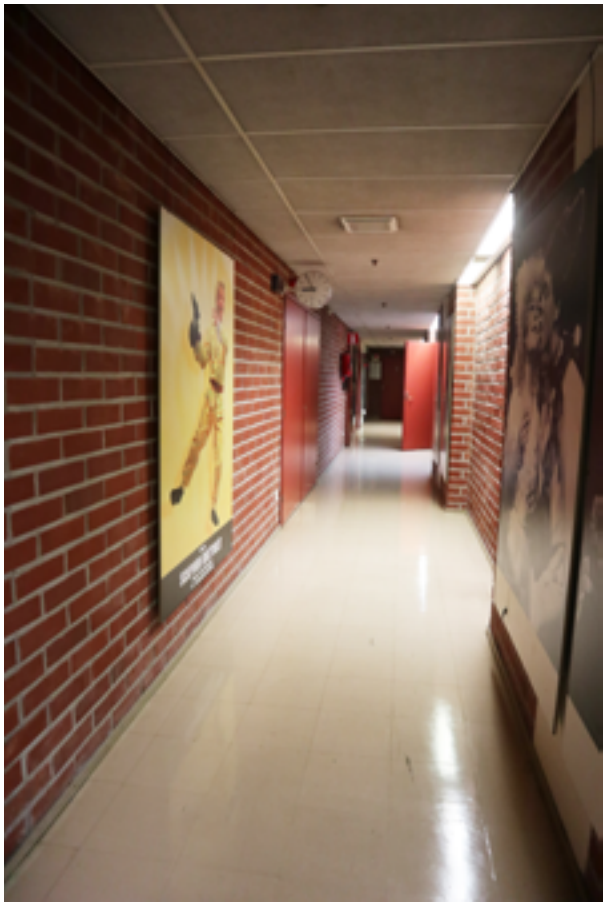

Kuva 3. Ensimmäisen kerroksen käytävä (1050). Punatiili, punaiset laakaovet ja akustoiva alakatto.

Kuva 4. Toisen kerroksen käytävä (2076). Punatiili, punaiset laakaovet ja Lautex-tyyppinen alakatto.

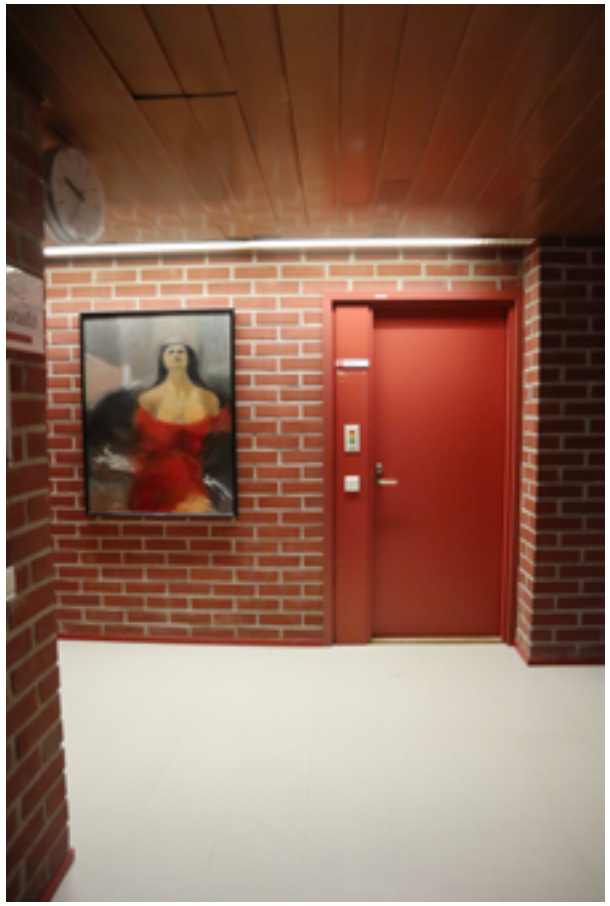

Kuva 5. Toisen kerroksen toimistohuoneiden käytävä (2076).

Kuva 6. Kolmannen kerroksen pukuhuonetiloihin johtava käytävä (3067) on vastaavanlainen kuin saman siiven alempien kerrosten käytävät.

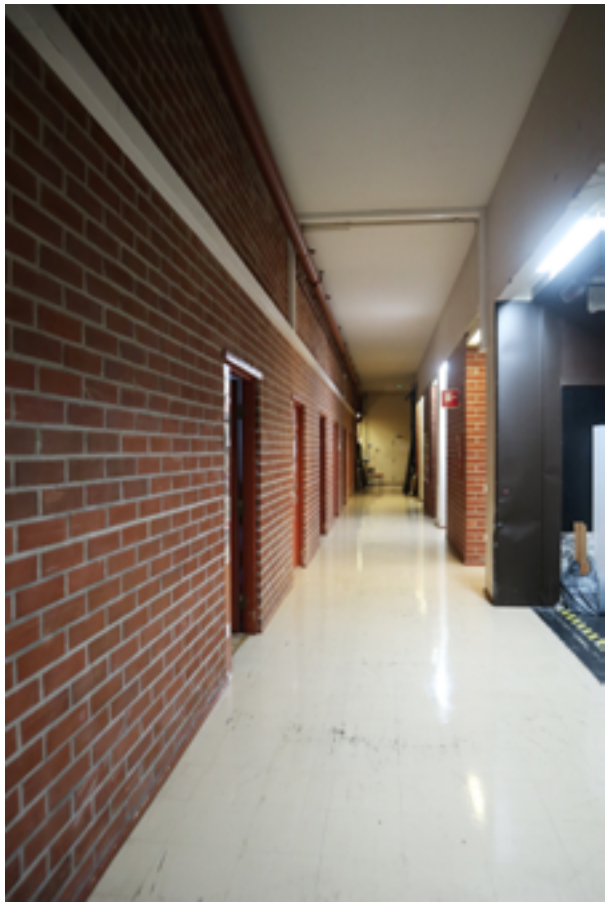

Kuva 7. Kolmannen kerroksen käytävä (3102) entisen harjoitussalin vieressä.

Kuva 8. Kolmannen kerroksen käytävä 3101.

Kuva 9. Neljännen kerroksen laajennusosan käytävä. Valkoista sävymaailmaa rytmittävät tutut punaiset toimistohuoneiden ovet.

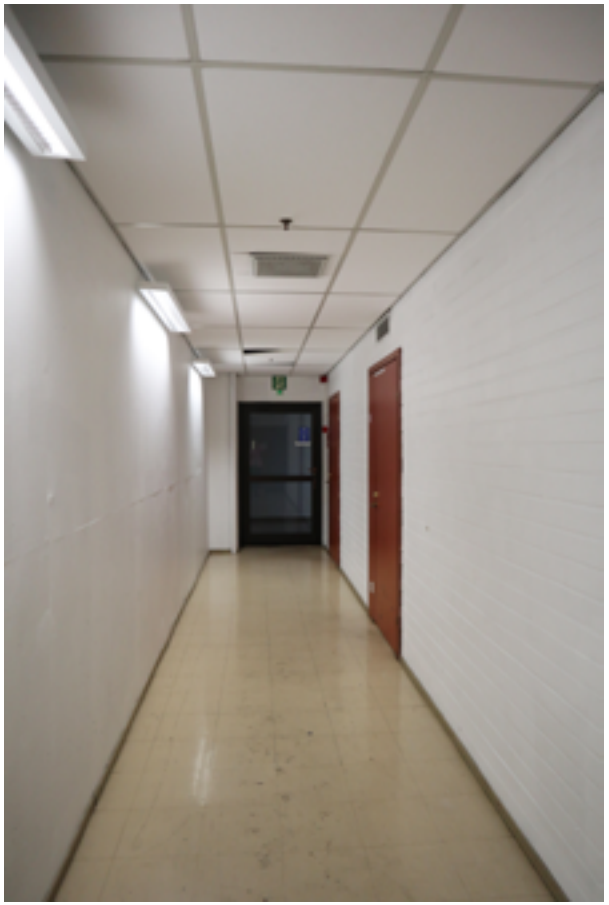

Kuva 10. Viidennen kerroksen käytävä lavastamo-osassa johtaa pukuhuonetiloihin.

Kuva 1. Sijaintikaavio. Porrashuoneiden ja hissien sijainnit osoitettu toisen kerroksen pohjapiirustuksessa.

HUONEKORTTI 23

PORRASHUONEET

Tilojen numerot:
porrashuone 1 (1041-2058-3021-4024-5016)
porrashuone 2 (2060-3022-4025-5017)
porrashuone 3 (1007-2010-3008-4014-5007-6007)
porrashuone 4 (1008-2011-3009-4015-5006-6006)
porrashuone 5 (1048-2075-3117-4054-5045)
porrashuone 6 (1049-2098-3075-4065)
porrashuone 9 (1001-2001-3003-4009-5001)
porrashuone 10 (1002-2002-3002-4010-5002)
Tilat alkuperäisessä käytössään.

MATERIAALIT	
Lattia	mm. viininpunainen kokolattiamatto viininpunainen kivilaatta
Katto	mm. valkoiseksi käsitelty betoni
Seinät	mm. valkoiseksi tai mustaksi käsitelty betoni
Ikkunat	ikkunat ja ovet parvekkeille sekä kattoikkunat porrashuoneissa 1 ja 2
Kaiteet	mm. pyöreät ja neliskulmaiset tummanruskeat metallikäsijohteet, kirkkaanpunaiset käsijohteet

Kuva 2. Porrashuone 2 paikoitushallin vieressä toisesta kerroksesta kuvattuna.

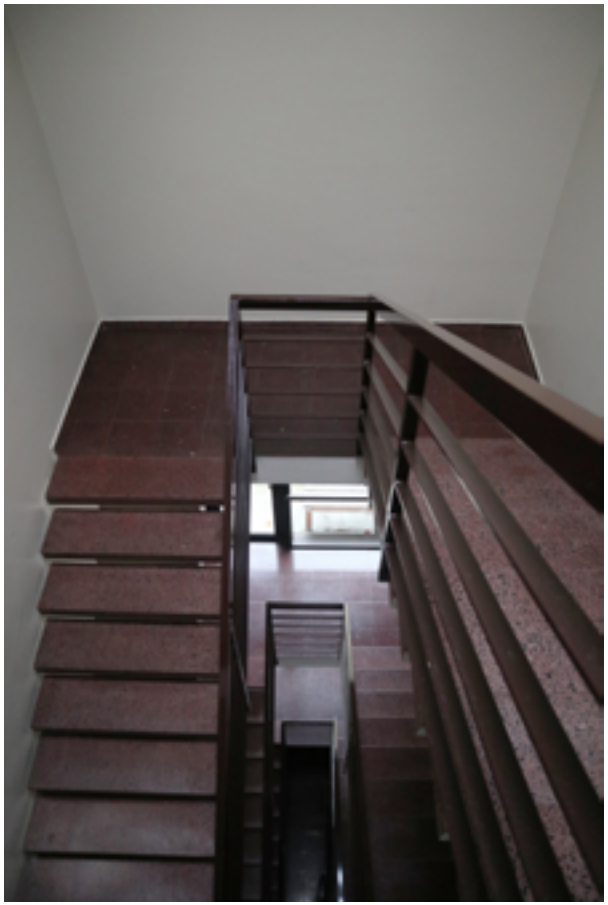

Kuva 3. Porrashuone 1 lavastamon vieressä.

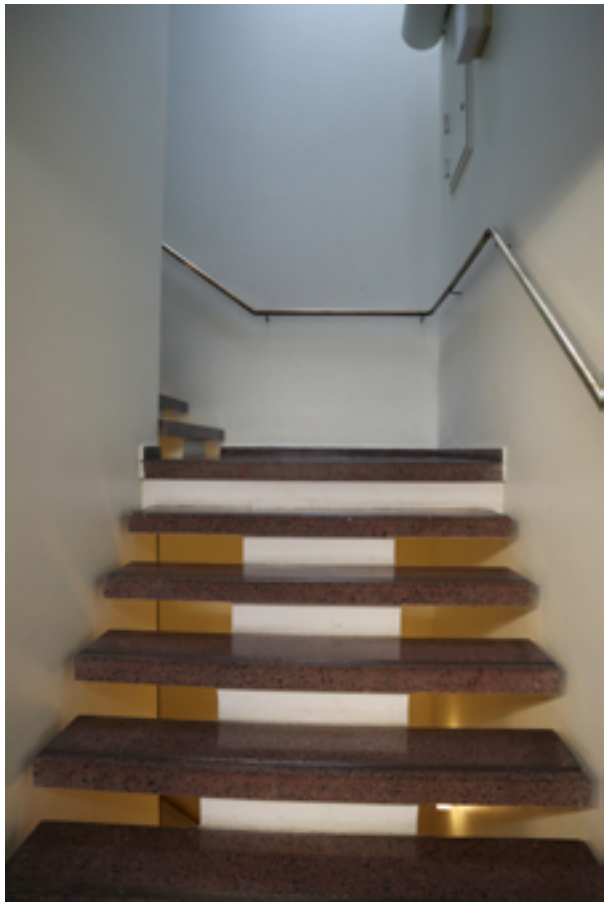

Kuva 4. Pohjoissiiven toimistohuoneiden vieressä oleva porrashuone 5 kiertää hissin.

Kuva 5. Porrashuoneeseen 2 liittyy tuuletusparvekkeita.

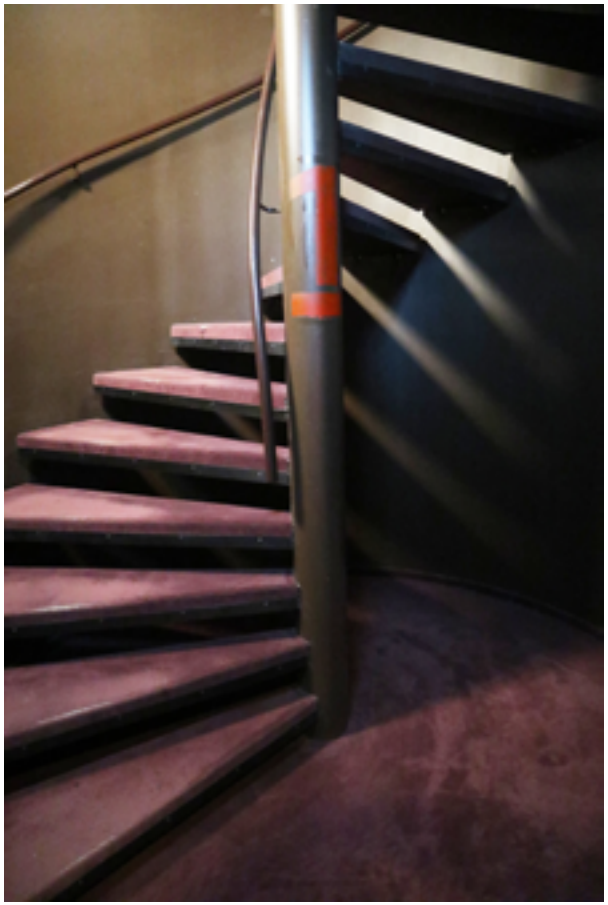

Kuva 6. Näyttämön vierellä on kaksi kierreportaikkoa (porrashuoneet 3 ja 4).

Kuva 7. Yleisölämpiön hissi 1 porrashuoneen 10 vieressä on remontoitu. Uudistuksen yhteydessä hissi sai sisäpuolelleen liukuovet, joka poistavat kiilautumisvaaran.

Kuva 8. Porrashuone 9 yleisölämpiöiden yhteydessä toimii hätäpoistumistienä. Porrashuone on vastaavanlainen kuin porrashuone 10.

Kuva 9. Porrashuone 5 pohjoissiivessä henkilökunnan työhuoneiden ja pukuhuoneiden vieressä.

Kuva 10. U-mallisen portaan keskelle jää puupaneloitu hissi porrashuoneessa 5.

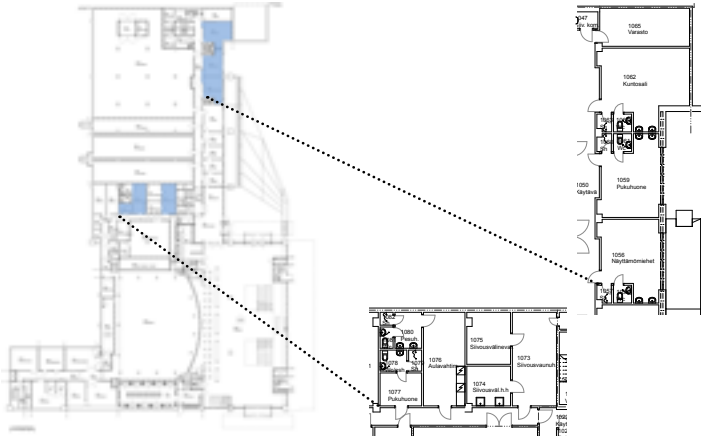

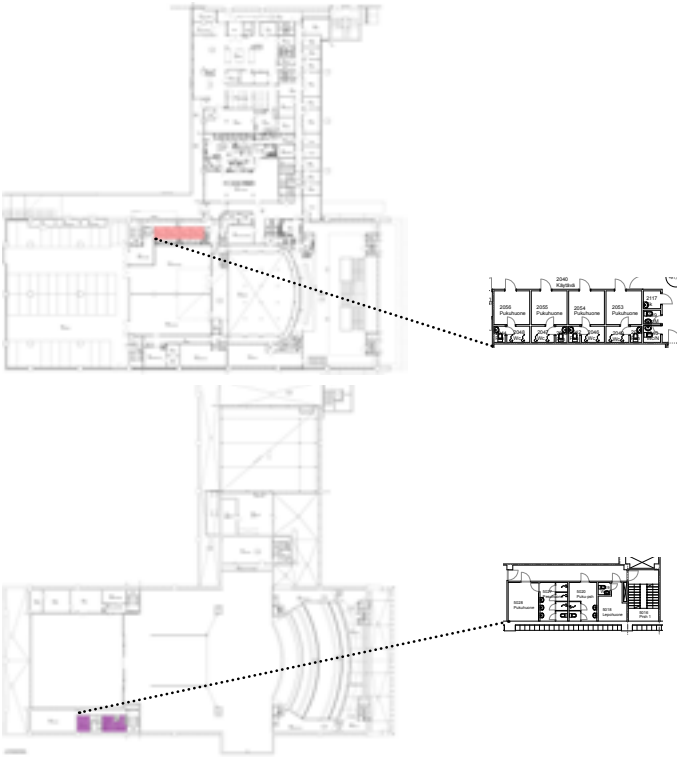

Kuva 1. Sijaintikaaviot, ylhäällä ensimmäinen ja keskellä toinen ja alimpana viides kerros.

Kuva 2. Pohjapiirustukset.

HUONEKORTTI 24

PUKUHUONEET

Tilojen numerot: 1056, 1077 (pukuhuoneet), 1059 (näyttämömiesten tauko/pukuhuone), 1062 (kuntosali), 1073 (siistijöiden pukuhuone ja taukotila - siivousvaunuhuone), 1076 (vahtimestareiden pukuhuone), 2053-2056 (pukuhuoneet), 5020 ja 5028 (pukuhuoneet), 5018 (lepohuone)
Tilojen alkuperäinen käyttö: kuntosali 1062 ja näyttämömiesten tila 1059 olleet pukuhuoneita
Tilan nykyinen käyttö: pukuhuoneet, lepohuone ja kuntosali
Keskeiset muutokset:
- 2010 (lupa) pukuhuone 1062 muutettu kuntosaliksi
- 2021 viidennen kerroksen pukuhuonetilat remontoitu

MATERIAALIT JA KALUSTUS	
Lattia	vinyylilaatta (pukuhuoneet, 1. ja 2. krs) kumimatto (kuntosali) muovimatto (pukuhuoneet, 5. krs)
Katto	betoni, valkoinen levytys
Seinät	valkoiseksi maalattu tiili ja betoni (1052, 1059, 1056,) punainen kaakeli (1052, 1056) tummanharmaa kaakeli (1062)
Ikkunat	yläikkunanauha, ruskeat karmit ja puitteet (1052, 1059)
Ovet	punaiset laakaovet
Kiintokalusteet	ruskeaoviset, metalliset säilytyslokerot
Irtokalusteet	alkuperäistä kalustusta (ruskealla kankaalla verhoillut tuolit, punertavanruskeat nahkatuolit)
Varusteet	keittiökaapisto (siistijöiden taukotila 1073)
Valaisimet	LED-kattovalaisimet

Kuva 3. Siistijöiden puku- ja taukotila alimmassa kerroksessa. Pukuhuoneissa on alkuperäisiä säilytyskaappeja. Tilojen seinät ovat valkoiseksi maalattua tiiltä ja betonia, lattia vinyylilaattaa.

Kuva 4. Alimman kerroksen pukuhuoneissa alkuperäiset pintamateriaalit ovat säilyneet.

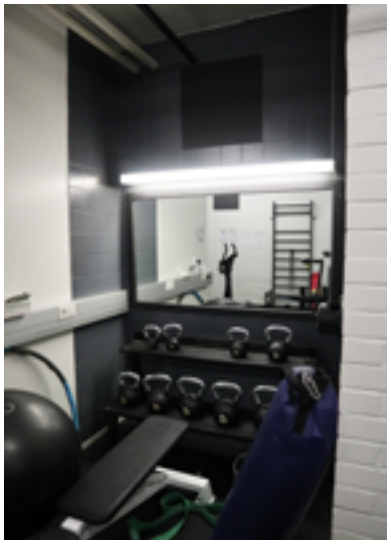

Kuva 5. Kuntosaliksi muutetun pukuhuoneen pintamateriaalit on uusittu.

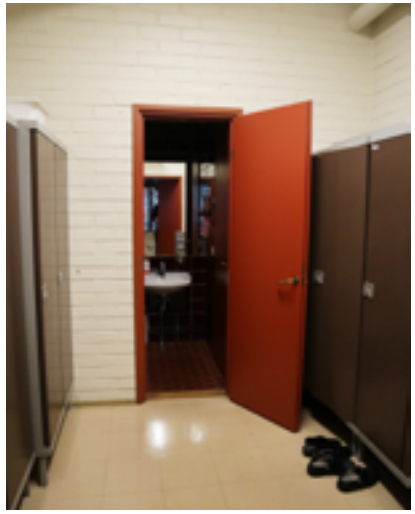

Kuva 6. Toisen kerroksen pukuhuonetilat henkilökunnan sisäänkäynnin yhteydessä ovat säilyneet hyvin alkuperäisinä.

Kuva 7. Toisen kerroksen pukuhuoneissa on muovipinnoitetut laattalattiat, ruskeat säilytyslokerot sekä punaiset laakaovet wc-ja suihkutiloihin.

Kuva 8. Viidennen kerroksen pukuhuonetilat on remontoitu vuonna 2021.

Kuva 9. Uudet kaapistot viidennessä kerroksessa ovat tummanharmaat.

Kuva 1. Sijaintikaavio.

HUONEKORTTI 25

VARASTOT JA TEKNISET TILAT, 1. KRS

Tilojen numerot: 1066, 1067 ja 1091 (väestönsuojat/varastot), 1069 (pukuvarasto), 1065 (varasto)
1033 (lämmönjakohuone), 1035 (puhelinvaihdehuone), 1038 (puhelinjakamo), 1040, 1041 ja 1043 (varastot), 1036 (pikapuhelin), 1037 (akut), 1043 (varasto), 1044 (hissikonehuone), 1083 ja 1084 (arkistot)
1014-1016 (muuntamo), 1017 (akkuhuone), 1023 (sprinklerhuone), 1024 (sähköpääkeskus), 1086 (vesimittarihuone)
Tilat pääsääntöisesti alkuperäisessä käytössä. Toinen arkistotiloista 1083 on alun perin osoitettu siivoojien kokoushuoneeksi, ja lämmönjakohuoneen varasto 1043 kompressorihuoneeksi.

Kuva 2. Sijaintikaavio.

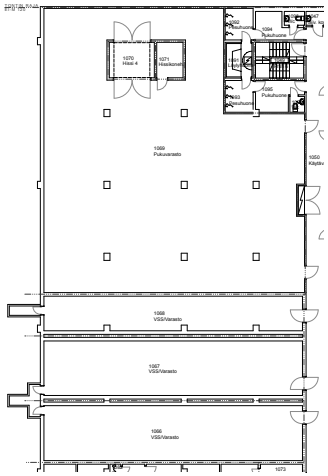

Kuva 3. Pohjapiirustus.

Kuva 4. Pukuvarastosta on tavarahissiyhteys ylempiin kerroksiin. Ennen neljännen kerroksen laajennusta hissi johti vesikatolle, jossa vaatteita tuuletettiin.

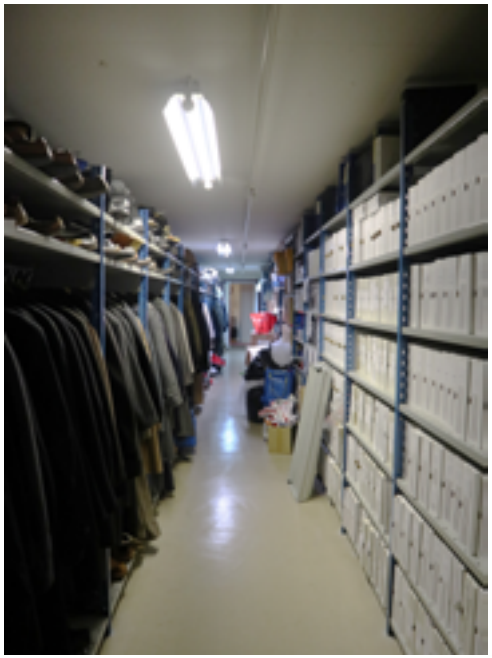

Kuva 5. Väestönsuojatila, joka toimii pukuvarastona ja arkistona.

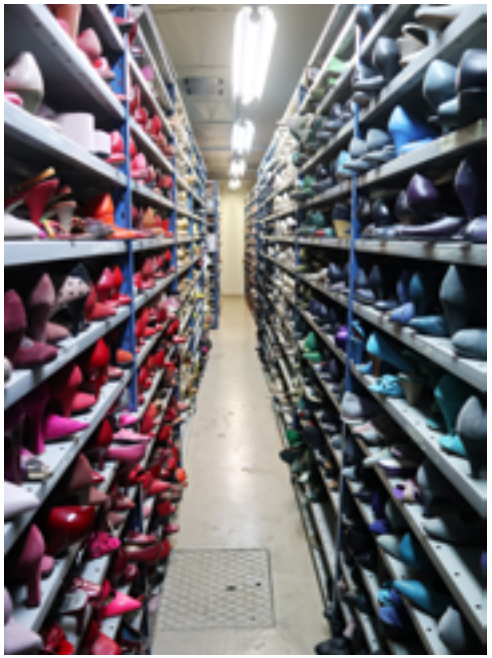

Kuva 6. Pukuvarasto.

Pohjakerroksessa sijaitsee kolme väestönsuojatilaa, jotka rauhan aikana palvelevat varastotilana. Väestönsuojatilat on varustettu väestönsuojavarustein ja rakenteet ovat tyypilliset väestönsuojatiloille.

Väestönsuojien vieressä sijaitsee pukuvarasto. Varasto on yksi suuri tila, kantavana rakentena betonipilarit. Varaston pohjoispäädyssä sijaitsee tavarahissi sekä hissin konehuone sekä vesipiste. Tilat ovat alkuperäisessä kunnossa.

Kuva 7. Sijaintikaavio.

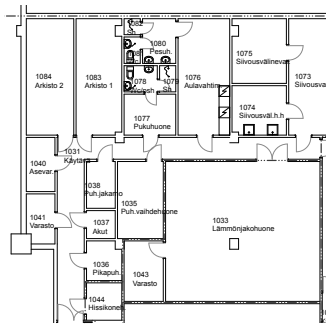

Kuva 8. Pohjapiirustus.

Kuva 9. Alkuperäinen näyttämökoneiston hydraulinen mottoori on säilytetty.

Kuva 10. Lämmönjakohuone, kuvassa lämmönvaihdin.

Kuva 11. Sijaintikaavio.

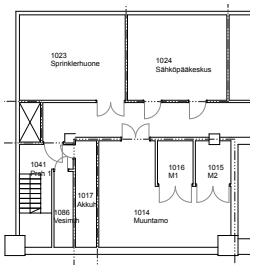

Kuva 12. Pohjapiirustus.

Kuva 14. Muuntamohuone, jossa kaksi muuntajaa. Muuntajat palvelevat sekä Työväen Teatteria että Työväentaloa.

Kuva 13. Sähköpääkeskus.

Kuva 15. Sprinklerhuone. Vedet johdetaan kaupungin hulevesijärjestelmään, ja tukkeiden vuoksi vesi on noussut ajoittain teatterin alimpaan kerrokseen.

VARASTOT JA TEKNISET TILAT, 2., 4. JA 5. KRS

Kuva 16. Sijaintikaavio.

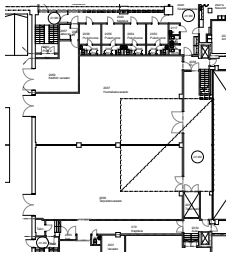

Kuva 17. Pohjapiirustus.

Tilojen numerot: 2036 (tarpeistovarasto), 2037 (huonekaluvarasto), 2059 (keittiön varasto)
4027 (varasto)
5047, 5047a ja 5047b (varastot), 5033a ja 5033b (elektroniikkapajat)
Toisen ja neljännen kerroksen tilat alkuperäisessä käytössään.
Viidennen kerroksen tiloja jaettu pienemmiksi tiloiksi. Tila 5034 (nyk. 5047a) ollut alun perin purunpoistohuone.

Kuva 18. Huonekaluvarastosta on muiden toisen kerroksen varastojen tavoin suora yhteys paikoitushalliin.

Kuva 19. Tarpeistovarasto.

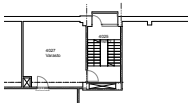

Kuva 20. Sijaintikaaviot, ylhäällä 4. kerros ja alhaalla 5. kerros.

Kuva 21. Pohjapiirustukset vastaavista kerroksista.

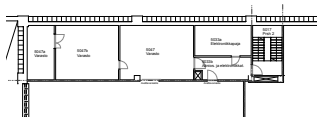

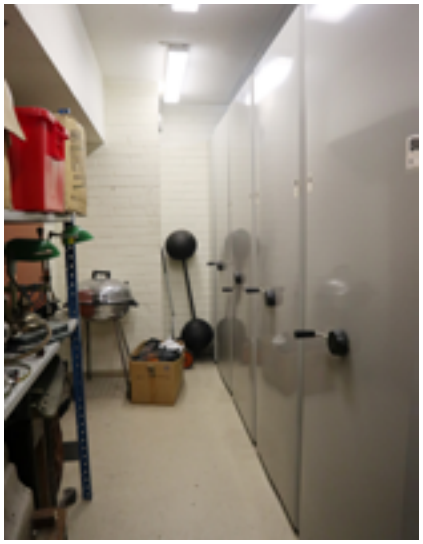

Kuva 22. Neljännen kerroksen varasto, joka avautuu lavastamon korkeaan tilaan.

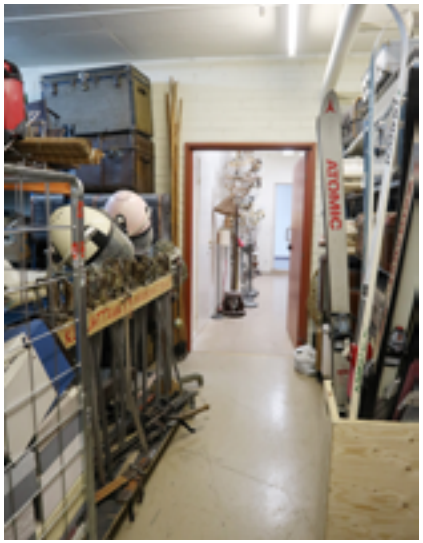

Kuva 23. Viidennen kerroksen varastotilat.

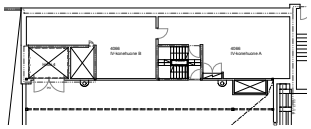

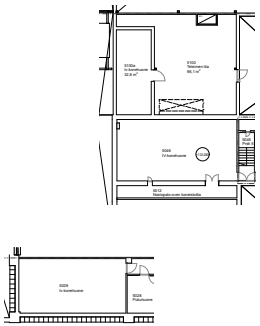

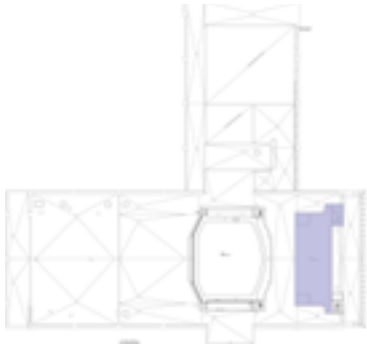

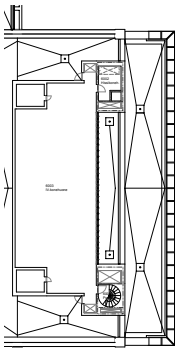

Kuva 24. Sijaintikaaviot, ylimpänä 4. kerros, keskellä 5. ja alimpana 6. kerros.

Kuva 25. Pohjapiirustukset vastaavien kerrosten kohdalta.

ILMANVAIHTOKONEHUONEET

Tilojen numerot: 4066a ja b, 5046, 5100 ja 5100a, 5029, 6003
Konehuoneet alkuperäisessä käytössään. Viidenteen kerrokseen rakennettu ilmanvaihtokonehuone vuonna 2009 (5100a) ja tekninen tila vuonna 2013 (5100b).
Kuudennen kerroksen tiloja yhdistetty. Neljännen kerroksen tilat ja viidennen kerroksen tila t5046 ja 5029 entisellään.

Kuva 26. Viidennen kerroksen ilmanvaihtokonehuone.

Kuva 27. Näkymä vesikatolta.

Kuva 1. Sijaintikaaviot.

HUONEKORTTI 26

PAIKOITUSHALLI

Tilan numerot: 2061
Tila alkuperäisessä käytössään.

Paikoitushalli käsittää parikymmentä henkilökunnan autopaikkaa. Alapohja on asfaltoitu, katossa kuparinväriset metallisäleiköt. Tilassa suuret, punatiilipintaiset pilarit, tilaa kiertää nauhamainen aukotus, jossa säleikkö. Papinkadun varressa katon alapinta laskee lavastamon lastauslaiturin kohdalla. Tilasta kolme lastausovea varastotiloihin. Ajo tapahtuu sisäpihan puolelta, kompressoritila ja muita teknisiä tiloja vasten paikoitushallia.

Kuva 2. Paikoitushalli. Alakatto vaikuttaa olevan samaa materiaalia kuin näyttämön katto: kuparinväristä metalliritilää.

Kuva 3. Punatiiliseinässä on lastausovet tarpeisto-, huonekalu- ja keittiön varastotiloihin.

Kuva 4. Paikoitushallissa on kaksi sisäänkäyntiä: toinen Satamakadulta ja toinen sisäpihalta.

8 TEATTERIRAKENNUKSEN KESKEISET MUUTOKSET JA SÄILYNEISYYS

8.1 ULKOASUN MUUTOKSET JA JULKISIVUJEN SÄILYNEISYYS

Tampereen Työväen Teatterin ulkoasu on säilyttänyt alkuperäiset ominaispiirteensä erittäin hyvin.

Suurimmat ulkoasua koskevat muutokset ovat korotuskerrokset pohjoissiivessä neljännessä ja viidennessä kerroksessa. Vuonna 2009 konehuonetta laajennettiin ja vuonna 2013 neljäs ja viides kerros laajenivat toimistohuoneiden, harjoitussalin sekä teknisen tilan muodossa. Nämä muutokset vaikuttavat idän ja lännen suuntaan avautuviin julkisivuihin, erityisesti Hämeenpuistoon avautuvaan itäfasadiin.

Lupakuvien perustella vuonna 2009 toteutettu korotuskerros on suunniteltu punatiilipintaseksi. Vuoden 2013 neljännen kerroksen korotuskerros on polttomaalattua, tummanruskeaa alumiinia. Lisäksi kerroksessa on säleikköä, jonka taakse jää harjoitussalin ikkunat. Neljännen kerroksen toimistolaajennuksessa on nauhamaiset ikkunat, jotka ovat muihin kerroksiin nähden hieman suuremmat. Ylempi kerros on Cor-Ten teräksistä poimuprofiililevyä, sekä teknisen tilan osalta alumiinilevytystä.

Länsijulkisivussa sisäpihan puolella rakennuksen vuoden 2009 korotuskerros on myös suunniteltu tiilipintaisena, mutta vuonna 2013 siihen on vaihdettu tummanruskea lasi. Muu laajennusosa on lännen suunnalta nähtynä pääasiassa Cor-Ten terästä, yläosassa on tummanruskea säleikkö.

Lisäksi Hämeenpuiston puolella pohjoisjulkisivuun on lisätty LED-valonäyttö sekä kirjainkyltit vuonna 2015.

Muutokset on pyritty sopeuttamaan vanhaan, vaikka ne myös erottuvat uutena lisäyksenä materiaalivalintojensa puolesta. Muutokset eivät ole vaarantaneet rakennuksen keskeisiä arvoja, vaan ne on sopeutettu onnistuneesti rakennuksen ilmeeseen. Ruostuvan teräksen käyttö julkisivuissa luo selkeästi erotettavan uuden kerrostuman rakennukseen, mikä kuitenkin materiaaliltaan sointuu alkuperäiseen julkisivuilmeeseen.

Korotuksia lukuun ottamatta itäjulkisivu on säilynyt huomattavan alkuperäisenä, ja Satamakadun puoleinen eteläjulkisivu on säilynyt käytännössä muuttumatta. Rakennuksen 1980-luvun ominaispiirteet ovat säilyneet hyvin: puhtaaksimuuratut tiilijulkisivut, lämpiön erkkeriosa, sisäänkäyntikatokset, näyttämötorni viistettyine pintoineen, sivunäyttämön uloke sekä tummanruskeat säleiköt ja pellitykset. Lisäksi nauhamaiset ikkunat, tiilipilasterit, parvekkeet sekä ulkonevat ikkunaerkkerit Satamakadun ja Papinkadun suunnassa ovat säilyneet.

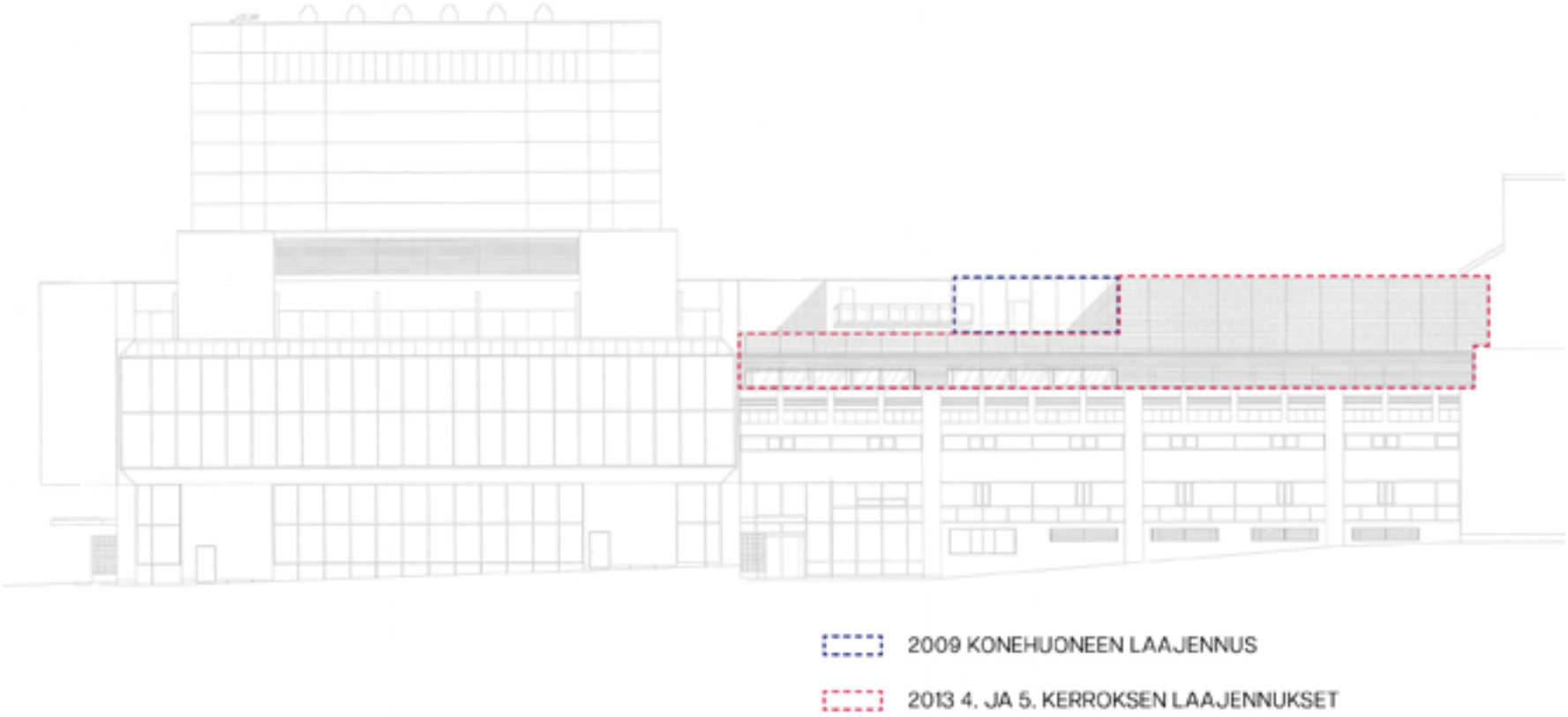

Kuva 128. Itäjulkisivun säilyneisyyskaavio.

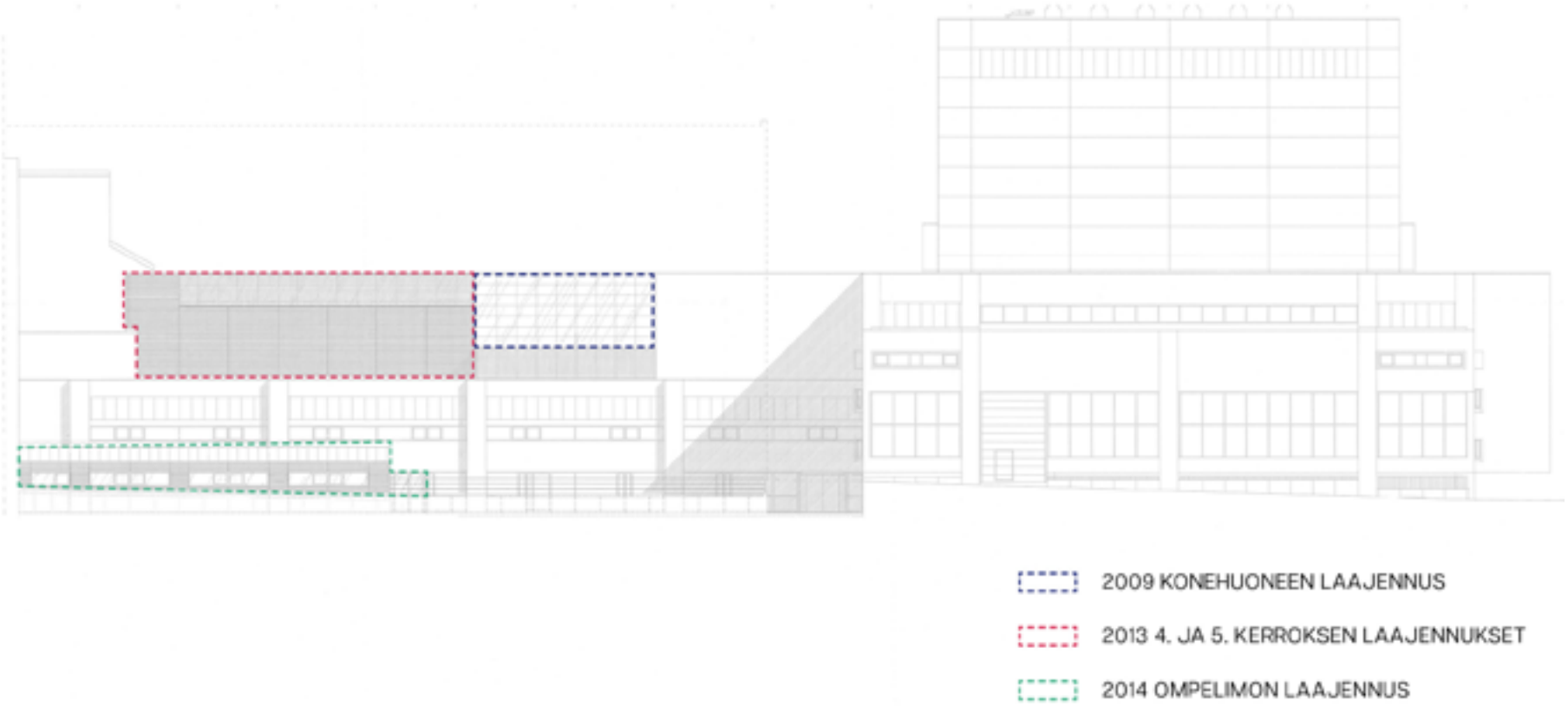

Kuva 129. Länsijulkisivun säilyneisyyskaavio.

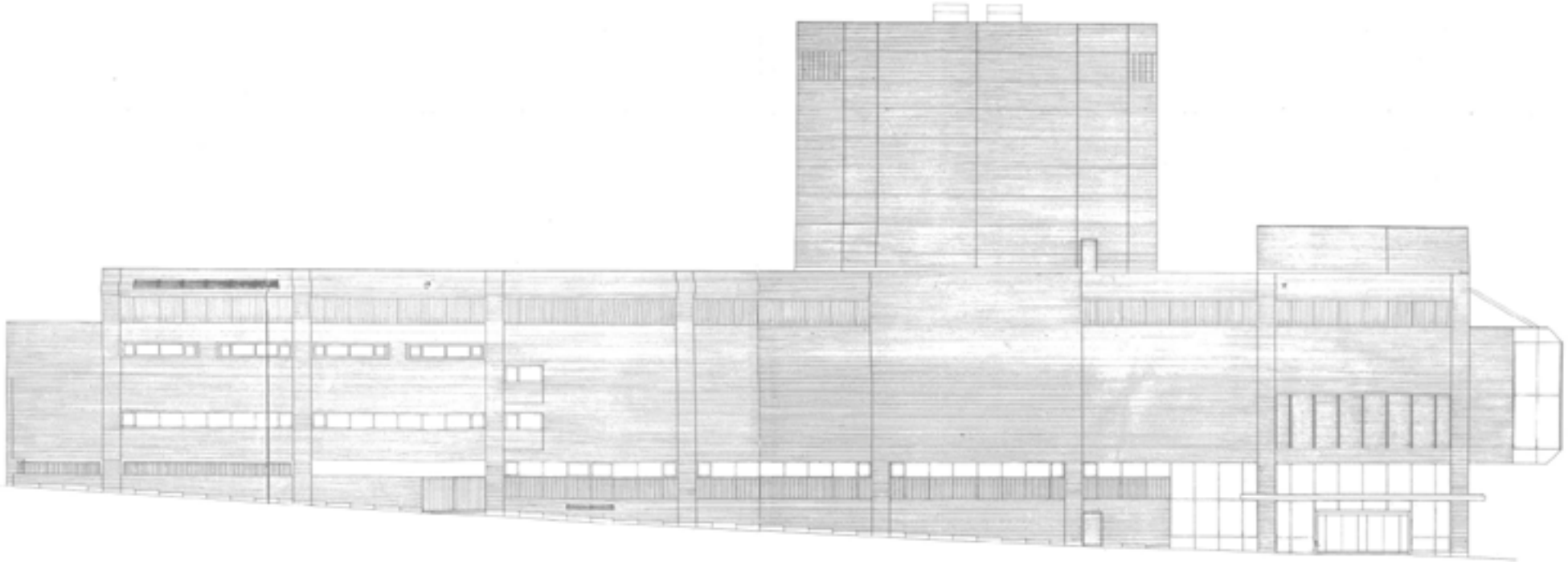

Kuva 130. Eteläjulkisivun säilyneisyyskaavio.

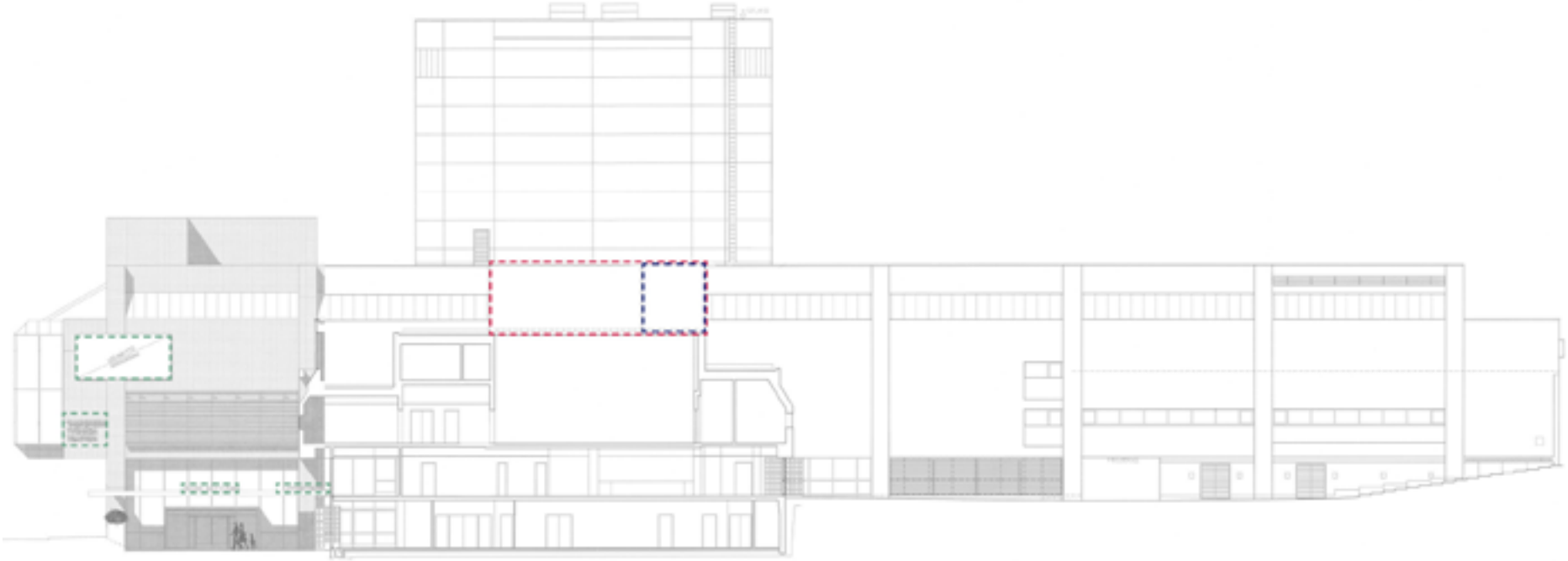

2009 KONEHUONEEN LAAJENNUS

2013 4. JA 5. KERROKSEN LAAJENNUKSET

2015 MAINOSKYLTIT (JA PIHAMUUTOKSET)

Kuva 131. Pohjoisjulkisivun säilyneisyyskaavio (julkisivuleikkaus).

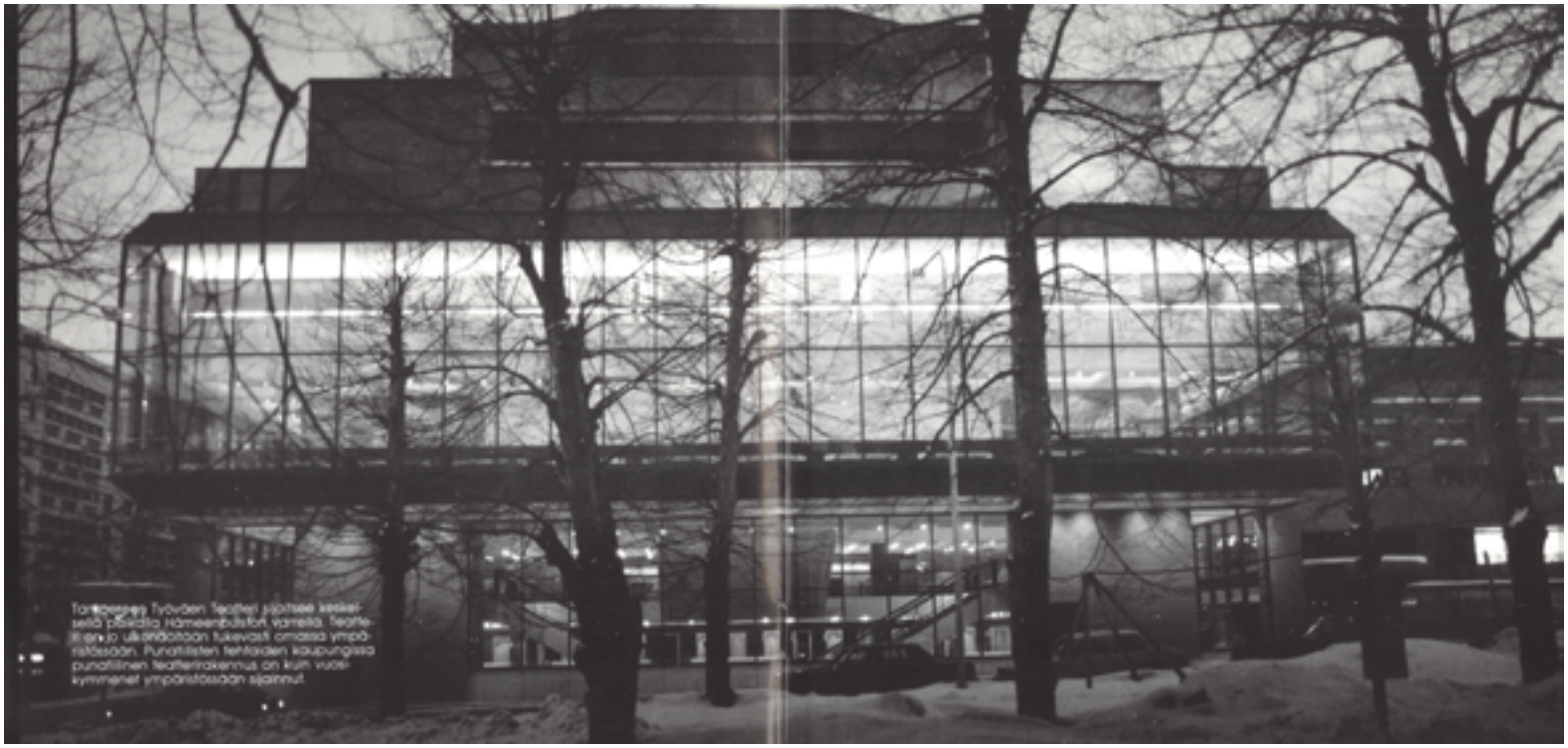

Kuva 132. Hämeenpuiston julkisivu vuonna 1985. (Paavola ym. 1985.)

Kuva 133. Pohjoisempi pääsisäänkäynti ja lipunmyynnin sisäänkäynti 1980-luvulla.
(Tamperské divadlo pracujících 1988, 3.)

Kuva 134. Pohjoisempi vaatehallin sisäänkäynti sekä lipunmyynnin sisäänkäynti kuvattuna marraskuussa 2023.

Kuva 135. Tampereen Työväen Teatteri Hämeenpuiston ja Satamakadun kulmassa.
(Tampereen Työväen Teatterin juhlaviikko 23.–29.9.1985).

Kuva 136. TTT kuvattuna syksyllä 2023. Julkisivut ovat säilyneet huomattavan alkuperäisinä.

Kuva 137. Sisäänkäynti Työväentalon näyttämötiloihin Hämeenpuistosta ilmeisesti 1980-luvulla. (Paavola ym. 1985b, 49).

Kuva 138. Työväentalon sisäänkäynti kuvattuna vuoden 2023 marraskuussa.

Kuva 139. Uuden teatteritalon pääsisäänkäynti. Vasemmalla näkyy purettu vitriiniosa, joka muistuttaa lämpiön lasiuloketta. (Paavola ym. 1985b, 49.)

Kuva 140. Työväen Teatterin pohjoinen sisäänkäynti kuvattuna marraskuussa 2023. Sisäänkäynti itsessään on alkuperäinen, julkisivuun on lisätty kylttejä.

8.2 SISÄTILOJEN MUUTOKSET JA SÄILYNEISYYS

Työväen Teatterin rakennus on säilynyt huomattavan alkuperäisenä myös sisätiloiltaan. Teatterin päätilat - vaatehalli ja yleisölämpiöt sekä suuri näyttämö - ovat kohdanneet vuosien saatossa suhteellisen vähän muutoksia. Suurimmat muutokset ovat kohdistuneet suuren näyttämön sivu- ja takatiloihin, kun vuonna 2013 sivutilat suljettiin ja rakennettiin ulokemaiset sivuaitiot suljettuine takatiloineen. Myös muutos avo-ohjaamoksi vaikutti teatterin tilalliseen luonteeseen, kun ohjaamo laskeutui osaksi katsomoa. Muutokset on kuitenkin tehty hillitysti ja esimerkiksi samanlaisten teatteri-istuinten käyttäminen myös uusissa aitiotiloissa sitoo ratkaisut alkuperäiseen ilmeeseen.

Yleisötiloista suurimpana muutoksena voidaan todeta välipohjien rakentaminen tuulikaappien edustalle vaatehallissa, joka on sulkenut vaatehallin ja lämpiötilojen tilallista yhteyttä. Kapeahko yhteys on kuitenkin edelleen olemassa. Samoin tarjoilualueiden lisääminen vaatehallin ja kolmannen kerroksen lämpiön Hämeenpuiston julkisivun keskivaiheille on erottuva toiminnallinen lisäys muutoin alkuperäisinä säilyneissä tiloissa. Samoin toisen kerroksen kahviotasolla keittiötilan laajennus sekä tarjoilualueen siirtoseinät muuttivat jonkin verran lämpiön tilallista luonnetta. Myös kalustuksen uudistaminen ja alkuperäisten, varta vasten teatterille suunniteltujen kalusteiden poistaminen on vähentänyt tilan arvokkuuden tuntua, mutta oleelliset pintamateriaalit sekä valaistus ovat säilyneet. Yleisötiloista myös lippumyymälä on menettänyt osittain alkuperäisen luonteensa kahden kerroksen korkuisena tilana, kun jo 1990-luvulla rakennettiin toiseen kerrokseen välipohja yleisön tupakkalämpiölle.

Keskeisiä muutoksia ovat olleet neljännen ja viidennen kerroksen korotukset. Vuonna 2013 neljänteen kerrokseen rakennettiin uusi harjoittelusali, joka on kahden kerroksen korkuinen. Samassa yhteydessä lisättiin toimistoja neljänteen kerrokseen sekä näyttelijöiden pukuhuoneita kolmanteen kerrokseen, ja entisen harjoitussalin parviratkaisu poistettiin. Viidennen kerroksen ilmanvaihtokonehuonetta laajennettiin jo vuonna 2009 ja laajennuksen viereen sijoitettiin lisää teknistä tilaa vuonna 2013.

Henkilökunnan sisäänkäyntiaula sekä kahviotila keittiöineen on uudistunut. Teatteritoimintaan liittyvistä aputiloista ompelimo ja kampaamo ovat kohdanneet suurimmat muutokset. Ompelimoa laajennettiin ja tilajakoa uudistettiin vuoden 2014 aikana, jo sitä ennen tilaan oli toteutettu muutoksia. Kampaamotilat uudistettiin vuoden 2013 aikana.

Muita pienehköjä muutoksia ovat olleet tilojen yhdistäminen ja eriyttäminen: muun muassa toimistohuoneita on jaettu pienemmiksi tiloiksi ensimmäisessä ja toisessa kerroksessa, samoin kuin varastoja esimerkiksi viidennessä kerroksessa. Lisäksi joitakin wc-tiloja on uudistettu.

Keskeisiä muutoksia on kuvattu seuraavan sivun kaaviossa.

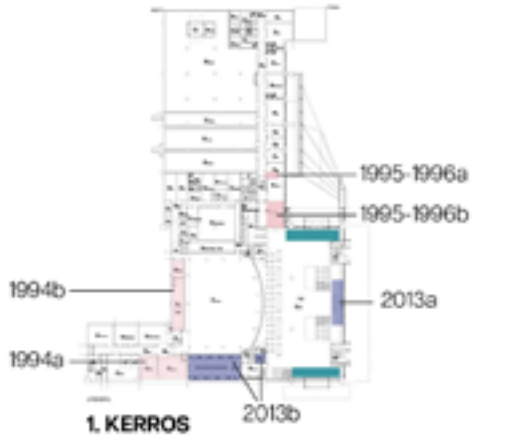

1. KERROS

2. KERROS

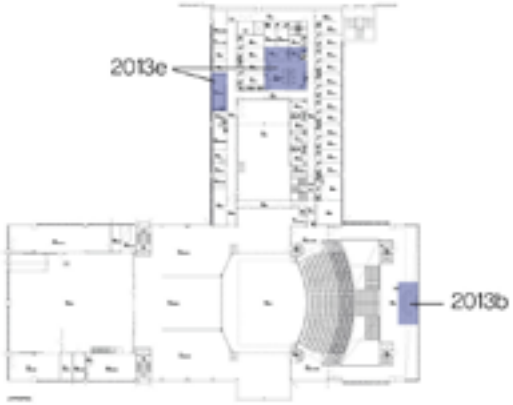

3. KERROS

4. KERROS

5. KERROS

KESKEISET MUUTOKSET

1994
a) virityshuoneen ja äänittämön välinen seinä (1. krs)
b) räjähdevaraston erottaminen varastosta (1. krs)

1995-1996
a) lippumyymälän ovimuutos (1. krs)
b) välipohja lippumyymälän yläpuolelle (1. ja 2. krs)
c) henkilökunnan sisääntulohallin vahtimestarikopin muutokset (2. krs)
d) kokoustila Anna-Liisa (2. krs)

2001
vaatehallin uusi välipohja ja kahviotason laajennus (1. ja 2. krs)

2009
a) henkilökunnan kahvion laajennus, keittiötilan uudelleenjärjestelyt ja kabinetin poistaminen, neuvontatilojen uudistukset (2. krs)
b) ilmanvaihtokonehuoneen laajennus (5. krs)

2012
a) suuren näyttämön sivuaitiot ja sivulämpiöt, ohjaamotilojen muutokset (4. krs)
b) uudet wc-istuimet koko rakennukseen (ei esitetty piirroksissa)

2013
a) tarjoilualueet yleisölämpiöissä ja vaatehallissa (1. ja 3. krs)
b) yleisö-wc-tilojen muutokset, siivoushuoneesta inva-wc (1. krs)
c) toisen kerroksen lämpiön tarjoilualueen laajennus ja keittiötila (2. krs)
d) ompelimotiloihin sovitushuoneet (2. krs)
e) kampaamotilojen tilajakomuutokset, pukuhuollon tilat entisiin työhuoneisiin (3. krs)
f) neljännen kerroksen laajennus: harjoitussali ja toimistot (4. krs)
g) teknisen tilan laajennus viidennessä kerroksessa

2014
ompelimon laajennus ja huonejakomuutokset (2. krs)

Kuva 141. Keskeiset muutokset teatterirakennuksessa sen valmistumisen jälkeen.

Kuva 142. Ensimmäisen kerroksen säilyneisyyskaavio. Keskeisesti muuttuneimpia osia tässä kerroksessa ovat lippumyymälän ja sisäänkäyntien lisätyt välipohjat, tarjoilualue sekä yleisön wc-tilojen muutokset, erityisesti naisten wc-tila. Lisäksi studiotiloja Satamakadun puoleisella julkisivulla (kuvassa alhaalla) sekä saunatilat pohjoisosassa ovat kokeneet muutoksia.

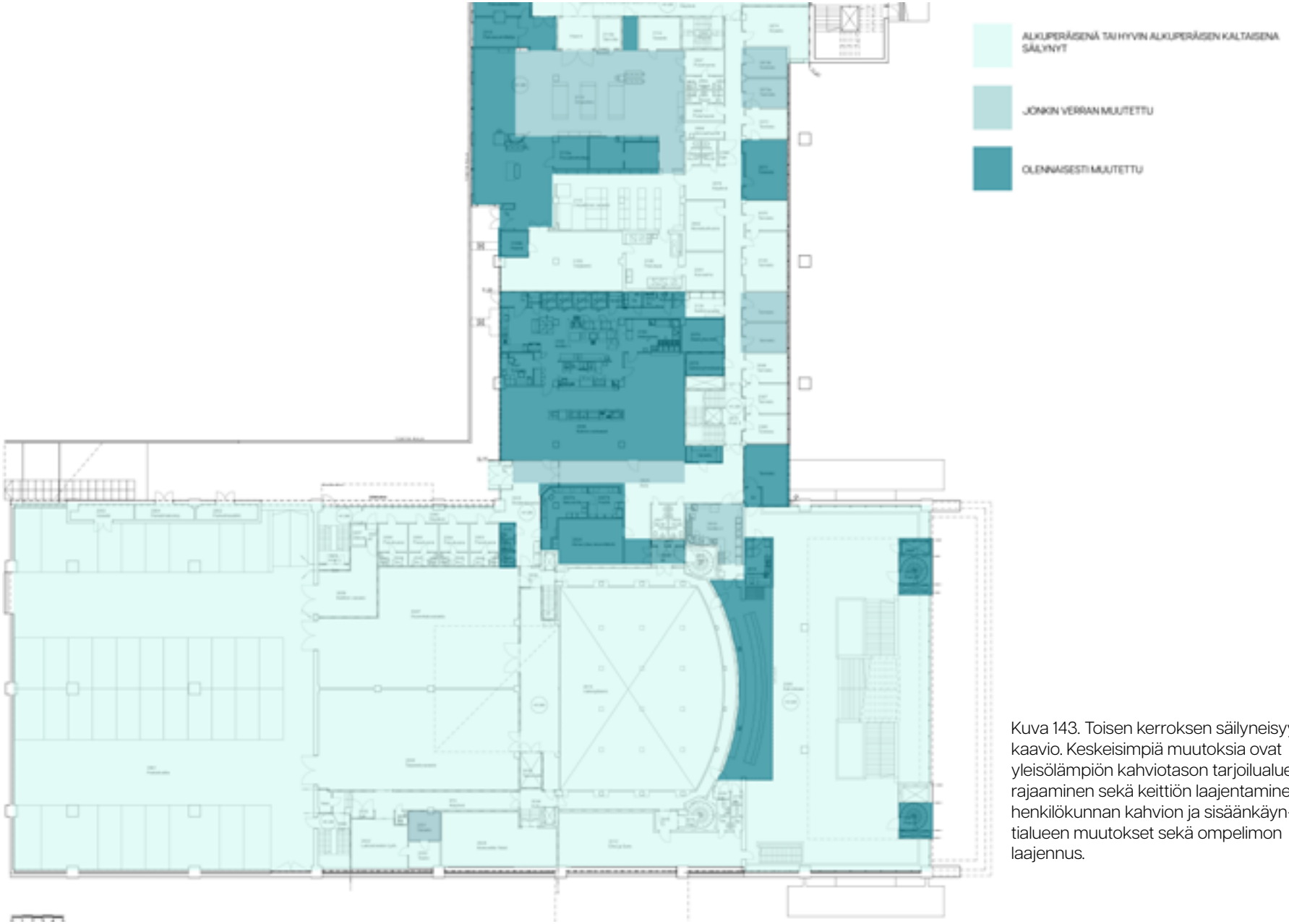

Kuva 143. Toisen kerroksen säilyneisyyskaavio. Keskeisimpiä muutoksia ovat yleisölämpiön kahviotason tarjoilualueen rajaaminen sekä keittiön laajentaminen, henkilökunnan kahvion ja sisäänkäyntialueen muutokset sekä ompelimon laajennus.

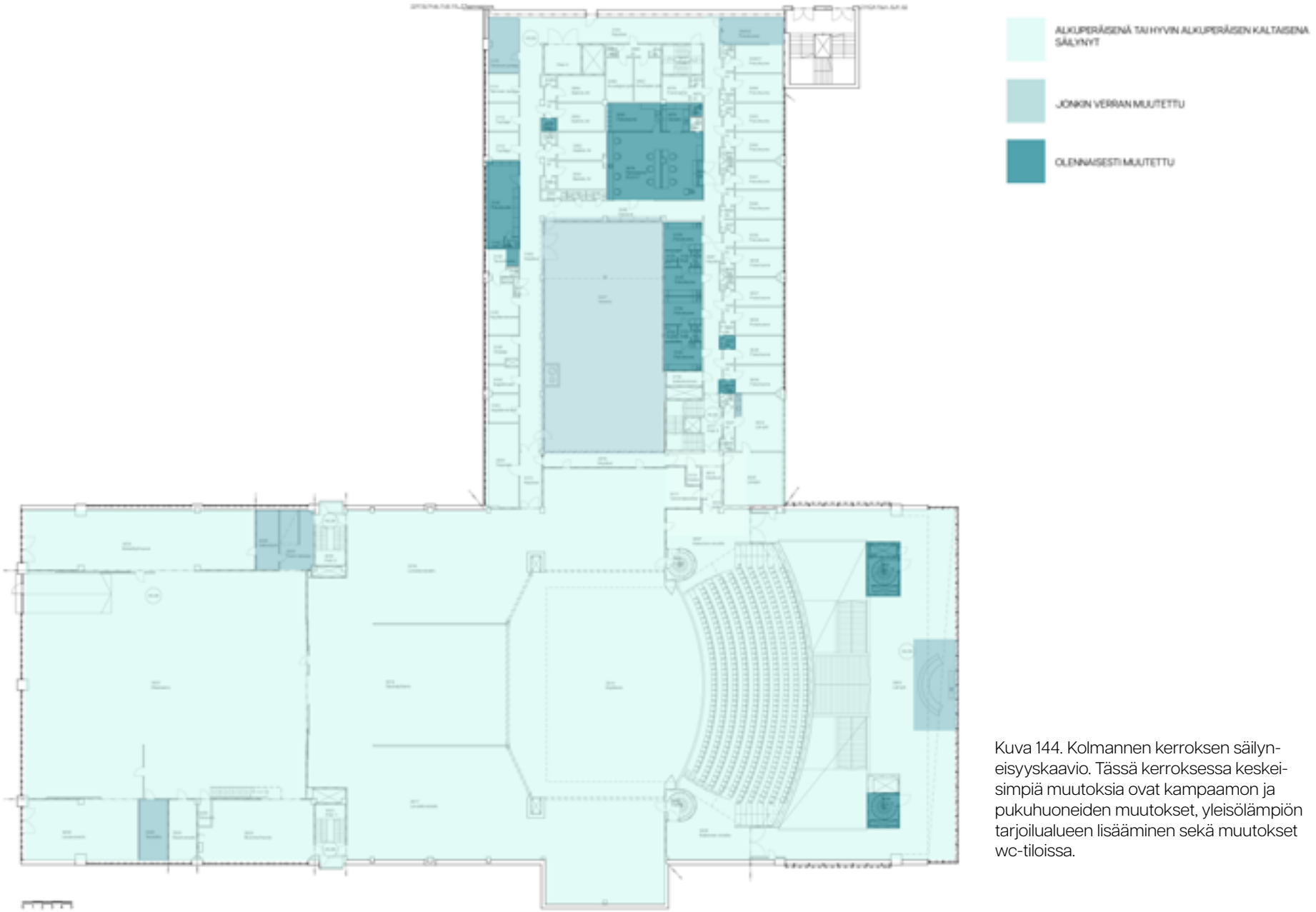

Kuva 144. Kolmannen kerroksen säilyneisyyskaavio. Tässä kerroksessa keskeisimpiä muutoksia ovat kampaamon ja pukuhuoneiden muutokset, yleisölämpiön tarjoilualueen lisääminen sekä muutokset wc-tiloissa.

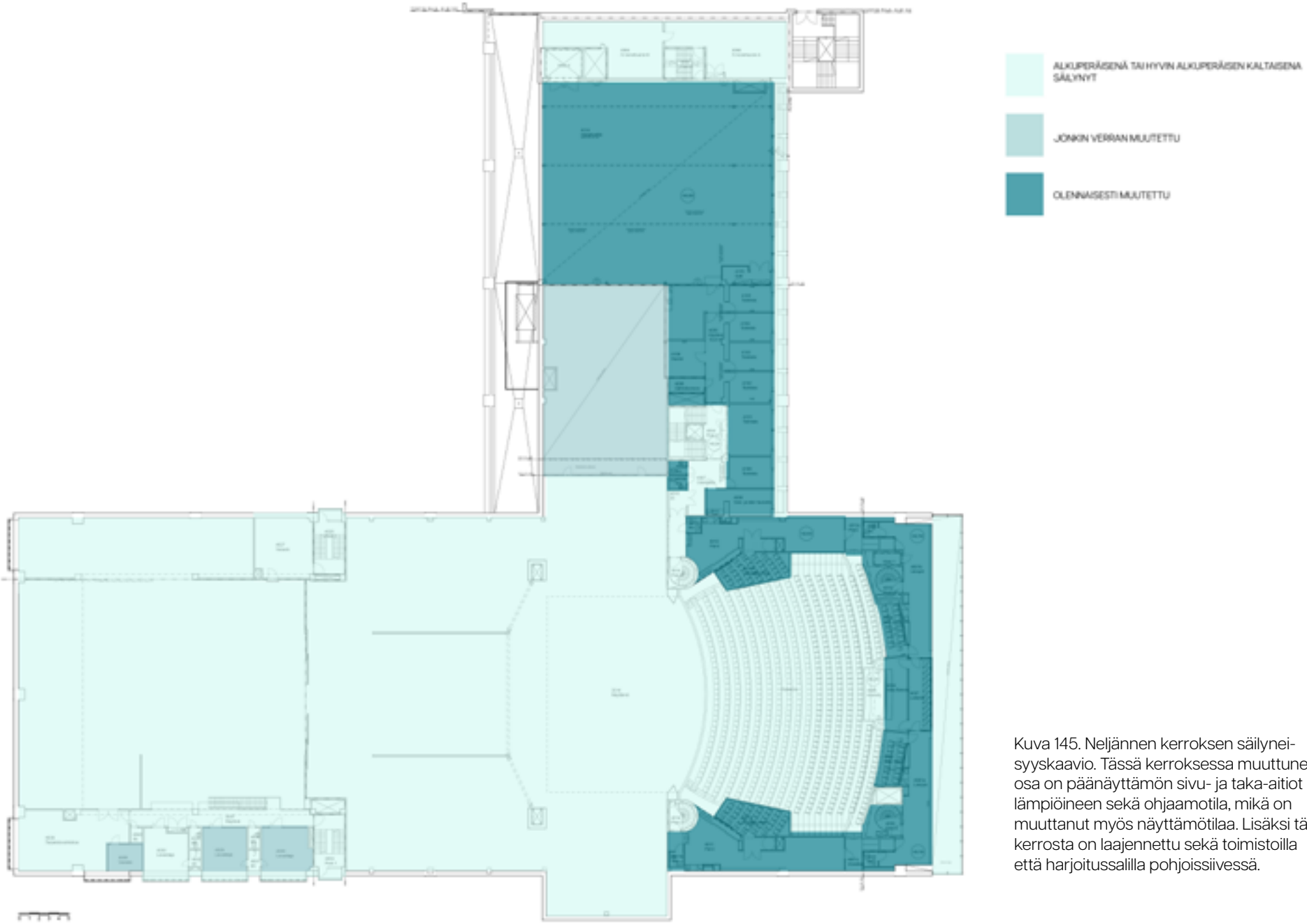

Kuva 145. Neljännen kerroksen säilyneisyyskaavio. Tässä kerroksessa muuttunein osa on päänäyttämön sivu- ja taka-aitiot lämpiöineen sekä ohjaamotila, mikä on muuttanut myös näyttämötilaa. Lisäksi tätä kerrosta on laajennettu sekä toimistoilla että harjoitussalilla pohjoissiivessä.

Kuva 146. Suuri näyttämö valmistuessaan vuonna 1985. (Paavola ym. 1985.)

Kuva 147. Suuri näyttämö kuvattuna marraskuussa 2023. Uudet parvirakenteet näkyvät kuvassa taka-alalla.

Kuva 148.Vaatehallin vaatesäilytys vuonna 1985. Tila on säilynyt hyvin alkuperäisenä. (Paavola ym. 1985.)

Kuva 149. Vaatehalli marraskuussa 2023.

Kuva 150. Kolmannen kerroksen lämpiötilan alkuperäinen kalustus: puupöydät sekä nahkasohvat, joissa on ollut jykevät käsinojat. Muutoin tila on säilynyt hyvin alkuperäisenä. (Paavola ym. 1985.)

Kuva 151. Kolmannen kerroksen yleisölämpiön kalustus on uudistettu. Yksi alkuperäinen pöytä on vaatehallissa ensimmäisessä kerroksessa naisten wc-tilojen vieressä.

Kuva 152. Henkilökunnan kahvio-ruokatila rakennuksen valmistuessa vuonna 1985. Alkuperäisiä tuoleja on vielä tallessa rakennuksessa. Tiiliseinässä on aukko keittiötilaan. (Paavola ym. 1985.)

Kuva 153. Kahvio-ruokasali marraskuussa 2023.

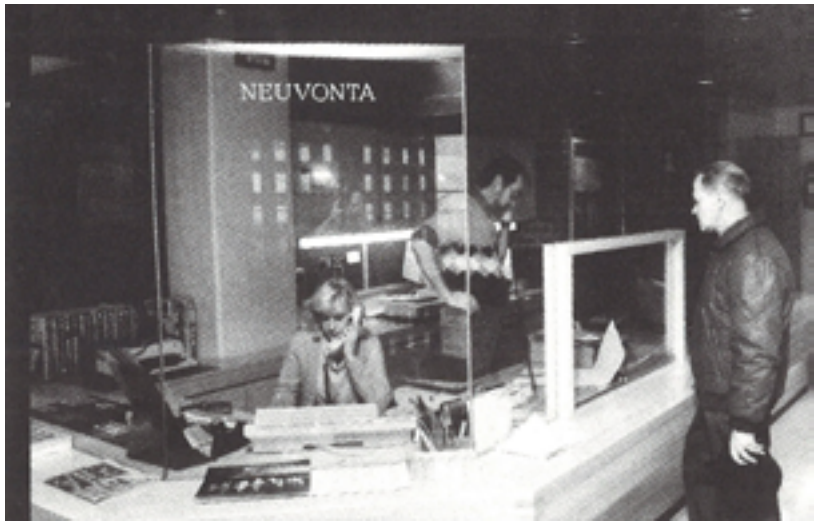

Kuva 154. Henkilökunnan kahvio-ruokasalin viereinen puhelinkeskus- ja neuvontapiste vuonna 1985. (Paavola ym. 1985.)

Kuva 155. Neuvontapiste marraskuussa vuonna 2023.

Kuva 156. Lippumyymälä alkuperäisessä asussaan. Tila on ollut avoin kahden kerroksen korkeudelta, vasemmalla näkyy lasin takana lämpiötilat. Palvelualuetta on rajattu punatiiliseinällä. (Paavola ym. 1985.)

Kuva 157. Lipunmyynti kuvattuna marraskuussa 2023. Palvelutiski on nyt sisäänkäynnistä katsottuna oikealla puolella. Välipohja on rakennettu 1990-luvulla.

Kuva 158. Ompelimon tilat vuonna 1985. Kuva on otettu suutarin työhuoneesta lasiseinän takaa. (Paavola ym. 1985.)

Kuva 159. Ompelimon tilat vuonna 2023. Tila on kokenut suuria muutoksia laajennuksen myötä.

Kuva 160. Ohjaamotila vuonna 1985. Alkuperäinen ohjaamo on sijainnut suuren näyttämön katsomon takaosassa seinän takana, ohjaamossa on ollut avattava seinä. (Paavola ym. 1985.)

Kuva 161. Henkilökunnan toimistotiloja toisessa kerroksessa vuonna 1985. Toimistoja on ollut alun perin kymmenen kahvion takana Hämeenpuiston julkisivulla. (Paavola ym. 1985.)

Kuva 162. Vaatehallin Hämeenpuiston puoleinen sivusta ja portaat lämpiötasoihin. Alun perin ikkunaseinustalla on ollut ruskeiden nahkaistuinten rivi, nyt paikalla on tarjoilualue. (Paavola ym. 1985.)

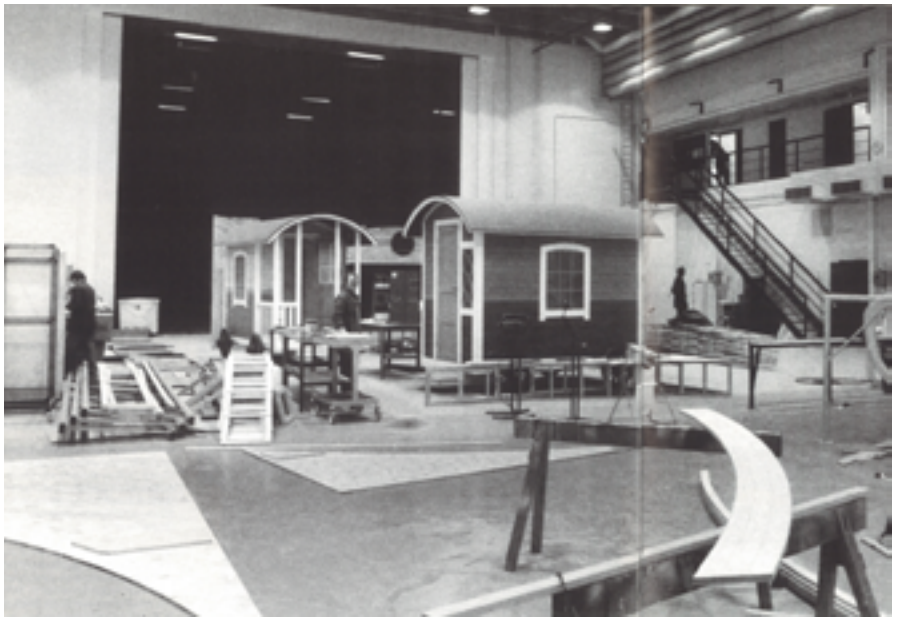

Kuva 163. Lavastamotila vuonna 1985. (Paavola ym. 1985.)

9 TEATTERIRAKENNUKSEN ARVOT

9.1 ULKOASUN ARVOKKAAT OMINAISPIIRTEET

Tampereen Työväen Teatterin rakennustaiteellisesti ja -teknisesti sekä kaupunkikuvallisesti keskeisimmät arvot liittyvät rakennuksen massoitteluun ja yleisjäsentelyyn, jossa yleisö- ja näyttämötilat sekä toimisto- ja pukuhuonetilat on erotettu toisistaan erillisiin siipiin.

Rakennuksen arvot liittyvät myös tamperelaisen regionalismin tiiliarkkitehtuuriin: paikalla muurattuihin julkisivuihin, niiden hienovaraiseen aukotukseen ja pellityksen ja pilasteiden avulla jäsennettyihin pintoihin. Lisäksi lasinen lämpiöosa sekä korkealle kohoava näyttämötorni ovat keskeisiä kaupunkikuvallisesti merkittäviä osia rakennuksen ulkoasussa.

Ulkoasun arvokkaimmat ominaispiirteet

- rakennuksen T-muotoon asetetut päämassat: massiivinen, umpinaisempi Satamakadun suuntainen näyttämösiipi sekä runsaammin aukotettu, väistyvämpi Hämeenpuiston suuntainen henkilökunnan siipi
- puhtaaksimuuratut tiilijulkisivut
- nauhamaiset vaakalinjat: ikkunat ja pellitykset
- pilasteriaiheet
- näyttämötorni, viistetyt pinnat sekä sivunäyttämön uloke
- lämpiön lasiuloke
- sisäänkäynnit
- erkkeri-ikkunat ja parvekkeet
- eduspiha massoittelun veistoksellisuuden ja lämpiöosan korostamisen kannalta

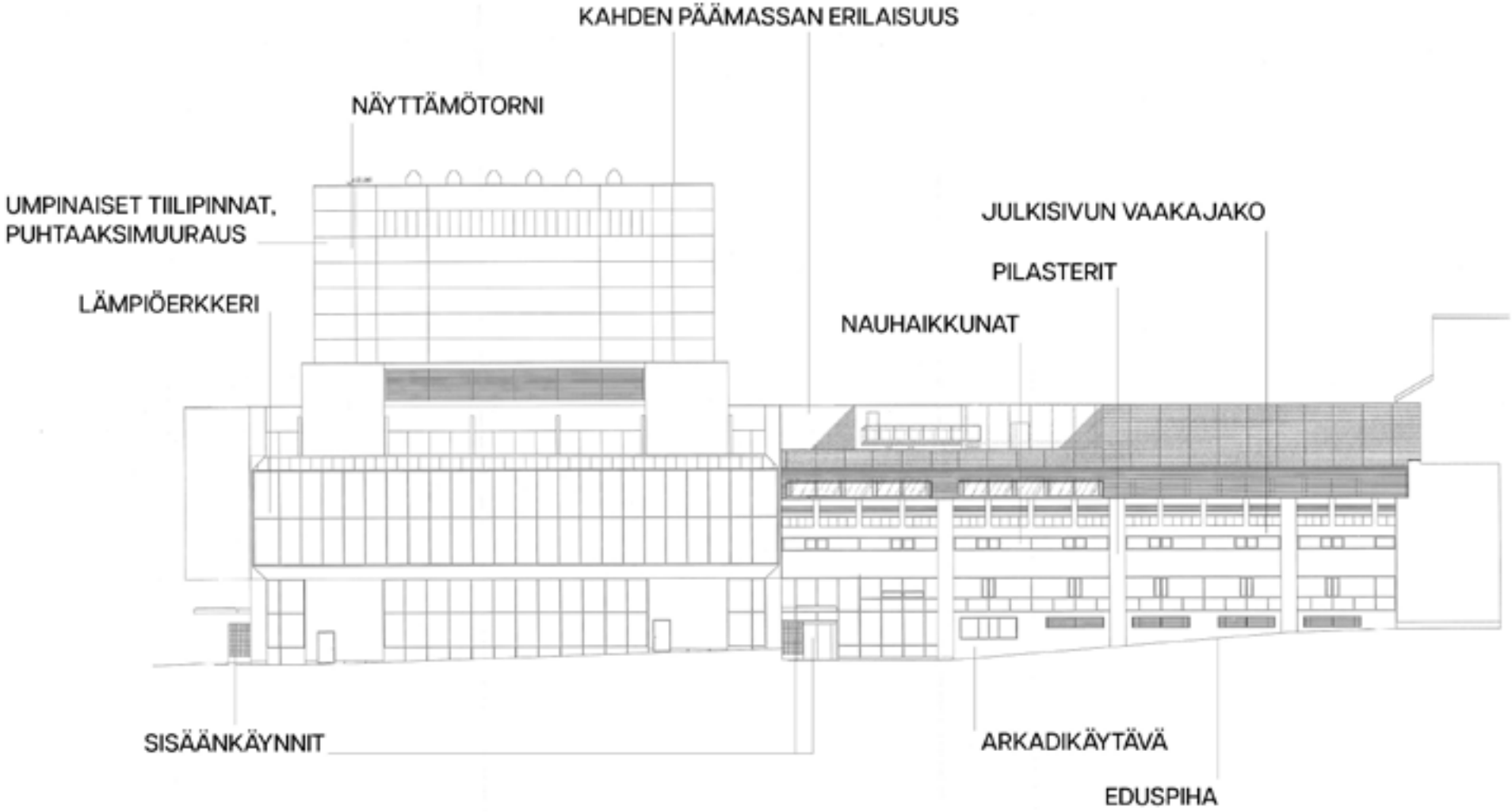

Kuva 164. Keskeiset ominaispiirteet Tampereen Työväen Teatterin ulkoasussa itäjulkisivun (Hämeenpuisto) osalta.

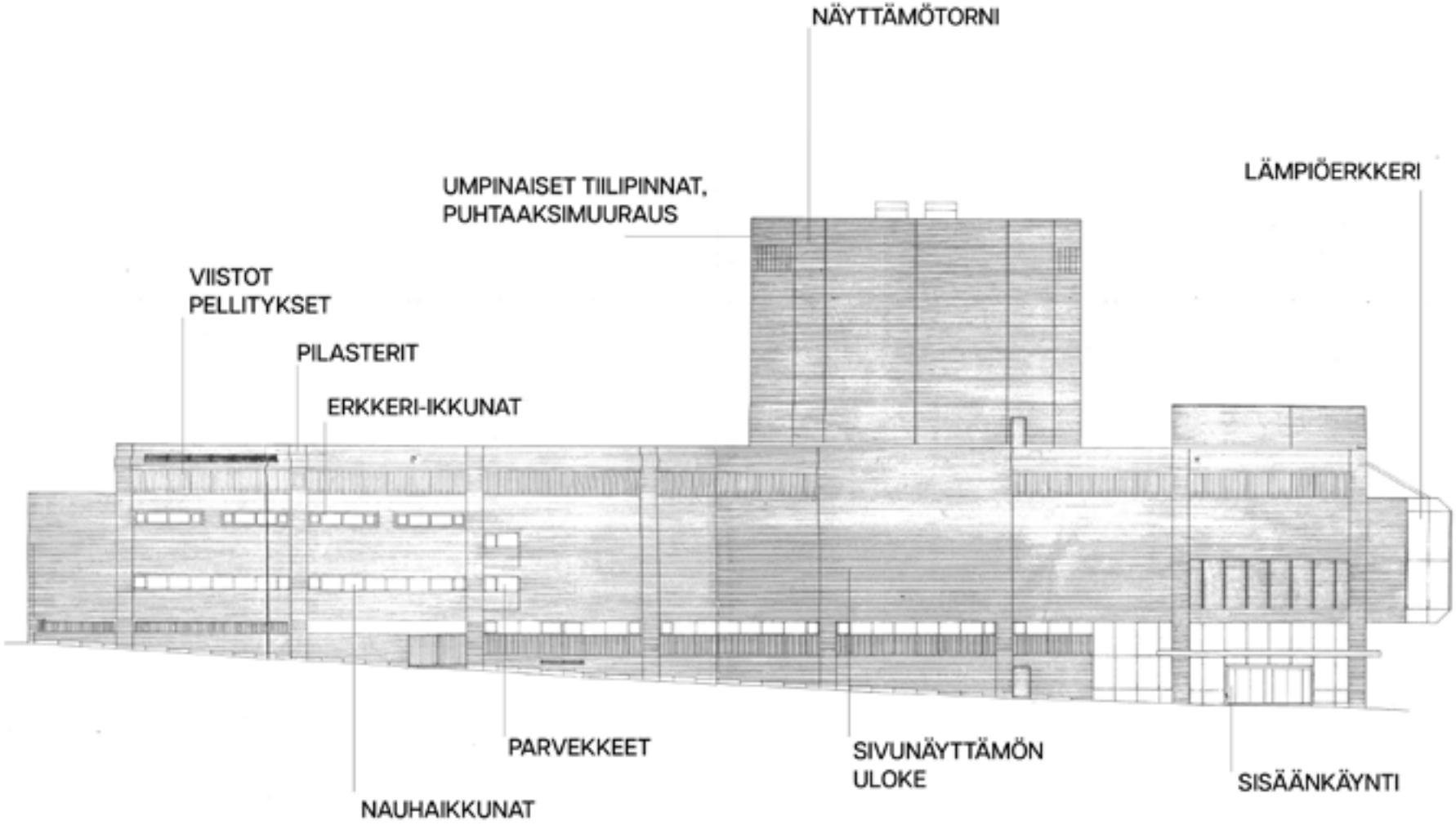

Kuva 165. Keskeiset ominaispiirteet Tampereen Työväen Teatterin ulkoasussa eteläjulkisivun (Satamakatu) osalta.

9.2 TEATTERIRAKENNUKSEN SISÄTILOJEN ARVOKKAAT OMINAISPIIRTEET

Tampereen Työväen Teatterin rakennustaiteellisesti ja -teknisesti arvokkaimmat tilat ovat vaatehallin ja yleisölämpiöiden muodostama tilallinen kokonaisuus sekä Suuri näyttämö, joka käsittää katsomon lisäksi myös näyttämötilat rakenteineen. Vaatehalli ja yleisölämpiöt ovat säilyneet hyvin alkuperäisinä sekä tilallisilta että materiaalisilta ominaisuuksiltaan. Vaikka välipohjaa vaatehallin ja toisen kerroksen kahviotason välillä on jatkettu, ei se ole merkittävästi heikentänyt tilojen välistä yhteyttä. Lämpiötilojen kiinteää sekä irtokalustusta on muutettu ja ensimmäiseen ja kolmanteen kerrokseen on lisätty kaarevat tiskit, jotka tyylillisesti poikkeavat alkuperäisestä 1980-luvun ilmeestä. Ohjaamon taustatilojen rakentaminen on katkaissut yhtenäisen, kolmannen kerroksen lämpiöön avoinna olevan parvekkeen yhtenäisyyden, mutta kerrosten välinen tilallinen yhteys on edelleen olemassa.

Suuren näyttämön penkit, punatiilikäsittelyt seinissä sekä lattiassa ovat säilyneet alkuperäisinä. Suurin tilaa koskeva muutos on avo-ohjaamon rakentaminen sekä parvet, jotka ovat muuttaneet tilan luonnetta jonkin verran. Niiden musta sisäverhous on muuttanut tilan tunnelmaa, mutta keltaisten penkkien käyttäminen taka- ja sivuaitioissa luo yhtenäistä vaikutelmaa alkuperäisen katsomon kanssa.

Teatterin näyttämöt ja lavastamot luovat uniikin, varta vasten suunnitellun muuntojoustavan ratkaisun, jolla on tilakokonaisuutena arvoa. Lisäksi näyttelijöiden pukuhuoneet, alkuperäisinä säilyneet toimistotilat sekä wc- ja suihkutilat ovat keskeisiä, vaikka yleisötiloihin nähden saavat sekundäärisemmän luonteen. Ompelimo, kampaamo ja kahvion keittiö ovat muuttuneet remonttien myötä.

Sisätilojen arvokkaimmat ominaispiirteet

- Vaatehallin ja yleisölämpiöiden tilallisuus (korkea, toisiinsa yhteydessä oleva avoin tila), materiaalit (punatiili, tiikki, lasi), rakenne (teräsbetonirakenteet suurine jänneväleineen)

- Suuren näyttämön tilallisuus ja tunnelma, pintamateriaalit ja katsomon istuinkalustus, rakenneratkaisujen mahdollistama avoimuus sekä näyttämön muuntojoustavuus

- Näyttämörakenteet: ala-, väli-, sivu- ja takanäyttämöt sekä lavastamo toiminnallisena ja rakenteellisena kokonaisuutena

- Säilyneet näyttelijöiden pukuhuonetilat materiaaleiltaan sekä toimistotilat toiminnallisena kokonaisuutena, käytävät ja porrashuoneet materiaaleiltaan

- Säilyneet wc-tilat, erityisesti miesten yleisö-wc sekä naisten yleisö-wc:n eteisaula materiaaleineen

KESKEISET ARVOT JA SÄILYTETTÄVÄT OMINAISPIIRTEET SISÄTILOISSA (TEATTERIRAKENNUS)				
	TILALLISUUS	MATERIAALIT, VÄRIT JA DETALJIT	RAKENNE JA FUNKTIO	KALUSTUS JA MUUT HUOMIOT
VAATEHALLI JA SISÄÄNKÄYNNIT	• Vaatehallin ja lämpiöiden välinen avoin tilayhteys ja näkymät • Sisäänkäyntien edustan avoin korkea tila	• Vaatehallin punatiilimateriaali seinässä, pilareissa, lattiassa ja kalusteiden jalustoissa • Pääportaan askelma- ja kaidemateriaalit	• Pääportaan rakenne, tiilivuoratut pilarit vaatehallissa • Ikkunaseinät vaatehallissa	• Tiski ja ripustuskaluste, rahit, peilit
YLEISÖLÄMPIÖ	• Vaatehallin ja lämpiöiden välinen avoin tilayhteys ja näkymät tilojen välillä	• Lämpiön tiikkilattia • Pääportaan askelma- ja kaidemateriaalit • Tiiliseinät	• Pääportaan rakenne	
SUURI NÄYTTÄMÖ	• Tilan avara rakenne	• Tiilimateriaali seinissä ja lattioissa	• Rakenteen mahdollistama avaruus • Tilan merkitys rakennuksen pääkäyttötarkoitukselle	• Istuimet
YLEISÖN WC-TILAT		• Miesten wc-tilojen materiaalit • Naisten wc-tilojen aulan materiaalit		• Naisten wc-tilojen aulan kalustus
ALA-, VÄLI-, TAKA- JA SIVUNÄYTTÄMÖT	• Tilojen kytkeytyneisyys ja näytäntöihin liittyvä muuntojoustavuus		• Tilan toiminta osana näyttämötekniikan ja tilojen kokonaisuutta • Liikkuvat sillat mekanismeineen • Kierreportaat	
KAHVIO JA HENKILÖKUNNAN SISÄÄNKÄYNTI		• Sisäänkäynnin materiaalit		
TOIMISTOT, KOKOUSTILAT, MUUT WC-TILAT	• Toimistosiiven käytävä	• Käytävän pintamateriaalit • Elna ja Eero - kokoustilan pintamateriaalit • Toimistojen ikkunat • Säilyneiden wc-tilojen pintamateriaalit seinissä ja lattioissa		
NÄYTTELIJÖIDEN PUKUHUONEET	• Tilojen sijoittelu eteistilan ympärille pareittain	• Pintamateriaalit		• Pukuhuoneiden kalustus

ARVOLUOKKA 1
ominaispiirteiltään arvokas ja alkuperäisenä säilynyt tila

ARVOLUOKKA 2
ominaispiirteiltään edustava tila

ARVOLUOKKA 3
ominaispiirteiltään sekundäärinen tai muutettu tila

Kuva 166. Arvottamiskaavio, TTT:n 1. kerros. Arvokkaimmat tilat ovat vaatehalli sisäänkäynteineen sekä säilyneet yleisön wc-tilat. Myös lippumyymälässä ja toimistokäytävässä on arvokkaita ominaispiirteitä.

Kuva 167. Arvottamiskaavio, TTT:n 2. kerros. Arvokkaimmat tilat on yleisölämpiö. Arvoja liittyy myös porrashuoneisiin, välinäyttämöön, toimistokäytävään sekä toimistotiloihin ja henkilökunnan sisäänkäynnin ja kahvion tiloihin.

Kuva 168. Arvottamiskaavio, TTT:n 3. kerros. Arvokkaimmat tilat ovat yleisölämpiön tila sekä päänäyttämö. Lisäksi arvokas tilakokonaisuus on näyttämön, takanäyttämön ja lavastamon sekä sivunäyttämöiden luoma kokonaisuus. Näyttelijöiden pukuhuonetilat ovat myös säilyneiltä ominaispiirteiltään arvokkaita, samoin säilyneet wc-tilat.

Kuva 169. Arvottamiskaavio, TTT:n 4. kerros. Arvokkaimmat tilat ovat päänäyttämö sekä tilayhteys kolmannen kerroksen yleisölämpiöön parvekkeelta. Lisäksi arvokkaita ovat erkkerit Satamakadun julkisivulla sekä vanhat säilyneet seinärakenteet neljännessä kerroksessa.

10 TOIMENPIDESUOSITUKSET TEATTERIRAKENNUKSELLE

10.1 JULKISIVUT JA PIHA-ALUEET

Näyttämötorni, sivunäyttämön uloke, lämpiön lasiuloke, sisäänkäynnit lippoineen sekä yhtenäiset tiilipinnat metallipellityksineen ovat teatterirakennuksen keskeisimpiä säilytettäviä ominaispiirteitä.

Erityisesti Satamakadun puoleinen eteläjulkisivu on säilynyt hyvin alkuperäisenä, ja siihen kohdistuvia muutostoimenpiteitä tulisi välttää.

Itäjulkisivu Hämeepuiston suuntaan koostuu kahdesta osasta: lähemmäs katulinjaa työntyvästä julkisesta osasta sekä taakse vetäytyvästä henkilökunnan siivestä. Lämpiöosa lähellä Hämeenpuistoa tulisi säilyttää mahdollisimman muuttumattomana. Henkilökunnan siipeä on korotettu ja laajennettu useamman kerran, ja julkisivuissa näkyy kerrostumaa. Nämä osat julkisivusta sietävät parhaiten muutosta, joskin muutoksissa tulisi ottaa huomioon rakennuksen alkuperäinen muodonanto ja värimaailma.

Henkilökunnan siiven sijoittuminen kauemmas katulinjasta on mahdollistanut eduspihan ja osaltaan suuremman kaupunkikuvallisen painoarvon yleisötiloja käsittelevälle rakennusmassalle. Eduspihan porrastus, pilaririvi ja sen rajaama arkadikäytävä, vanhan vitriinin jalusta sekä sisäänkäyntilippojen kattamat ulkotilat ovat keskeisiä arvoja, jotka tulisi säilyttää. Eduspihan toiminnallisen kehittämisen tulee tapahtua rakennuksen ominaispiirteitä kunnioittaen ja erityisesti yleisösisäänkäyntien vaatehalliin sekä lippumyymälään tulee säilyä keskeisinä eduspihan funktioina.

10.2 SISÄTILAT

Yleisön sisäänkäynnit, vaatehalli sekä yleisölämpiöt ovat arvokkaimpia tiloja teatterirakennuksessa, ja ne suositellaan jättämään mahdollisimman ennalleen.

Suuren näyttämön katsomo istuimineen sekä pintamateriaaleineen suositellaan myös rajaamaan suurempien toimenpiteiden ulkopuolelle. Näyttämö- ja lavastamotilat palvelevat teatteriesityksiä muuntuen niiden tarpeisiin, ja tilojen funktion vuoksi ne sietävät muutosta. Kuitenkaan tilojen perusjäsentelyä ja tilojen mahdollistamaa joustavuutta ei tulisi muuttaa.

Alkuperäisinä säilyneet naisten yleisö-wc:n eteisaula sekä miesten wc-tila tulisi säilyttää mahdollisimman alkuperäisinä. Näyttelijöiden pukuhuonetilat, toimistotilat sekä henkilökunnan wc- ja suihkutilat kestävät jonkin verran muutosta. Alkuperäisiä pintamateriaaleja ja kalusteratkaisuja tulisi kuitenkin säilyttää, kun se on mahdollista.

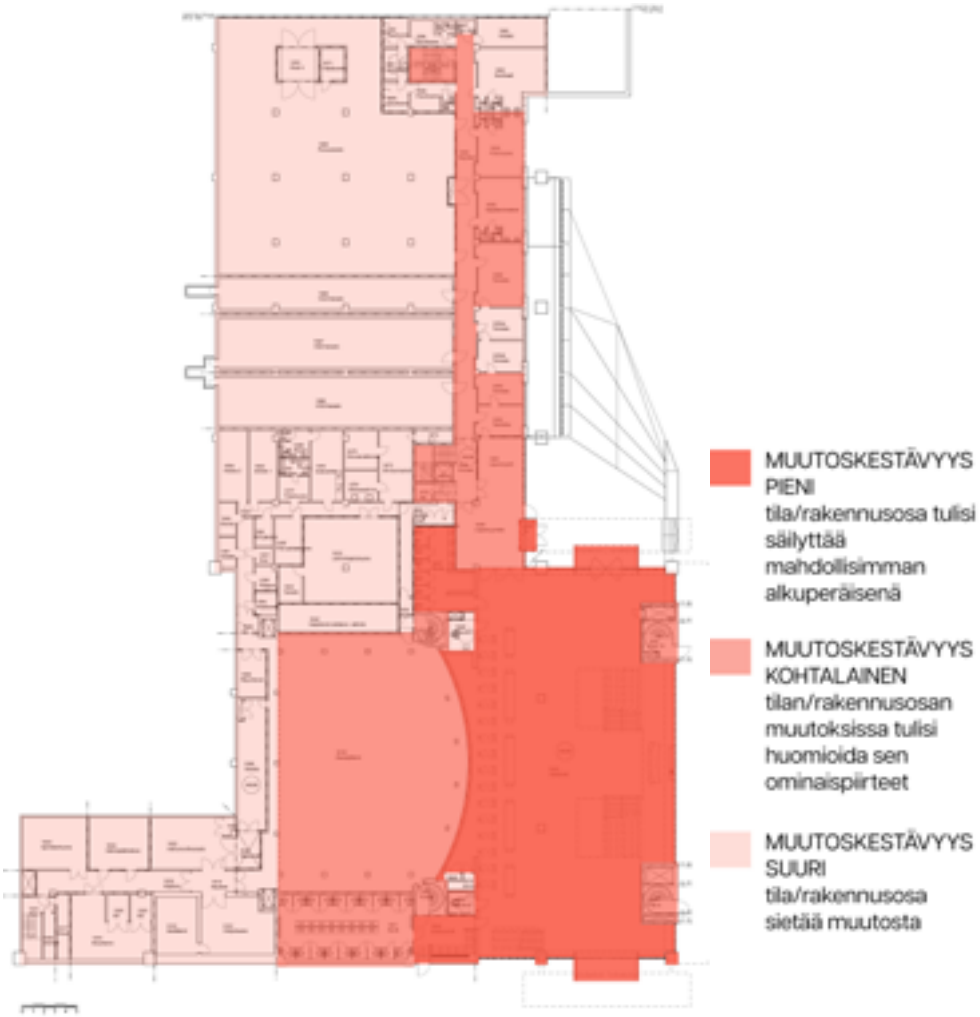

Kuva 170. Muutoskestävyyskaavio, TTT:n 1. kerros. Vaatehalli ja sisäänkäynnit tulisi rajoittaa toimenpiteiltä, samoin säilyneet yleisön wc-tilat. Lisäksi toimistosiiven käytävä ja porrashuone tulisi säilyttää.

Kuva 171. Muutoskestävyyskaavio, TTT:n 2. kerros. Yleisölämpiö sekä Elna ja Eero -kokoustila tulisi jättää alkuperäiseksi, samoin henkilökunnan sisäänkäynti.

MUUTOSKESTÄVYYS
PIENI
tila/rakennusosa tulisi
säilyttää
mahdollisimman
alkuperäisenä

MUUTOSKESTÄVYYS
KOHTALAINEN
tilan/rakennusosan
muutoksissa tulisi
huomioida sen
ominaispiirteet

MUUTOSKESTÄVYYS
SUURI
tila/rakennusosa
sietää muutosta

Kuva 172. Muutoskestävyyskaavio, TTT:n 3. kerros. Yleisölämpiö ja päänäyttämö ovat muutosten suhteen herkimpiä tiloja. Näyttelijöiden pukuhuonetilojen ominaispiirteet tulisi myös säilyttää. Lisäksi näyttämötilojen väliset yhteydet ja muunneltavuus tulisi säilyttää, vaikka lavastamon sekä taka- ja sivunäyttämöjen tilat kestävätkin mm. pinta-materiaalien muutoksia.

Kuva 173. Muutoskestävyyskaavio, TTT:n 4. kerros. Arvokkaimmat tilat ovat päänäyttämö. Myös lavastamoon liittyvän siiven erkkerit tulisi myös säilyttää, samoin laajennusosan säilyneet seinärakenteet.

11 TAMPEREEN TYÖVÄENTALO: TEATTERIN KÄYTÖSSÄ OLEVAT SISÄTILAT

11.1 TILARATKAISUJEN PERUSPERIAATTEET

Tähän selvitykseen lukeutuvat Tampereen Työväen Teatteriin toimintaan liittyvät tilat teatterirakennuksen pohjoispuolella sijaitsevassa Työväentalossa. Tiloista on inventoitu kolme näyttämöä (Eino Salmelaisen näyttämö, Kellariteatteri sekä TTT-Klubi), Kellariteatteriin sekä Salmelaisen näyttämöön liittyvät yleisölämpiöt, eteisaula ja pääsisäänkäynti sekä näyttelijöiden pukuhuonetilat sekä muut näyttämötoimintaan liittyvät aputilat.

Työväentalo sijoittuu Hämeenpuiston ja Hallituskadun kulmaan. Rakennus on rakentunut useassa vaiheessa: Hämeenpuiston puoleinen, teatterirakennusta lähin siipi on varhaisimpia rakennusosia vuodelta 1900, joskin sitä on uudistettu mittavasti jo vuonna 1912. Tähän osaan sijoittuu eteisaula pääsisäänkäynteineen ja sen päälle Eino Salmelaisen näyttämön yleisölämpiö keittiö- ja kabinettitiloineen. Kyseisen siiven länsipuolella on vuonna 1905 rakennettu näyttämö- ja juhlasalisiipi, jossa sijaitsee Eino Salmelaisen näyttämö, joka oli ennen uuden teatterirakennuksen valmistumista Työväen Teatterin päänäyttämö. Näyttämön alle sijoittuu näyttämöteknisiä tiloja, varastoja sekä näyttelijöiden pukuhuoneet.

Vuosina 1929-1930 rakennus laajeni kattamaan myös Hallituskadun puolen tontista. Tässä osassa sijaitsevat Kellariteatteri lämpiöineen sekä TTT-Klubi.

Kuva 174. Tampereen Työväen Teatterilla on käytössä myös tiloja Työväentalolla. Kuvassa eteisaula, joka toimii koko rakennuksen pääsisäänkäyntinä sekä samalla vaatehallina teatterille.

11.2 TILOJEN JAKAUTUMINEN TYÖVÄENTALOSSA

Kellarikerros

Tampereen Työväen Teatterin toimintaan liittyviä tiloja sijaitsee Tampereen Työväentalon kellarikerroksessa sekä ensimmäisessä ja toisessa kerroksessa.

Rakennuksen korkoeron vuoksi tässä selvityksessä puhutaan kellarikerroksena tilasta, joka on maanpinnan alapuolella Hallituskadun suuntaiselta siiveltään. Kyseinen kerros on kuitenkin maanpinnan tasolla rakennuksen eteläosasta, ja kerros avautuu Hämeenpuiston katutasoon.

Eino Salmelaisen näyttämöä sekä Kellariteatterin sisäänkäyntinä palvelee Hämeenpuiston pääsisäänkäynniltä avautuva eteisaula. Kyseinen tila toimii koko rakennuksen eteisaulana, mutta koska näyttämötilojen narikat sijaitsevat kyseisessä tilassa, on tila otettu huomioon tässä inventoinnissa.

Rakennuksen pohjoispäätyyn (kuvassa alhaalla) sijoittuvat Kellariteatteri sekä siihen liittyvä lämpiöravintola. Teatteriin liittyy näyttelijälämpiö sekä muita henkilökunnan työtiloja, sekä näyttämöteknisiä tiloja kuten ohjaamotilat katsomon takana. Lisäksi tässä kerroksessa sijaitsevat myös kulissivarasto sekä Eino Salmelaisen alanäyttämö, jonka vieressä on näyttelijöiden pukuhuonetila suihkuineen.

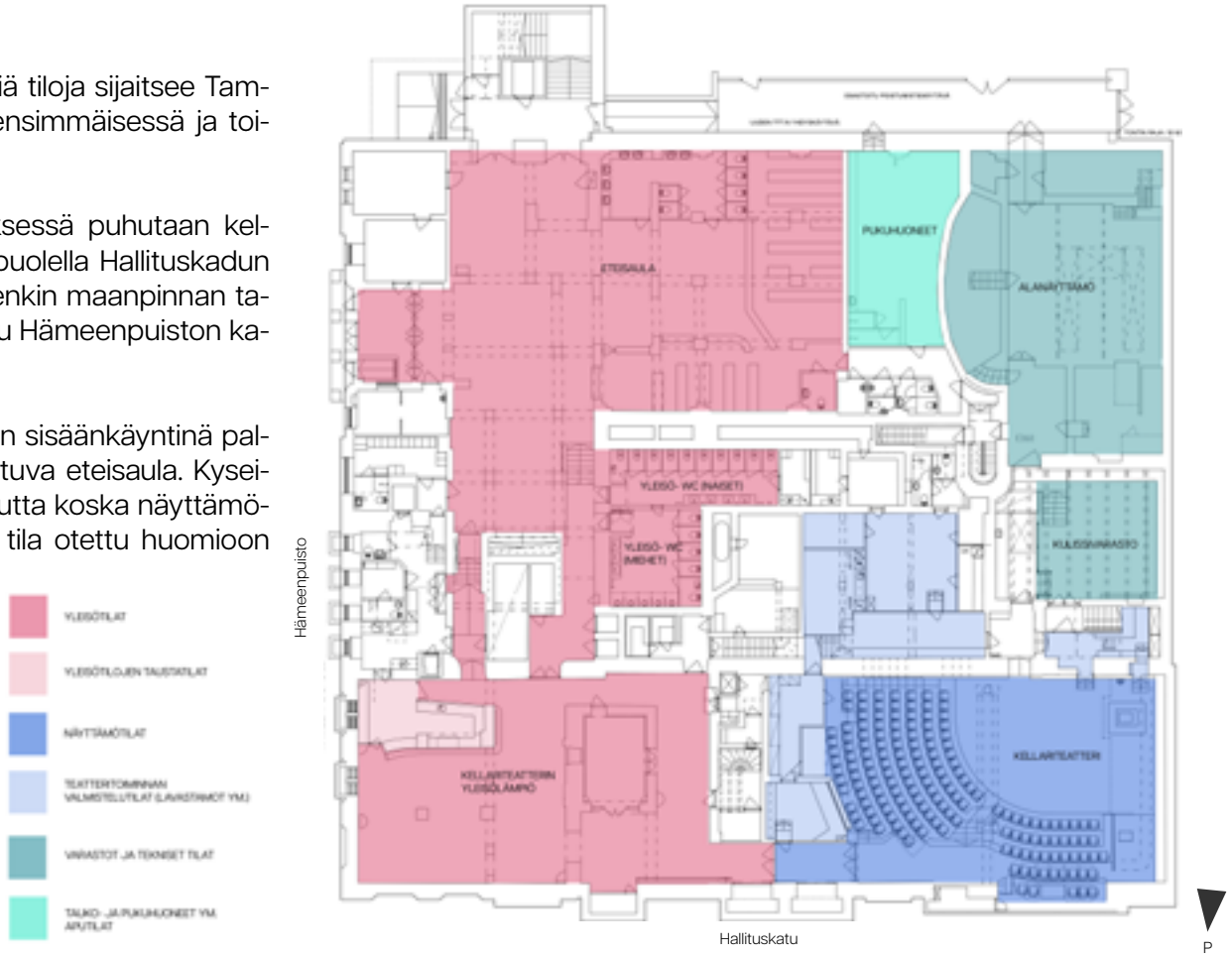

Kuva 175. Tilakaavio teatteritoimintaan liittyvistä tiloista Tampereen Työväentalossa, kellarikerros. Pohjoinen (Hallituskatu) kuvassa alhaalla, itä (Hämeenpuisto) vasemmalla.

Ensimmäinen kerros

Rakennuksen ensimmäisessä kerroksessa (ensimmäisessä kerroksessa katsottuna Hallituskadulta, toisessa kerroksessa katsottuna Hämeenpuistosta) sijaitsee Eino Salmelaisen näyttämö sekä siihen liittyvä yleisölämpiö keittiö- ja kabinettitiloineen.

Kuva 176. Tilakaavio teatteritoimintaan liittyvistä tiloista Tampereen Työväentalossa, 1. kerros.

Toinen kerros

Eino Salmelaisen näyttämö käsittää kaksi kerrosta, ja toisessa kerroksessa sijaitsee parvekekatsomo. Lisäksi rakennuksen Hallituskadun puoleiseen siipeen sijoittuu ravintolatila, jossa toimii Tampereen Työväen Teatterin ravintolanäyttämö TTT-Klubi.

Kuva 177. Tilakaavio teatteritoimintaan liittyvistä tiloista Tampereen Työväentalossa, 2. kerros.

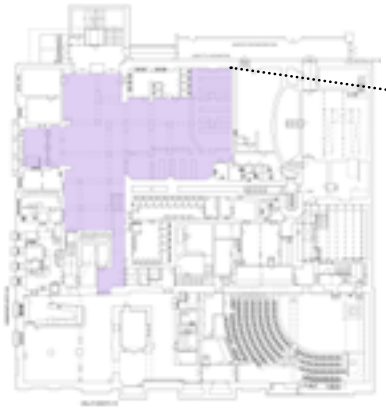

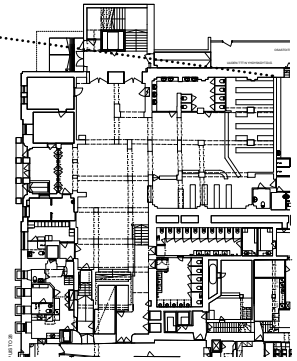

P

Kuva 1. Sijaintikaavio. Hallituskatu kuvassa alhaalla.

Kuva 2. Pohjapiirustus.

Kuva 3. Pääsisäänkäynti ja aulatila. Aulatilan kantavana rakenteena pilarit, joissa on jugendille ominainen reliefipinta yläosissa. Seinissä ruskea maali ja koristeboordi. Lattian kuvioinnin luo kahden erikokoisen ja -värisen laatan vaihtelu, mikä vastaa alkuperäistä.

HUONEKORTTI 26

ETEISHALLI

Eteishalli sijaitsee vuonna 1900 ja 1912 valmistuneissa osissa. Keskeiset muutokset:

- 1900 rakennetussa osassa kadulle puoteja ja erillishuoneita, pääsisäänkäynti noussut seuraavaan kerrokseen
- 1912 pääsisäänkäynti avautumaan katutasoon, pääportaikko
- 1972 uusi portaikko eteläjulkisivulle
- 1990 restaurointi ja nykyasu: eteishallin laajennus, wc-tilojen edustan portaikon ja käytävän muutokset
- 2004-2006 esteetön sisäänkäynti

MATERIAALIT JA KALUSTUS	
Lattia	Villeroy & Boch -laatat: vaalea, kulmistaan viistottu neliölaatta, punaruskea neliölaatta vinottain vaaleiden laattojen nurkissa - alkuperäistä suurempi mosaiikkibetoni portaissa (pääportaikko v. 1912, pienempi porras alas v. 1990)
Katto	valkea kasetointi listoituksella
Seinät	sisäänkäynnin edustalla maalattu alaosalta maitokahvinväriseksi, yläosaltaan valkeaksi, keskellä ruskeasävuinen koristemaalaus, lattianrajassa kaakelilistat
Ikkunat	lyijylasi-ikkunat, kaksi suorakaiteen muotoista ja kaksi puolisuunnikasta sisäpihan suuntaan (Nuutajärven Lasisirkus 1990) vanhat puuikkunat kaaripäätteillä etelän suuntaan (v. 1905)
Ovet	kuusipeiliset tammiovet potkupellein (puuseppä Henttonen) sisäänkäynnillä tammiset paripeiliovet wc-tiloihin tammiset ovet peilein ja puusäleiköin
Pilarit **Vaatesäilytys** **Portaat**	kohokuvioidut pilarit, maalattu alaosan reunoiltaan vaaleansiniseksi, kapiteeleissa kipsiornamentiikkaa puinen päällyslevy, metallinen verhoilu, punaiset verhot portaat mosaiikkibetoni, puinen käsijohde, metallinen kaide
Kiintokalusteet	seinään upotettu lasivitriini
Irtokalusteet	puukehyksiset peilit, tammipuiset tuolit (tehty vastaamaan vanhaa mallia) vaatesäilytyksessä metalliset hyllyt puisin päätylevyin, punaiset muoviset numerokyltit
Valaisimet	pallokupuvalaisimet seinälampetteina plafondikattovalaisimet kuparinväriset, putkimaiset kattovalaisimet vaatesäilytyksessä
Muuta	näyttämöopasteet messinkisin irtokirjaimin

Kuva 4. Oikealla esteetön kulku ja vasemmalla porrasyhteys Kellariteatterin yleisölämpiöön, keskellä pääportaikko. Pääportaikko sekä pilarit ovat vuodelta 1912, samoin kasetoitu alakatto. Eteishalli on kokenut paljon muutoksia vuosien saatossa, ja 1990-luvun alussa toteutussa korjauksessa myös rakenteita uudistettiin mm. palkistojen osalta.

Kuva 5. Pääsisäänkäynnin tuulikaappiin johtavat kolmet puiset pariovet. Edustalla pilarit, joiden liittymä palkkiin on pyöristetty ja koristemaalattu. Sävymaailmassa on haettu alkuperäistä jugend-tyyliä.

Eteisaula sijoittuu pohjakerrokseen, josta se aukeaa kolmella pariovella tuulikaappiin ja Hämeenpuiston katutasoon. Tila on restauroitu jugend-tyyliseksi, mikä näkyy pilareiden luontoaiheisissa kohokuvioinneissa, palkkien kaarevassa muotoilussa, ruskeassa ja sinertävässä sävymaailmassa sekä seinien pintakäsittelyissä boordiaiheineen. Eteishallista on kulku sekä Eino Salmelaisen näyttämölle että Kellariteatteriin. Hallin vieressä on toimistotiloja, naisten wc-tila sekä vaatesäilytystilaa. Kulkuyhteys Kellariteatteriin on järjestetty puoli kerrosta alemmalle tasolle laskeutuvista portaista ja yleisö-wc-tilojen ohitse johdetusta käytävästä. Yhteys ylemmässä kerroksessa sijaitsevaan Eino Salmelaisen näyttämöön on järjestetty pääportaikon kautta, joka on sijoitettu eteishallin pohjoissivustalle. Lisäksi D-portaikko tilan eteläpuolella johtaa Salmelaisen parvelle.

Hämeenpuiston julkisivu on alkuperäinen vuodelta 1900 joskin paljon muutettu, ja sisäänkäynti on samalla paikallaan edelleen. Kuitenkin alkuperäisessä rakennuksessa sisäänkäynti johti portain suoraan toiseen kerrokseen. Nykyinen sisäänkäynti on vuoden 1912 valmistuneen laajennuksen yhteydessä rakennettu ja yksi tilan säilyneimmistä ratkaisuista (kuva 5). Tuolta ajalta on myös pääportaikko, joka aukeaa sisäänkäynnin pohjoispuolella (kuvat 4 ja 9). Pääportaikon kiviset portaat sekä metalliset kaiteet ja puinen käsijohde ovat alkuperäisiä. Lisäksi Villeroy & Boch -laatoitus lattiassa on ilmeeltään alkuperäinen: 1990-luvun korjauksessa lattia poistettiin ja rakennettiin uudelleen, mutta alkuperäistä mallia olevia laattoja oli vielä saatavilla (mm. kuva 4). Laatat ovat hieman suurempia kuin alkuperäiset.

Eteisaula on kokenut lukuisia muutoksia ajan saatossa. Alkuperäisessä rakennuksessa eteisaulaa ei varsinaisesti ollut, vaan kerrokseen sijoittui kadulle avautuvia puoteja sekä kaksi asuinhuoneistoa, joiden kulku oli järjestetty pihan kautta. Vuonna 1905 rakennus laajeni näyttämösiivellä kohti länttä, ja tässä yhteydessä näyttämön alle sijoitettiin verstastiloja. Vanhan ja uuden osan välissä oli eteistila, johon oli käynti pihan puolelta, sekä porrashuone seuraavaan kerrokseen eteläjulkisivulta. Nykyisen kaltainen eteisaula on kuitenkin alkanut muodostua sisäänkäynnin sijoittamisen ja pääportaikon myötä, kun yleisön sisäänkäynti on ohjattu kyseisten tilojen kautta. Vaateripustustilat on tällöin vuonna 1912 sijoitettu suunnilleen nykyisille paikoilleen. Ajan saatossa väliseiniä on purettu: vaatesäilytyksen tiloissa on sijainnut kokoustilojen lisäksi mm. Kansan Lehden painohuone, joka muutettiin painisaliksi ja biljardisaliksi vuonna 1916. Vuonna 1924 rakennuksen eteläjulkisivun valoaukkosisennys on poistettu ja julkisivu suoristettu, ja tällöin eteisaulan tila on laajentunut ja siihen on sijoi-

Kuva 6. Vaatesäilytyksen tiski on puuta ja metallia, tilat on rajattu punaisin verhoin. Vaatesäilytys on sijainnut alun perin ylemmässä kerroksessa, mutta jo vuodesta 1912 se on on ollut keskeinen osa eteishallin funktiota.

Kuva 7. Tilassa on tammituoleja sekä peilejä. Oikealla naisten wc-tilaan johtava ovi. WC-tila on saanut nykyisen tilarajauksensa 1990-luvulla.

tettu säiliötila. Biljardisali on tässä yhteydessä muutettu teatterin puvustamoksi (Sahramäki 1930, 17).

Kellariteatterin lämpiöön johtava käytävä ja porras ovat muuttuneet merkittävästi. Wc-tilat on sijoitettu nykyiselle paikalleen vuoden 1924 muutoksissa, jolloin sisäpihan alapuolelle on rakennettu kellaritiloja. Alun perin wc-tiloihin johtavat portaat ovat laskeneet kohtisuoraan ovien eteen. Nykyinen porras on kohtisuorassa poistettuihin portaisiin nähden, ja sen paikalla on sijainnut pienempiä tiloja, kuten piljettikassa sekä kioski 1920-luvulla rakennuspiirustusten mukaan. Vuonna 1942 kassa on sijoitettu sisäänkäynnin edustalle kulmaukseen, jossa nykyään sijaitsee narikkatila (kuva 6).

Vuonna 1972 on rakennettu erillinen porrashuone eteläjulkisivulle. Tässä yhteydessä pohjoisempi osa vaatehallista on rajattu väliseinillä erilliseksi tilaksi, seinät on poistettu myöhemmin. Uuden porrashuoneen myötä pääasiallinen kulku eteisaulasta yläpuoliseen näyttämön lämpiöön on johdettu tätä kautta 1990-luvulle saakka.

1990-luvun alussa ala-aula korjattiin Teuvo Viitasen suunnitelmien mukaisesti. Lattia poistettiin ja rakennettiin uudelleen, tilajakoa avarrettiin ja samalla palkkeja lisättiin. Pilareiden kapiteelit rekonstruoitiin osittain uudelleen kipsivaluilla (kuva 11). Sisäpihan puolen ikkunoihin teetettiin Nuutajärven Lasisirkuksella lyijylasiteokset (kuvat 8 ja 10). Aulan yleisilme on tältä ajalta värisävyineen ja valaisimineen. Tilassa on jäljennökset Suurravintolan tammisista tuoleista, joiden selkänojissa on jugend-koristeaiheet.

2000-luvulla on lisätty esteetön sisäänkäyntiluiska pääovelle sekä vaatesäilytyksen tiskejä on uudistettu (kuva 6). Vuonna 1964 vanha painisali kerroksen luoteiskulmassa muutettiin Kellariteatteriksi (huonekortti 28). Aluksi kulkuyhteys Kellariteatteriin järjestettiin erillisestä sisäänkäynnistä sisäpihan puolelta. Vasta 2005 avattiin yhteys Kellariteatterin ja eteisaulan välille pääportaikon vierestä (kuvat 8, 12 ja 13).

Aulan vieressä sijaitsee toimistohuoneita, jotka eivät lukeudu tähän inventointiin. Ne ovat alun perin avautuneet Hämeenpuistoon puoteina, sittemmin ne toimivat myös asuinhuoneina, toimistoina sekä parturi- ja myymäläliikkeinä.

Kuva 8. Kellariteatteriin johtavan portaikon edessä on neljä ikkunaa, joista reunimmaiset ovat viisikulmaiset.

Kuva 9. Tiloja on muutettu esteettömiksi sijoittamalla porrashissejä portaikkoihin. Oikealla näkyvästä ovesta on Kellariteatterin esteetön kulku, joka on vuodelta 2005.

Kuva 10. Nuutajärven Lasisirkuksen toteuttamat lyijylasiteokset ovat vuoden 1990 korjauksen aikaisia. Vanhoja ikkunarakenteita on näkyvissä.

Kuva 11. 1990-luvulla kapiteeliosia korjattiin. Glashütte Limburg -pallokupulamput ovat myös tuolta ajalta.

Kuva 12. Kellariteatteriin johtava porras ja käytävä, oikealla yleisö-wc:t. WC-tilat ovat sijainneet kyseisillä paikoilla jo 1920-luvulta alkaen. 1990-luvulle saakka portaat laskivat suoraan ovia kohti, tällöin porrasyhteys käännettiin. Nykyään käytävästä on kulkuyhteys Kellariteatteriin.

Kuva 13. Portaat ovat mosaiikkibetonia, käsijohde puuta ja kaiderakenne metallia. Portaita ja pilareita kiertää alaosassaan ruskea laattalistoitus. Porras on rakennettu 1990-luvulla.

Kuva 14. Kattovalaisimina toimivat plafondit ja seinissä lampetit, joiden kuplamainen lasipinta sirottaa valon. Valaisimet ovat 1990-luvulta.

Kuva 15. Vaatesäilytyksen takaseinällä on kaksi puuikkunaa, jotka ovat todennäköisesti vuodelta 1905.

Kuva 16. Viereisen kuvan ikkuna avattuna. Etelänsuuntaan antava ikkuna on ummistettu TTT:n rakentamisen myötä.

Kuva 17. Kaksi kaaripäätteistä ikkunaa todennäköisesti vuoden 1912 rakennusvaiheesta.

Kuvat 18 ja 19. Rakennuksen alkuperäiset pohja- ja leikkauspiirustukset vuodelta 1899 Heikki Tiitolan piirtäminä. Eteishalli sijoittuu rakennuksen alkuperäiseen osaan, mutta näyttämölle johtanut sisäänkäynti on avautunut toiseen kerrokseen (pohjapiirustuksessa alhaalla keskellä). Näyttämötilat rakennettiin kuitenkin vasta vuonna 1905 päivitettyjen piirustusten mukaan. Nykyisen kaltainen eteishalli alkoi muodostua vuonna 1912, kun sisäänkäynti siirrettiin avautumaan katutasoon. Leikkauspiirustuksessa näkyvät alkuperäiset peiliovet, joita nykymalli mukailee.

Kuva 20. Kuvassa yleisölämpiö toisessa kerroksessa, jossa on ollut samanlainen laatoitus kuin eteisaulassa. Kuva 1950- tai 1960-luvulta. (Veikko Kanninen, Tampereen museot.)

Kuva 1. Sijaintikaaviot. Ylhäällä ensimmäinen ja alhaalla toinen kerros. Hallituskatu kuvissa alhaalla.

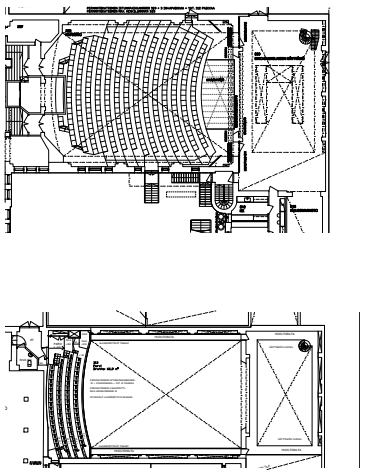

Kuva 2. Pohjapiirustukset.

Kuva 3. Eino Salmelaisen näyttämö eli alkuperäinen päänäyttämö.

HUONEKORTTI 27

EINO SALMELAISEN NÄYTTÄMÖ

Näyttämö, katsomo sekä parveke rakennettu vuonna 1905, tilat alkuperäisessä käytössään.

Keskeiset muutokset:

- Näyttämön vierustalla sijainnut pukuhuoneita, etunäyttämön vierustoilla sijainnut pukuhuoneisiin liittyneet portaat ja wc-tilat. Pukuhuoneet siirretty etunäyttämön viereisiin tiloihin vuonna 1920, näyttämön vierustat sivunäyttämöiksi. Viimeistään vuonna 1970 nykyiset portaat näyttämöltä alas katsomoon, ja tilat on osoitettu sivunäyttämöiksi. Vuonna 1988 kulkuyhteys uuteen teatterirakennukseen etunäyttämön vierestä, etunäyttämön nurkkatilojen väliseinät purettu ja näyttämöä laajennettu.
- 1951 näyttämön korotus ja orkesterimontun kattaminen
- 1988 kulkuyhteys uuteen teatterirakennukseen
- 1992 näyttämötilaa korotettu, huoltosillat rakennettu. Teatteri-istuimet vaihdettu. Näyttämöä on laajennettu nostettavaksi ja etummaiset tuolirivit vaihdettu irtotuoleiksi. Parveke poistettu katsomokäytöstä ja muutettu valo- ja äänisuunnittelulaitoksen opetustilaksi. Lämpiön ja katsomon portaat siirretty katsomosta lämpiön puolelle.
- 2010 Katsomoon rakennettu uusi lattia. Ohjaamo rakennettu nykyiselle paikalleen ja laajennettu 2015. Parveke osoitettu katsomokäyttöön.

MATERIAALIT JA KALUSTUS	
Lattia	punavioletti Flotex tummin pilkkukuvioin, metalliset listat (v. 2010) lavan lattia mustaksi käsitelty vaneri
Katto	ei tiedossa
Seinät	mustaksi maalattu puu ja rappaus (alkuperäiset rakenteet v. 1905) musta puupanelointi parvekkeen takaseinässä
Ikkunat	peitetty puurimalevyillä
Ovet	tammiset paripeiliovet yleisölämpiöön
Huoltosillat	mustaksi käsitelty puu ja metalli (v. 1992)
Kiintokalusteet	puiset teatteri-istuimet vihreällä verhoilulla, metallinen istuin- ja rivinumerointi, ensimmäiset kaksi riviä irtotuoleja (kalusteet v. 1992)
Varusteet, valaisimet	teatteritekniikka

Kuva 4. Eino Salmelaisen näyttämön istuimet on verhoiltu vihreiksi, sama väri toistuu parven rakenteissa. Kalustus ja värimaailma ovat 1990-luvun restauroinnista. Tila on alun perin ollut tasalattiainen, uusin lattia on rakennettu vuonna 2010.

Kuva 5. Mustiksi maalatuissa seinissä näkyvät pilastereiden reliefikäsittelyt ja kaarevat muodot vaakasuuntaisissa osissa. Tilan sivuja rajaavat seinät ovat alkuperäiset, ja niissä näkyvät oletettavasti alkuperäiset detaljit. Hätäpoistumistie sisäpihalle on avattu 1940-luvulla. Alkuperäiset ikkunat ovat tallella seinän syvennyksissä, mutta ne on peitetty.

Pitkäaikaisen teatterijohtaja Eino Salmelaisen mukaan nimetty näyttämö valmistui Työväentalon juhla- ja teatterisaliksi suurlakkosyksynä vuonna 1905. Avajaisnäytelmänä esitettiin *Roistoväkeä*. Näyttämö sijaitsee rakennuksen itä-länsi-suuntaisessa siivessä ja siihen liittyy Hämeenpuiston julkisivuun rajautuva yleisölämpiö. Tiloissa on laskeva lattia sekä metsänvihreät teatteri-istuimet. Yleisön sisäänkäynti on salin takaosasta, ohjaamotilan molemmin puolin.

Teatterisali on säilyttänyt alkuperäiset mittasuhteensa suhteellisen hyvin. Suurimmat muutokset ovat koskeneet sisustusta, tilaratkaisuiltaan suurimmat muutokset ajoittuvat 1990- ja 2000-luvuille, jolloin katsomon perälle rakennettiin ohjaamotila ja porrasyhteys sijoitettiin lämpiön puolelle. Teatterisalin yleisilme on tumma: seinät on maalattu mustiksi ilmeisesti 2000-luvulla, ja niissä näkyvät alkuperäiset pilasteriaiheet ja kohokuvioinnit vuodelta 1905. Katsomossa on vihreät, kangaspäällysteiset puurakenteiset istuimet sekä viininpunainen, palamaton Flotex-kangaspäällyste lattiassa. Sivuseinät ovat alkuperäiset ulkoseinät vuodelta 1905, niiden ikkunat ovat olemassa mutta ne on peitetty (kuva 5). Samoin etunäyttämön alkuperäinen kaarre on peräisin orkesterimontusta, joskin etunäyttämö on rakennettu uudelleen (kuva 8).

Salin molemmin puolin oli lavastus- ja pukuhuonetilaa, ja näyttämö oli komean holvikaaren alla. Juhlasalin tekniikka tuotti alkuun hankaluuksia: valaistusta ei osattu käyttää, ja ilmanvaihto ja lämmitys olivat puutteellisia (Rajala 1991, 144). Salia vuokrattiin sunnuntaisin arpajaisiin, mikä haittasi näytelmien harjoituksia (Rajala 1991, 166). Valmistuessaan vuonna 1905 teatterisali oli suhteellisen suuri, sillä sitä ei ollut tarkoitettu ainoastaan teatteria varten. Sen vuoksi lattia oli tasainen ja tuolit irtotuoleja. Alkuperäisinä istuimina toimi 400 wieniläistuolia ja niiden takana permannolle ja lehterille oli sijoitettu penkkejä. Saliin mahtui 500 henkilöä. (Rajala 1991, 84, 140; Kanerva 1976, 6, 16.)

Kuva 6. Teatterituoleissa on haettu wieniläisjugend-tyyliä, joka vastaisi 1900-luvun alussa rakennetun salin sisustusta. Nykyiset istuimet ovat 1990-luvulta, ja niissä on eteen taittuva tarjotinosa.

Kuva 7. Entisenä päänäyttämönä toimineesta teatterisalista on avattu kulkuyhteys uuteen teatteritaloon. Alun perin etunäyttämön vieressä on sijainnut pukuhuoneiden wc-tilat, sittemmin pukuhuoneet. Viistoseinäiset tilat on purettu ja liitetty etunäyttämöön.

Kuva 8. Näyttämöaukko on pysynyt hyvin alkuperäisenä vuodelta 1905, vaikka rakenteita on muokattukin. Tuloilma on johdettu katsomon alta.

Vuonna 1912 Työväentalon laajentuessa myös juhlasalia uudistettiin maalaamalla sisäseinät ja istuimiksi saatiin punaisia, pehmustettuja teatterituolirivejä (Rajala 1991, 267). Vuonna 1920 lattia muutettiin asteittain kohoavaksi, hankittiin uudet tuolit ja salia somistettiin. (Kanerva 1961, 16.) Työväentalon juhlasalia remontoitiin jälleen kesällä 1924 (Rajala 1995, 101), ja uudelleen vuonna 1929, jolloin katto uusittiin, seinät maalattiin ja uusi esirippu soinnutettiin uusiin lämpimämpiin sävyihin (Rajala 1995, 165).

Vuonna 1924 vihittiin käyttöön rakennusmestari E. Murroksen suunnittelema siipirakennus Hallituskadun siiven ja juhlasalisiiven väliin (huonekortti 31). Tähän osaan sijoitettiin maalaamo, näyttämökerroksen lavastevarasto ja työpaja. Toisessa kerroksessa sijaitsivat pukuhuoneet, kolmannessa ompelimo ja avustajien tilat. Samassa yhteydessä näyttämötornia korotettiin viisi metriä ja yleisöaulaa avarrettiin. (Putkonen 1976, 20.)

Vuonna 1942 teatterin johtaja Edvin Laine siirrätti varastoon salin vanhanaikaisiksi kokemansa maalaukset, jotka olivat olleet osa työväenyhdistyksen perinteistä sisustusta. Josef Alasen maalaus *'Hämeenpuiston valloitus'* ripustettiin takaisin vuonna 1976. (Rajala 1995, 312; Rajala 2001, 297). Kyseinen maalaus on kaupungin arkistossa.

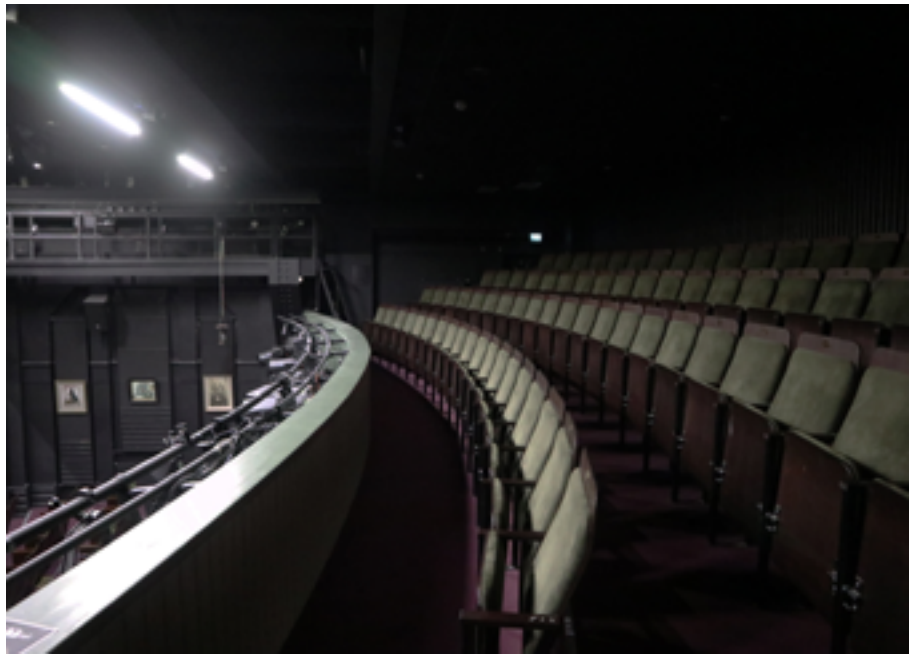

Kuva 9. Teatterin parveke poistettiin yleisökäytöstä vuosien 1992-1993 korjauksessa, kun tila muutettiin opetuskäyttöön tarkoitetuksi ohjaamoksi. Se palautettiin 2010-luvulla. Istuimet ovat samantyyppiset kuin alatasolla.

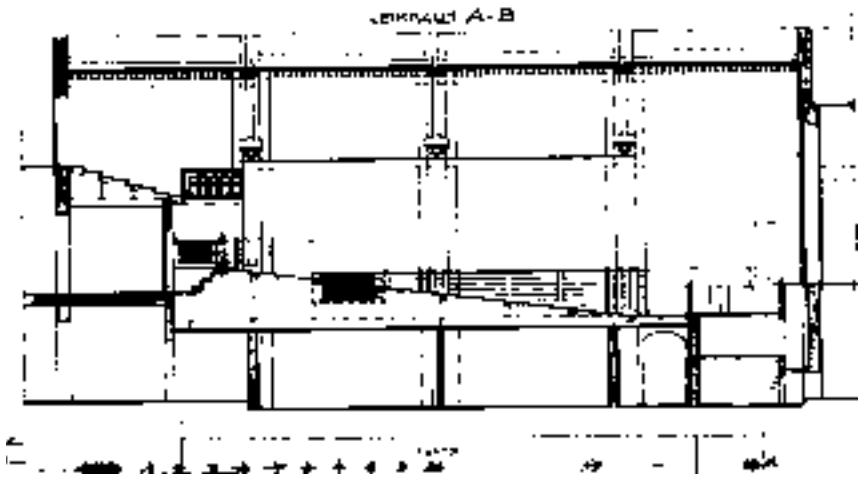

Kuva 10. Leikkauspiirustus teatterisalista vuodelta 1920. Tilassa näkyvät pilasteriaiheet, oletettavasti puupaneloinnit salin alaosassa sekä porrasnousu, joka on aiemmin sijainnut näyttämösalin puolella lämpiön sijaan. Tila oli aiemmin myös juhlasalikäytössä, mutta vuoden 1912 laajennuksen ja uuden juhlasalin myötä lattia muutettiin 1920-luvulla portaittain nousevaksi teatterin tarpeisiin.

Teatterin täyttäessä 50 vuotta 1950-luvun alussa teatterisalia uudistettiin perusteellisesti. Vuoden 1951 kesän aikana teatterisali maalattiin ja se sai keveämmän ilmeen vaaleankeltaisena, sinisen harmaana ja tummanvihreänä (kuvat 19 ja 20). Sivuseiniin piilotettiin valaisimet, joista levisi pehmeä valo. Uudistustyöt suunnitteli arkkitehti Sirkka Tarumaa. Näyttämöä korotettiin puolisen metriä, orkesterimontun peittäminen toi lisätilaa näyttämölle. Esirippu myös uusittiin punaiseksi villaplyyshiksi. (Rajala 1995, 470). Hankittiin myös uudenaikaiset, pehmustetut tuolit. (Putkonen 1976, 20.) Myös aulaa uudistettiin (Kanerva 1961, 16). Teatteri sai myös uuden valaistusjärjestelmän, joka perustui transduktorisäätöön ja oli ensimmäinen laatuaan koko Suomessa. Järjestelmä maksoi noin 10 miljoonaa markkaa. Sitä saattoi käyttää yksi työntekijä valopulpetista, kun ennen oli vaadittu vähintään neljä henkilöä valaistusta hoitamaan. (Rajala 1995, 497–498.)

1960-luvulle tultaessa myös henkilökunnan tiloja sekä kulissimaalaamoa uudistettiin. Lisäksi saatiin näyttelijöiden pukuhuoneita, lavastajalle uusi työhuone sekä kulissivarasto. (Kanerva 1961, 16.) Katsomon perälle eteläjulkisivulle rakennettiin ohjaamotila, joka otettiin vuonna 1992 varastokäyttöön.

Kuva 11. Näkymä parvekkeelta. Teatteri-istuimissa on ylös taittuva istuinosa ja jykevät, puiset käsinojat.

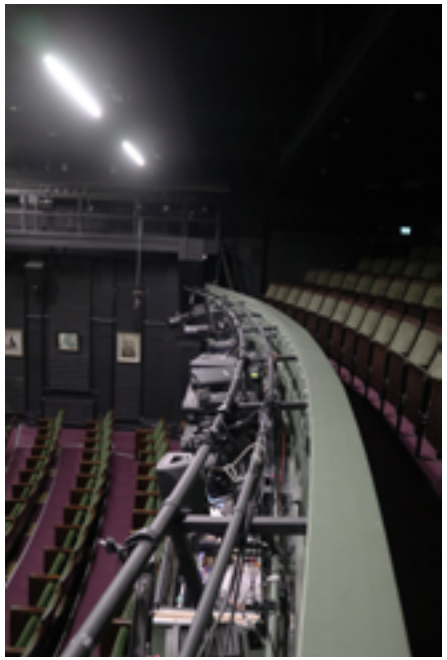

Kuva 12. Teatterin parvekkeen kaide on oliivinvihreä ja sen etuseinässä on rustikointi. Siihen on kiinnitetty runsaasti tekniikkaa.

Kuva 13. Huoltosillat on rakennettu 1990-luvulla. Näyttämön molemmilla sivustoilla on yksi silta, lisäksi keskellä on liikkuva siltarakenne.

Kuva 14. Käynti näyttämön parvelle on sijoitettu pienestä eteisaulasta, jossa on esteetön wc-tila. Tilat on remontoitu 2010-luvulla.

1970-luvulla näyttämöön liittyvät tilat olivat puutteelliset: sivutila palveli kulissivarastona, verstas toimi samalla maalaamona ja lavastamona, pukuvarasto oli ahdas. Myös pukuhuoneet olivat 26 näyttelijälle todella ahtaat ja varustelultaan puutteelliset. (Rajala 2001, 251.) 1970-luvun alussa rakennettiin uusi porrashuone rakennuksen eteläsivulle, josta avattiin yhteys yleisölämpiöön. Pääasiallinen kulku teatteriin ohjattiin tästä porrashuoneesta vanhan pääportaikon sijaan.

Vuonna 1976 päänäyttämöä uudistettiin ja rakennettiin pienet sivunäyttämöt, joihin oli järjestetty kulku näyttämön takaa purkamalla varasto- ja aputilojen seinät. Sali sai alkuperäisen muotonsa sekä näyttämö toimivat sivunäyttämöt. Muutoksista huolimatta teatterin tilat olivat edelleen liian pienet. (Rajala 2001, 297; Putkonen 1976, 20.)

Uuden teatteritalon valmistuessa vuonna 1985 vanhan teatterin päänäyttämön viimeiseksi näytelmäksi jäi *Lätsä* (Rajala 2001, 449). Uuden ja vanhan teatterin välille avattiin yhteys sekä etunäyttämön edestä että sivunäyttämöltä. Lisäksi näyttämö laajeni kulmissa olleiden väliseinien purkamisen myötä.

Vuosien 1992–1993 aikana vanha päänäyttämö aulatiloineen restauroitiin osin alkuperäiseen jugendtyyliin syvänvihreän ja ruskean sävyihin. Sisäänkäynti järjestettiin alkuperäiseen tapaan pääportaikosta ja ala-aulaa laajennettiin. Salmelaisen näyttämön suunnittelusta vastasi

Kuva 15. Teatterin ohjaamo on rakennettu vuonna 2010, se on sijoitettu 1990-luvun lämpiöstä näyttämölle johtavan portaikon päälle.

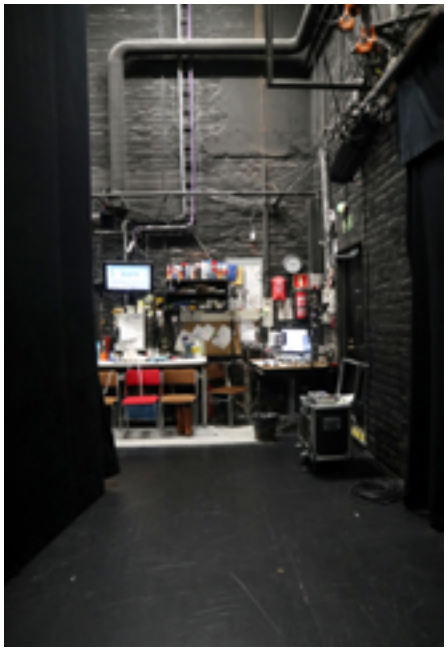

Kuva 16. Teatterin ohjaamo näyttämön vieressä.

Kuva 17. Näyttämötorni.

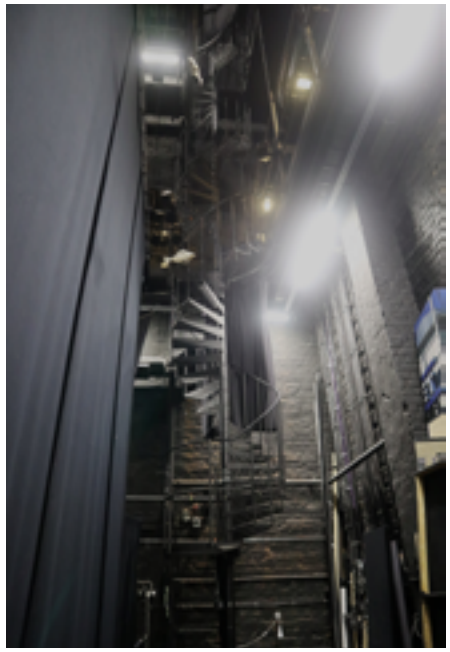

Kuva 18. Näyttämötorniin johtavat kierreportaat. Kuvassa näkyvä rakennuksen kulma on rakennettu vuonna 1924.

arkkitehti Taina Väisänen. Näyttämö nimettiin pitkäaikaisen teatterijohtaja Eino Salmelaisen mukaan. (Rajala 2001, 541; 604) Katsomoa pienennettiin ja parveke poistettiin yleisökäytöstä, jalkatilaa tuli lisää – katsojia mahtui nyt 202 entisen 495 sijasta. Teatterikorkeakoulun Valo- ja äänisuunnittelun laitos rakensi katsomon taakse Suomen moderneimman ja tilavimman valo- ja ääniohjaamon. Parveke osoitettiinkin opetuskäyttöön. Tilaa korotettiin ja tilan yläosaan rakennettiin huoltosillat molemmille puolille sekä liikkuva silta näiden välille. Samassa yhteydessä lämpiön ja näyttämön välisen tasoeron huomioiva porras siirrettiin katsomon takaosasta ovien toiselle puolelle yleisölämpiöön. Näyttämöaukon rakenteita korjattiin ja toteutettiin uudelleen.

Vuonna 2010 rakennettiin tarkkaamotila katsomon ja lämpiön väliin, osittain vuonna 1992 rakennetun portaikon paikalle (kuva 15). Portaikot ja sisäänkäynnit järjestettiin ohjaamon sivustoilta. Vanhaa päänäyttämöä myös korotettiin tässä yhteydessä. Vuonna 2015 ohjaamoa laajennettiin näyttämön puolella siten, että katsomon taaimmainen istuinrivi poistettiin.

Näyttämösiipi on rakennettu vuonna 1905 ja myös näyttämön parviratkaisu istumapaikkoineen on näyttänyt piirustuksissa varsin samalta kuin nykytilanteessa. Parvekkeeseen on liittynyt eteissali, joka on liittynyt pääporrashuoneeseen. Vuonna 1912 valmistunut laajennusosa sekä uusi pääportaikko on liittynyt toisen kerroksen lämpiötilaan, joka

Kuva 19. Tampereen Työväen Teatterin päänäyttämön korjaus 1950-luvulla. (Pekka Kosonen, Tampereen museot.)

Kuva 20. Työväen teatterin sali vuona 1951. Teatterisalissa näkyvät jugend-koristeaiheet ja pilasterit. Sävymaailma on ollut kuitenkin huomattavan paljon nykyistä vaaleampi. (Ensio Kauppila, Tampereen museot.)

on tässä yhteydessä laajentunut. 1940-luvulla eteisaulaa on pienennetty, kun Hämeenpuiston julkisivulle on sijoitettu biljardisali. Paikalla toimii nyt Lenin-museo. Vuonna 1986 lämpiötila on otettu osaksi museotilaa ja teatteriyleisön kulkuyhteys parvekkeelle on osoitettu vuonna 1970 rakennetun eteläisen porrashuoneen kautta. Portaikon ja parvekkeen väliin on sijoitettu nykyisenkaltainen pienehkö eteistila (kuva 14), joka on remontoitu vuonna 2010. Inva-wc on vuodelta 2016.

Vuoden 1992 piirustuksissa parveke on poistettu ja paikalle on osoitettu tarkkaamotila. Piirustuksissa on osoitettu katsomon molemmin puolin olevat huoltosillat sekä niiden väliin liikkuva silta, joka liikkuu tarkkaamon ja näyttämön välissä katsomon yllä (kuva 13). Samassa yhteydessä eteiseen on rakennettu pieni wc-tila ja siivouskomero.

Vuoden 2014 piirustuksissa tarkkaamo on poistettu parvelta ja osoitettu jälleen katsomokäyttöön. Istumapaikkoja on 78 sekä kolme pyörätuolipaikkaa. Istuimet ovat samanlaiset kuin permantotasolla. Parven seinä näyttämön suuntaan on vaaleanvihreä ja kasetoitu.

Kuva 21. Kuva huoltosillalta alas katsomoon. Keskellä näkyy ohjaamotila, jonka vieressä on yleisön sisäänkäynnit.

Kuva 22. Takanäyttämön korkeaa tilaa. Alkuperäinen tiiliseinä vuodelta 1905 on maalattu mustaksi.

Kuva 23. Näyttämön katsomo 1950-luvulla. Portaat ovat sijainneet katsomon puolella, parven kaide on ollut vaalea, ovet puuta ja kaiteissa sormipanelointia. (Pekka Kosonen, Tampereen museot.)

Kuva 24. Teatteri muutettiin 1920-luvulla porrastetuksi lattialtaan, uusin lattia on vuodelta 2010. Portaat oli sijoitettu katsomon puolelle, 1990-luvulla ne siirrettiin osaksi lämpiötilaa.

Kuva 25. Teatterinjohtaja Eino Salmelainen teatterisalissa vuonna 1947. Sisäänkäänkäynnit lämpiöstä näyttämölle ovat alkuperäisillä paikoillaan, ohjaamon paikalla näkyy taimmainen tuolirivi. Parvekkeen seinä on rustikoitu tai koristemaalattu. Teatterisalin yleisilme oli nykyistä vaaleampi. (E.M. Staf, Tampereen museot.)

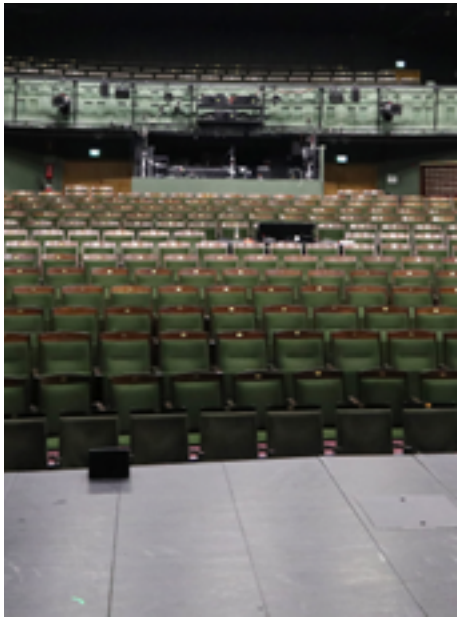

Kuva 26. Nykytilanteessa teatterin istuimet ovat pehmustettuja ja parvekkeen seinä voimakkaammin kasetoitu. Ohjaamo on sijoitettu osaksi katsomoa, sisäänkäynnit ovat alkuperäisillä paikoillaan.

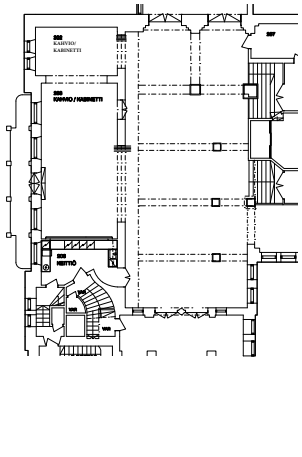

Kuva 1. Sijaintikaavio. Hallituskatu kuvassa alhaalla.

Kuva 2. Pohjapiirustus.

Kuva 3. Eino Salmelaisen näyttämön yleisölämpiö. Oikealla katsomoon johtavat portaat, vasemmalle jää tarjoilualue. Pinnat on uudistettu vuoden 2023 kesällä.

HUONEKORTTI 28

YLEISÖLÄMPIÖ

Tilat sijaitsevat vuosina 1900, 1905 ja 1912 valmistuneissa osissa.

Tilojen alkuperäinen käyttö ja keskeiset muutokset

- pienempi kabinetti alkuperäisimpiä tiloja (vuonna 1900 kirjastohuone)
- suuremmassa kabinetissa lukuhuone, keskusteluhuone sekä sisäänkäyntiportaat (vuodelta 1900, muutettu lähes nykyiseen asuunsa vuonna 1912). Parveke alkuperäinen vuodelta 1912, kaiteet lisätty myöhemmin. Hämeenpuiston ikkunat vaihdettu 2022.
- Keittiö alun perin keittiö ja kamari (vuonna 1900), tila ollut erotettuna ja liitettynä suurempaan kabinettiin useita kertoja
- Lämpiötila alun perinkin näyttämön eteistila. Tilasta on ollut erotettuna pienempiä erillisiä huoneita sekä tupakkalämpiö. Tilassa on ollut myös eteläjulkisivulla sisäänveto, joka on rakennettu umpeen vuonna 1924. Suurimmat muutokset 1990-luvun alussa katsomoon johtavien portaiden myötä, seinäpinnat restauroitu. Pinnat ja kalustus uudistettu vuoden 2023 kesällä.
- Varasto rakennettu alun perin tarkkaamoksi. Alun perin paikalla sijainnut porrasyhteys parvekkeelle vuonna 1905. Vuonna 1964 tila rajattiin väliseinin lämpiöstä, vuonna 1992 väliseinät uusittiin ja tila muutettiin varastoksi.

MATERIAALIT JA KALUSTUS	
Lattia	ruutumosaiikkiparketti
Katto	valkoiseksi maalattu betoni
Seinät	oliivinvihreäksi maalattu betoni, puiset jalkalistat ja messinkiset kulmalistat seinissä ja pilareissa teatteriaiheinen kuviotapetti alkovissa kabinetissa yläosaltaan valkea, alaosaltaan tummanvihreä ja keskiosaltaan vaaleanruskea seinä, jossa kullanvärinen, geometrinen boordi (kaikki em. vuodelta 2023)
Ikkunat	pohjoispuoliseen porrashuoneeseen puupuitteiset alkuperäisin lasimaalauksin (v. 1912) sisäpihalle alkuperäiset valkoiseksi maalatut, neliruutuiset puuikkunat (v. 1912) Hämeenpuistoon kapeat, yksiruutuiset puualumiini-ikkunat kaaripäätteillä (muoto v. 1900, ikkunat v. 2022)
Ovet	tammiset kuusi- ja kahdeksanpeiliset pariovet messinkisin vetimin ja potkupellein (neljä ylintä peiliä lasiset porrashuoneiden ovissa) tammiset neljä- ja kuusipeiliset ovet
Tarjoilutiski	marmorikuvioinen levy, leveä messinkinen jalkalista, kuparinvärinen putkimainen levy, kivilevy (v. 2023)
Pilarit	tummanharmaaksi maalatut, pohjaltaan neliönmuotoiset pilarit, joita kiertää metallinen pöytälevy (v. 1912, pinnoitteet v. 2023)
Kiintokalusteet	punainen kulmasohva syvennyksessä mustavalkealla sahalaitakuosisella kankaalla verhoillut sohvat
Irtokalusteet	mustat wieniläistuolit pyöreät pöydät mustalla marmorimaisesti kuvioidulle levyllä, reunat metallia
Valaisimet	neliönmuotoisesta kehikosta kannatellut spotit katsomoon johtavissa portaissa upotetut valaisimet askelmissa alareunassa
Muuta	näyttämön kyltit, maalaukset, näytöt

Kuva 4. Eino Salmelaisen näyttämön yleisölämpiön uusittu tarjoilualue: tiskin matalampi osa on marmorikuvioitua levyä, jonka päällä on metallinen viinilasiteline. Tiskin korkeampi osa on kuparinvärinen kivisellä päällyslevyllä.

Kuva 5. Tilajako on suurelta osin peräisin vuodelta 1912, vaikka tilat sijoittuvat vuonna 1900 valmistuneeseen osaan. Ovet johtavat vuonna 1912 rakennettuun pääportaikkoon, katossa näkyvä palkisto ja niiden rajaamat upotukset sekä pilarit ovat myös ilmeisesti vuodelta 1912.

Kuva 6. Kuva yleisölämpiöstä. Pilarijako on vuodelta 1912, alkuperäinen, vuoden 1900 pääsisäänkäynti on noussut tilan keskiosaan ensimmäisestä kerroksesta.

Kuva 7. Vuoden 1912 porrashuoneen ovien yläpuolisissa ja viereisissä ikkunassa on lasimaalauksia, jotka ovat oletettavasti alkuperäisiä tai 1930-luvulta. Tammiset ovet on tehty puusepänliike Henttosella.

Yleisölämpiö ja Eino Salmelaisen näyttämölle johtava aulatila kahvioineen sijoittuu rakennuksen vanhimpaan osaan, joka on valmistunut vuonna 1900. Alun perin kyseiseen kerrokseen on noustu suoraan kadulta pitkän I-portaikon kautta, joka on avautunut suoraan näyttämöön johtavien ovien edustalle. Näyttämöä ei kuitenkaan rakennettu tuolloin, vaan vasta vuonna 1905.

Yleisölämpiö palautettiin alkuperäiseen asuunsa ”köyhän miehen 1910-luvun wieniläis-jugendiksi” 1990-luvun alun restauroinnissa, jonka suunnitteli arkkitehti Taina Väisänen (Rajala 2001, 604). Uusin muutos on kesältä 2023, jolloin pinnat on uudistettu täysin. 1990-luvun restauroinnin lehtiaiheinen seinäkuviointi ja sen jäljittelemä alkuperäinen pintakäsittely on jätetty muistumaksi pienempään kabinettitilaan (kuvat 8 ja 9).

Alkuperäisessä osassa Hämeenpuiston varren tiloista pienempi kabinetti on säilynyt tilajaoltaan alkuperäisimpänä. Kyseinen tila muutettiin tupakkahuoneeksi vuonna 1912 ja jo vuonna 1917 kabinettien välille on avattu nykyisen kokoinen aukko.

Julkisivun keskellä sijainnut suurempi kabinettitila on alun perin toiminut eteläosastaan lukuhuoneena ja pohjoisosastaan keskusteluhuoneena, tilan keskellä on sijainnut sisäänkäynnin porras. Vuonna 1912 rakennuksen laajennuksen yhteydessä sisäänkäynti on järjestetty uudelleen ja porrasyhteys on poistettu. Suurempaan kabinettiin on rakennettu parveke vuonna 1912, johon on lisätty teräskaiteet. Hämeenpuistoon avautuva ikkuna-aukotus on alkuperäinen. Ikkunat on uudistettu vuonna 2022 puualumiini-ikkunoksi, poistetut puuikkunat olivat mahdollisesti alkuperäisiä. 1980-luvulla kabinettitilaa on jaettu siirtoseinin, vuosien 1992-1993 korjauksessa lämpiön ja kabinettitilojen välille sijoitettiin paljeovet.

Lämpiöaula on alun perin tarkoitettu nykyiseen käyttönsä, näyttämön eteistilaksi. Vuonna 1905 näyttämön rakentamisen myötä kulkuyhteys katsomoon on sijainnut suunnilleen nykyisellä paikallaan katsomon sivustoilla. Vuonna 1912 lämpiötila laajeni uuden ja nykyisinkin käytössä olevan pääportaikon myötä. Pilarijako on tältä ajalta, samoin neljä suorakaiteen muotoista kasetointiupotusta palkiston väleissä (kuvat 4 ja 5). Tilan eteläosassa on ollut 1920-luvulle saakka sisäänveto nykyisen etelänpuoleisen porrashuoneen edustalla, ja seinustalla

Kuva 8. Kabinettitilan seinään on jätetty näkyviin tilassa olleet seinäkäsittelyt. Kyseiset tilat ovat rakennuksen alkuperäisimpiä. Taimmaisempi, pienempi kabinetti on toiminut alun perin kirjastona, joka on liittynyt suuremman kabinetin paikalla olleeseen lukuhuoneeseen.

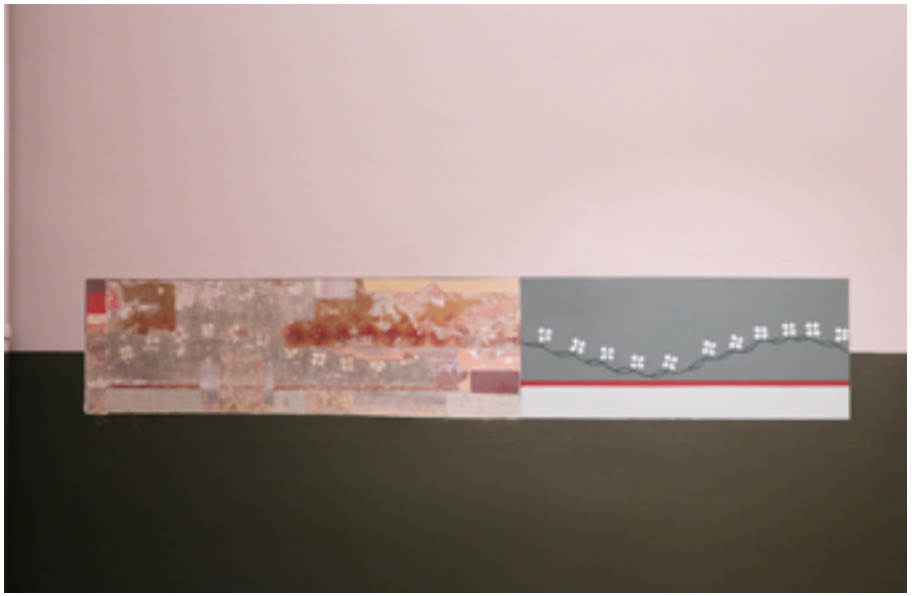

Kuva 9. Vasemmalla alkuperäisimmäksi päätelty pintakäsittely ja oikealla 1990-luvun restauroinnissa rekonstruoitu kuviointi.

on sijainnut myös erillinen tupakkahuone, jonka väliseinät poistettiin 1920-luvulla. Porrashuone rakennettiin vuonna 1970 ja sen myötä pääasiallinen kulkuyhteys siirtyi ilmeisesti kyseiseen tilaan (kuvat 1 ja 8). 1990-luvun restauroinnissa se palautettiin vuoden 1912 porrashuoneeseen (kuvat 5 ja 7).

Kabinetin ja lämpiöosan välillä on sijainnut tarjoilualue vuodesta 1912 lähtien, ja se on ollut eri muotoinen eri ajankohtina. Lämpiön puolella on sijainnut sarja pienempiä tiloja, jotka ovat ilmeisesti toimineet lippumyymälänä sekä varastotiloina. Kyseiset väliseinät on purettu vuonna ilmeisesti 1960-luvulla. Tilojen sijainti on oletettavasti nähtävissä matalammassa alakatossa (kuva 4).

1960-luvulla lämpiöstä erotettiin ohjaamotila, joka muutettiin varastoksi vuonna 1992. Tila restauroitiin vuonna 1992. Tässä yhteydessä katsomoon johtavat muutaman askelman portaat siirrettiin yleisölämpiön puolelle. Sisäänkäynnit katsomoon säilyivät alkuperäisillä paikoillaan. Portaat rajattiin väliseinillä, etelän puolelle jäi 1960-luvulla rakennettu tila, joka muutettiin varastoksi, ja pohjoispuolelle lämpiöön liittyvä alkovi, johon rakennettiin kiinteä kulmasohva (kuva 11). Vuonna 2010 ohjaamo rakennettiin katsomon johtavan portaikon keskelle, portaat rajautuivat ohjaamon kummallekin puolelle (kuvat 1 ja 11).

Tiloihin liittyy keittiö, joka sijaitsee vuoden 1900 keittiön ja kamaritilan paikalla. Tila muutettu osaksi ravintolasalia vuonna 1912. Vuonna 1929 tila liitettiin toisen ravintolasalin keittiöön, joka sijaitsi Hämeenpuiston ja Hallituskadun kulmassa. Kaarevat portaat ja kabinettitilan välinen seinä rakennettiin vuonna 1943, 1970-luvulle tultaessa porras rajattiin omaksi tilakseen väliseinin. Ylemmässä kerroksessa sijainnut ravintolan keittiö palveli myös teatterin lämpiötä. Porrasyhteys on sittemmin tukittu. Keittiötila oli jälleen yhtenäinen kabinettitilan kanssa 1970- ja 1980-luvuilla, 1992 rakennettiin väliseinä ja tarjoilutiski tilojen väliin. Tarjoiluyhteys suljettiin yhtenäisellä seinällä vuonna 2023 (kuva 11).

Tilat on remontoitu kesällä 2023. Tässä yhteydessä tilojen pintamateriaalit uudistettiin syvän oliivinvihreiksi sekä vaaleiksi, alkovi on tapetoitu (kuva 10). Myös kalustus on uudistettu ja pilareiden ympärille lisätty metalliset tasot.

Kuva 10. Alkovi on rajautunut portaiden sijoittumisen myötä lämpiön kulmaan 1990-luvulla. Sen seinät on tapetoitu teatteriaiheisesti vuonna 2023.

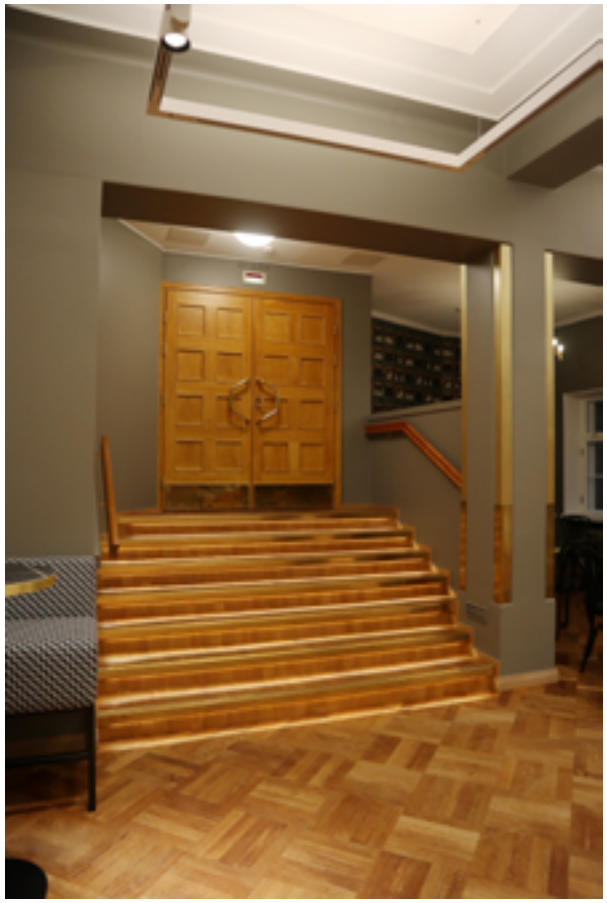

Kuva 11. Katsomoon johtava porras on uudistettu 2000-luvulla.

Kuva 12. Tilaa restauroitiin 1990-luvulla wieniläisjugend-asuun, viimeisin ilme on vuodelta 2023. Sisäpihan puolen ikkunat on huoltomaalattu vuonna 2022.

Kuva 13. Alkoivn alkuperäiset puuikkunat puitejakoineen kunnostettiin vuonna 2022.

Kuva 14. Lämpiöön liittyy suljettavissa oleva kabinettitila, jossa on tammiset taiteovet. Ovet on teetetty puusepänliike Henttusella.

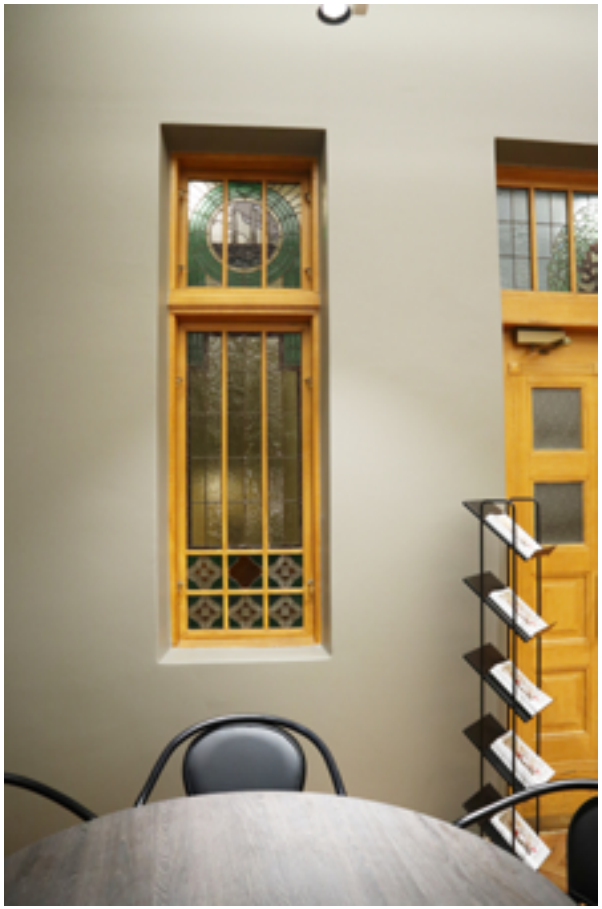

Kuva 15. Porrashuoneen lasimaalattu ikkuna.

Kuva 16. Lämpiön parveke Hämeenpuiston suuntaan. Ylempänä on Lenin-museoon liittyvä parveke.

Kuva 17. Tamminen ovi tarjoilualueen ja kabinetin välissä.

Kuva 18. Suurempi kabinetti ja seinän takana keittiötila, väliseinä on rakennettu vuonna 2023 ja tiski on jäänyt sen sisään.

Kuva 19. 1930-luvulla lämpiön seinät on maalattu alaosastaan tummemmaksi, vaaleaa yläosaa erottaa raita. (E.M. Staf, Tampereen museot.)

Kuva 20. Yleisölämpiö 1950- tai 1960-luvulla. (Veikko Kanninen, Tampereen museot.)

Kuva 21. Yleisölämpiö 1950- tai 1960-luvulla. Lattia on ollut vastaavanlainen kuin eteisaulassa ja porrashuoneessa. (Veikko Kanninen, Tampereen museot.)

Kuva 22. Yleisölämpiö 1950- tai 1960-luvulla. Tilassa on ollut nahkasohvia ja -istuimia. (Veikko Kanninen, Tampereen museot.)

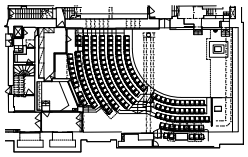

P

Kuva 1. Sijaintikaavio. Hallituskatu kuvassa alhaalla.

Kuva 2. Pohjapiirustus.

Kuva 3. Kellariteatteri on toteutettu Hallituskadun puoleiseen siipeen 1960-luvulla.

HUONEKORTTI 29

KELLARITEATTERI

Kellariteatteri suunniteltu tiloihin vuonna 1964, rakennusosa valmistunut vuonna 1930. Tilat alun perin mm. painisalina, kokoustiloina ja harjoitussalina. Nykyinen tilajako ja sisustus ovat 2000-luvun alusta.

Keskeiset muutokset:

- 1964 Kellariteatteri entiseen painisalin tiloihin
- 1990 Kellariteatterin näyttämötilojen laajennus nykyisenkaltaisiksi
- 2004-2006 Kellariteatterin nykyinen tilajäsentely ja sisustus

MATERIAALIT JA KALUSTUS	
Lattia	sininen kokolattiamatto
Katto	ei tiedossa
Seinät	punatiili ruskeaksi maalattu tiili musta levy
Ikkunat	-
Ovet	puiset paripeiliovet lämpiötiloihin
Askelmat	porrastuva lattia, metalliset reunakäsittelyt, messinkiset kaiteet
Kiintokalusteet	-
Irtokalusteet	punaisella kankaalla verhoillut, käsinojalliset tuolit
Varusteet, valaisimet	teatteritekniikka

Kuva 4. Kellariteatteri kuvattuna lavalta. Teatteri-istuimet ovat irtotuoleja, jotka on verhoiltu punaisella kankaalla.

Kuva 5. Kellariteatterin seinissä näkyy alkuperäistä, vuoden 1930 rakennetun rakennuksen punatiiliseinää. Kuvan taustalla näkyvä ohjaamotila on rakennettu 2000-luvulla.

Kellariteatterin käsittävä siipi on valmistunut vuonna 1930. Kellariteatterin tilat ovat alun perin toimineet biljardisalina, johon on ollut oma eteistilansa. 1930- ja 1940-luvuilla tilassa on sijainnut paini- ja nyrkkeilysali suihkuineen sekä suurehko kulissivarasto tilan länsipäässä. Nykyisen ohjaamon paikalla on sijainnut holvi, lämpökamari sekä vaatehuone. Vanhat seinärakenteet on purettu.

Kellariteatteri rakennettiin vuoden 1964 aikana vanhaan painisaliin eli B-saliin, joka oli ollut kokouskäytössä. Sen yhteydessä oli myös kulissivarasto, ja teatteri oli käyttänyt sitä kokouskäytön vähentyessä harjoitussalinaan. Piirustukset tilattiin Reijo Ojaselta, ja kellariteatteriksi uudistettu sali valmistui joulukuussa 1964. dottamaton ongelma ilmeni, kun etummaisten tuolirivien kohdalta piti poistaa maata näkyvyyden parantamiseksi. Lattiatasoa laskettiin, jotta saattiin hieman lisää tilaa näyttämölle. Korkoero näkyy edelleen rakenteissa (kuva 12). Hanke eteni muutoin sujuvasti, mutta kiistaa syntyi tuoleista: Ojasen valitsemaa tuolimallia pidettiin liian kalliina. Tampereen Teatterikerho kuitenkin avusti rahallisesti tuolien hankintaa, ja teatteriin hankittiin ruskeapäällysteiset, puuosiltaan mustat tuolit: 128 teatteriin ja 28 kahvioon. (Rajala 2001, 34–36; Rantanen 2016, 157.) Kellariteatteri ihastutti katsojia punatiilisillä seinillään, kaarretulla katsomollaan ja syliin tulevalla näyttämöllään. Värit olivat sointuvia, valaistus pehmeää. Uutta tilaa tituleerattiin Tampereen tyylikkäimmäksi ja modernimmaksi teatteriksi. Vuonna 1965 käyttöön otetun Kellariteatterin ensimmäinen näytelmä oli Eeva-Liisa Mannerin *Uuden vuoden yö* ja *4 X Beckett*. (Rajala 2001, 37; Hohenthal-Antin 1976, 16.)

Kulku akuperäiseen Kellariteatteriin on tapahtunut sisäpihan porrashuoneesta, niin kutsutusta Punaisesta portaikosta. Sisäänkäynnin yläpuolella on 1960-luvulla ollut valokyltti (huonekortti 30, kuva 8). Kulkuyhteys on avautunut nykyisen näyttämön kohdalla sijainneeseen eteistilaan. Eteiseen on liittynyt sekä naisten että miesten wc-tila sekä pienehkö kahvio. Tilan sivustoille on sijoitettu varastotilaa, katsomo on rakennuksen pohjoispäässä osittain nykyisen katsomon paikalla. Katsomo oli suunniteltu 115 henkilölle. Tällaisena tila säilyi ilmeisesti 1980-luvulle.

Kuva 6. Kellariteatterin lattia on porrastettu, istuimet ovat irtotuoleja. Kellariteatteri on sijoitettu kyseisiin tiloihin vuonna 1964, jolloin näyttämö sijoittui suunnilleen etummaisten tuolien kohdalle ja nykyisen näyttämön kohdalla on sijainnut näyttämön eteinen wc-tiloineen.

Kuva 7. Kellariteatteri kuvattuna 1970-luvulla. Istuimet ovat olleet vastaavantapaisia kuin nykyisin: pehmustettuja, käsinojallisia irtotuoleja. (Putkonen 1976, 21.)

Vuonna 2005 tilat ovat saaneet nykyisen muotonsa ja sisustuksensa. Kulkuyhteys Kellariteatteriin on johdettu Hämeenpuistoon avautuvasta eteisaulasta yleisö-wc-tilojen ja hissien editse, myös esteetön sisäänkäynti on mahdollistettu sijoittamalla porrashissi pienempään portaikkoon (huonekortti 30, kuva 13).

Kellariteatteri saneerattiin vuosien 2004-2006 aikana. Muutosten yhteydessä poistettiin yksi kantava pilari ja asennettiin kymmenen metrin pituiset teräspalkit. Vuonna 2005 kivijalkaan tehdystä aukosta virtasi vettä rankkasateen yhteydessä sisään sekä lattiapinnan alla oleviin ilmanvaihtokanaviin. Kellariteatteri päästiin avaamaan vuonna 2006. Tässä yhteydessä Natalien keittiön ja Kellariteatterin välille rakennettiin henkilöhissi. (Rantanen 2016, 319.)

Ojanen suunnitteli myös teatteri-istuimet, jotka valmistettiin Merivaaran tehtaalla. (Rantanen 2016, 157.) Kellariteatterissa on 1970-luvulla otetun kuvan perusteella olleet todennäköisesti alkuperäiset, käsinojalliset ja pehmustetut irtotuolit, jotka ovat vastavaantapaiset kuin nykyiset tuolit (kuva 7). Kalustus on myös 2000-luvulta.

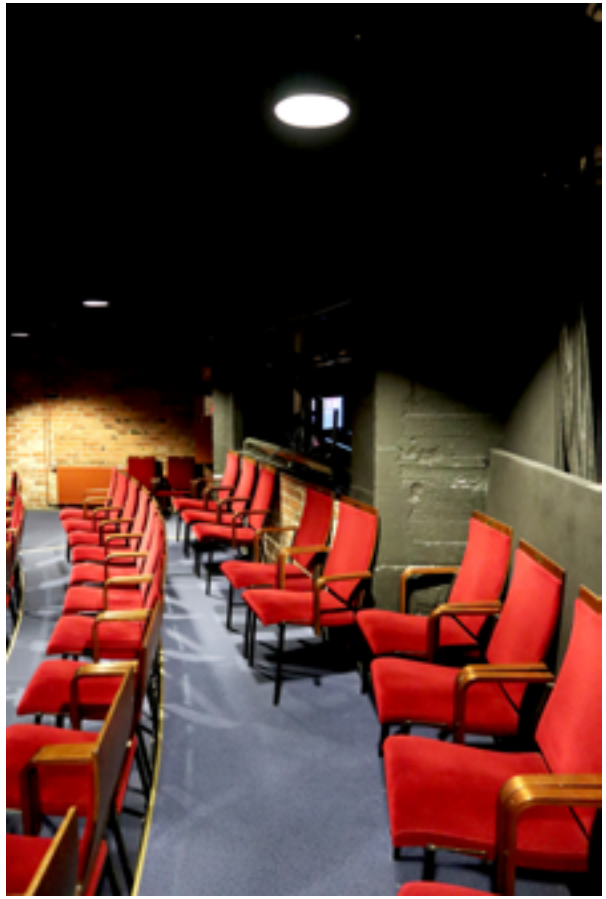

Kuva 8. Kellariteatterin istuimet muistuttavat alkuperäisiä istuimia.

Kuva 9. Tilassa ei ole erillisiä portaita, vaan lattiataso laskee amfimaisesti kohti näyttämöä. Tilassa on metalliset kaiteet.

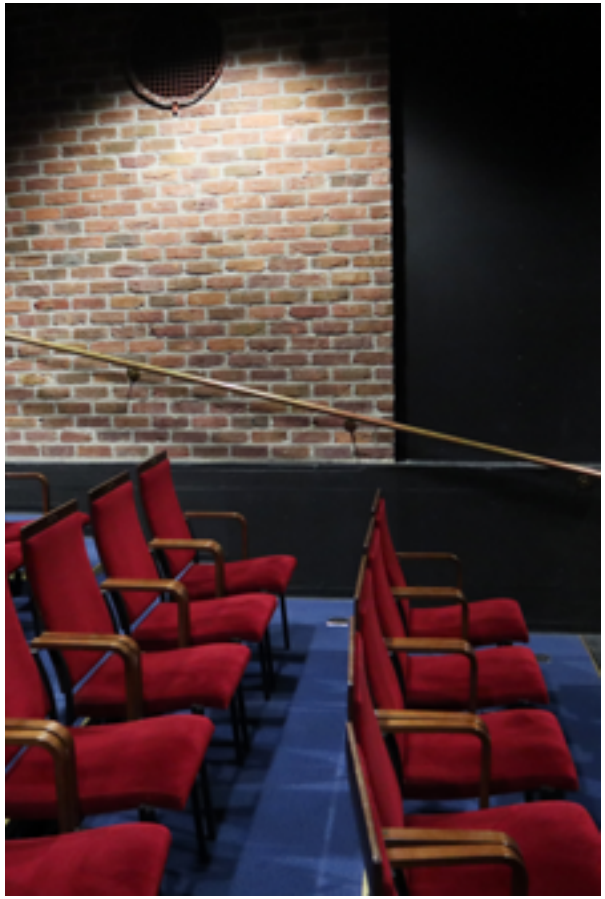

Kuva 10. Vanhaa tiiliseinää sekä uudempaa levyseinää.

Kuva 11. Kellariteatterista poistettiin yksi kantava pilari, jonka korvasivat teräspalkit. Muutokste tehtiin 2000-luvun alun saneerauksessa.

Kuva 12. Tilaa madallettiin 1960-luvulla puolisen metriä, mikä on edelleen nähtävissä vanhoista rakenteista.

Kuva 13. Kellariteatterin sivuseinät kätkevät erilaisia varastoja ja takatiloja.

Kuva 14. Kellariteatteria lavastetaan helmikuussa 2024.

Kuva 1. Sijaintikaavio. Hallituskatu kuvassa alhaalla.

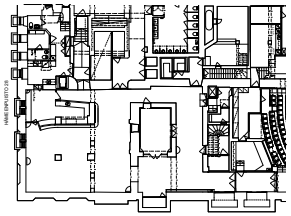

Kuva 2. Pohjapiirustus.

HUONEKORTTI 30

KELLARITEATTERIN YLEISÖLÄMPIÖ

Tila sijaitsee vuosina 1912 ja 1930 rakennetussa osassa.

Keskeiset muutokset:

- Tilat alun perin lähinnä varastokäytössä, osoitettu lämpiökäyttöön 1990-luvun alussa.
- 2004-2006 tilanjako, pintamateriaalit ja sisustus nykyisenkaltaisiksi

Kuva 3. Kellariteatterin yleisölämpiö ja ravintola.

MATERIAALIT JA KALUSTUS	
Lattia	tummanharmaa neliönmuotoinen laatta (2000-luku)
Katto	akustoiva kivivillalevy tummalla fleece-pinnoitteella
Seinät	alkuperäinen punatiili (v. 1912, 1930)
Ikkunat	pienet, kaksiruutuiset ikkunat keittiötiloissa
Ovet	puiset paripeiliovet muihin yleisötiloihin (vanhempaa ovimallia mukaillen) puiset peiliovet keittiön tiloissa
Kiintokalusteet	punainen komposiittilevy, keittiökalusteet (2000-luku)
Irtokalusteet	puiset ruokailuryhmät, istuimissa tummanharmaa pehmuste (2000-luku)
Varusteet	alkuperäinen kellariteatterin kyltti (1960-luku)
Valaisimet	upotetut kattovalaisimet kasvonmuotoiset valaisimet tarjoilualueella

Kuva 4. Suuri osa Kellariteatterin yleisölämpiön pintamateriaaleista on uudistettu 2000-luvulla.

Kuva 5. Kellariteatterin yleisölämpiö baari, jonka hahmo on vuoden 2004 suunnitelmista. Teatteriaiheiset, Pöö-nimiset valaisimet on suunnitellut valosuunnittelija Jaakko Kiukkainen. Tiskissä on lehtikultaa.

Kellariteatterin yleisölämpiö sijaitsee osittain vuonna 1912 ja osittain vuoden 1930 rakennettujen rakennusosien kellarikerroksessa. Lämpiötila toimii sekä sisäänkäyntinä Kellariteatteriin että sen lämpiö- ja ravintolatilana. Kellariteatteri on rakennettu viereisiin tiloihin vuonna 1964 ja lämpiötilat ovat sijainneet aluksi näyttämön yhteydessä. Lämpiö sijoitettiin nykyisiin tiloihinsa 1990-luvun alussa, ja 2000-luvun alussa se on saanut nykyisen tilajakonsa.

Sisätiloissa on hyödynnetty alkuperäisen tiiliseinän lämmintä tunnelmaa (kuvat 6 ja 10). Lattia- ja alakattomateriaalit on uudistettu vuosien 2004-2006 saneerauksessa, samoin kalustus. Baarin punainen komposiittitiski on vuodelta 2004 (kuva 5). Ovet ovat kanadantammea (kuva 15).

Kellariteatterin yleisölämpiön sekä siihen liittyvän keittiötilan paikalla on 1900-luvun alussa sijainnut erilaisia varasto- ja arkistohuoneita sekä tilapäinen kokoushuone. Varastot ovat palvelleet erityisesti keittiön varastoina, ja 1920-luvulla tiloissa on ollut mm. perunavarasto, lihavarasto sekä maito- ja jäädytyshuone. 1940-luvulla kellarissa on myös ollut ruokailuhuone, joka on avautunut valokuilulla Hallituskadulle.

Kellariteatteri on sijoitettu nykyiselle paikalleen vuonna 1964, mutta vielä tällöin ei lämpiötiloja sijoitettu nykyiselle paikalleen, vaan ne sijaitsivat pienipiirteisinä nykyisen näyttämön paikalla. Nykyiset lämpiötilat säilyivät pääasiallisesti varastokäytössä vuosikymmenten ajan. Vuonna 1990 laadituissa suunnitelmissa tiloihin on sijoitettu Kellariteatterin yhteyteen avautuva kellariravintola wc-tiloineen. Yleisölämpiö oli sijoitettu näyttämön eteläpuolelle, nykyisten näyttelijälämpiön ja aputilojen paikalle. Rakennuksen koilliskulmassa nykyisissä lämpiötiloissa on sijainnut 1990-luvulla kaksi työntekijöiden pukuhuonetta.

Vuonna 2004 laadituissa suunnitelmissa Kellariteatteri ja sen lämpiö alkoivat saada nykyisen hahmonsa. Pukuhuoneet purettiin ja tila laajeni kattamaan koko pohjoisosan. Baari tiskeineen sijoitettiin nykyiselle paikalleen, ja varastosta muodostettiin nykyisenkaltainen kabinettitila (kuva 13). Tässä yhteydessä kulkuyhteys sijoitettiin nykyiselle paikalleen pääsisäänkäyntiaulasta: porrasyhteys oli sijoitettu nykyiselle paikalleen yleisön wc-tilojen vieritse, ja esteetön sisäänkäynti oli järjestetty pääportaikon toiselta puolelta pienemmästä käytävästä (kuva 11).

Kuva 6. Alkuperäistä tiiliseinää on nähtävissä kabinettia rajaavissa seinissä.

Kuva 7. Yleisölämpiön tilat on pinnoiltaan uudistettu, mutta vanhoina muistumina on säästetty elävää punatiilipintaa. Kalusteet on hienopuuseppäliike Nikari Oy:llä.

Kuva 8. Alkuperäinen loisteputkikyltti 1960-luvulta.

Kuva 9. Taustalla käynti näyttämön eteisaulaan, vasemmalla kabinettitilan seinää.

Kuva 10. Hämeenpuiston puolelle on sijoitettu ikkunat, joiden edustalla on jalkakäytävälle nousevat valokuilusyvennykset. Tiiliseinä on vuodelta 1912.

Kuva 11. Työväentalon yleisöaulasta Kellariteatterin lämpiöön johtava käytävä, jota kautta on järjestetty esteetön kulku.

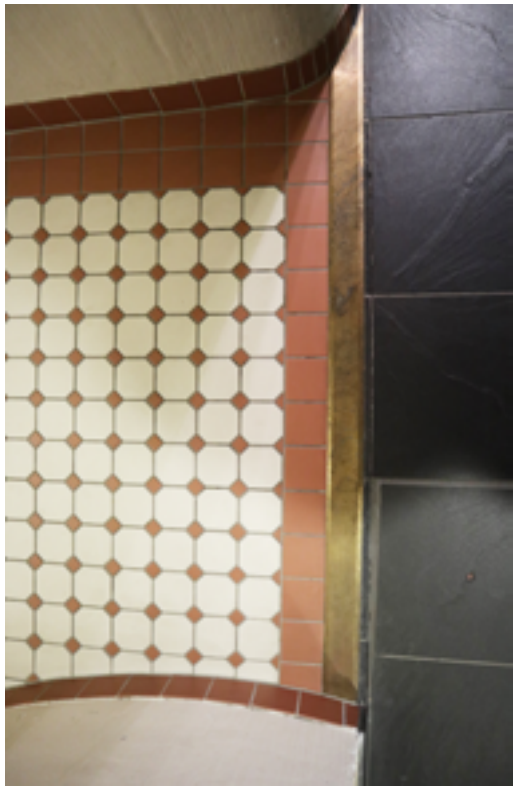

Kuva 12. Työväentalon lattiamateriaaleja yleisöaulan ja kellariteatteriin johtavasta käytävästä. Vasemmalla aulan lattialaatoitusta ja oikealla uusi neliönmallinen laatoitus.

Kuva 13. Kabinettitilassa on Kiukkaisen valaisimia. Koristeaiheena on aulastakin tuttu oinasta muistuttava kuvio.

Kuva 14. Kabinettitilaan johtava ovi on alkuperäisellä paikallaan, ja johtanut lihankäsittelyhuoneen kylmiöön.

Kuva 15. Katsomoon johtavat peilipariovet ovat samanlaiset kuin Eino Salmelaisen näyttämön yleisölämpiössä. Ovet on teetetty puusepänliike Henttosella.

Kuva 1. Sijaintikaavio, ylhäällä 1. krs (ravintolan sisäänkäyntiaula) ja alhaalla 2. krs (ravintolasali). Hallituskatu kuvassa alhaalla.

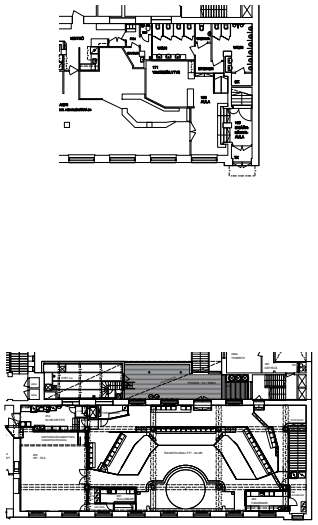

Kuva 2. Pohjapiirustus.

Kuva 3. Ravintolanäyttämö TTT-Klubi.

HUONEKORTTI 31

TTT-KLUBI

Tilat ovat olleet ravintolakäytössä rakennusosan valmistumisesta saakka, vuodesta 1930.

Keskeiset muutokset:

- Lukuisia sisustus- ja tilanjaollisia muutoksia 1980- ja 1990-luvuilla.
- Nykyinen tilajako ja sisustus vuodelta 2011.

MATERIAALIT JA KALUSTUS	
Lattia	ei alkuperäisiä pintamateriaaleja jäljellä - punainen kokolattimatto messinginvärisin listoin, tummanruskea parketti, lava mustaksi käsiteltyä vaneria tai lastulevyä
Katto	ei alkuperäistä pintakäsittelyä jäljellä - musta levy
Seinät	ei alkuperäistä pintakäsittelyä jäljellä ravintolasalissa - musta levytys alkuperäiset koristeaiheet sisäänkäynnin porrashuoneessa
Ikkunat	yksiruutuiset puualumiini-ikkunat (peitetty, uusittu v. 2011)
Ovet	ei alkuperäisiä ovia jäljellä - mustat laakaovet
Pilarit	alkuperäiset mustaksi maalatut betonipylväät, kultaiseksi maalattu kapiteeli
Kaiteet	mustat metallikaiteet lehvästöornamentein ja kultaisiksi maalatuin kukkakoristein, puiset käsijohteet
Irtokalusteet	mustat nahkasohvat, mustat pyöreät pöydät, mustat wieniläistuolit (ei alkuperäiset, mutta tilassa ollut 1930-luvulla vastaavanlaiset tuolit)
Varusteet	teatteritekniikka
Valaisimet	alkuperäiset soihtuvalaisimet sisäänkäynnin porrashuoneessa kattovalaisimet pöytävalaisimet kuparinvärisin metallivarjostimin
Muuta	baaritiskit, ohjaamo

Kuva 4. Ravintolanäyttämö TTT-Klubi, vasemmalla näkyy mustaksi käsitelty näyttämö, jota porrastettu katsomo- ja ravintola-alue kiertää.

Kuva 5. Tilat ovat toimineet ravintolakäytössä jo ainakin 1920-luvulta. Nykyisen avaran muotonsa tilat saivat 1940-luvulla pilareiden myötä, nykymuotoinen tilajäsentely on 2010-luvulta.

Ravintolanäyttämö TTT-Klubi on perustettu vuonna 2011 ja sijoitettu Työväentalon Hallituskadun puoleiselle julkisivulle toiseen kerrokseen. Tila on yksi avara ravintolasali, jonka eri korkeuksille porrastetuille tasoille on sijoitettu mustia wieniläistuoleja sekä pyöreitä pöytiä (kuvat 4, 5 ja 11). Tila on tumma muutoinkin kuin kalustuksensa osalta: seinät on maalattu mustiksi, samoin näyttämön puinen lattia (kuva 11). Tummaa taustaa vasten erottuvat punainen kangaspäällyste koroketasoilla messinginvärisine listoineen sekä kullanväriseksi maalatut, egyptiläistyyliset pilareiden yläosissa (kuva 17). 1920-luvun art deco -henkisestä sisustuksesta viitteenä ovat myös ikkunoiden eteen sijoitetut levyt, joissa on mustan ja kullanvärin vuorottelulla luotu labyrinttikuvio (kuva 22). Koroketasoja erottavat toisistaan mustat metallikaiteet, joissa on kullanvärisiä koristeita (kuva 21).

Tila sijoittuu Bertel Strömmerin suunnittelemaan rakennukseen, joka on valmistunut vuonna 1930. Kyseinen tila on suunniteltu ravintolatilaksi ja sellaisena se on toiminut valmistumisestaan saakka. Tilan sisustusta ja pintoja on uudistettu useaan kertaan, mutta tilassa on alkuperäiset pylväät sekä niiden palmettikapiteelit (kuva 17). Myös niiden väritys on vaihdellut, mutta ne vaikuttavat olleen varsiosastaan tummat ja kapiteeliosastaan vaaleammat (kuvat 6, 7 ja 8). Kulku ravintolaan on tapahtunut vuodesta 1930 lähtien Hallituskadun puolelta portaikkoa pitkin. Ravintolaan johtavissa portaissa näkyy Strömmerin suunnittelemia, ruusukeaiheisia kohokuviointeja (kuvat 16, 19 ja 20) sekä alkuperäiset soihtuvalaisimet (kuvat 18 ja 19). Alun perin ravintolaan oli pääsy myös rakennuksen Hämeenpuiston siiven pääportaikosta, mutta kyseinen yhteys suljettiin jo vuonna 1937 (Kanerva 1986, 395-398). Ravintolasali oli myös suurempi valmistumisensa aikaan. Alkuperäinen lattia oli kuviollista korkkimattoa, joka vaihdettiin tammiparketiksi 1950-luvulla (Kanerva 1986, 400–402).

Vuonna 1940 arkkitehti Strömmer laati suunnitelman ravintolan eteishallista ja käymälöistä, jotka sijoitettiin alakerrokseen entisen Turvan huoneistoon. Siihen saakka olivat ravintolavieraat joutuneet tuomaan päällysvaatteensa ravintolasaliin. (Kanerva 1986, 398.) Tiloissa sijaitsee nykyäänkin vaatesäilytys sekä yleisö-wc:t (kuvat 23 ja 24). Tiloja remontoitiin useita kertoja 1940- ja 1950-luvun aikana. Tilasta erotettiin erillisiä kabinetteja ja itäpäähän sijoitettiin soittajien koroke. Ravintolaan sijoitettiin uudet tuolit alkuperäisten mustien wieniläistuolien tilalle vuoden 1951 korjaustöiden yhteydessä. Alkuperäinen keittiö sijaitsi kul-

Kuva 6. Työväentalon vihkiäisjuhlaa vietetään ravintolasalissa vuonna 1930. (Veikko Kanninen, Tampereen museot.)

Kuva 7. Työttömien ruokailu ravintolasalissa vuonna 1931. Salin ikkunat on peitetty, ja ne uusittiin vuonna 2011. (Veikko Kanninen, Tampereen museot.)

Kuva 8. Työväentalon ravintola vuonna 1944. (Veikko Kanninen, Tampereen museot.)

Kuva 9. Työväenyhdistyksen uusittu ravintola 1950-luvulla. (Pekka Kosonen, Tampereen museot.)

Kuva 10. Työväentalon ravintolan kabinetti vuonna 1961. Pilarit ovat jääneet väliseinien sisään. (Juhani Riekkola, Tampereen museot.)

maosassa, nykyisissä musiikkitiloissa (ks. huonekortti 16, kuva 9). Alun perin keittiö oli reilun kokoinen, mutta sitä pienennettiin 1960-luvun alussa. Tällöin kantavia rakenteita myös muutettiin osittain, jotta saatiin järjestettyä kabinettiosasto: kolme erotettavaa ja yhdistettäävää kabinettia. Kabinetit on sittemmin purettu (kuva 10). Samassa yhteydessä ravintolasalia sai vaaleamman sävyn. Uudistussuunnitelman laativat arkkitehdit Jouko Ylihannu ja Arja Danska. Uudistustyö oli mittavin ja kallein sitten vuosien 1929–1930 laajennuksen. (Kanerva 1986, 400–402.)

Vuonna 1973 ravintolaan sijoitettiin baari, minkä yhteydessä koko ravintolatila uudistettiin perusteellisesti: parketit ja kokolattiamatot uusittiin, seinät päällystettiin lasikuitutapteilla ja pylväät laatoitettiin. Yleisilme muuttui siniseksi ja sisustusarkkitehti Reijo Ojanen suunnitteli ravintolaan uudet kalusteet. (Rantanen 2016, 212.)

Parveketerassi on rakennettu ensi kertaa vuonna 1985 ja on käsittänyt tällöin 60 asiakaspaikkaa. Kesällä 2000 ravintolatilat kunnostettiin (Rantanen 2016, 311). Tiloissa toimi jonkin aikaa myös yökerho Loco 2009–2010 vuosien aikana (Rantanen 2016, 335). Vuonna 2011 alettiin suunnitella yökerhon muuttamista teatteriravintolaksi ja harjoitussaliksi. Nykyisen muotonsa ja sisustuksensa ravintolasali tällöin tilan muuttuessa TTT-Klubiksi. IV-konehuone on rakennettu samaan aikaan ja tällöin terassia on pienennetty (kuvat 13 ja 14).

Vuonna 2015 tiloja uudistettiin myös ravintosalin vierestä: näyttelijöiden lämpiönä toimiva VIP-tila uudistettiin (kuvat 25 ja 26), samoin keittiötila (kuva 27).

Kuva 11. Tilan keskellä on pyörönäyttämö, jonka molemmin puolin on tarjoilupisteet.

Kuva 12. Tarjoilupisteen rulo avattuna.

Kuva 13. TTT-Klubiin liittyy ravintolan terassi. Edessä näkyy ilmanvaihtokonehuone, joka on rakennettu vuonna 2010.

Kuva 14. Taustalla näkyy B-porrashuoneen alkuperäisiä ikkunoita, joiden vieressä uusittu yksiruutuinen ikkuna ravintolasalista.

Kuva 15. Tilaan on sijoitettu ohjaamo.

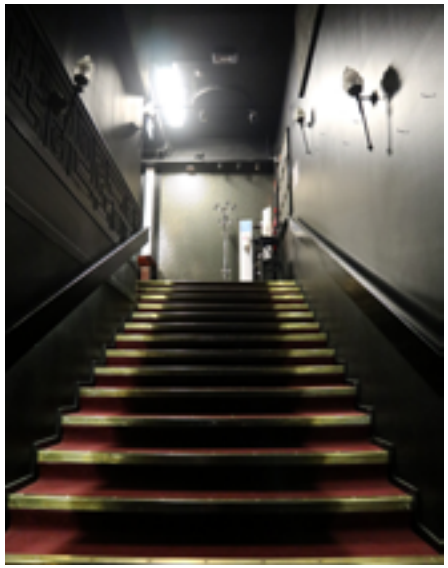

Kuva 16. TTT-Klubille johtavissa portaissa näkyy reliefikoristeaiheita vasemmalla. Porrashuone on vuodelta 1930, ja soihtuvalaisimet ja kuvioinnit ovat tältä ajalta.

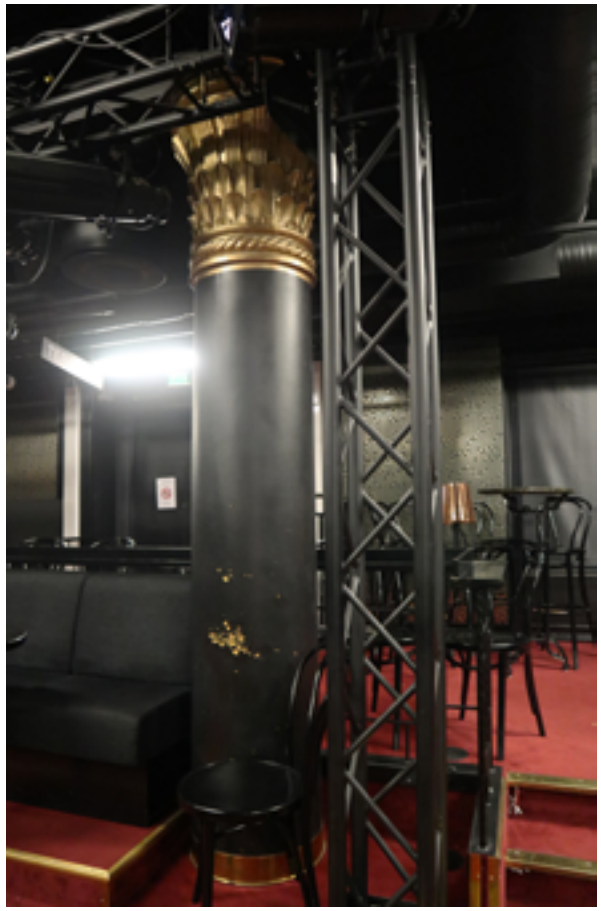

Kuva 17. Pilarijako on vuodelta 1943. Egyptiläistyyliset pylväät on maalattu kullanväriseksi, jalkalista on metallinen.

Kuva 18. Katutasolta nousevassa porrashuoneessa on alkuperäisiä soihtuvalaisimia, joissa on messinkinen varsiosa.

Kuva 19. Sisäänkäynti ravintolasaliin on alun alkaenkin ollut Hallituskadulta. Porrashuoneessa on alkuperäisten valaisinten lisäksi säilynyt alkuperäinen reliefikuviointi, joissa on labyrinttiaiheen lisäksi ruusukkeita.

Kuva 20. Seinän koristekuviointi vuodelta 1930 on maalattu mustaksi myöhemmin.

Kuva 21. Kaiteissa toistuvat luontoaiheet sekä mustan ja kullan värit.

Kuva 22. Ikkunoiden eteen on sijoitettu art deco -henkiset peitteet.

Kuva 23. Ravintolasaliin on kulku Hallituskadulta. Aulatilasta on käynti wc-tiloihin, jotka ovat yhteiset sekä ravintola Aistille sekä TTT-Klubille. Vasemmalla vaatesäilytys. Aulatilat suunniteltiin jo vuonna 1940, mutta sittemmin niitä on uudistettu useaan kertaan.

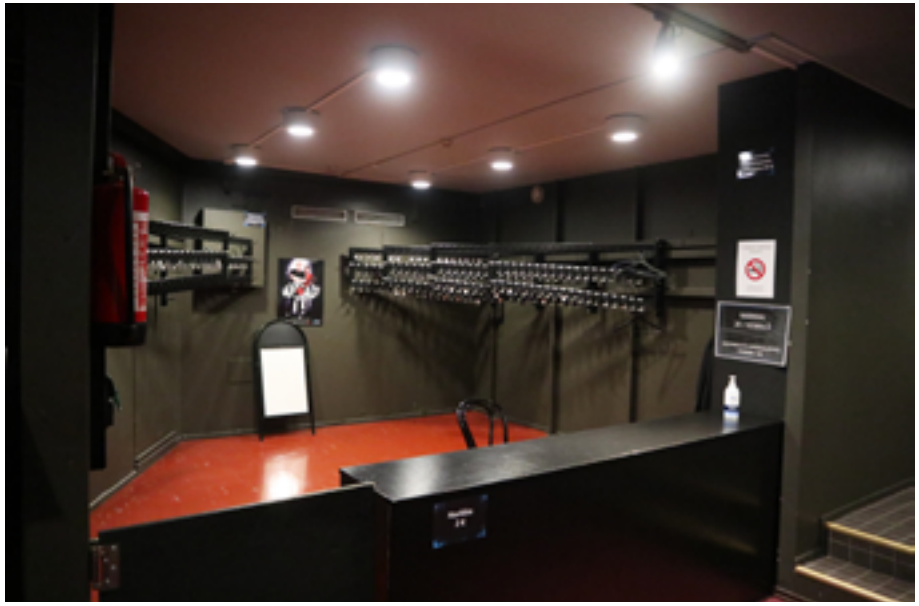

Kuva 24. Aulatilan vaatesäilytystila on rajattu tiskirakenteella.

Kuva 25. TTT-Klubin VIP-tila, joka toimii lähinnä esiintyjien lämpiötilana.

Kuva 26. Aikoinaan ravintolasali on jatkunut näihin tiloihin asti.

Kuva 27. TTT-Klubin keittiö on rakennettu vuonna 2011 nykymuotoonsa.

Kuva 1. Sijaintikaaviot, ylhäällä kellarikerros ja alhaalla ensimmäinen kerros. Hallituskatu kuvissa alhaalla.

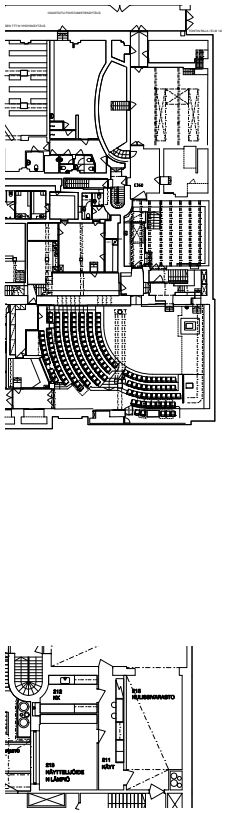

Kuva 2. Pohjapiirustukset.

HUONEKORTTI 32

NÄYTTÄMÖJEN APUTILAT

Tilojen numerot:

Eino Salmelaisen näyttämö: 118 (pukuhuone), 119 ja 120 (suihkutilat), 111-114 (wc-tilat), 121 (orkesterimonttu), 127 (näyttämön alusta), 123 (aula), 124 (säteilysuoja), 127 (sähköpääkeskus), 059 (kulissivarasto), 117 ja 126 (käytävät)

Kellariteatteri: 062 (näyttelijöiden oleskelutila), 045 (järjestäjä), 043 (tarpeiston hoitaja), 067 (tupakkahuone), 068 (tekninen toimisto), 064 (wc), 032 (tarkkaamo), 033 (himmenninkeskus), 057 ja 058 (käytävät)

Keskeiset muutokset:

- 1924 lisäsiipi näyttämötilojen viereen (nyk. kulissivarastot ja näyttelijälämpiö)
- 1992-1993 näyttelijöiden pukuhuoneiden remontointi (kellarikerros); näyttelijälämpiön sijoittaminen ensimmäiseen kerrokseen
- 2004 Kellariteatterin aputilat nykyisen kaltaisiksi
- 2023 näyttelijälämpiön remontointi

Kuva 3. Kellarikerroksessa sijaitsevat näyttelijöiden pukuhuonetilat on remontoitu 1990-luvun alussa.

Kuva 4. Näyttämön vieressä sijaitsevan näyttelijälämpiön tilat on remontoitu hiljattain.

Kuva 5. Näyttelijälämpiön oleskelutilassa on parkettilattia ja suuret ikkunat.

Eino Salmelaisen näyttämön aputilat

Eino Salmelaisen näyttämöön liittyvät taustatilat käsittävät kellarikerrokseen sijoitetut pukuhuonetilat suihkuineen ja wc-tiloineen sekä ensimmäiseen kerrokseen sijoitetut lämpiötilat. Näyttämöön suoraan liittyvät taustatilat käsitelty huonekortissa 27.

Eino Salmelaisen näyttämön eli vanhan päänäyttämön alapuolella sijaitseva orkesterimonttu väliseinineen on rakennettu vuonna 1905. Nykyisen pukuhuoneen (kuva 3) paikalla on sijainnut tällöin verstastiloja sekä pesutupa. Kellarissa nykyisen aulan kohdalla on ollut soittajille tarkoitettu lämpiötila, josta on ollut kulkuyhteys orkesterimonttuun. Lisäksi näyttämön molemmilla puolilla on ollut nk. makasiinitilat, joista pohjoispuolisesta on ollut porrasyhteys ylempään kerrokseen. Osittain nykyisen pukuhuoneen kohdalla on sijainnut myös kokoushuoneita 1900-luvun alussa.

Lähes kaikki kellarin aputilat on otettu pukuhuonekäyttöön 1910-luvulla. Tarkkaa tietoa tilojen käyttötarkoituksesta ei 1930- ja 1940-luvuilla ole, mutta ilmeisesti niitä on käytetty edelleen lähinnä pukuhuonetiloina. Niihin on liitetty suurempi ”seurusteluhuone” ilmeisesti näyttelijöiden lämpiötilaksi, joka on ulottunut nykyisestä pukuhuonetilasta vaatehallin puolelle.

Vuoden 1924 suunnitelmien mukaan on rakennettu lisäsiipi tontin länsipuolelle, joka on kellarikerroksessa käsittänyt kulissivaraston ja jollaisena se toimii edelleen (kuva 10). Ensimmäisessä kerroksessa sijaitsee näyttelijälämpiö (kuvat 4 ja 5), joka on yhteydessä sivunäyttämölle. Lämpiötilan vieressä on kulissivarasto, jollaiseksi tila on rakennettu 1920-luvulla. 1980-luvulla tilat ovat toimineet harjoitussalina, ja nykyisenkaltaiseksi lämpiö- ja kulissivarastotilaksi tilat on muutettu 1990-luvulla. Lämpiötilat on remontoitu vuonna 2023.

1980-luvulle tultaessa alanäyttämön ja sivunäyttämöiden tilajako on saavuttanut nykyisen huonejakonsa. Tilat ovat toimineet varastoina, ja sittemmin eteläinen sivunäyttämö himmenninkeskuksena ja sähköpääkeskuksena ja pohjoisempi säteilysuojana ja varastotilana.

Nykyisenkaltainen pukuhuonetila kellarikerroksessa (kuva 3) on peräisin 1992–1993 korjauksesta, joskin wc-tilat on lisätty lähes nykyiselle paikalleen jo viimeistään 1980-luvulla.

Kuva 6. Kellariteatterin yhteydesäs sijaitseva näyttelijälämpiö.

Kuva 7. Kellariteatterin taustatilat: järjestäjän tila, josta on kulkuyhteys näyttämön tiloihin sekä näyttelijöiden pukuhuoneeseen.

Kellariteatterin aputilat

Kellariteatterin näyttämön takana sijaitsee sekä teknistä aputilaa että työntekijöiden tauko- ja työskentelytiloja. Käytävämäinen järjestäjän tila kulkee näyttämön suuntaisena yhdistäen tilat toisiinsa (kuva 7). Tilasta on kulku muutaman askelman korkeammalla sijaitsevaan näyttelijälämpiötiloihin (kuva 6), joihin liittyy wc- ja suihkutiloja sekä muita pienempiä huoneita.

1910- ja 1920-luvuilla nykyisissä näyttelijälämpiön tiloissa on sijainnut lämpökamari ja puutila, pannuhuone on sijainnut nykyisen kulissivaraston paikalla. 1940-luvulla pannuhuone on sijoitettu kyseiseen tilaan, lisäksi tiloissa on sijainnut polttoainevarasto, pumppuhuone sekä tuuletin.

1980-luvun alussa tiloissa on sijainnut öljysäiliötilat sekä pienehkö tarpeistotila, joka on avautunut Kellariteatterin tilaan. Vuoden 1984 suunnitelmissa öljysäiliöt on poistettu ja tilat muutettu suuremmaksi tarpeistotilaksi sekä odotus- eli näyttelijälämpiön tilaksi.

Vuosien 2004-2006 saneerauksessa käytävämäinen järjestäjän tila (kuva 7) on syntynyt, tarpeistonhoitajan huone on osoitettu nykyiselle paikalleen, joskin keittiö on lisätty vasta myöhemmin. Näyttelijöiden odotustila on nykyisenkaltainen, mutta siihen liittyvät wc-tilat on sijoitettu saman tilan yhteyteen. Nykyiset wc-tilat ovat toimineet ilmeisesti toimistotilana. Nykyisen huonejakonsa tilat ovat saaneet vuonna 2006. Näyttelijälämpiöön on liittynyt tupakointihuone, joka on sittemmin otettu muuhun käyttöön. WC-tilat on sijoitettu nykyisille paikoilleen näyttelijälämpiön takaseinän taakse ja tarpeistonhoitajan huoneeseen on sijoitettu keittiön kiintokalusteet.

Lisäksi Kellariteatterin ja Eino Salmelaisen näyttämön välille on sijoitettu näyttelijälämpiön tila, joka sijoittuu vuonna 1905 valmistuneeseen osaan (kuva 9). Tiloissa on nähtävissä alkuperäistä holvausta (kuva 9 ja 10) sekä muistuma vanhasta porrasyhteydestä, joka on yhdistänyt kellarikerroksen ensimmäiseen kerrokseen (kuva 11).

Kuva 8. Kellariteatterin ohjaamon viereinen himmenninhuone.

Kuva 9. Kulissivaraston vieressä sijaitsee näyttelijälämpiö. Tämä osa on rakennettu vuonna 1905. Seinissä näkyy vanhoja holvattuja aukkoja.

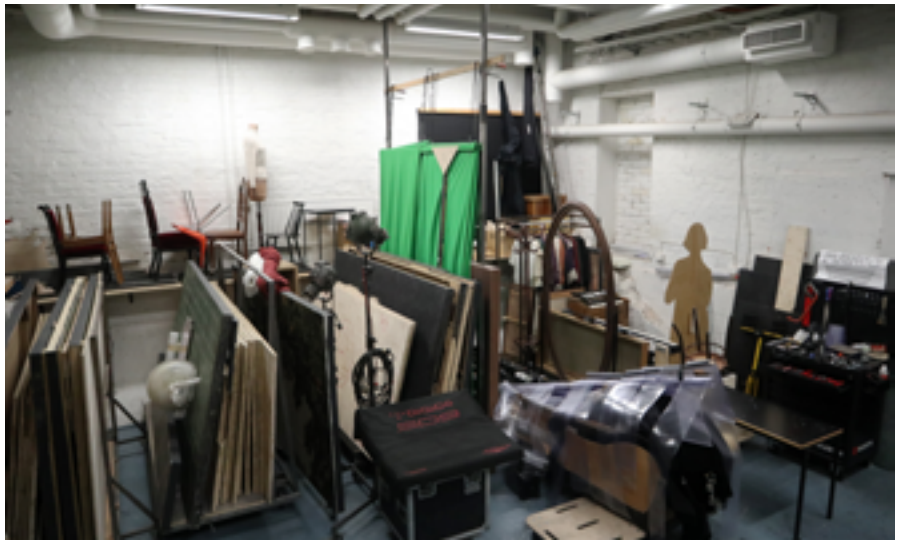

Kuva 9. Kellarissa sijaitseva kulissivarasto.

Kuva 11. Näyttelijälämpiön takatilassa näkyy tiiliseinää vuodelta 1905. Tilassa on alun perin sijainnut portaat, mikä näkyy seinässä.

HUONEKORTTI 33

YLEISÖN WC-TILAT

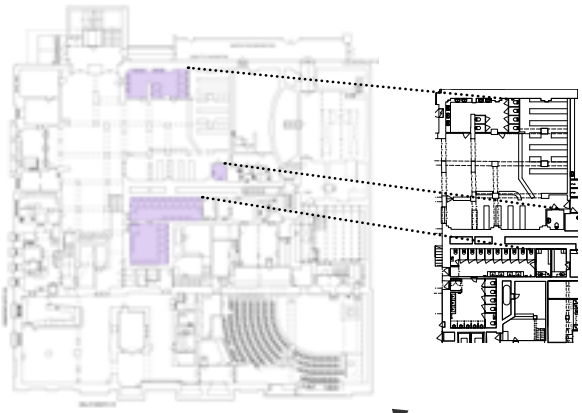

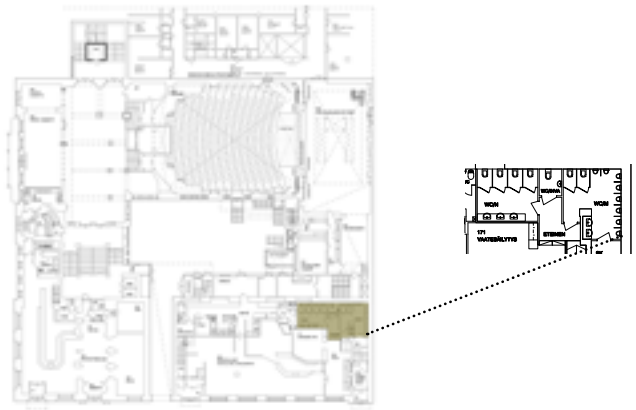

Kuva 1. Sijaintikaaviot, ylhäällä kellarikerros ja alhaalla ensimmäinen kerros. Hallituskatu kuvissa alhaalla.

Kuva 2. Pohjapiirustukset. Kellarikerroksessa keskellä miesten ja naisten wc-tilat (taulukko 1), ylhäällä naisten wc-tilat (taulukko 2) ja erillisenä tilana inva-wc (taulukko 3). Ensimmäisessä kerroksessa Hallituskadun siivessä sijaitsevat yleisö-wc (taulukko 4), joka palvelee TTT-Klubin sekä ravintola Aistin asiakkaita.

Kuva 3. Miesten WC-tila eteishallin yhteydessä.

MIESTEN JA NAISTEN WC-TILAT	
Lattia	harmaa neliönmuotoinen laatta
Katto	akustoiva kivivillalevy
Seinät	tiilen näköinen laatta
Ovet	puinen peiliovi
Kiintokalusteet	vesikalusteet, harmaat wc-koppien seinäkkeet
Valaisimet	neliönmuotoiset, upotetut LED-valot

Kuva 4. Miesten ja naisten wc-tiloihin johtavat puiset ovet.

Kuva 5. Naisten wc-tilat eteishallin yhteydessä.

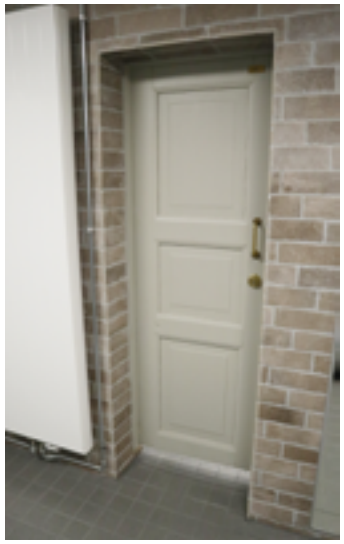

Kuva 6. WC-tilojen välissä on vanha puupeiliovi.

Naisten ja miesten vierekkäin sijaitsevat wc-tilat eteisaulan yhteydessä ovat sijainneet kyseisellä paikallaan vuodesta 1924, jolloin pihakansi ja sen alapuolinen kellaritila on rakennettu. 1940-luvulle tultaessa tilojen muodot olivat vakiintuneet, joskin nykyinen naisten wc-tila oli miesten wc-tila ja päinvastoin ilmeisesti 2010-luvulle saakka.

Vuosien 1992 ja 1993 korjaustöiden yhteydessä nykyinen yhteys Kellariteatteriin on sijoitettu yleisö-wc-tilojen editse kulkevasta käytävästä. Tällöin erillinen porrasyhteys on poistettu ja tilojen eteen on sijoitettu käytävä, joka päästään kohoaa portain samaan tasoon eteishallin lattian kanssa.

Tilojen pintamateriaalit on uudistettu vuonna 2017.

Kuva 7. Etelänpuoleinen naisten wc-tila eteishallin yhteydessä (pohjapiirustuksessa ylimpänä).

Kuva 8. Naisten wc-tila.

NAISTEN WC-TILA	
Lattia	vaalea ja sinertävä neliönmuotoinen kaakeli
Katto	valkoinen betoni
Seinät	puuterinvärinen ja okranvärinen kaakeli
Ovet	puiset peiliovet yleisötiloihin
Kiintokalusteet	vesikalusteet, vaaleat wc-koppien seinäkkeet, hoitopöytä
Valaisimet	kattoplafondit

Alun perin kyseisestä kohdasta on noussut porrasyhteys seuraavaan kerrokseen sekä sen paikalla on sijainnut yleisön vaatesuojia. Aikojen saatossa tila on ollut vuoroin liitettynä vaatehalliin, vuoroin erotettuna siitä. Vuonna 1970 tilat ovat saaneet suunnilleen nykyisen huonejakonsa ja niihin on sijoitettu yleisön wc-tilat: idän puolelle (piirustuksessa vasemmalla) miesten wc-tila ja lännen puolelle naisten wc-tila. Naisten wc-tilat ovat jatkuneet nykyisen vaatehallin puolelle. Tilat on ilmeisesti toteutettu kuitenkin vasta 1990-luvulla, ja ne ovat saaneet nykyisen muotonsa 1992–1993 remontissa.

Kuva 9. Inva-WC eteishallin vaatesäilytyksen vieressä.

Kuva 10. Inva-WC TTT-Klubille johtavan aulan yhteydessä.

Kuva 11. Naisten WC. Tilat on remontoitu vuonna 2011.

INVA-WC	
Lattia	punaruskea neliönmuotoinen kaakeli
Katto	vaalea tasoite
Seinät	vaalea tasoite
Ovet	valkoinen peiliovi
Kiintokalusteet	vesikalusteet

WC-TILAT TTT-KLUBIN ALAKERRASSA	
Lattia	tumma neliönmuotoinen laatta
Katto	vaalea tasoite
Seinät	valkoinen ja harmaa laatta, mosaiikkilaatta
Ovet	harmaat laakaovet
Kiintokalusteet	vesikalusteet, vaaleanharmaat wc-koppien seinäkkeet, hoitopöytä
Valaisimet	LED-putket

12 SÄILYNEISYYS, ARVOT JA TOIMENPIDESUOSITUKSET TYÖVÄENTALON TEATTERIKÄYTÖSSÄ OLEVILLE SISÄTILOILLE

12.1 SÄILYNEISYYS JA ARVOT

Tampereen Työväentalon ensimmäiset osat on rakennettu yli sata vuotta sitten, ja rakennus on kohdannut paitsi suuria laajennus- ja korotusvaiheita myös lukuisia sisätilamuutoksia.

Vuodelta 1900 on jäljellä ulkoseinärakenteita, joiden pintakäsittelyä on muutettu sekä sisä- että ulkopinnoiltaan. Tuolta ajalta on säilynyt sisäänkäynnin paikka julkisivussa, mikä on kuitenkin alun perin johtanut katutason sijaan toiseen kerrokseen. Toisessa kerroksessa myös huonejako teatterin yleisölämpiön kabinettien osalta on osittain alkuperäinen.

Vuonna 1905 rakennusta laajennettiin länsipuolisella siivellä, johon sijoitettiin näyttämö- ja juhlasali, eli nykyisin Eino Salmelaisen näyttämönä tunnettu tila. Alimmassa kerroksessa ulkoseinärakenteet ovat tältä ajalta. Näyttämöä on uudistettu useaan kertaan, mutta orkesterimontun kaareva muoto on säilynyt nykyisessäkin ratkaisussa. Lisäksi ulkoseinissä näkyvät reliefimäiset koristeet ovat alkuperäiset, samoin näyttämön ikkunat, jotka tosin on peitetty.

Vuonna 1912 Hämeenpuiston puoleista, vuonna 1900 valmistunutta rakennusosaa korotettiin ja laajennettiin. Tältä ajalta ovat pääportaikko mosaiikibetonisine portaineen sekä kaiteineen. Eteisaula on restauroitu 1990-luvun alussa, ja lattiaan on vaihdettu alkuperäistä vastaavat, kahdeksankulmaiset ja neliskulmaiset laatat.

Vuosina 1929-1930 rakennusta korotettiin ja rakennettiin Hallituskadun suuntainen siipi. Tähän siipeen sijoittuu Kellariteatteri, joka on sijoitettu tiloihin vuonna 1964. Kellariteatteriin liittyy myös yleisölämpiö, joka on otettu lämpiökäyttöön vasta myöhemmin. Vuonna 1930 valmistuneessa osassa sijaitsee myös ravintolasaliksi valmistunut, nykyisin ravintolanäyttämönä toimiva TTT-Klubi.

Sittemmin teatteritiloja on restauroitu ja remontoitu: merkittävimmät muutokset on tehty vuosina 1992-1993 ja vuonna 2005. 1990-luvulla eteisaulaa uudistettiin ja avarrettiin. Samoin Eino Salmelaisen näyttämön yleisölämpiö restauroitiin. Lämpiö restauroitiin mahdollisimman alkuperäiseen asuunsa vuosien 1992-1993 aikana, mutta tila uudistettiin täysin vuonna 2023.

Salmelaisen näyttämöä on myös uudistettu vuosien saatossa lukuisia kertoja. Nykyisen interiöörinsä ja sisustuksensa teatteri on saanut pääosin 1990-luvulla ja 2010-luvulla, joskin tilaa rajaavat ulkoseinät ovat alkuperäiset, vuodelta 1905. Niiden värimaailma on kuitenkin muutettu 2000-luvulla mustaksi, eivätkä näyttämön alkuperäisimmät piirteet ole ensisilmäyksellä havaittavissa. Samoin TTT-Klubin tiloissa on muutamia säilyneitä ominaispiirteitä (pilarit, soihtuvalaisimet, kohokuvioinnit), mutta tila on maalattu black box -hengessä mustaksi.

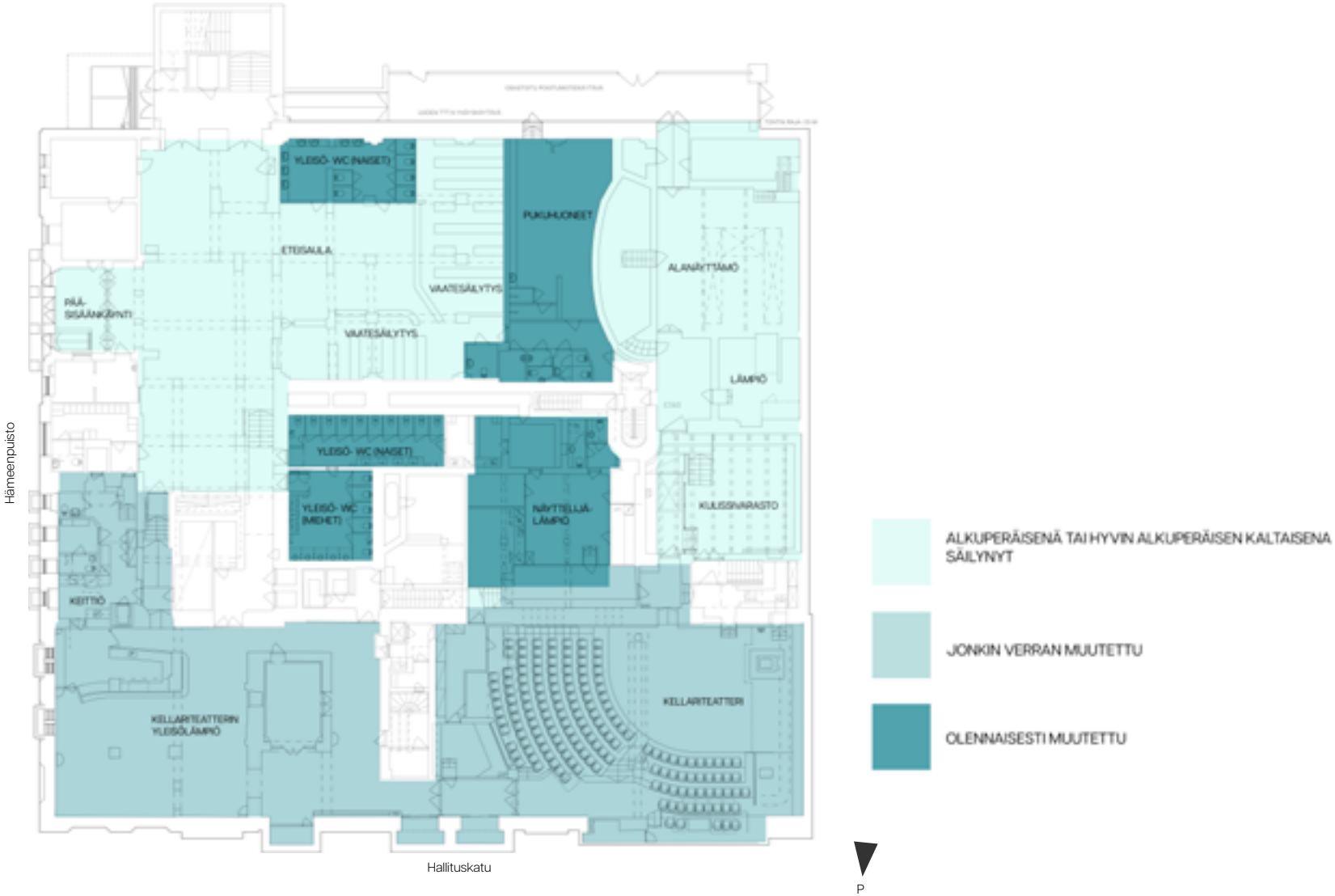

Kuva 178. Säilyneisyyskaavio, Työväentalon kellarikerros. Säilyneimpiä tiloja ovat eteisaula, joka on restauroitu 1990-luvulla. Samoin alanäyttämö ja kulissivarasto sekä lämpiötila ovat säilyttäneet ominaispiirteitään.

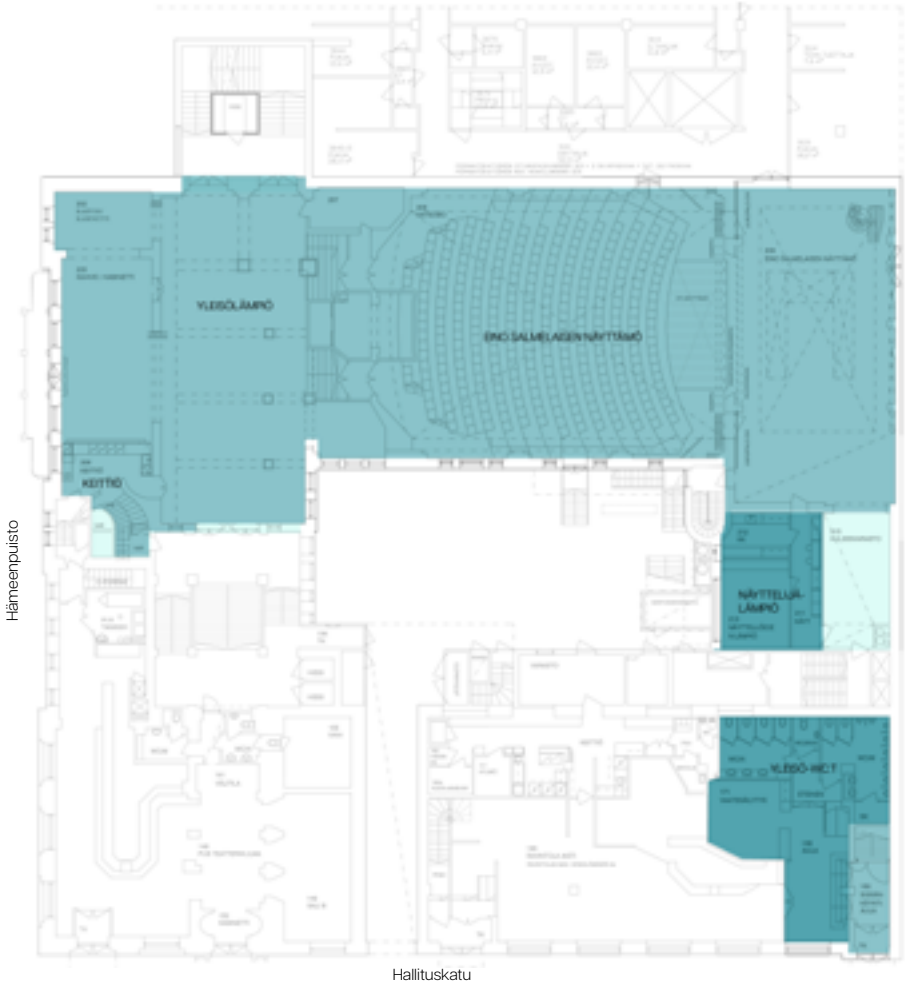

Kuva 179. Säilyneisyyskaavio, Työväentalon 1. kerros. Yleisölämpiö ja Eino Salmelaisen näyttämö sisältävät vanhoja piirteitä, joskin tiloja on myös uudistettu merkittävästi.

P

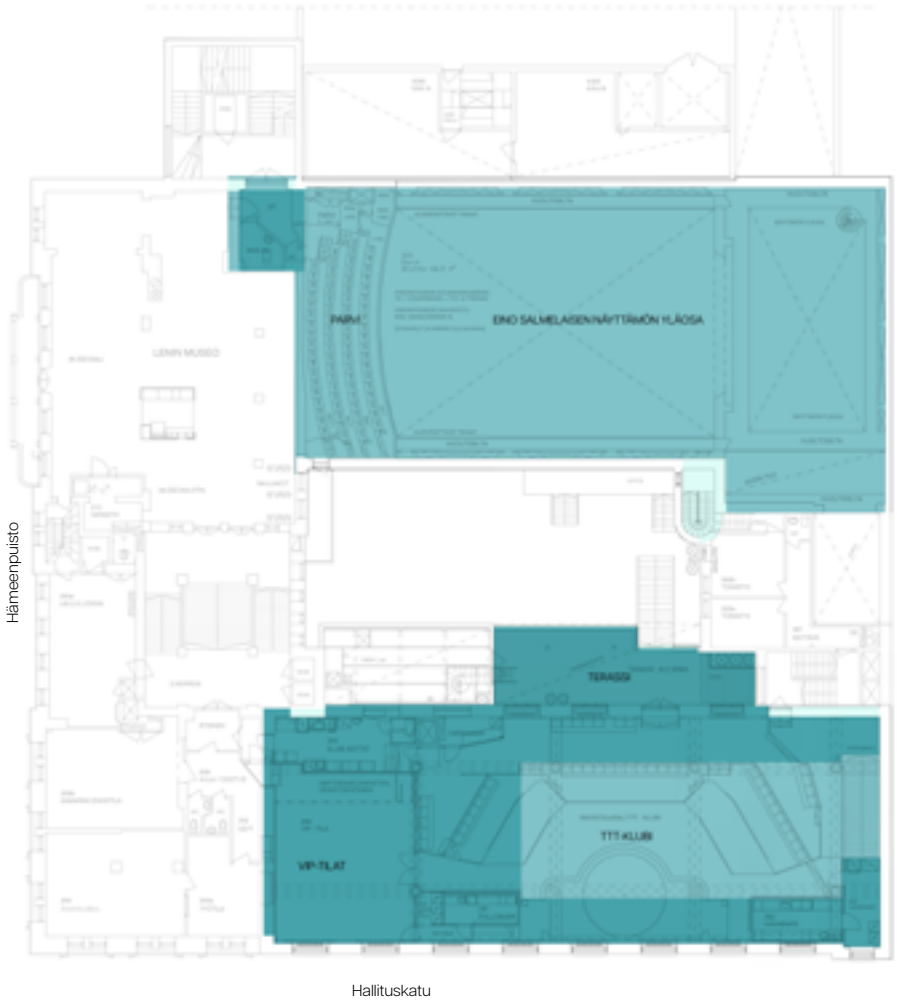

Kuva 180. Säilyneisyyskaavio, Työväentalon 2. kerros. TTT-Klubia on uudistettu, mutta tilassa sekä siihen johtavassa porrashuoneessa on myös säilynyt alkuperäisiä piirteitä.

Kuva 181.
Vinjettikuva kellarikerroksen rakentumisvuosista.

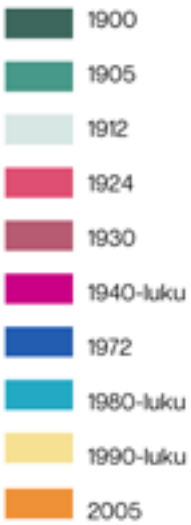

Kuva 182.
Säilyneisyyskaavio Työväentalon kellarikerroksesta. Säilyneisyyskaaviossa on osoitettu säilyneet rakennusosat tai niiden säilyneet sijainnit, vaikka materiaaleja olisi uudistettu ja korjattu.

Kuva 183.
Vinjettikuva ensimmäisen kerroksen rakentumisvuosista.

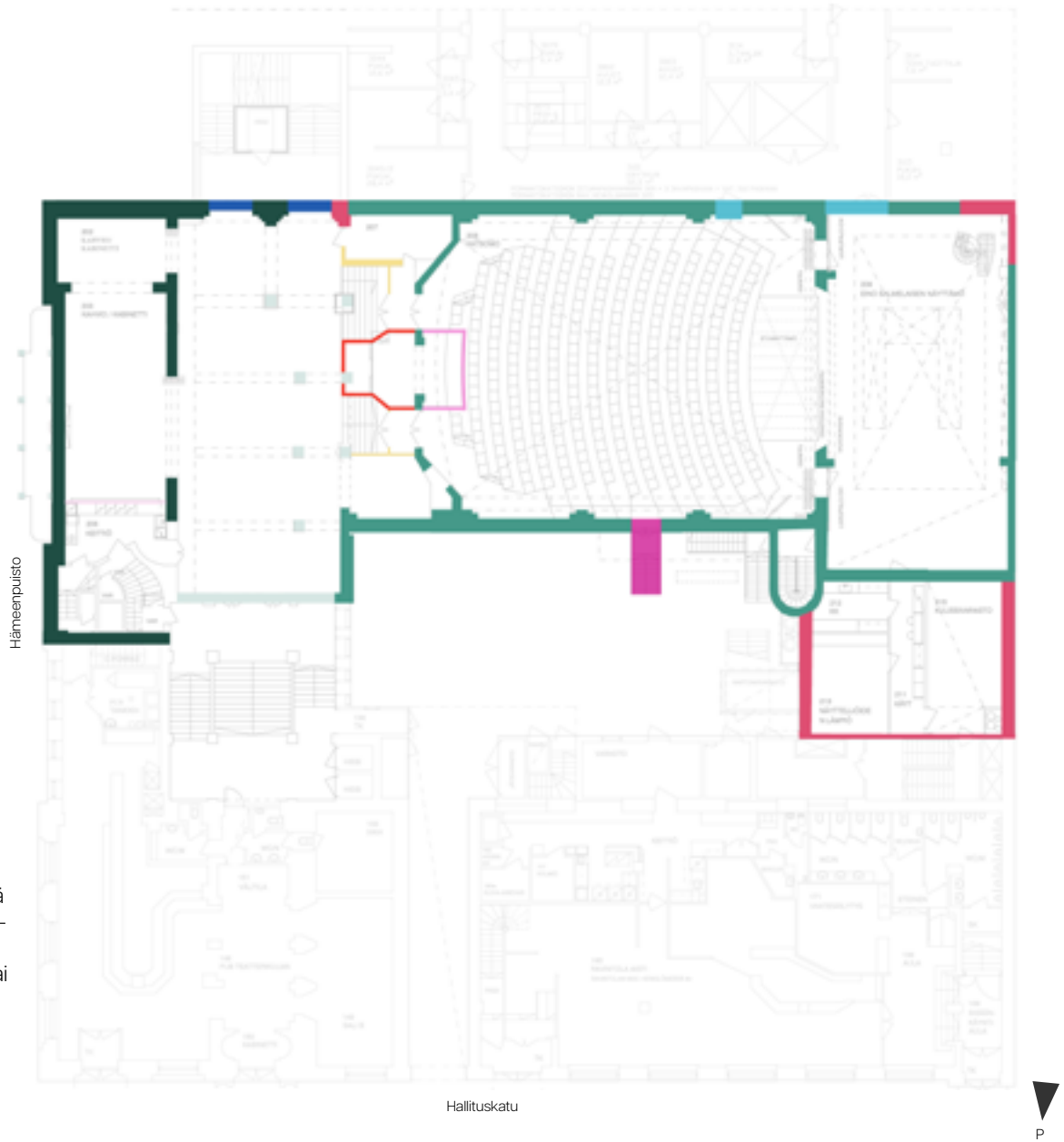

Kuva 184.
Säilyneisyyskaavio Työväentalon ensimmäisestä kerroksesta. Säilyneisyyskaaviossa on osoitettu säilyneet rakennusosat tai niiden säilyneet sijainnit, vaikka materiaaleja olisi uudistettu ja korjattu.

Kuva 185.
Vinjettikuva toisen kerroksen rakentumisvuosista.

Kuva 186.
Säilyneisyyskaavio Työväentalon toisesta kerroksesta. Säilyneisyyskaaviossa on osoitettu säilyneet rakennusosat tai niiden säilyneet sijainnit, vaikka materiaaleja olisi uudistettu ja korjattu.

KESKEISET ARVOT JA SÄILYTETTÄVÄT OMINAISPIIRTEET SISÄTILOISSA (TYÖVÄENTALON TEATTERITOIMINNAN TILAT)				
	TILALLISUUS	MATERIAALIT, VÄRIT JA DETALJIT	RAKENNE JA FUNKTIO	KALUSTUS JA MUUT HUOMIOT
ETEISHALLI	• Pilarirakenteen mahdollistama avara tilaratkaisu	• Jugend-tyyliset maalaukset ja kapiteelit pilareissa • Lattiamateriaali, erityisesti laattojen muodostama kuviointi • Tilan väritys	• Pilarirakenteet	• Tammiovet, tammiset alkuperäistä mukailevat tuolit
EINO SALMELAISEN NÄYTTÄMÖ	• Avoin, korkea tila • Parvekeratkaisu	• Alkuperäiset materiaalit (vaaleamman värityksen palauttaminen suositeltavaa)	• Pilasterit • Näyttämötilojen ja katsomon toiminnallinen yhteys, näyttämöaukko	• Näyttämön viereinen alkuperäinen porrashuone
EINO SALMELAISEN YLEISÖLÄMPIÖ	• Hämeenpuiston puolella sijaitsevien kabinettitilojen huonejako	• Alkuperäiset puuikkunat sisäpihan julkisivuissa • Pääportaikon ovien yläpuoliset lasimaalaukset ja pilarit	• Pilarirakenteet	• Tammiovet
KELLARITEATTERI	• Avoin tilaratkaisu, tilojen laskeva muoto			
KELLARITEATTERIN YLEISÖLÄMPIÖ	• Avoin tilaratkaisu	• Säilyneet tiilipinnat seinissä		• Tammiovet näyttämölle
TTT-KLUBI	• Avoin tilaratkaisu, pilarijako	• Pilarit kapiteeleineen (värityksen palauttaminen suositeltavaa) • Porrashuone länsisivulla yksityiskohtineen (valaisimet, kohokuvioinnit)		

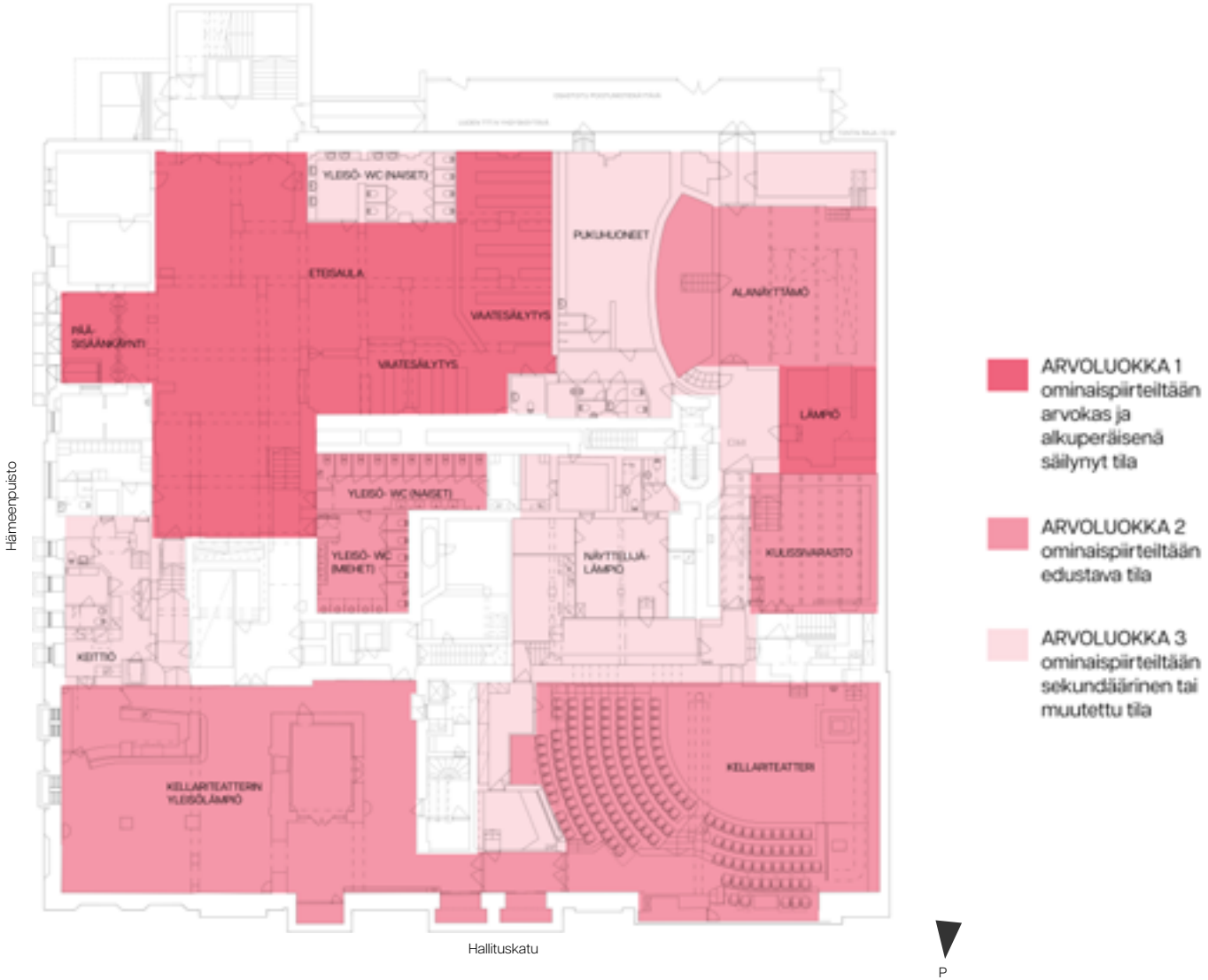

Kuva 187. Arvottamiskaavio, Työväentalon kellarikerros. Arvokkain tila tässä kerroksessa on eteishalli. Myös vuonna 1905 rakennettu lämpiötila alanäyttämön vieressä on arvokas.

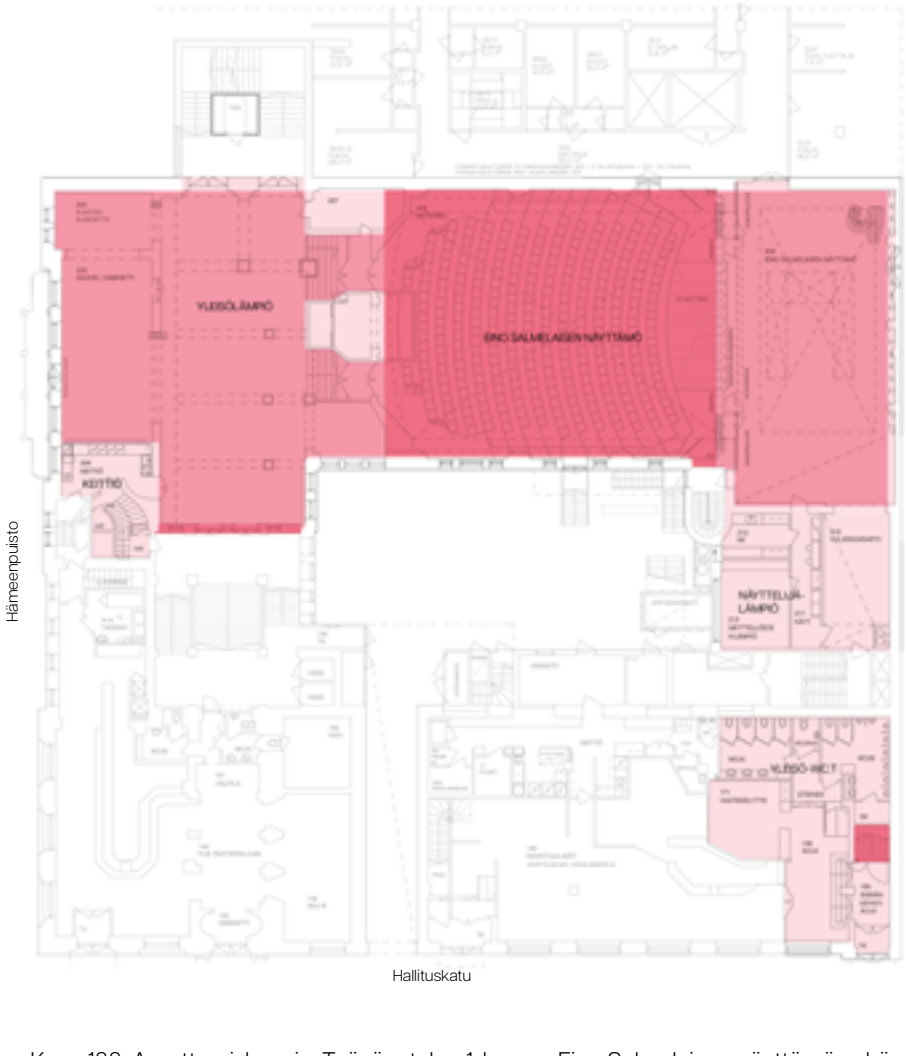

Kuva 188. Arvottamiskaavio, Työväentalon 1. kerros. Eino Salmelaisen näyttämö sekä yleisölämpiön tilat ovat keskeisiä rakennushistoriallisesti. Myös Hallituskadulta nousevan porrashuoneen yksityiskohdat ovat arvokas osa rakennusta.

Kuva 189. Arvottamiskaavio, Työväentalon 2. kerros. TTT-Klubi eli vanha ravintolasali on keskeinen tila rakennuksessa.

12.2 TOIMENPIDESUOSITUKSET

Työväentalon teatteritoimintaan suoraan tai välillisesti liittyvistä tiloista eteisaula sekä Eino Salmelaisen näyttämö edustavat vanhinta kerrostumaa. Vaikka tilat ovat kokeneet lukuisia muutoksia ajan saatossa, on niissä vielä havaittavissa 1900-luvun alkuvuosikymmenten tyylillisiä piirteitä. Salmelaisen näyttämötilojen seinärakenteiden palauttaminen vaaleamman sävyiseksi toisi paremmin esiin tilan iän ja arvokkuuden.

Eino Salmelaisen näyttämön yleisölämpiö on restauroitu 1990-luvulla ja remontoitu uudelleen vuonna 2023. Tilat ovat saaneet paikoin täysin uudenlaisen ilmeen, mutta tiloissa on säilynyt myös alkuperäisiä rakennusosia, muun muassa ikkunoita ja pilareita. Myös tilajako on säilynyt osittain rakennusaikaisena erityisesti kabinettitilojen osalta, vaikka tiloja on myös uudistettu vuosien saatossa. Tilojen restauroiminen alkuperäisempään tyyliinsä voi tulla ajankohtaiseksi taas jossain vaiheessa. Alkuperäiset ikkunat, joita on jäljellä vielä sisäpihan puolella, tulisi säilyttää. Samoin pääportaikkoon johtavien ovien pilari sekä lyijylasi-ikkunat tulisi säilyttää.

Kellariteatterin tilat on rakennettu alun perin 1960-luvulla, ja nykyisen asunsa ne ovat saaneet 2000-luvun alussa. Arvokkaina piirteinä tiloissa ovat erityisesti alkuperäiset tiiliseinät sekä myöhemmin käsityönä tehdyt tammiovet, jotka sopivat rakennuksen yleisilmeeseen.

Ravintolasali, jossa toimii tällä hetkellä TTT-Klubi, on alkuperäinen ravintolasali vuosien 1929-1930 rakennusvaiheesta. Alkuperäiset pilarit koristeellisine kapiteeleineen ovat tilan harvoja säilyneitä rakennusosia, joskin niidenkin ilme on saanut voimakkaan mustan ja kultaisen värityksen. Ravintolasalin tilajako on saanut monenlaisia muotoja vuosien saatossa, mutta avoin, pilareihin perustuva tilakokonaisuus on säilynyt. Tilaan johtava portaikko sisältää alkuperäisiä yksityiskohtia rakentamisajalta, vaikka senkin väritys on muuttunut. Alkuperäisiä rakennusosia tulisi säilyttää ja mahdollisesti pyrkiä palauttamaan alkuperäisempään väritykseensä ja asuunsa.

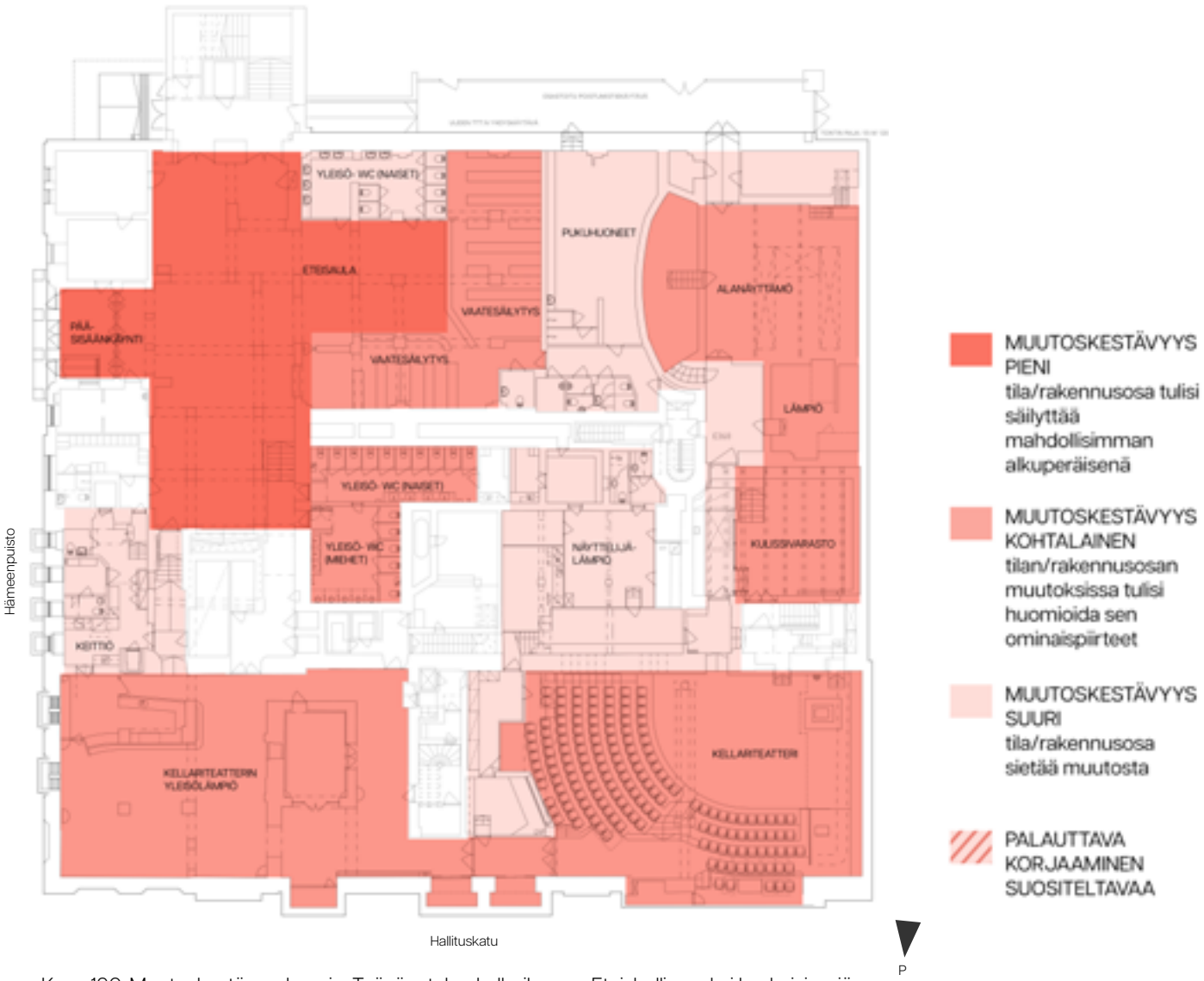

Kuva 190. Muutoskestävyyskaavio, Työväentalon kellarikerros. Eteishalli on yksi keskeisimpiä tiloja tässä kerroksessa, ja se tulisi säilyttää mahdollisimman ennallaan. Lisäksi mahdolliset toimenpiteet tulee suunnitella harkiten Kellariteatterin ja sen lämpiön sekä alanäyttämökokonaisuuden osalta.

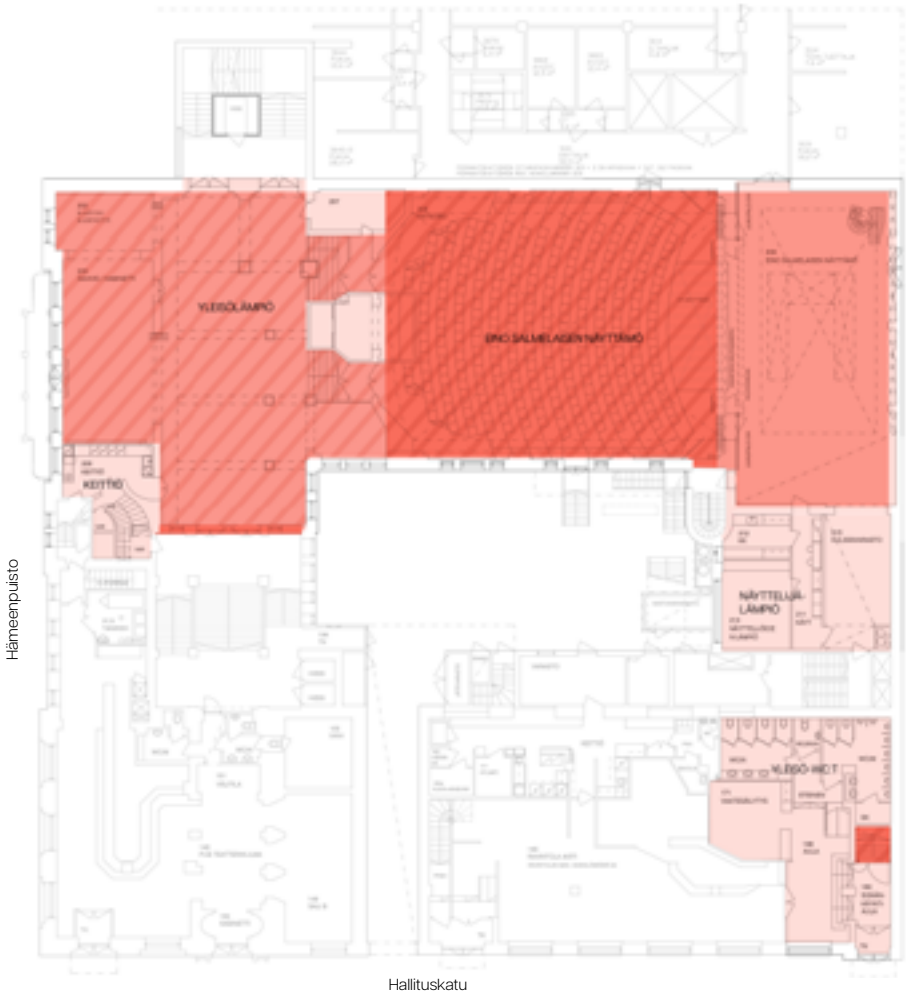

Kuva 191. Muutoskestävyyskaavio, Työväentalon 1. kerros. Eino Salmelaisen ja yleisölämpiön tilojen palauttaminen alkuperäisempään ilmeeseensä voi tulla kysymykseen jossain vaiheessa.

P

Kuva 192. Muutoskestävyyskaavio, Työväentalon 2. kerros. TTT-Klubin eli entisen ravintolasalin restauroiminen ja palauttaminen ovat suositeltavia ja toisivat esiin tilan arvokasta luonnetta.

13 LÄHTEET

13.1 KIRJALLISET LÄHTEET

Ahtiainen, Eelis. (1961). Rakennuslupapiirustukset, Tampereen kaupungin digitaalinen karttapalvelu Oskari.

Haavisto, Heli. (2012). Tampereen työväen teatteri. Rakennusinventointi 2012. Pirkanmaan maakuntamuseo, Kulttuuriympäristöyksikkö.

Hohenthal-Antin, Leonie. (1976). 'Mitä esitettiin 1901–1976' 'julkaisussa Tampereen Työväen Teatteri, s. 12–19. Tampereen Keskuspaino.

Jaatinen, Marjatta. Jaatinen, Martti. (1985). 'Tampereen Työväen Teatteri' julkaisussa Arkkitehti 8/1985, s. 58–65.

Jaatinen, Marjatta. Jaatinen, Martti. (1982). Rakennuslupapiirustukset, Tampereen kaupungin digitaalinen karttapalvelu Oskari.

Hirvikallio, Seija. (2012). Hämeenpuisto. Tampereen Esplanadi. Tampere: Tampere-Seura ry.

Kaartinen, Heikki. (1909). Rakennuslupapiirustukset, Tampereen kaupungin digitaalinen karttapalvelu Oskari.

Kanerva, Unto. (1961). Tampereen Työväen Teatteri 60-vuotias. Tampere: Tampereen Työväen Teatteri.

Kanerva, Unto. (1976). 'Tampereen Työväen Teatterin vaiheita 'julkaisussa Tampereen Työväen Teatteri, s. 6–11. Tampereen Keskuspaino.

Keskinen, Jouni. (2023). Kaupunginosa VI – Kaakinmaa. Koskesta voimaa -sivusto. Saatavilla [20.9.2023] *https://webpages.tuni.fi/koskivoimaa/kaupunki/1918-40/VI.htm*

Maanmittauslaitos. (2023). Paikkatietoikkuna. Saatavilla [20.9.2023] *https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/*

Makkonen, Leena. (2003). Marjatta Jaatinen julkaisussa Helsingin sanomat 29.10.2003. Saatavilla [26.9.2023] *https://www.hs.fi/muistot/art-2000002626876.html*

Makkonen, Leena. (2008). Martti Jaatinen julkaisussa Helsingin sanomat 19.2.2008. Saatavilla [26.9.2023] *https://www.hs.fi/muistot/art-2000002623470.html [26.9.2023].*

Mukala, Jorma. (1999). Metso Voima Tuulensuu. Tampereen arkkitehtuuria. Tampere: Tampere-Seura.

Murros, Eetu. (1924). Rakennuslupapiirustukset, Tampereen kaupungin digitaalinen karttapalvelu Oskari.

Museovirasto. (2009). Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt. Hämeenpuisto. Saatavilla [2.10.2023] *https://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4502*

Niskanen, Aino. (2019). Teatterirakennukset 1945–2000. Museovirasto, Rakennettu hyvinvointi.

Ojanen, Reijo. (1970). Rakennuslupapiirustukset, Tampereen kaupungin digitaalinen karttapalvelu Oskari.

Orsmaa, Taisto-Bertil. (1976). 'Työväen teatteritoiminnan alku' julkaisussa Tampereen Työväen Teatteri, s. 5. Tampereen Keskuspaino.

Paavola, Irmeli. Kairimo, Jorma. Sirén, Markku. (toim.) (1985). Tampereen Työväen Teatterin Uudisrakennus. Tampere: Tampereen Työväen Teatteri.

Paavola, Irmeli. Kairimo, Jorma. Sirén, Markku. (toim.) (1985b). TTT. Tampere: Tampereen Työväen Teatteri.
Petterson, Lambert. (1905) Rakennuslupapiirustukset, Tampereen kaupungin digitaalinen karttapalvelu Oskari.

Putkonen, Raimo. (1976). 'Talot ja tilat' julkaisussa Tampereen Työväen Teatteri, s. 20–22. Tampereen Keskuspaino.

Rajala, Panu. (1991). Taiteesta ja taistelusta. Tampereen Työväen Teatteri 1901–1918. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Rajala, Panu. (1995). Titaanien teatteri. Tampereen Työväen Teatteri 1918–1964. Tampere: Tampereen Työväen Teatteri Oy.

Rajala, Panu. (2001). Tasavallan toinen teatteri. Tampereen Työväen teatteri 1964–2001. Tampere: Tampereen Työväen Teatteri Oy.

Rantanen, Keijo. (2016). Kivijalka. Tampereen Työväenyhdistys 1945–2015. Jyväskylä: Työväenmuseo Werstaan julkaisuja 2016:3.

Sahramäki, K. (1930). Tampereen työväenyhdistyksen talo 1890–1930. Selostusta talon eri rakennusvaiheista tältä ajalta. Tampere: Tampereen työväen kirjapaino. Saatavilla [17.11.2023] *https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/c6f4447e-0f44-4d62-8dfb-ba317fcd141e/content*

Salmela, Marja. (2003). 'Jaatisen koti yhä alkuperäinen' julkaisussa Helsingin sanomat 23.8.2003. Saatavilla [25.11.2023] *https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000004162143.html*

Seppälä, Arto. (1985). ’Teatteri keskellä kylää’ julkaisussa Tampereen Työväen Teatterin juhlaviikko 23.–29.9.1985. (1985) Tampere: Tampereen Työväen Teatteri.

Strömmer, Bertel. (1929). Rakennuslupapiirustukset, Tampereen kaupungin digitaalinen karttapalvelu Oskari.

Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998. (1998). Tampereen kaupungin ympäristötoimi, kaavoitusyksikön julkaisuja 2/98.

Tampereen kaupungin digitaalinen karttapalvelu Oskari.

Tampereen keskustan rakennettu kulttuuriympäristö 2012. Liite 2. Modernin rakennuskulttuurin kohteet. Tampereen kaupunki, A-Insinöörit Suunnittelu Oy.

Tampereen Työväen Teatteri -julkaisu n.d.

Tampereen Työväen Teatterin uudisrakennustyö 1982–1985. Tampereen Teatterin talosäätiö.

Tampereen Työväen Teatterin juhlaviikko 23.–29.9.1985. (1985). Tampere: Tampereen Työväen Teatteri.

Tamperské divadlo pracujících. Tampereen Työväen Teatteri. (1988). Tampere: Tampereen Työväen Teatteri.

Tiitola, Heikki. (1899). Rakennuslupapiirustukset, Tampereen kaupungin digitaalinen karttapalvelu Oskari.

TTT [Tampereen Työväen Teatteri]. (1975). Arkkitehtuurikilpailuun liittyvä julkaisu. Tampere: Tampereen Työväen Teatteri.

TTT. (2023). Tampereen Työväen Teatterin verkkosivu. Saatavilla [30.10.2023] *https://ttt-teatteri.fi/teatteri/historia/*

Vanhat kartat. (2023). Saatavilla [20.9.2023] *https://vanhatkartat.fi/*

Väisänen, Taina. (1992). Rakennuslupapiirustukset, Tampereen kaupungin digitaalinen karttapalvelu Oskari.

13.2 VALOKUVAT

Kuva 3. Hämeenpuisto 2005. Niko Perttu, Tampereen museot. Saatavilla [29.9.2023] *http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fmuseosiiri.tampere.fi%3a8080%2fVALOKUVA%2fcontent%2fSIR_EXEC%2fimages%2fprimary%2f20050601%2f11176166662480.jpg*

Kuvat 5–8. Tampereen Työväen Teatterin uudisrakennustyö 1982–1985. Tampereen Teatterin talosäätiö.

Kuva 9. Marjatta ja Martti Jaatinen vuonna 1963. Museovirasto. Saatavilla [29.9.2023] *https://www.finna.fi/Record/museovirasto.B63E6FFE14CF-6DC6E56869E2C350D8A5?sid=3402047272*

Kuva 10. Oulun kaupunginteatteri. 2019. Heikki Humberg, Arkkitehtuurimuseo. Saatavilla [29.9.2023] *https://www.finna.fi/Record/mfa.e0315ffd-a285-4386-b0b3-875f870dea3c?sid=3402053968*

Kuva 11. Oulun kaupunginteatteri. 2019. Heikki Humberg, Arkkitehtuurimuseo. Saatavilla [29.9.2023] *https://www.finna.fi/Record/mfa.bd616cd0-4e9b-4d60-8395-e24277518901?sid=3402053968*

Kuva 12. Oulun pääkirjasto. 2019. Heikki Humberg, Arkkitehtuurimuseo. Saatavilla [29.9.2023] *https://www.finna.fi/Record/mfa.d57c81ef-0baf-47cb-9598-4c5aae2921b0?sid=3402053968*

Kuva 13. Oulun pääkirjasto. 2019. Heikki Humberg, Arkkitehtuurimuseo. Saatavilla [29.9.2023] *https://www.finna.fi/Record/mfa.22a27f40-772a-443f-bc41-53d2b8de3e78?sid=3402053968*

Kuva 18. Ilves ja Koskikeskus. Skyfoto Group, 1980–1999. Saatavilla [25.11.2023] *http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fmuseosiiri.tampere.fi%3a8080%2fVALOKUVA%2fcontent%2fSIR_EXEC%2fimages%2fprimary%2f20070314%2f11738598643650.jpg*

Kuva 19. Ilmakuva Klingendahlin tehtaasta ja sen ympäristöstä. 1930–1949. Tampereen museot. Saatavilla[20.9.2023] *http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fwww.profium.com%2farchive%2fArchivedObject-1BDEC8BA-262A-3D54-B9D9-ECBFB42B3ACF*

Kuva 20. Aleksanterin kirkon ympäristöä. 1902. Ida Nyman, Tampereen museot. Saatavilla [29.9.2023] *http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fmuseosiiri.tampere.fi%3a8080%2fVALOKUVA%2fcontent%2fSIR_EXEC%2fimages%2fprimary%2f20040113%2f10739996111160.jpg*

Kuva 21. Ilmakuva Nalkalasta ja Kaakinmaasta 1950. Kuvaus Oy, Turku. Tampereen museot. Saatavilla *http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fmuseosiiri.tampere.fi%3a8080%2fVALOKUVA%2fcontent%2fSIR_EXEC%2fimages%2fprimary%2f20100225%2f12670860182410.jpg*

Kuva 36. Valokuvaaja tuntematon. Julkaisussa Sahramäki, K. (1930) Tampereen työväenyhdistyksen talo 1890–1930. Selostusta talon eri rakennusvaiheista tältä ajalta. Tampere: Tampereen työväen kirjapaino. Saatavilla [17.11.2023] *https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/c6f4447e-0f44-4d62-8dfb-ba317fcd141e/content*

Kuva 39. Tampereen Työväentalo 1900–1909. Saatavilla [29.9.2023] *http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fmuseosiiri.tampere.fi%3a8080%2fVALOKUVA%2fcontent%2fSIR_EXEC%2fimages%2fprimary%2f20040714%2f10897997369480.jpg*

Kuva 40. Tampereen työväentaloa taisteluiden jälkeen 1918. Martta Terävä, Tampereen museot. Saatavilla [29.9.2023] *http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fmuseosiiri.tampere.fi%3a8080%2fVALOKUVA%2fcontent%2fSIR_EXEC%2fimages%2fprimary%2f20070531%2f11805957506170.jpg*

Kuva 41. Tampereen Työväen Teatterin sähkömies 11.11.1936. E.M. Staf, Tampereen museot. Saatavilla [29.9.2023] *http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fmuseosiiri.tampere.fi%3a8080%2fVALOKUVA%2fcontent%2fSIR_EXEC%2fimages%2fprimary%2f2003092910%2f10648213372990.jpg*

Kuva 42. / Huonekortti 27 Eino Salmelaisen näyttämö, kuva 23. Teatterinjohtaja Eino Salmelainen teatterisalissa. 1947. E.M. Staf, Tampereen museot. Saatavilla [29.9.2023] http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fmuseosiiri.tampere.fi%3a8080%2fVALOKUVA%2fcontent%2fSIR_EXEC%2fimages%2fprimary%2f20070405%2f11757655397060.jpg

Kuva 43. / Huonekortti 28 Yleisölämpiö, kuva 19. Tampereen Työväen Teatterin 35-vuotisjuhla 16.10.1936. E.M. Staf, Tampereen museot. Saatavilla [29.9.2023] *http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fmuseosiiri.tampere.fi%3a8080%2fVALOKUVA%2fcontent%2fSIR_EXEC%2fimages%2fprimary%2f2003092910%2f10648213355020.jpg*

Kuva 44. Tampereen Työväen Teatterin 35-vuotisjuhla 16.10.1936. E.M. Staf, Tampereen museot. Saatavilla [29.9.2023] *http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fmuseosiiri.tampere.fi%3a8080%2fVALOKUVA%2fcontent%2fSIR_EXEC%2fimages%2fprimary%2f2003092911%2f10648245434790.jpg*

Kuva 45. Tampereen työväentalo postikortissa 1900–1905. Saatavilla [29.9.2023] *http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fmuseosiiri.tampere.fi%3a8080%2fVALOKUVA%2fcontent%2fSIR_EXEC%2fimages%2fprimary%2f20090903%2f12519630272130.jpg*

Kuva 46. Tampereen Työväentalo. 1910–1929. Saatavilla [20.9.2023] *http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fmuseosiiri.tampere.fi%3a8080%2fVALOKUVA%2fcontent%2fSIR_EXEC%2fimages%2fprimary%2f20040906%2f10944736920440.jpg*

Kuva 47. Tampereen Työväentalo vuonna 1939. Kuvaaja tuntematon. Tampereen museot. Saatavilla [22.11.2023] *https://museosiiri.tampere.fi/index.do?main_action=displayObject.do%3furi%3dhttp%3a%2f%2fmuseosiiri.tampere.fi%3a8080%2fVALOKUVA%2fcontent%2fSIR_EXEC%2fimages%2fprimary%2f2003092915%2f10648372638780.jpg*

Kuva 48. Tampereen Työväen Teatterin puvusto 1944. E.M. Staf. Tampereen museot. Saatavilla [29.9.2023] *http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fmuseosiiri.tampere.fi%3a8080%2fVALOKUVA%2fcontent%2fSIR_EXEC%2fimages%2fprimary%2f20080820%2f12192367662780.jpg*

Kuva 49. Tampereen Työväenteatterin "Viimeinen asema" 29.8.1959, Juhani Riekkola. Tampereen museot. Saatavilla [29.9.2023] *http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fwww.profium.com%2farchive%2fArchivedObject-37BB6049-47D7-5585-9CBD-ABE32CB96D29*

Kuva 50. Tampereen Työväenteatterin uudisrakennus valmiina 22.9.1961. Juhani Riekkola, Tampereen museot. Saatavilla [29.9.2023] *http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fwww.profium.com%2farchive%2fArchivedObject-4F0B4782-A439-ECEC-0998-26D28E770750*

Kuva 51. / Huonekortti 27 Eino Salmelaisen näyttämö, kuva 21. Tampereen Työväenteatterin korjaus 1950–1959. (Pekka Kosonen, Tampereen museot.) Saatavilla [29.9.2023] *http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fmuseosiiri.tampere.fi%3a8080%2fVALOKUVA%2fcontent%2fSIR_EXEC%2fimages%2fprimary%2f2003092910%2f10648210707310.jpg*

Kuva 52. / Tampereen Työväen Teatterin tiloja 1950–1969. Veikko Kanninen, Tampereen museot. Saatavilla [29.9.2023] *http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fwww.profium.com%2farchive%2fArchivedObject-38124F4F-A2FC-A0C3-AEAD-C389ED09EF5E*

Kuva 53. / Huonekortti 27 Eino Salmelaisen näyttämö, kuva 19. Tampereen Työväen Teatterin korjaus 1950–1959. Pekka Kosonen, Tampereen museot. Saatavilla [29.9.2023] *http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fmuseosiiri.tampere.fi%3a8080%2fVALOKUVA%2fcontent%2fSIR_EXEC%2fimages%2fprimary%2f2003092910%2f10648210710600.jpg*

Kuva 54. Kellariteatteri elokuussa 1970. Martti L. Laitinen, Tampereen museot. Saatavilla [29.9.2023] *http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fmuseosiiri.tampere.fi%3a8080%2fVALOKUVA%2fcontent%2fSIR_EXEC%2fimages%2fprimary%2f2003092912%2f10648277972520.jpg*

Kuva 55. Teoksessa Paavola, Irmeli. Kairimo, Jorma. Sirén, Markku. (toim.) (1985) Tampereen Työväen Teatterin Uudisrakennus. Tampere: Tampereen Työväen Teatteri.

Kuva 56. Tampereen Työväen Teatteri 1985–1989. Paavo Korhonen, Tampereen museot. Saatavilla [29.9.2023] *http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fwww.profium.com%2farchive%2fArchivedObject-D34B0551-C3EC-B7C0-BAC5-2174918A88D4*

Kuva 57. Teoksessa Paavola, Irmeli. Kairimo, Jorma. Sirén, Markku. (toim.) (1985) Tampereen Työväen Teatterin Uudisrakennus. Tampere: Tampereen Työväen Teatteri.

Kuva 121. Teoksessa Paavola, Irmeli. Kairimo, Jorma. Sirén, Markku. (toim.) (1985) Tampereen Työväen Teatterin Uudisrakennus. Tampere: Tampereen Työväen Teatteri.

Huonekortti 2 Yleisölämpiö, kuvat 11 ja 13. Teoksessa Paavola, Irmeli. Kairimo, Jorma. Sirén, Markku. (toim.) (1985) Tampereen Työväen Teatterin Uudisrakennus. Tampere: Tampereen Työväen Teatteri.

Huonekortti 6 Suuri näyttämö ja katsomo, kuva 16. Teoksessa Paavola, Irmeli. Kairimo, Jorma. Sirén, Markku. (toim.) (1985) Tampereen Työväen Teatterin Uudisrakennus. Tampere: Tampereen Työväen Teatteri.

Huonekortti 6 Suuri näyttämö ja katsomo, kuva 17. Tamperské divadlo pracujících. Tampereen Työväen Teatteri. (1988). Tampere: Tampereen Työväen Teatteri.

Huonekortti 8 Ala-, väli-, taka- ja sivunäyttämöt, näyttämötorni, kuvat 14 ja 15. Teoksessa Paavola, Irmeli. Kairimo, Jorma. Sirén, Markku. (toim.) (1985) Tampereen Työväen Teatterin Uudisrakennus. Tampere: Tampereen Työväen Teatteri.

Huonekortti 14 Henkilökunnan sisäänkäynti ja kahvio, kuvat 14 ja 16. Teoksessa Paavola, Irmeli. Kairimo, Jorma. Sirén, Markku. (toim.) (1985) Tampereen Työväen Teatterin Uudisrakennus. Tampere: Tampereen Työväen Teatteri.

Huonekortti 16 Näyttelijöiden pukuhuoneet, kuva 5. Teoksessa Paavola, Irmeli. Kairimo, Jorma. Sirén, Markku. (toim.) (1985) Tampereen Työväen Teatterin Uudisrakennus. Tampere: Tampereen Työväen Teatteri.

Kuva 132. Teoksessa Paavola, Irmeli. Kairimo, Jorma. Sirén, Markku. (toim.) (1985) Tampereen Työväen Teatterin Uudisrakennus. Tampere: Tampereen Työväen Teatteri.

Kuva 133. Julkaisussa Tamperské divadlo pracujících. Tampereen Työväen Teatteri. (1988). Tampere: Tampereen Työväen Teatteri.

Kuva 135. Julkaisussa Tampereen Työväen Teatterin juhlaviikko 23.–29.9.1985. (1985) Tampere: Tampereen Työväen Teatteri.

Kuva 137 ja 139. Paavola, Irmeli. Kairimo, Jorma. Sirén, Markku. (toim.) (1985b) TTT. Tampere: Tampereen Työväen Teatteri.

Kuvat 146, 148, 150, 152, 154, 156, 158, 160–163. Teoksessa Paavola, Irmeli. Kairimo, Jorma. Sirén, Markku. (toim.) (1985) Tampereen Työväen Teatterin Uudisrakennus. Tampere: Tampereen Työväen Teatteri.

Huonekortti 27 Eino Salmelaisen näyttämö, kuva 19. Tampereen Työväen Teatterin korjaus 1950–1959. Pekka Kosonen, Tampereen museot. Saatavilla [29.9.2023] *http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fmuseosiiri.tampere.fi%3a8080%2fVALOKUVA%2fcontent%2fSIR_EXEC%2fimages%2fprimary%2f2003092910%2f10648210710600.jpg*

Huonekortti 27 Eino Salmelaisen näyttämö, kuva 20. Tampereen Työväen Teatterin juhlasali 8.12.1951. Ensio Kauppila, Tampereen museot. Saatavilla [29.9.2023] *http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fwww.profium.com%2farchive%2fArchivedObject-339084AC-D98D-9662-AFB1-FA640614DE71*

Huonekortti 27 Eino Salmelaisen näyttämö, kuva 23. Tampereen Työväenteatterin korjaus 1950–1959. (Pekka Kosonen, Tampereen museot.) Saatavilla [29.9.2023] *http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fmuseosiiri.tampere.fi%3a8080%2fVALOKUVA%2fcontent%2fSIR_EXEC%2fimages%2fprimary%2f2003092910%2f10648210707310.jpg*

Huonekortti 27 Eino Salmelaisen näyttämö, kuva 25. Teatterinjohtaja Eino Salmelainen teatterisalissa. 1947. E.M. Staf, Tampereen museot. Saatavilla [29.9.2023] *http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fmuseosiiri.tampere.fi%3a8080%2fVALOKUVA%2fcontent%2fSIR_EXEC%2fimages%2fprimary%2f20070405%2f11757655397060.jpg*

Kuva 43. / Huonekortti 28 Yleisölämpiö, kuva 19. Tampereen Työväen Teatterin 35-vuotisjuhla 16.10.1936. E.M. Staf, Tampereen museot. Saatavilla [29.9.2023] *http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fmuseosiiri.tampere.fi%3a8080%2fVALOKUVA%2fcontent%2fSIR_EXEC%2fimages%2fprimary%2f2003092910%2f10648213355020.jpg*

Huonekortti 28 Yleisölämpiö, kuva 20. Tampereen Työväen Teatterin tiloja 1950–1969. Veikko Kanninen, Tampereen museot. Saatavilla [29.9.2023] *http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fwww.profium.com%2farchive%2fArchivedObject-933B151B-C177-C9A0-5395-DF0B-DA9B59D3*

Huonekortti 28 Yleisölämpiö, kuva 21. Tampereen Työväen Teatterin tiloja 1950–1969. Veikko Kanninen, Tampereen museot. Saatavilla [29.9.2023] *http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fwww.profium.com%2farchive%2fArchivedObject-9A8826DF-781A-FEA6-9678-7F2E9A054CCE*

Huonekortti 28 Yleisölämpiö, kuva 22. Tampereen Työväen Teatterin tiloja 1950–1969. Veikko Kanninen, Tampereen museot. Saatavilla [29.9.2023] *http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fwww.profium.com%2farchive%2fArchivedObject-DC001A09-0A3D-8D19-8443-99AB2FF2FABE*

Huonekortti 29 Kellariteatteri, kuva 7. Julkaisussa Putkonen, Raimo. (1976) 'Talot ja tilat' julkaisussa Tampereen Työväen Teatteri, s. 20–22. Tampereen Keskuspaino.

Huonekortti 31 (TTT-Klubi), kuva 6. Työväentalon vihkiäisjuhla 1930 (ravintolasali) Veikko Kanninen Tampereen museot. Saatavissa [30.1.2024] *http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fwww.profium.com%2farchive%2fArchivedObject-8FC04544-1957-35CB-EFCF-6C4F006A9B57*

Huonekortti 31 (TTT-Klubi), kuva 7. Työttömien ruokailu vuonna 1931. Veikko Kanninen, Tampereen museot. Saatavissa [30.1.2024] *http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fmuseosiiri.tampere.fi%3a8080%2fVALOKUVA%2fcontent%2fSIR_EXEC%2fimages%2fprimary%-2f20060829%2f11568526818130.jpg*

Huonekortti 31 (TTT-Klubi), kuva 8. Työväentalon ravintola vuonna 1944. Veikko Kanninen, Tampereen museot. Saatavissa [30.1.2024] *http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fwww.profium.com%2farchive%2fArchivedObject-B6551BC3-4DEF-FD5E-AF23-F559A8A0193A*

Huonekortti 31 (TTT-Klubi), kuva 9. Työväenyhdistyksen uusittu ravintola 1950-1959. Pekka Kosonen, Tampereen museot. Saatavissa [30.1.2024] *http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fmuseosiiri.tampere.fi%3a8080%2fVALOKUVA%2fcontent%2fSIR_EXEC%2fimages%2fprimary%-2f2003092910%2f10648210701300.jpg*

Huonekortti 31 (TTT-Klubi), kuva 10. Työväentalon ravintolan kabinetti vuonna 1961. Juhani Riekkola, Tampereen museot. Saatavissa [30.1.2024] *http://siiri.tampere.fi/displayObject.do?uri=http%3a%2f%2fwww.profium.com%2farchive%2fArchivedObject-1C183E35-FAF0-E794-DF52-947F0868F2F7*

14 LIITTEET

14.1 ALKUPERÄISET RAKENNUSLUPAPIIRUSTUKSET

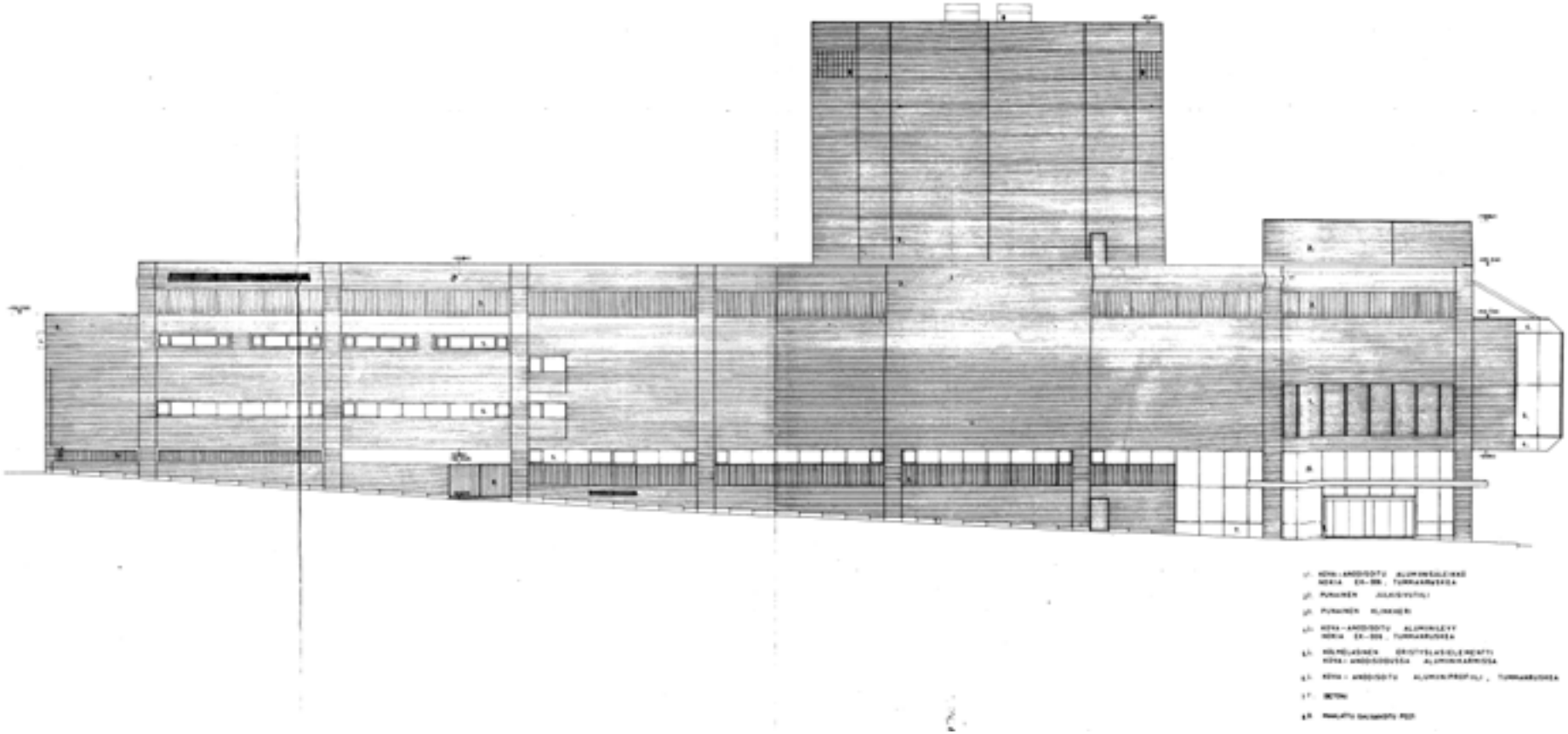

Liite 1. Alkuperäinen lupapiirustus, julkisivu etelään Satamakadulle. Marjatta ja Martti Jaatinen 1982.

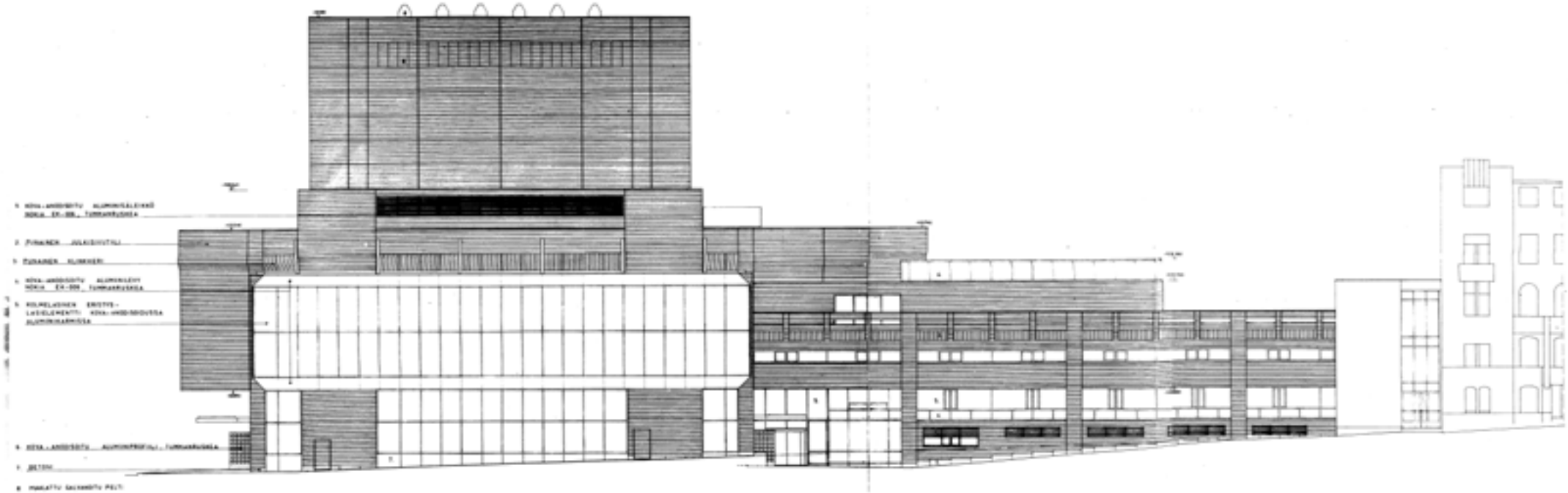

Liite 2. Alkuperäinen lupapiirustus, julkisivu itään Hämenpuistoon. Marjatta ja Martti Jaatinen 1982.

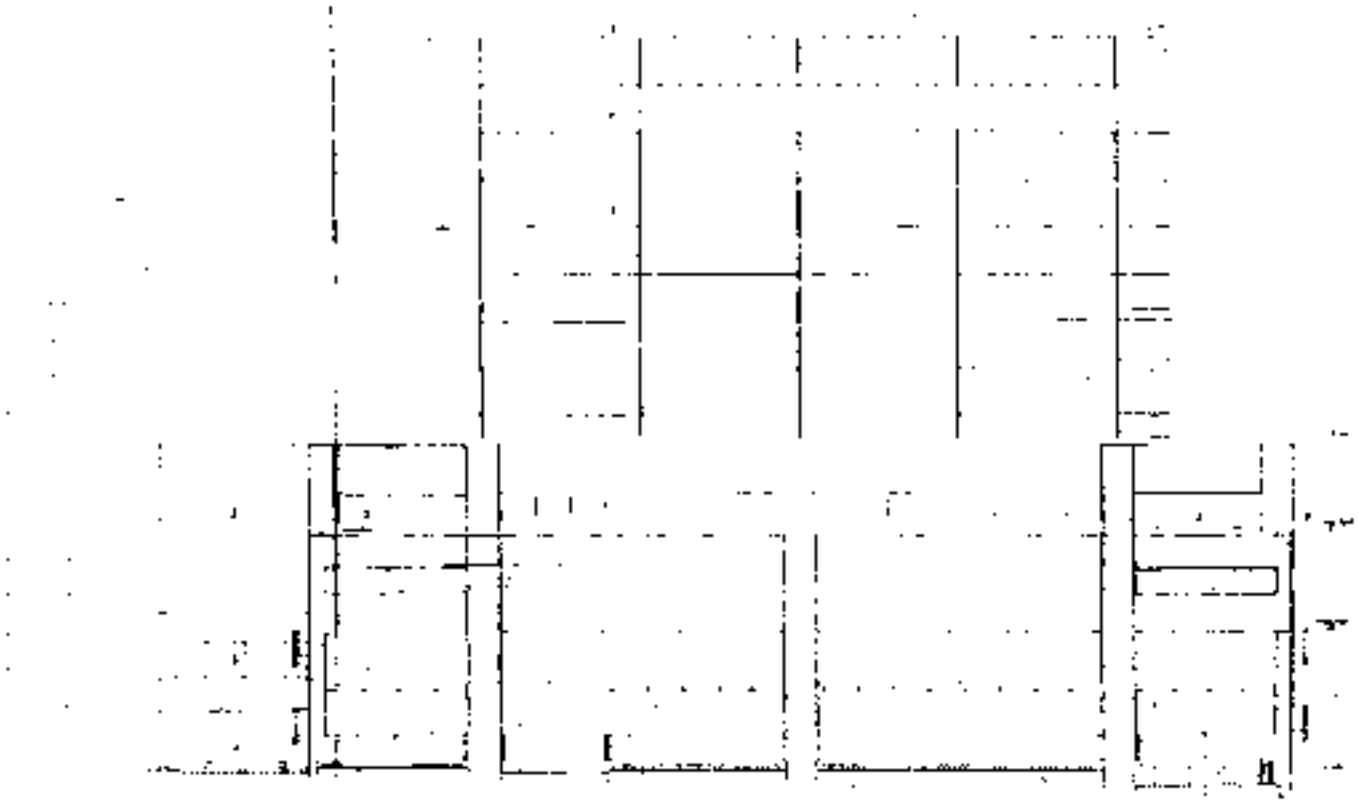

Liite 3. Alkuperäinen lupapiirustus, julkisivu länteen Papinkadulle. Marjatta ja Martti Jaatinen 1982.

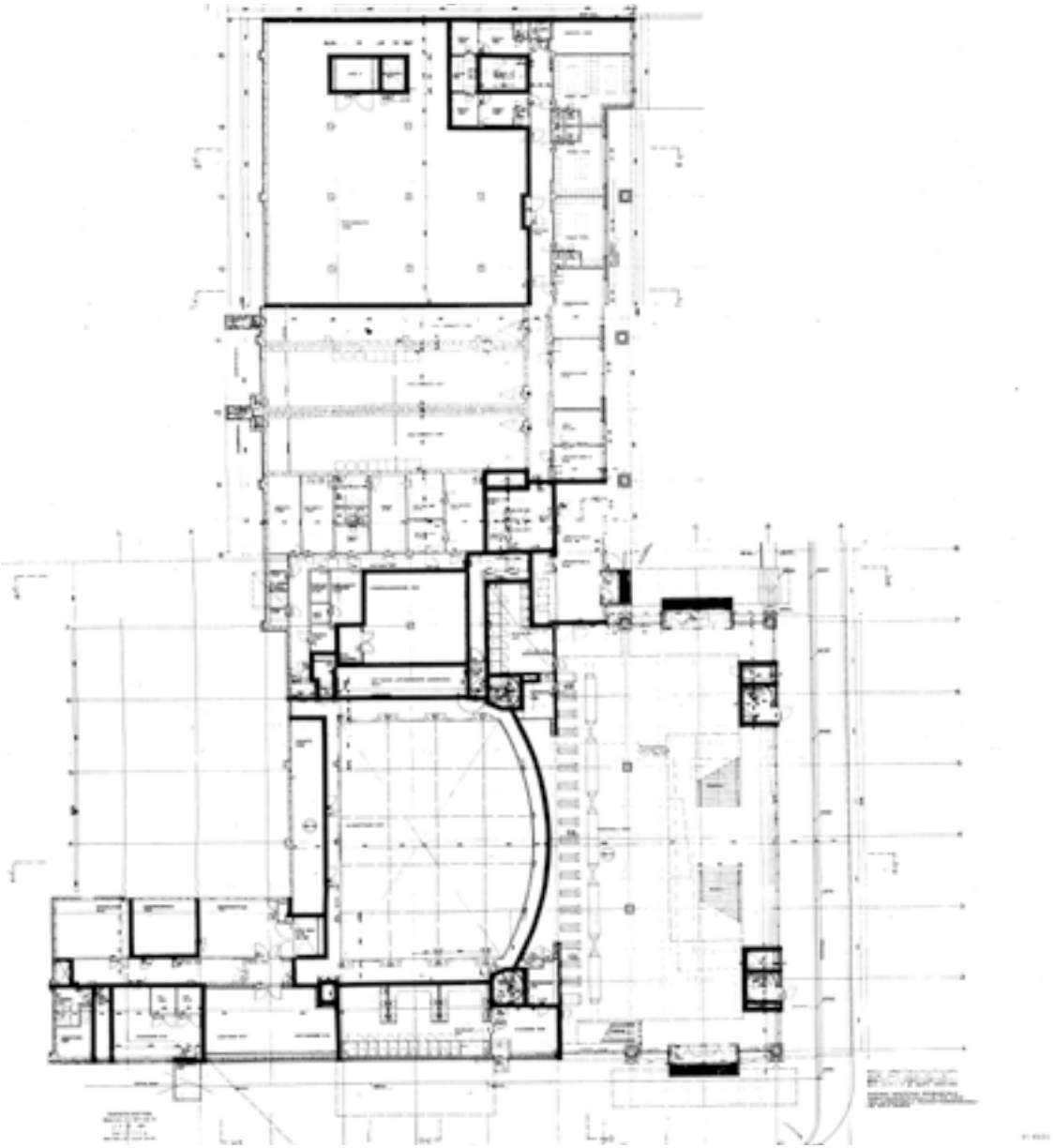

Liite 4. Alkuperäinen lupapiirustus, 1. kerroksen pohjapiirustus. Marjatta ja Martti Jaatinen 1982.

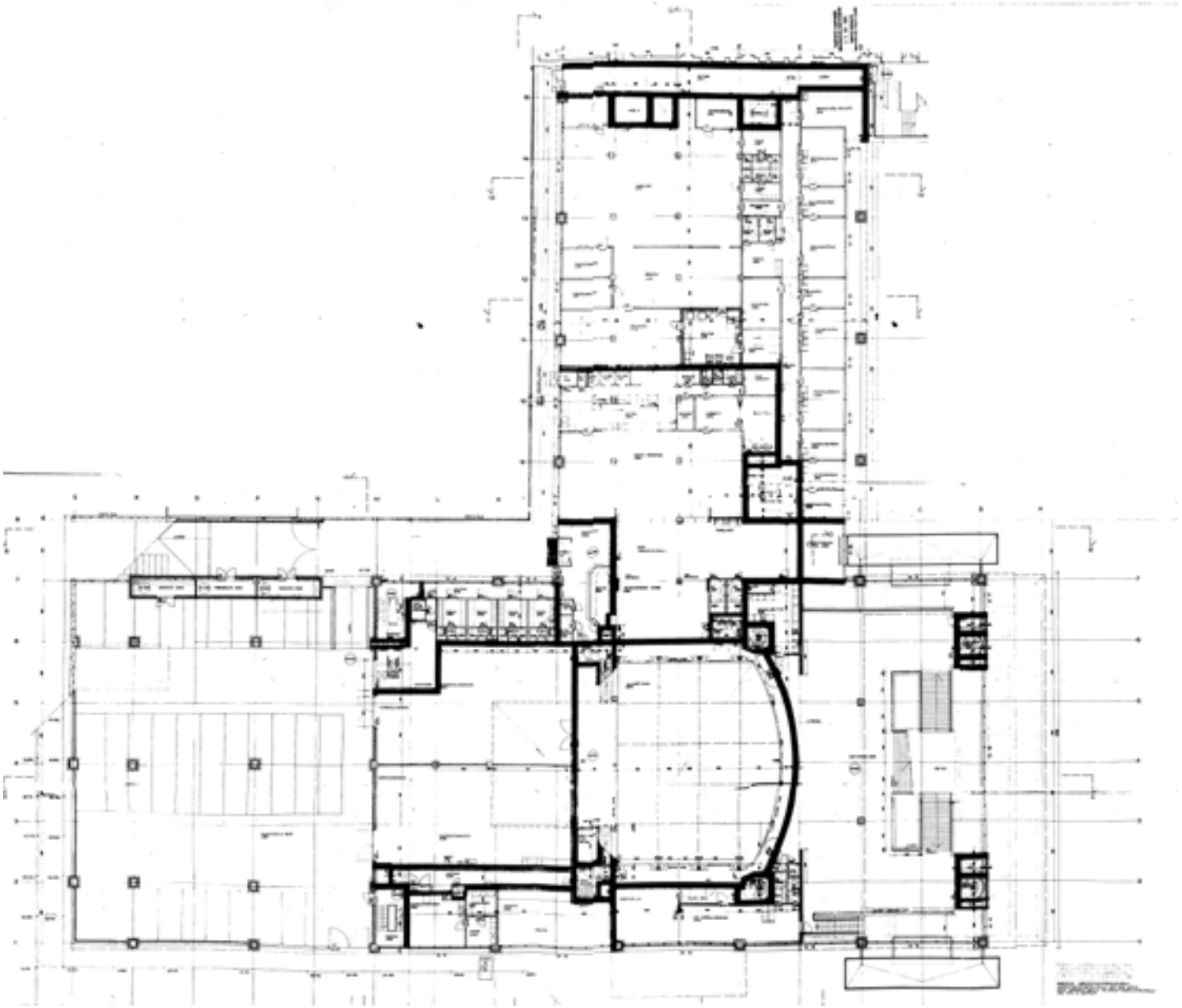

Liite 5. Alkuperäinen lupapiirustus, 2. kerroksen pohjapiirustus. Marjatta ja Martti Jaatinen 1982.

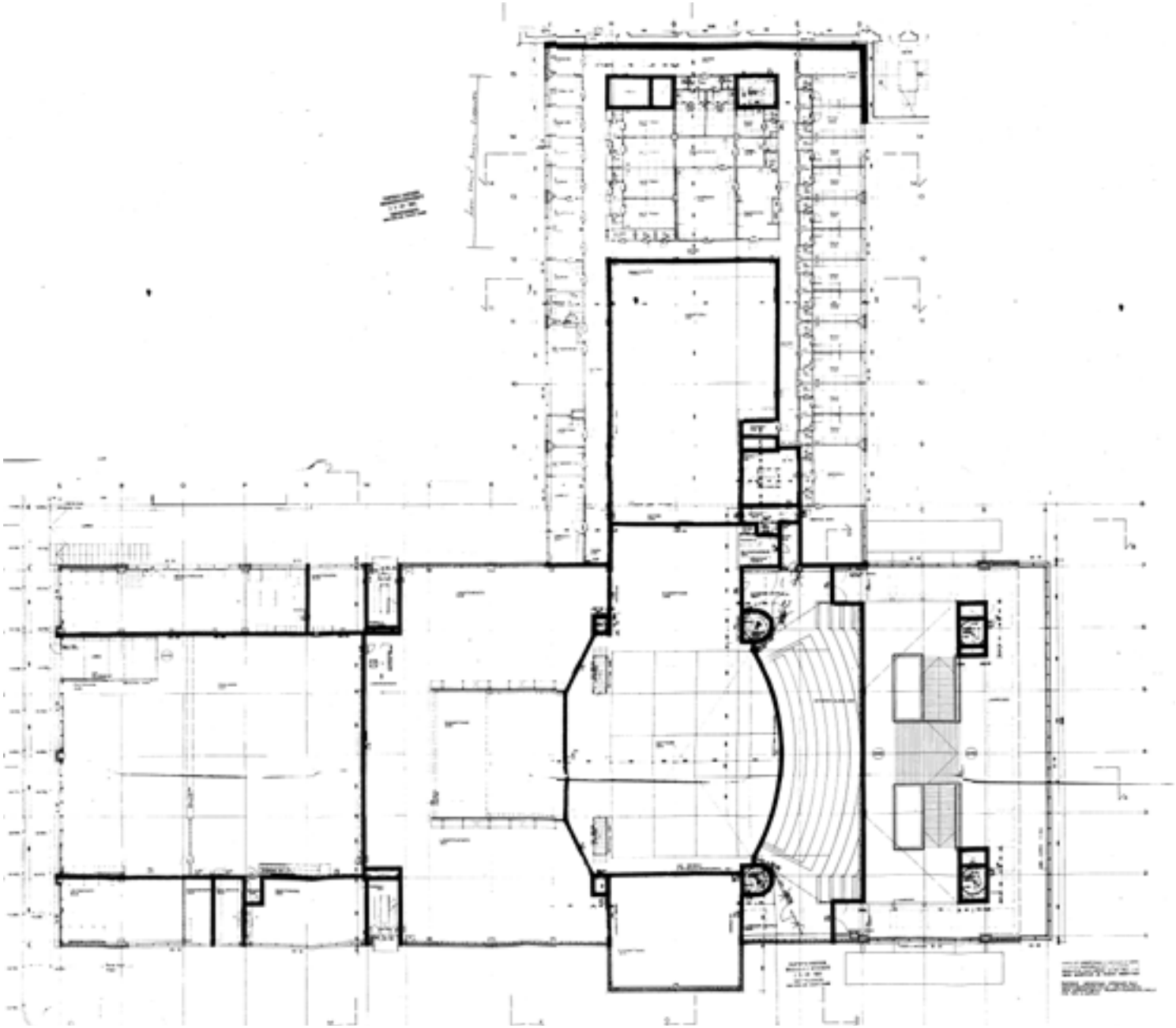

Liite 6. Alkuperäinen lupapiirustus, 3. kerroksen pohjapiirustus. Marjatta ja Martti Jaatinen 1982.

14.2 TAMPEREEN TYÖVÄEN TEATTERIN RAKENNUSTA KOSKEVAT RAKENNUSLUVAT

Teatterirakennusta koskee yhteensä 13 rakennuslupaa:

1982 Rakennuslupa (lupatunnus L-564 -6.8.2014)
Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatinen Ky

1987 Seinäpäällystemuutos (lupatunnus L87-0903-T - 14.08.1987)
Arkkitehtitoimisto Marjatta ja Martti Jaatinen Ky
• punainen klinkkeri korvattu tummanruskealla alumiinilevyllä

1994 Tilajakomuutos 1. kerroksessa (lupatunnus 94-0404 -T - 05.05.1994)
• virityshuoneen 1012 ja virityshuoneen 1013 jakaminen kahdeksi erilliseksi huoneeksi
• varaston 1098 jakaminen räjähdevarastoksi 1098a ja varastoksi 1098b

1995 Tilajakomuutoksia 1., 2. ja 3. kerroksessa (lupatunnus 95-0690-T - 06.07.1995)
• Muutos 1. kerroksessa ovimuutokset lippumyymälässä 1006
• Muutos 2. kerroksessa sisääntulohallissa 2025: henkilökunnan huoneen 2024 siirtoseinien korvaaminen kiinteillä seinillä, ovi- ja seinämuutokset vaatetilassa 2026 ja vahtimestarin huoneessa 2027
• Muutos 3. kerroksen kampaamossa 3080: uudet kattoikkunat

1996 Lisärakennus (lupatunnus 96-0603-R - 20.06.1996)
• Muutoksia 1. kerroksessa lippumyymälässä 1006
• Muutoksia 2. kerroksessa lippumyymälän yläosan muutos yleisön tupakkatilaksi 2006
• Muutoksia 3. kerroksen odotustilassa 3033

2001 Teatterirakennuksen laajentaminen (lupatunnus 01-0128-R - 23.03.2001)
• Muutoksia 1. kerroksessa vaatehallissa 1003: uusi välipohja ja kaksi uutta pilaria eteishalleissa pääsisäänkäyntien tuulikaappien edustalla
• Muutoksia 2. kerroksessa kahviotasolla 2005: uusi välipohja ja kahviotason laajennus, uusi kaide

2009 Teatterirakennuksen laajentaminen (lupatunnus 09-0441-R - 28.05.2009)
Pertti Kaihari, arkkitehtitoimisto Kaihari & Kaihari Ky
• Konehuoneen laajennus (punainen julkisivutiili alkuperäisen julkisivun mukaan)
• Muutoksia 2. kerroksessa
    • uusi tarjoilutaso ja seinäke keittiön 2105 ja kahvio-ruokasalin 2099 väliin
    • lasiseinä sisääntuloaulan 2025 ja kahvio-ruokasalin 2099 väliin
    • muut tilamuutokset keittiö- ja ruokasalitiloissa (mm. siivouskomero 2107 poisto; jätekylmiön 2065 muutos varastoksi; emännän tilan 2060 muutos siivouskomeroksi; varaston 2120 seinien purkaminen)
    • vaatetilan 2026 poistaminen, uusi tiiliseinä neuvontatilaan 2027a

2010 Teatterirakennuksen 1.–4. kerrosta ja etupihaa käytetään kokoontumistilana (lupatunnus 09-0975-R - 11.02.2010)
Pertti Kaihari arkkitehtitoimisto Kaihari & Kaihari Ky
kokoontumispaikkalupa päivitetty pelastuslaitoksen ohjeen mukaan

2012 Teatterin laajentaminen ja muutostyö (lupatunnus 12-0436-R - 07.06.2012)
Siren Arkkitehdit Oy
• Muutokset 4. kerroksessa katsomon sivutiloissa, sisäseinä- ja tilanjakomuutokset ja tilalisäykset
    • valo-ohjaushuoneen 4005, varaston 4007, lepohuoneen 4003, eteisen 4089 poistaminen
    • katsomon sivuaitioiden (VIP-aitiot 4011a ja 4012a) lisääminen, parvitilat 4011 ja 4012 ja näihin liittyvät wc-tilat 4011b ja 4012b
    • taka-aitioiden (4003 ja 4008) lisääminen
    • valo- ja ääniohjaamon 4004, avo-ohjaamon 4006 ja laitetilan 4007 lisääminen

2012 Teatterirakennuksen 3.–4. kerrosta käytetään kokoontumistilana (lupatunnus 12-1012-R - 23.08.2012)
Siren Arkkitehdit Oy
• Muutoksia 1. ja 4. kerroksen yleisö-wc-tiloissa: istuimet ja urinaalit
• Muutoksia 3. kerroksessa: avo-ohjaamo katsomotilassa

2013 Teatterirakennuksen laajentaminen ja muutostyö (lupatunnus 13-0224-R - 23.05.2013)
Siren Arkkitehdit Oy
• Tilamuutoksia: 1. kerroksen miesten wc-tilojen koppien uusiminen
• Tilamuutoksia 2. kerroksen tarjoilukeittiössä ja kahviotasossa: lasinen siirtoseinä kahviotasoon ja varaston purkaminen ja kahvinkeittotilan rakentaminen
• Tilamuutoksia 3. kerroksessa: lämpiön kaareva tiski, väliseinien purkaminen lämpiön ja pukuhuoneen välissä sekä kampaamon ja pukuhuollon välissä, ohjaajan, järjestäjän ja tuotantojärjestäjän tilojen yhdistäminen pukuhuollon tilaksi, varastojen muuttaminen pukuhuoneiksi
• Tilamuutoksia 4. kerroksessa: väliseinämuutokset varaston yläosassa ja käytävässä
• Laajennusosa: 4. kerroksessa harjoitussali
• Laajennusosa: 5. kerroksessa ilmanvaihtokonehuone ja harjoitussalin yläosa
• Pääjulkisivumateriaalina Cor-Ten teräs laajennusosassa, julkisivumateriaalimuutos tummanruskeaksi julkisivulasiksi ja säleikköksi laajennuksen viereisessä vanhemmassa laajennusosassa

2014 Teatterirakennuksen rakennusaikainen laajentaminen (lupatunnus 14-0061-RM - 17.04.2014)
Siren Arkkitehdit Oy
• Laajennus 2. kerroksessa: ompelimon laajennus Papinkadun puoleisella julkisivulla, pääjulkisivumateriaaleina Cor-Ten teräs ja polttomaalattu alumiini
• Tilamuutokset: ompelimon laajennus ja väliseinämuutokset (mm. puvuston hoitajan työhuoneen purkaminen, suutarin tilan osoittaminen pukusuunnittelijalle)

2015 Mainos- ja pihamuutoksia (lupatunnus 15-0571-T - 06.08.2015)
Pekka Lassila, arkkitehtitoimisto Lassila & Co Oy
• LED-näyttö Hämeenpuiston julkisivulle pohjoispuolelle
• Valaistujen irtokirjainten asentaminen Hämeenpuiston julkisivulle pohjoispuolelle
    • 'Lippumyymälä'
    • 'Suuri näyttämö'
    • 'Tampereen työväen teatteri'
• Kahden lehmuksen kaataminen ja korvaaminen pensailla
• Istustusallas lasivitriinin yläosan paikalle
• Banderollitolppa puretaan
• LED-näyttö Hämeenpuiston varteen

14.3 TAMPEREEN TYÖVÄENTALOA KOSKEVAT RAKENNUSLUVAT

Tampereen Työväentaloa koskee yhteensä 51 rakennuslupaa.

1899 Uudisrakennus (ei lupatunnusta – 21.12.1899)
Heikki Tiitola

1900 Väliseinä- ja tulisijamuutos (ei lupatunnusta – 27.08.1900)
Heikki Tiitola

1905 Uudisrakennus (ei lupatunnusta – 03.05.1905)
Lambert Petterson

1905 Salin katto (ei lupatunnusta – 01.06.1905)
Lambert Petterson

1909 Laajennus (ei lupatunnusta – 10.02.1909)
Heikki Kaartinen
alkuperäisen kivirakennuksen laajennus ja korotus viisikerroksiseksi, julkisivumuutos
Hallituskadun ja nyk. Hämeenpuiston kulmaan viisikerroksinen uudisrakennus

1917 (ei lupatunnusta – 01.12.1917)
suunnitelmat eivät toteutuneet

1920 (ei lupatunnusta – 11.08.1920)
Eetu Murros

1924 (ei lupatunnusta – 24.05.1924)
Eetu Murros
näyttämön laajennussiipi; yleisötoiletit ja keskuslämmitystilat kellariin sisäpihan alle; valoaukkojen peittäminen eteläjulkisivussa

1929 korotus ja tilamuutoksia (ei lupatunnusta – 13.03.1929)
Bertel Strömmer
korotus kahdeksankerroksiseksi Läntisen puistokadun (Hämeenpuiston) siivessä ja Hallituskadun siiven rakentaminen

1940 rakenne- ja väliseinämuutoksia 1. kerroksessa (ei lupatunnusta – 17.07.1940)
Bertel Strömmer
pikaruokala ja astianpesu- ja annosteluhuone Hallituskadun ja Hämeenpuiston kulmauksessa

1943 tilamuutoksia (ei lupatunnusta – 01.09.1943)
Bertel Strömmer

1944 (ei lupatunnusta – 06.09.1944)
Bertel Strömmer
uusi porras teatterin lämpiöön

1954 Muutos 7. kerroksessa (ei lupatunnusta – 31.03.1954)

1956 Korotus (ei lupatunnusta – 11.07.1956)
kahden kerroksen korotus sisäpihalla olevaan siipiosaan, neljäs ja viides kerros, toimistohuoneita

1959 Ovimuutos (ei lupatunnusta – 25.03.1959)
Sirkka Tarumaa
pikaravintolan oven muutos Hämeenpuistosta Hallituskadulle

1961 Muutos näyttämön sivutilassa 1. kerroksessa (ei lupatunnusta)
Eelis Ahtiainen
kahvio ja vaatteidenvaihtotila

(1962 Lupa koskee ilmeisesti naapurikiinteistöä, ei lupatunnusta – 11.01.1962)

1962 Sisätilamuutos Hallituskadun puoleisessa siivessä (ei lupatunnusta – 21.03.1962)

1964 Kellariteatteri ja siihen liittyvät autopaikat (ei lupatunnusta – 29.07.1964)
12 kpl autopaikkoja Työväentalon eteläpuoliselle tontille (nyk. teatterirakennuksen tontille)

1964 Julkisivumuutos (ei lupatunnusta – 05.08.1964)
ullakko-osan ikkunoiden suurentaminen Hämeenpuiston julkisivussa; ovi- ja ikkunamuutos Hallituskadun julkisivussa
omapalveluravintola; huippuimuri, koneellinen ilmanvaihto; teatterin valojen säätöhuone

1965 Sisätilamuutokset (ei lupatunnusta – 05.05.1965)
O. Helminen
kerhotilat

1970 Uusi porrashuone rakennuksen eteläpuolelle laajennusosaan, sisätilamuutoksia teatteriosassa (ei lupatunnusta – 10.06.1970)
Reijo Ojanen
uudet yleisö-wc-tilat; tupakkatila kahviona; kahviolämpiöön koneellinen ilmastointi; Lenin-museo

1973 Sisätilamuutokset (ei lupatunnusta – 04.07.1973)
Reijo Ojanen

1974 Sisätilamuutokset (ei lupatunnusta – 31.07.1974)
Reijo Ojanen
ravintolaan liittyviä muutoksia sisätiloissa

1982 Sisätilamuutokset (lupatunnus R-178 – 21.05.1982)
ravintolaan liittyviä muutoksia sisätiloissa

1984 (lupatunnus R-154 – 18.05.1984)
ravintolaan liittyviä muutoksia sisätiloissa

1984 (lupatunnus RA-101 – 29.06.1984)
valomainoskyltin muutos Hämeenpuiston ja Hallituskadun kulmassa

1984 Tilamuutos (lupatunnus R-243 – 06.07.1984)
Teuvo Viitanen
öljysäiliötilojen muutokset, lavastevarastomuutokset

1985 Avoterassi ja ovimuutoksia (lupatunnus 85-0653-T – 31.05.1985)
Juhani Manner
sisäpihan terassi- ja ovimuutokset

1985 Tilamuutoksia IV, V ja VI kerroksessa (lupatunnus 85-0589-T – 07.06.1985)'
Teuvo Viitanen

1987 Tilamuutos (lupatunnus 86-1317-T – 09.01.1987)
Teuvo Viitanen
lämpiön muutos vaatetilaksi ja varastoksi

1987 Rakennemuutos; teatteriin poistumistieovi (87-0838-T – 14.08.1987)
Teuvo Viitanen
Yhteys uuden ja vanhan teatterin välillä

1987 Tilamuutos 2. Kerroksen ravintolatiloissa (87-1438-T – 18.12.1987)
Antti Tähtinen

1988 Julkisivumuutos; ikkunamarkiisit (88-0391-T – 16.03.1988)
Antti Tähtinen
Markiisit Hallituskadun ja Hämeenpuiston julkisivuihin 2. kerrokseen

1988 Tila- ja rakennemuutos (88-0857-T– 01.07.1988)
Teuvo Viitanen
varasto neuvotteluhuoneeksi 1. kerroksessa; ovilisäys 1. kerrokseen uuden ja vanhan teatterin välille; valolaboratorio

1989 Tilamuutos Teatterirakennus (89-1427-T– 13.10.1989)
Teuvo Viitanen

1989 Katos- ja valomainosmuutoksia; kokoontumisrakennus (89-1677-T – 22.12.1989)
Antti Tähtinen
Julkisivumainokset Hallituskadun julkisivulle

1990 Vähäisiä rakennusaikaisia muutoksia; kokoontumisrakennus (90-0092-RM – 02.03.1990)
Teuvo Viitanen
muutokset ravintolatilassa

1990 Käyttötarkoitus-, tila- ja julkisivumuutos; teatteri (89-1612-T – 16.03.1990)
Teuvo Viitanen
koneellinen ilmanvaihto; ilmanvaihtokonehuone teatterinäyttämön sivutilan paikalle neljänteen kerrokseen; kellariteatterin näyttämön laajentaminen lämpiön ja vaatesäilytyksen paikalle, varaston muuttaminen katsomoksi

1992 Lisärakennus, tilajako-, rakenne- ja julkisivumuutos, kokoontumishuonerakennus (91-1223-R – 21.02.1992)
Taina Väisänen
Eino Salmelaisen näyttämön päälle valo- ja äänisuunnittelulaitoksen tilat uusiin kerroksiin
Eino Salmelaisen näyttämön katsomon lattian uusiminen, näyttämön välipohjan uusiminen, näyttämötilan korotus

2004 Teatteri- ja liikerakennuksen korjaus- ja muutostyö (04-0630-R – 22.07.2004)
Pertti Kaihari
uusi iv-konehuone ullakolle, katon korotus; välipohjien laskeminen osassa kerroksia
Eino Salmelaisen näyttämön muutokset: liikuteltava etunäyttämö ja liikkuva silta
väliseinien purkaminen kellaritilassa, kellariteatterin järjestelyt

2005 Teatteri- ja liikerakennuksen korjaus- ja muutostyö (05-0620-R – 07.07.2005)
Eino Salmelaisen näyttämön materiaalimuutokset

2006 Teatteri- ja liikerakennuksen korjaus- ja muutostyö (06-0278-RM – 06.07.2006)
Pertti Kaihari
julkisivuopasteet ja valurautaportti pottikongiin Hallituskadulle; kattomuutokset; IV-kanavat sisäpihalle; Lenin-museon laajentuminen

2007 Teatterirakennuksen 4. kerroksen näyttelijätyöntekijäin laitosta käytetään kokoontumistilana (07-1009-R – 01.11.2007)
Pertti Kaihari
IV-konehuoneen laajennus sisäpihalla; Eino Salmelaisen näyttämön katsomojen korotus ja uusi parvikatsomo; ravintolan keittiön laajennus

2010 Teatteri- ja liikerakennuksen laajentaminen ja muutostyö sekä enimmäishenkilömäärän vahvistaminen (09-0974-R – 11.03.2010)
Pertti Kaihari

2011 Sisäänkäyntikatos (11-1231-T – 06.10.2011)
Pekka Lassila
TTT-Klubin pääsisäänkäynnin uusi katos

2014 Kokoontumis- ja liikerakennuksen korjaus- ja muutostyö sekä kokoontumistilojen enimmäishenkilömäärien vahvistaminen (14-0545-R – 21.08.2014)
Pekka Lassila

2015 Kokoontumis- ja liikerakennuksen korjaus- ja muutostyö sekä kokoontumistilojen enimmäishenkilömäärien vahvistaminen.(14-0545-R – 08.10.2015)
Pekka Lassila

2017 Kokoontumis- ja liikerakennuksen korjaus- ja muutostyö ja osittainen käyttötarkoitusmuutos (17-1100-R – 20.12.2017)

2020 Kokoontumis- ja liikerakennuksen korjaus- ja muutostyö ja osittainen käyttötarkoitusmuutos sekä kokoontumis-/ liikuntatilan maksimihenkilömäärän vahvistaminen (20-0438-R – 20.05.2020)
Mikko Uotila

2021 Kokoontumis- ja liikerakennuksen korjaus- ja muutostyö, osittainen käyttötarkoituksen muutos sekä huoneisto-järjestely (21-0843-R – 07.07.2021)
Mikko Uotila